ISTORIE

Colecţie coordonată de Lívia Szász

FRANK MCDONOUGH

GESTAPO

MIT ŞI REALITATE DESPRE POLIŢIA SECRETĂ A LUI HITLER

Traducere din engleză de Ondine-Cristina Dăscăliţă

EDITURA TREI
2019

Titlul original: The Gestapo: The Myth and Reality of Hitler's Secret Police

Autor: Frank McDonough

Copyright © Frank McDonough, 2015
First published in English in 2015 by Coronet, an imprint of Hodder & Stoughton, an Hachette UK company
Copyright © Editura Trei, 2019 pentru prezenta ediţie

O.P. 16, Ghişeul 1, C.P. 0490, Bucureşti
Tel.: +4 021 300 60 90;
Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

Editori:
Silviu Dragomir Vasile Dem. Zamfirescu
Redactor: Florin-Razvan Mihai
Dtp: Mihaela Gavriloiu
Coperta: Madalina Geambaşu Elena Bitu

Conținutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright (drepturi de autor), iar cartea este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea

integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimţământul editorului, sunt interzise. Dreptul de folosinţă al lucrării nu este transferabil.
Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparţin persoanei juridice Editura Trei SRL.

ISBN (print) 978-606-40-0405-5
ISBN (PDF) 978-606-40-0893-0

Pentru Emily — cu dragoste

CUPRINS

Introducere / 9
1. Cum a luat ființă Gestapoul / 19
2. Oamenii și metodele Gestapoului / 46
3. Supravegherea credințelor religioase 161
4. Vânătoarea de comuniști / 90
5. Denunță-ți vecinul / 121
6. Războiul rasial împotriva „declasaților” / 146
7. Persecuția evreilor / 173
8. Gestapoul la judecată / 200
Note 1225
Glosar de termeni și organizații / 246 Surse și bibliografie I 248 Lista ilustrațiilor / 264 Mulțumiri / 265 Indice / 26
7INTRODUCERE

Paul Schneider era un pastor evanghelic cu vederi largi, născut în 29 august 1897, în mica localitate rurală Pferdsfeld din Renania. La o slujbă oficiată în 8 octombrie 1933 în parohia sa, l-a criticat pe Ernst Rohm, şeful batalioanelor de asalt naziste (*Sturmabteilungen* — SA), care îşi închipuia că o revoluţie nazistă se putea realiza fără „înnoirea spirituală interioară" a poporului german. Comentariul lui negativ a ajuns la urechile autorităţilor bisericeşti locale. Episcopul de Renania, membru al mişcării pronaziste „Creştinii Germani" („*Deutsche Christen*"), l-a avertizat pe Schneider să pună capăt criticilor rostite de la amvon la adresa conducătorilor nazişti. Totuşi, într-o scrisoare adresată familiei sale, Schneider recunoştea: „Cu toată supunerea creştinească pe care o datorez, nu cred că Biserica Evanghelică va avea cum să evite conflictul cu statul naţional-socialist." în februarie 1934, Schneider era deja considerat nesigur din punct de vedere politic de către ierarhia Bisericii Evanghelice. Pentru a fi îngrădit cât mai mult în luările sale de poziţie, a fost trimis să slujească în două localităţi rurale izolate: Dickenschied şi Womrath, care numărau împreună sub o mie de locuitori. Dar în 11 iunie 1934, Paul Schneider a provocat din nou autorităţile naziste. De data aceasta a protestat atunci când, la slujba de înmormântare a unui membru al *Hitlerjugend* , un membru al organizaţiei locale a SA a ţinut să sublinieze

* Grupare a unor naziști fanatici din cadrul Bisericii Protestante Evanghelice care a activat între anii 1933 şi 1945, fidelă ideologiei naţional-socialiste, mai ales câtorva idei: antisemitismul, rasismul, *Fiihrerprinzip. (N. red.)*

Organizaţia de tineret a Partidul Nazist german, formată din tinerii cu vârste cuprinse între 14 şi 18 ani. *(N. red.)* că tânărul trecut în nefiinţă se alătura trupei din ceruri a martirului nazist Horst Wessel . Reacţia lui Schneider a fost raportată Gestapoului, care a hotărât să-l plaseze în „arest protectiv" într-una din închisorile din apropiere. Enoriaşii săi au semnat o petiţie în favoarea lui, în urma căreia Schneider a fost eliberat. Dar în iarna din 1935-1936, Schneider a fost reclamat la Gestapo de douăsprezece ori pentru comentarii antinaziste făcute în

diferite ocazii. Astfel că, în 1937, a primit interdicţia de a locui şi predica în ţinuturile renane. Sfidând însă acest ordin de „exil intern", Schneider s-a întors în parohia lui. în 3 octombrie 1937, a predicat cu ocazia sărbătoririi recoltei la Dickenschied, dar pe când se afla în drum spre biserica de la Womrath, a fost arestat şi trimis la penitenciarul din Koblenz. Apoi, în 27 noiembrie 1938, a fost transferat în lagărul de tristă faimă de la Buchenwald. A fost trimis la carceră. Serile recita adesea cu voce tare versete din Biblie, chiar de la fereastra celulei sale. Leonhard Steinwender, un preot catolic, prizonier şi el, l-a descris pe Schneider drept „o figură eroică la care întregul lagăr privea cu admiraţie şi respect. Nu a existat tortură care să-l împiedice de a apela mereu şi mereu la conştiinţa gărzilor de protecţie (*Schutzstajfel* — SS) şi a comandantului lagărului". A îndurat chinuri groaznice din partea gardienilor SS pentru că îşi spunea deschis părerea. Alfred Leikam îşi aminteşte: „Schneider era supus alternativ torturilor fizice severe, umilirilor şi chinurilor extreme, precum şi unor bătăi crunte." în cele din urmă, chiar şi Karl-Otto Koch, brutalul comandant al lagărului Buchenwald, a realizat că rezistenţa lui Schneider nu putea fi înfrântă. S-a hotărât eliberarea lui cu obligaţia să semneze o declaraţie prin care se angaja să nu se mai întoarcă niciodată în parohia sa şi nici să nu mai predice vreodată. Preotul a refuzat să semneze declaraţia. în 18 iulie 1939, Paul Schneider a fost ucis în infirmeria lagărului, prin injectarea a cinci doze de strofantină. Sicriul său nu a putut fi deschis, iar văduva şi cei şase copii ai săi nu au putut nicicând să-l mai vadă deoarece trupul său era într-o stare groaznică. La slujba funerară de la Dickenschied au luat parte 200 de slujitori ai bisericii protestante,

* Horst Wessel (1907-1930), fruntaş nazist din Berlin, membru al SA, ucis de comunişti în 1930. A devenit un martir al *Schutzhaft*— mişcării naţional-socialiste. *(N. red.)*

folosită încă din timpul regatului' Prusiei prin care persoanele indezirabile erau arestate pentru a'fi

(yAnordnung Schutzhaft"), care menţiona că putea fi aplicat doar în centre de detenţie şi în lagăre de exterminare. Pentru a nu fi confundat cu „arestul preventiv", s-a tradus *Schutzhaft* prin „arest protec- cărora li s-a alăturat o mulţime uriaşă de enoriaşi, veniţi să aducă un ultim omagiu acelui om curajos. Paul Schneider a fost primul pastor protestant ucis pentru că a înfruntat regimul nazist din motive religioase.[1]

Această carte şi-a propus să examineze poveştile dramatice şi tulburătoare ale unor oameni care au fost arestaţi de Gestapo. În niciun caz nu reprezintă o încercare de a oferi o relatare exhaustivă a istoriei administrative a Gestapoului. În schimb, şi-a propus să îmbine explicaţiile

generale, întemeiate pe un număr considerabil de studii de specialitate, cu un punct de vedere nou, bazat pe surse inedite din arhivele germane, asupra modului în care Gestapoul a acţionat între 1933 şi 1945. Atenţia noastră s-a concentrat exclusiv asupra celor petrecute în interiorul Germaniei *(Altreich*, Vechiul Reich) în timpul regimului naţional-socialist, şi nu asupra teritoriilor ocupate de Hitler în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Scopul principal al cărţii noastre este de a explora impactul pe care Gestapoul l-a avut asupra cetăţenilor germani care trăiau sub regimul lui Hitler. Volumul începe cu o descriere detaliată a modului în care a fost înfiinţat Gestapoul. Apoi analizează biografiile şi metodele ofiţerilor Gestapoului, aducând câteva informaţii noi şi surprinzătoare. Continuă cu prezentarea câtorva destine exemplare ale unor victime-cheie ale terorii naziste, în principal, disidenţi religioşi, comunişti, marginali sociali şi etnici evrei. în aceste capitole am adus în prim-plan soarta tragică a victimelor Gestapoului. în acelaşi timp, am evidenţiat şi sprijinul oferit autorităţilor poliţieneşti de către cetăţenii germani, poliţia de investigaţii criminale (*Kriminalpolizei* — Kripo), precum şi de instituţiile sociale şi societăţile de binefacere. în capitolul final am analizat soarta pe care au avut-o ofiţerii Gestapoului în procesele de după război. în ansamblu, cartea aduce o contribuţie însemnată la înţelegerea terorii din societatea

Imediat după 1945, istoricii priveau Germania nazistă ca pe o dictatură totalitară cu putere nelimitată. în această perioadă, subiectul a fost dezbătut în nenumărate studii, scrise în majoritate de istorici din afara Germaniei. în binecunoscuta şi influenta sa carte *Originile totalitarismului,* Hannah Arendt a sugerat că toate regimurile totalitare se bazează pe o poliţie secretă pentru a inocula frica în mintea fiecărui cetăţean şi a suprima cu sălbăticie orice semn de nemulţumire. De asemenea, a susţinut că sarcina-cheie a

poliţiei secrete totalitare nu era aceea de a descoperi infracţiuni, ci de a aresta cetăţenii consideraţi „duşmani ai statului”. A subliniat apoi rolul esenţial jucat de restul populaţiei în denunţarea opozanţilor.[2] în cadrul acestui tip de analiză a totalitarismului, Adolf Hitler este prezentat drept atotputernicul „Stăpân al celui de-al Treilea Reich”, iar poporul german ca fiind spălat pe creier de propaganda nazistă.[3] în mod similar, se considera că Gestapoul era o organizaţie uriaşă, capabilă să infiltreze agenţi pretutindeni. Documentare TV, romane şi filme au venit să întărească această opinie.[4] în realitate, orice persoană care accepta şi sprijinea regimul nazist beneficia de multă libertate individuală. Regimul lui Hitler s-a bucurat de o popularitate extraordinară. Din clipa în care acceptăm această idee esenţială, vom înţelege mai bine realitatea vieţii cotidiene în Germania nazistă.

Desigur că Gestapo (*Geheime Staatspolizei* — Poliţia Secretă de Stat) a constituit o instituţie-cheie în cadrul sistemul de teroare nazist, dar trebuie spus că la început era doar un departament al poliţiei, înfiinţat în 1933 pentru a supraveghea activitatea celor care se opuneau regimului hitlerist. Chiar şi în prezent, numele fostei poliţii secrete trezeşte sentimente de spaimă şi groază. Cu toate acestea, prima istorie a Gestapoului, scrisă de istoricul francez Jacques Delarue, a apărut abia în 1962.[5] Bazându-se în totalitate pe documentele şi mărturiile prezentate în timpul Proceselor de la Nürnberg[1] de la sfârşitul anilor 1940, lucrarea studia mai ales activitatea conducătorilor Gestapoului: Hermann Göring, Heinrich Himmler şi

---

1 între 20 noiembrie 1945 şi 1 octombrie 1946, la Nürnberg, s-au desfăşurat mai multe procese: al conducătorilor celui de-al Treilea Reich (instrumentat de Tribunalul Militar Internaţional), al medicilor şi judecătorilor nazişti (instrumentat de Tribunalul Militar american din Nürnberg) ş.a. în zona lor de ocupaţie, americanii au organizat 12 procese, judecate de curţi militare americane. Denumirea oficială a acestora a fost Procese ale Criminalilor de Război judecate de Tribunalele Militare de la Nürnberg. *(N. red.)*

Reinhard Heydrich. Autorul a încercat să explice modul în care opera Gestapoul nu doar în Germania, ci în toate regiunile Europei ocupate de naziști.[6] A realizat astfel portretul general acceptat al Gestapoului ca element esențial al omniprezentei terori naziste, susținând că întregul popor german se afla sub o permanentă supraveghere.[7]

Această imagine de coșmar a Germaniei naziste s-a modificat abia în timpul anilor 1970, când istoricii germani au început să cerceteze perioada folosindu-se de documentele aflate în custodia arhivelor germane, la care se permisese de curând accesul. Din acel moment, accentul s-a mutat de la abordarea tradițională, centrată asupra lui Hitler, a „istoriei văzute de sus" (intenționaliste) spre o analiză nouă, a „istoriei văzute de jos"[2] (structuraliste). Istoricul german Martin Broszat a jucat un rol esențial în această schimbare de direcție. în cartea sa, *Der Staat Hitlers,* publicată în 1969, îl descrie pe Hitler ca pe un „dictator slab" care conducea un stat măcinat de aprige lupte pentru putere între indivizi incompatibili în cadrul unui sistem haotic de feude birocratice învrăjbite între ele.[8] Broszat a adunat apoi un grup de istorici de primă mână pentru a realiza o lucrare în șase volume cu titlul *Bayern în der NS-Zeit.* „Proiectul Bavaria", cum avea să fie numit, și-a propus să examineze rezistența germanilor la acțiunile autorităților în viața de zi cu zi.[9] Cercetătorii au ajuns la concluzia că, în practică, regimul națio- nal-socialist era mai puțin opresiv decât în teorie. Opinia publică avea mai multă libertate să critice și să cârcotească decât se presupusese până atunci. Dinamismul real al regimului nazist se datora tinerilor birocrați naziști radicali, care se bucurau de o

2 *„Istoryfi-om below"* (francezii folosesc termenul *„histoirepopukire"*, iar germanii *„Geschichte von unten"*), metodă folosită în cercetarea istorică, axată pe relatarea evenimentelor din perspectiva oamenilor obișnuiți, nu a liderilor. Autorii abordează teme precum istoria celor prigoniți, a marginalilor sociali, a răzvrătiților. *(N. red.)*

uriaşă autonomie. Iar Adolf Hitler, adeseori, nu era decât susţinătorul unor politici radicale iniţiate de alţii. Pe baza noilor informaţii, s-a stabilit că modelul totalitar propus până atunci constituia un mod imprecis şi neconcludent de examinare a Germaniei naziste.

Aplicând noua concepţie a „istoriei văzute de jos" în studierea celui de-al Treilea Reich, atenţia s-a concentrat asupra relaţiei dintre Gestapo şi poporul german. Puţinătatea lucrărilor asupra Gestapoului s-a datorat numărului limitat de surse de informare. Majoritatea dosarelor poliţiei secrete au dispărut spre sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, fie ca urmare a bombardamentelor Aliaţilor, fie prin distrugerea lor deliberată de către nazişti. Doar în regiunea Renaniei s-a păstrat un număr însemnat de dosare. Istoricul german Reinhard Mann a cercetat 825 de dosare ale Gestapoului alese aleatoriu dintre cele 73 000 păstrate în arhiva de la Düsseldorf. Mann a murit înainte de a-şi încheia cercetarea, iar lucrarea sa nu a fost niciodată tradusă în limba engleză. Cu toate acestea, descoperirile sale preliminare au schimbat opinia generală conform căreia Gestapoul ar fi fost o atotputernică „Poliţie a Gândirii" de tip orwellian.[10] El a pus la dispoziţie datele esenţiale pentru ceea ce a devenit „interpretarea revizionistă „ a Gestapoului.

Reinhard Mann a arătat că nu existau destui angajaţi pentru a spiona întreaga populaţie. Era o organizaţie de dimensiuni reduse, cu personal insuficient pentru mulţimea sarcinilor pe care le primea: dispunea de mai puţin de 15 000 de ofiţeri activi puşi să supravegheze infracţiunile politice a 66 de milioane de germani. Aceşti ofiţeri nu erau fanatici brutali, devotaţi ideologiei naziste, aşa cum sunt prezentaţi de mitologia populară, ci detectivi de carieră care intraseră în poliţie cu mulţi ani înainte ca Hitler să ajungă la putere. Cele mai multe investigaţii ale Gestapoului plecau de la indicii oferite de populaţie. Cu toate acestea, istoricul

german nu a concluzionat că era un instrument ineficient al terorii. Dimpotrivă, a sugerat că Gestapoul își concentra resursele limitate asupra unor grupuri pe care le considera în afara „Comunității Poporului" (*Volksgemeinschaft),* mai ales asupra celor care stârneau nemulțumirea în rândul populației. Cercetarea lui Reinhard Mann are însă câteva lipsuri. Bunăoară, autorul s-a concentrat asupra conflictelor particulare dintre „germanii obișnuiți", fără să analizeze grupuri-cheie de opozanți, cum ar fi comuniștii, evreii, muncitorii străini și grupul celor care pot fi socotiți „marginali sociali".

Cel care a contribuit semnificativ la înțelegerea modului în care funcționa Gestapoul a fost istoricul american Robert Gellately, autorul cărții *The Gestapo and the German Society,* publicată în 1990.[11] Gellately a folosit metoda lui Mann, alegând aleatoriu dosare ale poliției politice, dar s-a oprit asupra orașului Wurzburg, din Franconia Inferioară, Bavaria. De asemenea, a cercetat alte grupuri sociale şi etnice decât Mann, con- centrându-se asupra dosarelor referitoare la evrei şi muncitori străini. Studiul său a indicat că, în proporţie de 57%, anchetele aveau la bază denunţuri. S-a demonstrat şi că Gestapoul era o organizaţie cu personal redus, reactivă, care îi lăsa pe majoritatea germanilor „obişnuiţi" în pace. El a evidenţiat rolul sprijinului cetăţenilor de rând pentru activitatea Gestapoului.[12] Fără îndoială că Mann şi Gellately au demontat concepţia populară conform căreia atotputernica poliție de stat își impunea voința în rândul populației înspăimântate. Din acest punct de vedere, Gestapoul nu reprezenta o amenințare reală la adresa cetățenilor care respectau legea în Germania nazistă.

Un alt istoric de origine americană, Eric Johnson, autorul volumului *The Nazi Terror,* publicat în 1999, a contestat opinia generală conform căreia Gestapoul se aseamănă cu forțele de poliție abuzive moderne. Johnson a

studiat mai multe dosare penale de la Koln, selectate la întâmplare, şi diverse dosare de caz din oraşul renan Krefeld, la care a adăugat interviuri cu supravieţuitori şi date statistice relevante. Lucrarea sa confirmă că Gestapoul era o organizaţie de proporţii reduse, care se baza în principal pe informaţiile furnizate de cetăţeni. Autorul a arătat că germanii „buni" erau trataţi cu mănuşi de catifea. Iar cei mai mulţi germani nici nu se temeau de poliţia politică. Totuşi, în comparaţie cu Robert Gellately, Eric Johnson susţinea că ofiţerii Gestapo puneau accent pe prevenţia infracţiunilor şi erau brutali.[13]

Interesul meu personal cu privire la acest subiect a apărut în timpul documentării pentru realizarea biografiei detaliate a lui Sophie Scholl, o studentă în vârstă de 21 de ani de la Universitatea din München, care a fost arestată de Gestapo în 18 februarie 1943 pentru că împărţea manifeste antinaziste, interogată şi executată după patru zile în urma unei parodii de proces organizat în mare grabă, condus de Roland Freisler, cunoscut drept „judecătorul-călău al lui Hilter".[14] Cel care a interogat-o pe Sophie a fost Robert Mohr, un ofiţer calm şi profesionist, care a acţionat ca un detectiv „obişnuit" şi nu ca un nazist violent. Cartea a subliniat importanţa examinării detaliate a anchetelor desfăşurate de Gestapo. De asemenea, a ridicat două probleme ce ar trebui aprofundate în continuare. Prima se referă la întrebarea dacă toate investigaţiile Gestapoului erau făcute cu aceeaşi eficienţă ca în cazul lui Sophie Scholl. A doua, dacă ofiţerii Gestapo se comportau mereu la fel de amabil ca Robert Mohr.

Pentru a cerceta în profunzime aceste chestiuni importante, am hotărât să examinez un număr mare de dosare de caz ale Gestapoului referitoare la oameni care au fost persecutaţi între 1933 şi 1945. Pentru aceasta era necesară o analiză mult mai amplă. Cel mai mare număr de dosare păstrate — circa 73 000 — se află în arhiva de la

Düsseldorf. Volumul de faţă se bazează în primul rând pe acestea, dar depăşeşte analiza întreprinsă de Reinhard Mann asupra oraşului Düsseldorf, cuprinzând cazuri din întreaga regiune a Westfaliei de Nord, în care în perioada nazistă trăiau 4 milioane de oameni. Am avut acces la toate dosarele care s-au păstrat. În anii 1930, regiunea era puternic industrializată, avea o populaţie majoritar catolică, un contingent mai mic de protestanţi şi o comunitate evreiască de dimensiuni medii în cele mai importante localităţi. Informaţiile din arhiva de la Düsseldorf sunt completate de documente oficiale, dosare ale tribunalelor, relatări ale martorilor, memorii şi interviuri din categoria istoriei orale. Puse laolaltă, aceste surse mi-au permis să ofer o imagine de ansamblu asupra activităţii Gestapoului şi asupra modului în care îşi trata victimele.

Cartea se concentrează în primul rând pe o serie de grupuri urmărite de Gestapo — comunişti, disidenţi religioşi, marginali sociali şi evrei —, dar detaliază şi motivele celor care făceau denunţurile. Marea problemă a dosarelor constă însă nu în ceea ce ele înregistrează, ci în ceea ce omit acestea. Se ştie că Gestapoul folosea aşa-numita „interogare abuzivă" *(;verschärfte Vernehmung),* implicând adesea bătăi punitive severe, dar care nu au fost niciodată înregistrate. M-am străduit să scot la iveală mărturii din procese ulterioare ale Gestapoului şi din relatări ale martorilor pentru a stabili cât de extinse erau aceste practici sălbatice.

în principal, ne-a interesat calitatea investigaţiei efectuate de Gestapo, nu cantitatea. în arhiva din Düsseldorf sunt mii de dosare extrem de succinte. Cercetarea noastră se bazează însă pe anchetele extrem de detaliate ale Gestapoului, care adesea cuprind sute de pagini şi presupun interogarea a numeroşi martori.[15] Procedând în acest mod, îi oferim cititorului o imagine a vieţii de zi cu zi a unor oameni obişnuiţi şi a unora deosebiţi, care provin din diverse medii sociale şi care au trăit în perioada nazistă. în paginile ce

urmează, vom pătrunde în gospodăriile celor din clasa muncitoare, în fabrica din localitate, în berăria de la colţul străzii, în restaurantul de cartier, în casele şi chiar în dormitoarele unor germani obişnuiţi. Istoria secretă a celui de-al Treilea Reich va fi pusă sub reflector cum nu s-a mai întâmplat până acum.

Printre numeroasele istorii individuale pe care le analizăm se numără: martori ai lui Iehova care au refuzat să-şi renege credinţa, preoţi şi pastori care nu au putut fi reduşi la tăcere, comunişti care nu au acceptat compromisul, muncitori din fabrici care au mâzgălit inscripţii pe ziduri, tineri care au format grupuri de disidenţi, angajaţi care şi-au denunţat colegii de serviciu, vecini care i-au pârât pe cei care ascultau posturi de radio străine, neveste care şi-au turnat soţii, amanţi care s-au trădat unul pe celălalt şi, nu în ultimul rând, remarcabila poveste a unui german „arian" şi a logodnicei sale evreice care au riscat totul în numele dragostei.

Acest volum dezvăluie fără echivoc gradul înalt de autonomie de care dispunea Gestapoul şi timpul îndelungat pe care îl dedica anchetării, uneori în mod exhaustiv, a cazurilor. Cele mai multe investigaţii începeau cu un denunţ din rândul oamenilor de rând. Gestapoul nu îşi impunea doar voinţa, ci le cerea cetăţenilor obişnuiţi să supravegheze comportamentul celor nemulţumiţi de regimul naţional-socialist. Se ignora faptul că multe dintre informaţiile obţinute în acest mod aveau la bază motivaţii personale.

Contrar părerii generale, Gestapoul nu era instituţia care pur şi simplu aresta şi trimitea oamenii în lagăre de concentrare. Cele mai multe cazuri sfârşeau prin a fi clasate fără vreo învinuire sau cu o pedeapsă surprinzător de blândă. Ofiţerii se străduiau ca decizia să fie luată înainte ca termenul de douăzeci şi unu de zile al „arestului protectiv" să fie depăşit. Doar cazurile pe care Gestapoul le considera grave erau transmise superiorilor pe linie ierarhică, lăsând

decizia finală în seama procurorului. Cele mai dure forme de tratament erau aplicate celor consideraţi drept opozanţi-cheie în plan politic, religios ori rasial. Eliberarea din arest la capătul anchetei era mai degrabă regula, nu excepţia. Cu toate că de cele mai multe ori a fost descrisă drept o organizaţie acţionând în afara legii, voi arăta că, de fapt, Gestapoul respecta cu stricteţe indicaţiile legii.

Autonomia acordată ofiţerilor a dus adesea la decizii diferite, chiar bizare. în paginile ce urmează veţi fi surprinşi fie de duritatea, fie de blândeţea manifestată într-un caz sau altul. în unele cazuri, pe care scria literalmente pedeapsa cu moartea, nu a existat nicio punere sub acuzaţie, în timp ce în altele, ce păreau mai degrabă mărunte, s-au dat sentinţe aspre. Toate cazurile au fost investigate cu obişnuita meticulozitate germană. Aşa cum va reieşi din această carte, ofiţerii Gestapoului nu erau răi în bloc, ci mai degrabă un grup de oameni diferiţi, care nu pot fi nicidecum etichetaţi drept „obişnuiţi". în ultimele etape ale războiului, Gestapoul a devenit mult mai brutal în modul în care îi trata pe „duşmanii statului", iar „tehnicile de interogare abuzive" erau folosite mult mai des.

Cercetând în detaliu aceste cazuri, cartea de faţă deschide o perspectivă incitantă şi, totodată, originală asupra vieţii cotidiene din Germania nazistă şi

oferă o descriere realistă a diferitelor victime ale terorii naziste

.1

Cum a luat fiinţă Gestapoul

Germania are o îndelungată tradiţie în ceea ce priveşte spionajul politic. în timpul Revoluţiei din 1848, regele Ludovic I al Bavariei a încuviinţat supravegherea opozanţilor în berăriile locale. în 1871, când s-a proclamat Imperiul German, Prusia, căreia îi revenea 60% din teritoriul german, avea deja propria poliţie politică, cunoscută sub denumirea de *Abteilung V* (Departamentul V), condusă de Wilhelm Stieber, care se născuse în 3 mai 1818 la Merseburg, în Saxonia, şi provenea dintr-o familie din clasa de mijloc. De profesie jurist, el s-a alăturat poliţiei şi a devenit cunoscut drept „şeful spionilor" lui Bismarck, jucând un rol esenţial în activitatea serviciilor de informaţii germane din ţară şi străinătate.[1] Stieber a elaborat următoarele instrucţiuni pentru agenţi:

> Agentul este obligat să ţină o întreprindere la alegerea sa atâta vreme cât aceasta se prezintă în exterior în acord cu cerinţele comerciale sau de altă natură ale ţării în care este angajat... Se înţelege că este necesar ca agenţii noştri să inspire încredere cercurilor în mijlocul cărora activează şi să susţină acea încredere prin afişarea unui mod de existenţă burghez

în memoriile sale, care abundă de exagerări şi de afirmaţii controversate, Stieber relatează că, în timp ce se afla în misiune la Londra, a izbutit cumva să intre prin înşelăciune în casa lui Karl Marx, aflat pe vremea aceea în exil în Anglia, şi să fure liste cu membrii Ligii Comuniştilor*.[3] Obiectivul principal al poliţiei politice

prusace în interiorul Germaniei era să supravegheze partidele şi indivizii ostili guvernului, în special membrii stângii comuniste.

În 1918, complexa reţea de spionaj organizată de Stieber în străinătate s-a prăbuşit, dar noul guvern al Republicii de la Weimar a hotărât să păstreze poliţia politică. În Prusia a fost redenumită *Abteilung IA,* iar mai târziu *Abteilung I.* în 1928, ministrul de interne prusac a stabilit că *Abteilung IA* avea misiunea de a urmări, preveni şi pune sub acuzare toate infracţiunile de natură politică.[4] în 1930 avea în jur de 1 000 de angajaţi care lucrau în cele patruzeci şi patru de unităţi administrative (.*Kreise,* cercuri, în limba germană — *n. red.)* ale Prusiei. Majoritatea ofiţerilor proveneau din serviciul de investigaţii criminale al poliţiei.[5]

Erau monitorizate acţiunile comuniştilor, dar şi supravegheată îndeaproape activitatea Partidului Nazist. De altfel, înainte de 1933, poliţia politică prusacă le-a intentat membrilor Partidului Nazist 40 000 de procese.[6] Cuvântările şi scrierile tuturor fruntaşilor nazişti erau constant monitorizate. Un inspectorat dedicat partidelor extremiste de dreapta a fost înfiinţat odată cu proliferarea acestor organizaţii în timpul Republicii de la Weimar.[7]

Numirea lui Franz von Papen în funcţia de cancelar în 20 iulie 1932 a schimbat modul în care poliţia politică prusacă se ocupa de „duşmanii statului". Acţiunile împotriva comuniştilor au devenit principalul obiectiv. Fruntaşul nazist Hermann Goring a preluat comanda asupra tuturor forţelor poliţieneşti prusace, care numărau 50 000 de oameni, incluzând şi departamentul poliţiei politice. Goring a înfiinţat imediat un departament special însărcinat cu lupta împotriva comunismului. Au fost destituiţi 11 şefi de poliţie, pe motiv că aveau simpatii democratice.

Măsurile se încadrau perfect în obiectivul mai larg al naziştilor de a prelua controlul asupra tuturor serviciilor de securitate. Cele patru personaje-cheie implicate în acţiune

au fost Hermann Goring şi Rudolf Diels în Prusia, respectiv Heinrich Himmler şi Reinhard Heydrich în Bavaria. Gestapoul a luat fiinţă în mare parte datorită eforturilor acestor patru indivizi. în final, Himmler şi Heydrich aveau să controleze nu doar Gestapoul, ci întregul sistem poliţienesc al Germaniei naziste, dar triumful lor nu a fost nicidecum cert.

Marx şi familia sa s-au stabilit la Londra în 1849. în urmă cu doi ani, în capitala Angliei fusese înfiinţată organizaţia Liga Comuniştilor *(Bund der Komunisten),* care este considerată prima grupare politică de sorginte marxistă. *(N. red.)*

Hermann Göring, născut în 12 ianuarie 1893 la Rosenheim, în Bavaria, provenea dintr-o familie ce aparţinea în mod clar clasei mijlocii de sus. Tatăl său, Heinrich, fusese un prieten apropiat al cancelarului Otto von Bismarck, în timp ce servea ca ofiţer în armata germană. O carieră militară îl aştepta şi pe tânărul Hermann, doar că acesta era un adolescent îndărătnic, încăpăţânat şi dificil. A fost eliminat din şcoală după câteva dispute violente cu profesorii săi. Tatăl lui s-a gândit că disciplina din armată ar putea să-l îmblânzească. A urmat o şcoală de cădeţi în Karlsruhe, iar apoi a intrat la şcoala militară din Berlin. în octombrie 1914, Göring s-a alăturat nou-înfiinţatului *Fliegertruppen* (Corpul de aviaţie german), devenind un neînfricat pilot al prestigioasei „Escadre aeriene nr. 1", condusă de legendarul „Baron Roşu", Freiherr von Richthofen. Disponibilitatea lui Göring de a efectua misiuni de luptă periculoase i-a adus o serie de medalii, printre care Crucea de Fier, Clasa întâi, şi *Pour le Mérite (Blauer Max/Max* cel Albastru), cea mai înaltă distincţie pentru fapte de vitejie. La sfârşitul Primului Război Mondial, Göring s-a reîntors la München, dar i-a fost greu să găsească o slujbă. După ce l-a văzut pe Adolf Hitler ţinând un discurs într-o berărie în toamna lui 1922, s-a înscris în Partidul Nazist. A luat parte la celebra tentativă de lovitură de stat — *Bürgerbräukeller* („Puciul de la berărie") —, fiind împuşcat de poliţişti în Marienplatz, în centrul Münchenului. Puciştii

urmăriseră să răstoarne guvernul Bavariei, dar au suferit o înfrângere umilitoare. în loc să preia puterea, Hitler, susţinut de trupe SA, a izbutit să ocupe temporar o berărie înainte ca autorităţile să trimită poliţia pentru a restabili ordinea şi să-i aresteze pe conspiratori. în timp ce se afla în spital pentru a-şi trata rănile, Göring a devenit dependent de morfină, ceea ce a dus la internarea lui într-o instituţie psihiatrică. Prin 1930, Göring devenise principalul consilier al lui Hitler în probleme de politică internă şi liderul grupului de deputaţi al Partidului Naţional-Socialist din Reichstag, în 1932, Franz von Papen l-a numit ministru de interne al Prusiei şi comandant al poliţiei.

Göring a stabilit imediat o relaţie strânsă cu Rudolf Diels, şeful poliţiei politice din Prusia, un funcţionar şi conducător cu experienţă, iscusit şi adaptabil, foarte priceput în chestiunile birocratice. Arătându-se mereu disponibil să execute ceea ce i se cerea, a devenit curând un sfătuitor indispensabil pentru Göring. în memoriile sale, scrise într-o manieră care să-l pună într-o lumină favorabilă, Diels explică de ce a renunţat să susţină Republica de la Weimar în favoarea politicii naziste.

Cercetând cu atenţie cazul său, realizăm, de fapt, că Diels era un individ oportunist, lipsit de principii şi duplicitar. într-o autobiografie redactată în 1935, el descrie modul cum a ajuns să fie implicat în înfiinţarea Gestapoului:

> în 1930, am fost angajat la Ministerul de Interne, unde am devenit îndată şeful departamentului însărcinat să combată mişcarea comunistă. După 20 iunie 1932, acest obiectiv a fost lărgit considerabil, încât am fost capabil, încă din acea fază, să mă dedic pregătirilor de anihilare a comunismului în Germania în strânsă conlucrare cu membrii de frunte ai NSDAP-ului.[8]

Nu se ştie dacă ideea de a transforma poliţia politică prusacă în poliţia secretă naţională care avea să fie Gestapoul i-a aparţinut lui Diels sau lui Göring, dar în Departamentul IA al poliţiei politice prusace funcţionau

ofiţerii care au pus apoi bazele Gestapoului din Prusia. Göring a intuit că anchetatorii erau capabili să-şi asume sarcinile cu un pronunţat caracter represiv pe care le-au primit la puţină vreme după aceea.

Heinrich Himmler, comandantul SS, garda de corp personală a lui Hitler, şi tânărul său protejat Reinhard Heydrich au avut, de asemenea, un rol determinant în înfiinţarea Gestapoului. Cei doi îşi desfăşurau activitatea în Bavaria. Cu siguranţă, Heinrich Himmler a avut cea mai importantă contribuţie la dezvoltarea şi transformarea SS-ului şi a Gestapoului în cele mai de temut instituţii ale Germaniei naziste. Adesea a fost prezentat drept birocratul nazist prin excelenţă, plictisitor, insensibil şi calculat, preocupat de teoria rasială. Se trece astfel cu vederea faptul că era un extraordinar manipulator, organizator şi administrator politic. Capacitatea lui de a recruta indivizi tineri, loiali şi cu înaltă calificare i-a permis să construiască o echipă formidabilă de oameni eficienţi şi devotaţi, care îi împărtăşeau viziunea înfiinţării unui aparat de securitate interconectat. Niciun conducător nazist nu scria rapoarte la fel de convingătoare ca Himmler. Datorită acestei abilităţi a devenit un personaj indispensabil în rândul elitei naziste.

Himmler s-a născut în 7 octombrie 1900 la München într-o familie din clasa mijlocie. Tatăl său, un individ care ţinea la disciplină, fusese pe vremuri tutore la curtea regelui Bavariei. Mama sa provenea dintr-o familie de legumicultori. Himmler a crescut în micul oraş bavarez Landshut în spiritul şi litera religiei catolice. Mergea regulat la biserică, dar cu timpul a devenit tot mai ostil învăţămintelor bisericii. în 1917 a fost înrolat, dar nu a efectuat nicio zi de serviciu activ. La sfârşitul Primului Război Mondial a fost demobilizat la Berlin. A rămas acolo timp de doi ani, având diverse ocupaţii mărunte, printre care cea de comis-voiajor pentru o fabrică de perii sau de muncitor într-o fabrică de cleiuri. în 1921, Himmler s-a întors la Landshut, iar tatăl său i-a

cumpărat o mică fermă unde creştea pui. Obişnuia să ucidă pui în fiecare zi, strangulân- du-i cu propriile mâini. în acea vreme a început să citească broşuri ale naţionaliştilor germani, devenind extrem de interesat de chestiuni precum rasa şi patriotismul. îşi dorea să se implice în mişcarea de răsturnare a democraţiei instaurate de Republica de la Weimar.

Himmler s-a mutat la München, dar nu s-a alăturat imediat Partidului Nazist. A devenit, în schimb, membru al grupării *Reichskriegsbanner* (Drapelul de război al Reichului), iar în această calitate a avut contacte cu fruntaşi nazişti. în 1923 s-a înscris în Partidul Naţional-Socialist şi a participat la celebrul Marş spre Feldherrnhalle din München, care s-a desfăşurat după nu mai puţin cunoscutul Puci de la Berărie. A scăpat fără să fie prins sau arestat.

Himmler a făcut carieră în Partidul Nazist datorită rolului pe care l-a jucat în garda personală a lui Hitler: SS-ul. în 6 ianuarie 1929, a devenit comandantul SS-ului. Era foarte dedicat muncii şi, în plus, îşi impunea standarde extrem de înalte. De obicei, îşi începea activitatea la opt dimineaţa şi adesea rămânea la birou până după miezul nopţii, ocupându-se cu meticulozitate de toate actele.[9] în 1931 a înfiinţat Secţia I C a SS-ului din München, al cărei obiectiv era să culeagă informaţii despre opozanţii politici, în special comunişti.

Pentru a îmbunătăţi activitatea organizaţiei, Himmler l-a numit şef al serviciului de siguranţă pe Reinhard Heydrich, atunci în vârstă de douăzeci şi şapte de ani. Născut în 7 martie 1904 la Halle, în Saxonia, tânărul înalt, frumos, blond, atletic, muncitor, aspru şi nemilos a devenit protejatul lui Himmler. Provenea şi el dintr-o familie din clasa mijlocie cu înclinaţii muzicale. Tatăl lui, Richard, era un celebru cântăreţ de operă şi un fervent naţionalist. Mama sa, Elisabeth, era actriţă. La rândul său, Reinhard a fost un talentat pianist şi violonist. Era, de asemenea, un remarcabil

atlet, înotător şi scrimer. Deşi avea diverse posibilităţi în privinţa carierei, în 1922 s-a înrolat în marină. în ciuda comportamentului

Logie din Odeonplatz, München, unde s-au înfrunta: puciştii conduşi de Hitler şi autorităţile bavareze. Cu acel prilej au murit 16 nazişti. *(N. red.)*

său destul de dur, a fost promovat până la gradul de locotenent. Aspectul său fizic a atras mereu atenţia femeilor, astfel că a avut mai multe relaţii amoroase. în cele din urmă a fost implicat într-un scandal după ce una dintre iubitele sale, fiica unui director al uzinei chimice IG Farben, a rămas gravidă, iar Heydrich a refuzat să se însoare cu ea. Cazul a ajuns în faţa unui consiliu de onoare al marinei care a considerat că Heydrich a avut un comportament nedemn şi l-a forţat să demisioneze în aprilie 1931. O carieră promiţătoare părea să se încheie în acel moment. însă noua lui iubită şi viitoare soţie, Lina von Osten, i-a intermediat contactul cu personalităţi de frunte ale mişcării naziste. Lina avea să-şi amintească mai târziu că, la vremea când a intrat în partid, în 1931, Heydrich nu citise *Mein Kampf*.[10] La scurt timp după aceea a fost recrutat de SS. Lui Himmler, care vedea în Heydrich idealul ofiţerului de elită SS: energic, loial, motivat ideologic, eficient, necruţător, bine organizat şi neînfricat, i-a produs o impresie puternică.

în 1932, Secţia IC şi-a schimbat numele în Serviciul de Securitate *{Sicherheitsdienst des Reichsführers* — SD). încă de la începutul activităţii sale, SD-ul a fost conceput ca o organizaţie mult mai activă şi eficientă decât predecesoarea sa, care preluase numele de la armata germană, unde serviciul de informaţii cădea în sarcina ofiţerilor de la IC. Misiunea SD-ului era supravegherea şi arestarea inamicilor politici şi rasiali. Prin urmare, chiar şi înainte de 1933, Himmler şi Heydrich au dorit să aplice principiile rasiale şi ideologice ale SS-ului în practicile şi activitatea unei noi instituţii: poliţia secretă de stat.

Un singur membru al elitei naziste stătea în calea planurilor şi intrigilor lor: conducătorul dur şi excentric al batalioanelor de asalt (SA), căpitanul Ernst Röhm. Născut la München în 28 noiembrie 1887, acesta provenea dintr-o familie modestă, tatăl său lucrând la căile ferate. Tânărul Röhm a intrat în armată în 1906, iar în timpul Primului Război Mondial a fost decorat cu Crucea de Fier, Clasa întâi.

în 1919 s-a înscris în Partidul Muncitoresc German (DAP), care în 1920 s-a transformat în Partidul Nazist. A fost unul dintre camarazii şi prietenii apropiaţi ai lui Adolf Hitler. Röhm era mic de stat, îndesat, cu o figură dură, care părea şi mai ameninţătoare din cauza unei cicatrici urâte de pe obrazul stâng.

După eşecul Puciului de la Berărie din 1923, Röhm s-a retras din serviciul activ al Partidului Nazist. între 1928 şi 1930 a fost consilier militar al armatei boliviene. în acea perioadă şi-a publicat memoriile, intitulate *Geschichte eines Hochverräters*. în 1930, Hitler i-a trimis o scrisoare prin care îl invita să se întoarcă la München pentru a conduce batalioanele de asalt. Röhm şi-a preluat postul în 5 ianuarie 1931. Hitler dorea ca trupele SA să acţioneze ca o forţă de bătăuşi care să intimideze opozanţii politici, mai ales în timpul unor mitinguri şi marşuri sau al campaniilor electorale. De asemenea, a intuit că preţioasele contacte ale lui Röhm cu ofiţeri din armată ar putea fi de folos mişcării naziste în lupta pentru putere.

Röhm avea propriile planuri extrem de ambiţioase şi radicale. Dorea să creeze o forţă de poliţie secretă nazificată din rândul membrilor SA.[11] Considera că luptătorii din linia întâi a SA-ului ar fi trebuit să aibă prioritate faţă de poliţiştii de carieră. Dar şi mai controversată era intenţia lui de a încorpora armata germană (*Reichswehr*) în SA. În martie 1932, a avut loc o importantă adunare în apartamentul lui Röhm din Goetheplatz din München, unde s-a discutat propunerea înfiinţării unei forţe de poliţie secrete naziste. Printre cei prezenţi s-au aflat Joseph Goebbels, şeful propagandei naziste, Rudolf Hess, secretarul lui Hitler, şi Heinrich Himmler, conducătorul SS-ului şi al SD-ului. S-a convenit că poliţia secretă de stat a unui guvern nazist trebuia să fie o organizaţie nazistă, controlată de SS, care avea să colaboreze îndeaproape cu maşinăria de partid, inclusiv cu SA-ul. Când a fost întrebat despre ce fel de

oameni urmau să constituie această forţă de poliţie, Himmler a răspuns: „Nu îi vom găsi, ci îi vom forma.”[12] în mod deloc surprinzător, Röhm nu s-a simţit nicicând obligat să respecte deciziile luate atunci.[13]

Hitler şi-a asumat un uriaş risc politic aducându-l pe Röhm înapoi între conducătorii Partidului Nazist. Personalitatea intransigentă a lui Röhm era dublată de scandalul sexual din viaţa lui particulară. Röhm nu făcea un secret din homosexualitatea sa, care pe vremea aceea era interzisă şi se pedepsea conform Articolului 175 al Codului penal german. Dar Röhm trăia înconjurat de o ceată de tineri homosexuali.

Ziare precum cotidianul social-democrat *Münchener Post* sau săptămânalul de stânga *Welt am Montag au* publicat în primăvara anului 1932 o serie de scrisori pe care Röhm le-a adresat medicului său, Karl-Günther Heimsoth, în care îşi mărturisea „sentimentele şi actele homosexuale” şi descria relaţiile sexuale cu femeile drept „nefireşti”.[14] Aceste scrisori au fost reluate într-un pamflet de propagandă politică al social-democraţilor în timpul alegerilor prezidenţiale din 1932. Publicate sub titlul „Cazul Röhm”, au fost vândute în 300 000 de exemplare şi îndelung mediatizate în timpul campaniei electorale. Dar cine oare pusese la dispoziţia presei de stânga aceste scrisori? Nimeni altul decât Rudolf Diels, şeful poliţiei politice prusace. Copii ale scrisorilor se aflau în posesia procuraturii din Berlin, care investiga acuzaţiile cu privire la activităţile homosexuale ale lui Röhm. Documentele au fost transmise poliţiei din München, dar cazul a fost clasat.

Noul guvern de „coaliţie naţională” din 30 ianuarie 1933 avea în componenţă doar trei membri ai Partidului Nazist: Adolf Hitler, noul cancelar, Göring, ministru fără portofoliu, şi Wilhelm Frick, ministrul de interne. Frick s-a născut în 12 martie 1877 la Alsenz, în Bavaria. Studiase dreptul şi avea un doctorat în ştiinţe juridice. Condusese

poliţia de siguranţă din München şi participase în 1923 la Puciul de la Berărie, în urma căruia fusese condamnat la cincisprezece luni de închisoare cu suspendare şi destituit din poliţie. Cu timpul şi-a refăcut reputaţia. În ianuarie 1930, Frick a devenit ministru de stat pentru afaceri interne în Turingia şi conducătorul departamentului juridic al Partidului Nazist. în calitatea sa de jurist şi înalt demnitar guvernamental cu experienţă, Frick a revendicat controlul asupra poliţiei din Germania nazistă. Conservator din fire, Frick intenţiona să transforme forţele existente de poliţie ale landurilor într-o singură forţă de poliţie centralizată, care să-şi păstreze statutul profesional. Ştia că formarea unei astfel de instituţii nu era o sarcină uşoară, dat fiind sistemul federal al landurilor cu guverne independente. Fiecare unitate administrativă avea propria forţă de poliţie, care includea un grup mic de ofiţeri însărcinaţi cu poliţia politică.

Sub conducerea lui Frick nu s-a realizat nici măcar nazificarea completă a poliţiei din Prusia. în primul an de guvernare nazistă, 1 453 de ofiţeri consideraţi „suspecţi" de către regim au fost destituiţi. Dar aceştia reprezentau doar 7,3% din totalul ofiţerilor. Cei mai mulţi erau poliţişti obişnuiţi, cu grade inferioare.[15] Criteriul de bază pentru recrutarea în poliţia politică, iar apoi în Gestapo era vechimea în poliţie, nu calitatea de membru al Partidului Nazist, al SS-ului, SD-ului ori SA-ului. Rudolf Diels îşi va aminti mai târziu că majoritatea ofiţerilor de la începuturile Gestapoului erau „funcţionari cu state vechi, nu nazişti" şi că încercau „să opună rezistenţă terorii" batalioanelor de asalt. Oameni precum Rudolf Diels au avut mari dificultăţi în relaţiile cu membrii batalioanelor de asalt în primul an al guvernării naziste. SA-ul nutrea un nedisimulat dispreţ faţă de funcţionarii apolitici şi încălca în mod constant ordinele de a acţiona conform unor proceduri reglementate prin lege.[16]

Este clar că Göring şi Diels au sprijinit acţiunile brutale împotriva comuniştilor de la începutul regimului hitlerist. Se bucurau şi de protecţia lui Hitler, care declara: „Lupta împotriva comuniştilor nu trebuie să depindă în niciun fel de considerente juridice.”[17] într-un discurs fără menajamente adresat ofiţerilor de poliţie prusaci în 17 februarie 1933, Göring recunoştea: „Orice glonţ care există acum în încărcătorul unui pistol al poliţiei este glonţul meu. Dacă îl folosiţi pentru a ucide, eu sunt ucigaşul. Eu am ordonat toate acestea, le iau asupra mea. îmi asum toată responsabilitatea.”[18] în 22 februarie 1933, Göring a semnat un decret prin care li se permitea tuturor membrilor SA să se alăture poliţiei auxiliare *{Hilfspolizet).* Scopul era de a-i folosi pe aceşti bătăuşi duri pentru a-i înfrânge pe comunişti. în câteva săptămâni, numărul membrilor SA înscrişi era de şapte ori mai mare decât cel al poliţiştilor obişnuiţi. Drept urmare s-a instalat un regim de teroare. SA-ul a organizat raiduri brutale, a arestat mii de comunişti şi i-a închis în ceea ce a ajuns să fie cunoscut drept lagărele de concentrare „sălbatice” (*wilde Konzentrationslager),* depozite, barăci sau clădiri abandonate în care oamenii ajungeau fără să fi fost judecaţi, erau bătuţi, torturaţi şi adesea ucişi. Privind retrospectiv, decizia lui Göring de a folosi SA-ul pentru a-i strivi pe comunişti a fost neinspirată, deoarece a declanşat o perioadă de teroare nazistă care s-a dovedit apoi foarte greu de stăpânit.

în timpul proceselor de la Nürnberg, Rudolf Diels a recunoscut brutalitatea nelegiuită a primelor luni ale regimului nazist:

> Comuniştii erau executaţi de diferite grupări ale partidului, în special de SA... Se foloseau metode simple: lipsiţi de libertate, oamenii erau supuşi unor rele tratamente fizice sau chiar ucişi. în mod ilegal, erau deţinuţi în tabere, adesea vechi barăci militare, cartiere generale ale batalioanelor de asalt sau fortăreţe. Mai târziu, aceste locuri aveau să fie cunoscute drept lagăre de

concentrare, precum Oranienburg de lângă Berlin, Lichtenberg, Papenburg, Dachau în Bavaria etc. (...) Crimele comise erau justificate în diverse moduri: „împuşcat în timp ce încerca să fugă", „s-a opus arestării" sau altele la fel.[19]

Diels estima că aproximativ 40 000 de oameni au fost reţinuţi în „arest protectiv" în 1933 şi că între 5 000 şi 7 000 de opozanţi politici au fost ucişi în acest mod în primul an de la preluarea puterii.[20] Conform statisticilor oficiale, reiese că 100 000 de oameni au fost, de fapt, reţinuţi în „arest protectiv" în cursul lui 1933, dintre care cei mai mulţi în primele luni ale anului. Aceste cifre nu-i includ pe cei care au fost pur şi simplu răpiţi de SA, duşi în pivniţe sau lagăre de concentrare neoficiale, pentru a fi torturaţi. Numărul celor ucişi în 1933 este la fel de greu de stabilit. Probabil că este vorba de cca 1 000 de victime, şi nu de 7 000, aşa cum declara Diels.

Heinz Gräfe, un tânăr student la Facultatea de Drept din Berlin, a asistat în martie 1933 la primele violenţe ale SA-ului:

> Are loc o revoltă! Ieri şi alaltăieri, steaguri negru-alb-roşii şi steaguri cu svastica au fost arborate pe toate primăriile şi clădirile publice (tribunal, poliţie, cazărmi). Membrii SA-ului sunt înarmaţi cu mitraliere şi se comportă ca o forţă de poliţie auxiliară. Sub protecţia poliţiei de stat, au luat cu asalt clădiri publice şi sedii ale ziarelor. în Pirna, azi la prânz, au ocupat sediul presei locale şi librăria, au arestat personalul şi i-au scos afară pe ceilalţi; au distrus reclamele şi au adunat tot materialul tipărit în stradă unde i-au dat foc.[21]

Werner Schäfer, comandantul lagărului de concentrare de la Oranienburg, a susţinut că Diels se afla „în relaţii strânse" cu liderii SA-ului. Iată ce a declarat acesta: „Oranienburg a devenit curând unicul lagăr pentru opozanţii politici din Berlin şi din întreaga provincie Brandenburg... Oranienburg nu avea nici măcar 1 000 de prizonieri [la sfârşitul anului 1933], iar... Berlinul era centrul

opozanţilor politici ai NSDAP-ului şi prin urmare avea o proporţie mare de opozanţi politici.”[22]

Schäfer a contrazis, de asemenea, afirmaţia lui Diels că poliţia politică şi Gestapoul îi tratau pe prizonierii politici fără violenţă în timpul interogatoriilor de la Berlin şi că toate actele de violenţă din timpul acţiunilor de epurare a comuniştilor veneau de la SA. „Cu o anumită ocazie, aminteşte Schäfer, Gestapoul din Berlin a trimis în lagăr doi prizonieri grav maltrataţi. A doua zi, m-am dus... la superiorul meu şi i-am cerut să expedieze, împreună cu mine, un protest la sediul Gestapoului din Prinz Albrecht-Strasse şi să ceară o explicaţie, pe care intenţionam să o transmit într-un raport către Ministerul de Interne al Prusiei.”[23] După ce incidentul a fost cercetat, s-a ajuns la concluzia că, într-adevăr, Gestapoul i-a maltratat pe prizonieri şi că aceştia nu ar fi trebuit să ajungă în acea stare la Oranienburg.

Hans Frank, un nazist devotat, ministru de justiţie la München, a cerut încetarea arestărilor arbitrare, a interogatoriilor brutale şi agresiunilor SA-ului împotriva duşmanilor politici.[24] în 2 august 1933, Göring a desfiinţat „poliţia auxiliară”. Forţele de poliţie din celelalte landuri germane s-au dispensat de serviciile violente ale SA-ului. Au fost emise reglementări stricte, ce stabileau că Gestapoul, susţinut de poliţie, era unica organizaţie care avea dreptul să reţină cetăţenii în „arest protectiv”. SS-ul a preluat controlul asupra lagărelor de concentrare şi a introdus un regulament strict cu privire la activităţile din cadrul acestora.

Data de 27 februarie 1933 poate fi socotită crucială pentru istoria Gestapoului. în acea zi, Reichstagul a fost incendiat. Incidentul s-a petrecut chiar spre finalul campaniei electorale . Când Hitler a ajuns la locul incendiului, i-a spus lui Diels: „Nu va mai exista milă de acum încolo. Oricine ne stă în cale va fi doborât”.[25] Focul a

fost pus, după toate probabilităţile, de Marinus van der Lübbe, un comunist olandez analfabet. Nu s-a stabilit niciodată cu certitudine dacă Lübbe a acţionat de unul singur, după cum a declarat în timpul interogatoriului său prelungit, dacă incendiul a fost parte a unui complot al comuniştilor de a submina regimul nazist, aflat la începuturi, ori dacă a fost pus la cale chiar de naziști, pentru a-i suprima pe comuniști și a instaura dictatura. S-a zvonit că Göring pusese la cale incendierea Reichstagului pentru a justifica acţiunile violente ale Gestapoului. în cursul proceselor de la Nürnberg, generalul Franz Halder a mărturisit că îşi amintea modul în care Göring se lăudase: „Singurul om care ştie cu adevărat ce s-a întâmplat sunt eu, fiindcă eu i-am dat foc Reichstagului.”[26]

A doua zi, guvernul german a emis „Decretul cu privire la incendierea Reichstagului” („*Reichstagsbrandverordnung*”), redactat de Wilhelm Frick, care limita — pentru a „proteja poporul şi statul” — toate libertăţile civile garantate prin Constituţia de la Weimar. Toţi „duşmanii poporului” puteau de acum să fie arestaţi şi puşi în „arest protectiv”. Astfel se abolea acea prevedere care dădea dreptul celui reţinut să fie eliberat sau adus în faţa unei curţi şi judecat în termen de douăzeci şi patru de ore. De acum înainte, o persoană putea fi reţinută fără să i se aducă vreo învinuire. Nu exista cale legală de atac împotriva acestei hotărâri. Drepturile şi libertăţile cetăţeneşti ale Constituţiei de la Weimar au fost anulate. Ceva mai târziu în acelaşi an, o nouă categorie — „arestul preventiv” (*Vorbeugehaft*) — a fost introdusă de forţele de poliţie civile, permiţând reţinerea „infractorilor de carieră” fără a fi judecaţi.[27] Vechiul sistem juridic german a funcţionat în continuare în perioada nazistă, dar în paralel cu

Pentru alegerile parlamentare din 5 martie 1933. *(N.t.)*

acesta fiinţau noile „tribunale speciale” *(Sondergerichte),* create în 1933 în diferite landuri, care judecau exclusiv „infracţiunile politice”. în iulie 1934 a fost înfiinţată Curtea de Justiţie a Poporului (*Volksgerichtshof),* care se ocupa de cazurile

politice mai grave, precum înalta trădare. Aceste curţi organizau procese rapide, multe cazuri fiind rezolvate într-o singură dimineaţă sau după-amiază de sesiune.

Decretul incendierii Reichstagului a fost important pentru că a conferit Gestapoului puterea de a folosi „arestul protectiv", dar mai ales pentru că a restricţionat independenţa jurisdicţiei tuturor curţilor federale germane, permiţând guvernului central să facă numiri în cadrul forţelor de poliţie şi al magistraţilor oriunde în ţară. în acest mod s-a pregătit calea pentru crearea unei forţe de poliţie politică la nivel naţional.[28]

Die Geheime Staatspolizei[29] (Poliţia Secretă de Stat) a fost înfiinţată în mod oficial în urma primei Legi a Gestapoului, emisă de Goring în 26 aprilie 1933. înaltul demnitar nazist a fost cel care a precizat rolul noii instituţii: „Sarcina sa este de a investiga toate activităţile politice din întreaga Germanie care reprezintă un pericol pentru stat, să adune şi să evalueze rezultatele acestor cercetări."[30] Iniţial s-a limitat la Prusia, având misiunea de a se ocupa exclusiv de opozanţii politici ai regimului nazist, îndeplinind acest rol, s-a bucurat de o relativă autonomie faţă de guvern şi organele judiciare. Ofiţeri superiori ai Gestapoului au fost răspândiţi pe tot teritoriul Prusiei. Diels a ales clădirea din Prinz Albrecht-Strasse nr. 8 din Berlin, unde Gestapoul şi-a avut sediul central din mai 1933 până în 1945. Hermann Goring a fost numit „Şef al Poliţiei Secrete de Stat", asumându-şi în totalitate meritul de a fi înfiinţat organizaţia, după cum explica în 1934: „Am muncit personal la reorganizare şi am reuşit să creez, prin propriul meu efort şi din proprie iniţiativă, Gestapoul. Acest instrument care răspândeşte teroarea printre duşmanii statului a contribuit în mod semnificativ la dispariţia pericolului marxist sau comunist în Germania şi în Prusia."[31]

Pentru administrarea de zi cu zi a Gestapoului a fost desemnat Rudolf Diels, instalat în funcţia de Inspector al Poliţiei Secrete de Stat. Departamentul administrativ al

organizaţiei a devenit cunoscut sub numele de *Gestapa.* SS-ul din Berlin vedea în Diels un birocrat conservator şi reacţionar. Hans Gisevius, secretarul de stat al lui Goring, a lansat zvonul că Diels nu manifesta suficient zel în urmărirea şi persecutarea comuniştilor, deoarece avea el însuşi simpatii comuniste. Cu timpul, autoritatea lui Diels a fost subminată de aceste zvonuri. în octombrie 1933, un comando al SS-ului a descins în casa lui Diels în încercarea de a-l discredita. Diels nu era acasă, iar soţia lui s-a încuiat în dormitor, în timp ce SS-iştii percheziţionau casa în căutare de dovezi incriminatoare. Nevasta lui Diels i-a telefonat de la derivaţia din dormitor. Diels şi-a făcut rapid apariţia, însoţit de o trupă de ofiţeri ai Gestapoului care i-au arestat pe SS-işti. Cedând presiunilor din partea SS-ului, Göring a dat ordin ca Diels să fie pus sub arest la domiciliu. Speriat de intriga ce se ţesea în jurul lui, Diels a demisionat şi s-a refugiat la Karlsbad (Karlovy Vary) în Cehoslovacia, temându-se pentru viaţa sa. De fapt, Göring intenţionase doar să-i ofere alt post, probabil undeva în afara Berlinului, pentru a atenua conflictul din interiorul Gestapoului.

Diels a fost înlocuit cu Paul Hinkler, un nazist loial, dar o nulitate şi un băutor înrăit, un individ cu prea puţină experienţă administrativă. A fost o alegere nefericită. Funcţionarii din centrala Gestapoului i-au demonstrat lui Göring că Hinkler era total depăşit de situaţie, astfel încât nu a durat nicio lună până ce Göring i-a trimis exilatului Diels o scrisoare în care îl ruga să se întoarcă. „Vreau să scap de prostănacul [*Dummkopf]* de Hinkler chiar azi, scria Göring. Am pregătit un decret care îţi asigură independenţa.”[32] Diels s-a întors şi şi-a reluat funcţia de şef al Gestapoului. Göring a realizat, la rândul său, că zvonurile legate de loialitatea sa fuseseră inventate de duşmanii săi din SS şi SA.

Din cauza acestor fricţiuni, ministrul de interne Frick se temea că Gestapo se transforma treptat într-o organizaţie

nazistă nesupusă ierarhiei de stat. Acţionând cu mare repeziciune, prin publicarea unui nou decret prin care Gestapoul era scos de sub autoritatea Ministerului de Interne din Prusia şi plasat sub jurisdicţia personală a prim-ministrului Prusiei, Göring a zădărnicit eforturile lui Frick de a păstra Poliţia Secretă de Stat într-un cadru legal tradiţional. în 30 noiembrie 1933, această independenţă instituţională a fost întărită încă o dată prin cea de-a doua Lege a Gestapoului, prin care organizaţia ieşea de sub controlul Ministerului de Interne.

în paralel cu evenimentele care se petreceau în Prusia, Himmler, conducătorul SS-ului, împreună cu ambiţiosul său protejat Heydrich, au demarat acţiunea de reunificare a tuturor forţelor poliţiei politice din celelalte landuri federale. Procesul a început în 9 martie 1933, când Himmler a devenit şeful poliţiei şi al poliţiei politice din München (*Bayerische Politische Polizei* — BPP). Himmler s-a ocupat şi de crearea unui nou lagăr de concentrare la Dachau, în apropiere de München, condus de Theodor Eicke, un SS-ist devotat. Pentru misiuni de pază, acesta îi folosea pe membrii necruţătoarelor formaţiuni SS *Totenkopf* (Cap de mort). Relaţia complexă şi interdependentă dintre SS, poliţia politică şi sistemul lagărelor de concentrare a fost gândită de Himmler. Modelul său a fost apoi adoptat pe tot teritoriul Germaniei.

Iniţial, Himmler nu şi-a putut extinde controlul asupra forţelor de poliţie din întreaga Bavarie, deoarece „cămăşile brune”* ale lui Ernst Röhm se infiltraseră în poliţie după ce naziştii preluaseră puterea. Sute de bătăuşi ai SA-ului s-au înscris în nou-înfiinţata poliţie auxiliară. Gauleiterul local Adolf Wagner, funcţionarul nazist cu rangul cel mai înalt din acel land, fiind pe deplin conştient de brutalitatea de nestăpânit a Batalioanelor de Asalt, i-a cerut lui Himmler să creeze o forţă de poliţie politică auxiliară, compusă din SS-işti, care să preia apoi comanda asupra

auxiliarilor SA. Astfel, SA-ul din zonă ar fi fost controlat de SS. Convins că SS-ul încă se subordona SA-ului, Röhm nu a avut nicio obiecţie. De fapt, a fost o mare greşeală tactică din partea lui. Himmler comanda acum toate forţele poliţiei politice din Bavaria, iar puterea SA-ului a avut de suferit. în 1 aprilie 1933, Himmler a devenit şeful Poliţiei Politice din Bavaria şi a preluat comanda asupra tuturor lagărelor de concentrare. Spre deosebire de lagărele „sălbatice" din Prusia, cele bavareze au fost puse sub un control administrativ adecvat. Preluarea rapidă a forţelor poliţiei politice de către Himmler a dat naştere temerii că SS-ul ar putea prelua întregul aparat al funcţionarilor de stat, precum şi sistemul de justiţie penală. Conservatorii naţionalişti care erau majoritari în Bavaria doreau un stat autoritar în care guvernarea să se realizeze prin instituţiile legale şi administrative existente şi nu un stat totalitar condus de SS. în mai 1933, Wagner a emis două ordonanţe care limitau folosirea arestului protectiv la „suspecţi importanţi". Wagner susţinea că, din moment ce pericolul comunist fusese înlăturat în totalitate, autoritatea organelor tradiţionale trebuia reinstaurată.

Himmler avea însă alte idei. între septembrie 1933 şi ianuarie 1934, şi-a continuat acţiunea de a obţine controlul asupra forţelor de poliţie politică din toate landurile, cu excepţia Prusiei. A început în Hamburg, Lübeck şi Mecklenburg-Schwerin, au urmat Anhalt, Baden, Bremen, Hessen, Turingia şi Württemberg. în ianuarie 1934, Braunschweig, Oldenburg şi Saxonia se aflau sub jurisdicţia lui Himmler. Doar uriaşa Prusie şi cele două enclave, Lippe şi Schaumburg-Lippe, mai rămăseseră de cucerit.

Denumire dată membrilor SA, din cauza culorii uniformei pe care o purtau. *(N. red.)*

S-au făcut multe speculaţii despre modul cum Himmler a reuşit să obţină într-o perioadă atât de scurtă controlul asupra poliţiei politice din afara Prusiei. în cursul proceselor de la Nürnberg, acuzarea i-a sugerat lui Wilhelm

Frick că ar fi favorizat preluarea rapidă a forţelor poliţieneşti de către Himmler, deoarece era de acord cu centralizarea administrativă şi poliţienească şi abolise deja ultimele puteri ale landurilor în 12 noiembrie 1933. Frick a negat cu vehemenţă această acuzaţie, în realitate, dorinţa lui Himmler de a spori puterea SS-ului venea în contradicţie cu intenţia lui Frick de a dispune de o forţă de poliţie centralizată, recrutată în baza calificării profesionale tradiţionale. Himmler a triumfat asupra lui Frick cu ajutorul unei campanii de PR încununate de succes: liderul SS-ului a întreprins un turneu la toate poliţiile regionale ale landurilor, convingându-i pe conducătorii acestora că SS-ul era cea mai potrivită organizaţie pentru a se ocupa de duşmanii politici şi rasiali. Descoperise că această abordare era mult mai potrivită decât încercările lui Frick de a centraliza administraţiile regionale şi de a creşte influenţa guvernului german asupra landurilor federaţiei. De asemenea, SS-ul părea mult mai acceptabil landurilor decât Röhm şi formaţiunile locale ale SA, care tindeau să aibă tot mai multă autoritate asupra forţelor de poliţie locale.

Modelul lui Himmler al unui Gestapo subordonat unei conduceri unice câştiga tot mai mult teren în afara graniţelor Prusiei. în acea etapă a regimului naţional-socialist, Göring nu dădea niciun semn că ar fi dispus să cedeze Gestapoul prusac ambiţiosului şef al SS-ului. Dimpotrivă, era în favoarea unei revoluţii controlate în care naziştii se aliau cu forţele conservatoare tradiţionale. „Pentru numele lui Dumnezeu, i-ar fi spus Göring lui Frick, dacă Himmler preia forţele de poliţie din Prusia, ne va ucide.”[33] Göring susţinea şi ideea lui Frick, potrivit căreia arestul protec- tiv trebuia reglementat cu mai multă strictеţe. în martie 1934, Göring a emis un decret prin care toate ordinele de arest protectiv trebuiau aprobate de oficiul central al Gestapoului din Berlin.

Pentru a împiedica infiltrarea în număr mare a oamenilor SS-ului în Gestapo, Diels a emis o directivă către departamentele de personal ale poliţiei care prevedea că, în vederea recrutării, un grad în SS nu trebuia să conteze la fel de mult ca experienţa şi calificarea în serviciul public sau în poliţie. Acesta a fost însă un pas greşit. în urma presiunilor SS-ului, în următoarea săptămână Diels a fost nevoit să-şi revizuiască directiva. Când, în aprilie 1934, Frick a încercat să reglementeze chestiunea arestului protectiv în afara graniţelor Prusiei, Himmler a protestat, iar planul a fost abandonat. Toate aceste încercări de a diminua puterea SS-ului demonstrează că interpretarea tradiţională, conform căreia victoria lui Himmler asupra Gestapoului ar fi fost orchestrată de Goring, este total greşită. Şi nu există nici suficiente dovezi care să ne sugereze că Hitler i-ar fi facilitat lui Himmler preluarea controlului asupra Gestapoului. La acea dată, Goring şi Hitler erau mult prea preocupaţi de chestiunea foarte presantă a limitării independenţei lui Rohm, pentru a aprecia implicaţiile unui control sporit acordat lui Himmler asupra sistemului de securitate german.[34]

Pentru ca puternica organizaţie a lui Rohm, SA-ul, să fie îngrădită, Goring a fost nevoit să accepte implicarea SS-ului ca un rău necesar. Pe tot parcursul lui 1933, în discursurile sale, Rohm anunţa insistent cea de-a „doua revoluţie nazistă". Potrivit şefului „cămăşilor brune", Hitler îşi compromitea flagrant principiile naziste în schimbul guvernării colaboraţioniste alături de dreapta conservatoare şi de armată. „Adolf se face de ocară, i-a spus Rohm unuia dintre colaboratorii săi apropiaţi. Ne trădează pe toţi. Îi frecventează doar pe reacţionari şi are încredere în generalii aceia din Prusia de răsărit."[35]

Hitler era tot mai exasperat de necontenitele discursuri ale lui Rohm despre „a doua revoluţie". „Sunt hotărât, le-a spus Hitler făţiş liderilor SA-ului, să reprim

orice încercare menită să distrugă ordinea existentă. Am să mă opun cu cea mai mare energie unui al doilea val revoluţionar, fiindcă n-ar provoca decât haos. Oricine, indiferent de poziţia sa, se ridică împotriva autorităţii statului îşi pune capul în ştreang."[36] Într-o altă cuvântare, din 6 iulie 1933, Hitler a ţinut să sublinieze că „revoluţia nu este o stare permanentă" şi că „trebuie să fie condusă spre făgaşul sigur al evoluţiei".

Hitler l-a adus pe Rohm în cabinetul său ca „ministru fără portofoliu" în 1 decembrie 1933, sperând că această numire îl va potoli. Iar în ajunul Anului Nou, i-a trimis chiar şi o scrisoare împăciuitoare şefului SA:

> La sfârşitul anului Revoluţiei Naţional-Socialiste, mă simt obligat să vă mulţumesc, dragul meu prieten Ernst Rohm, pentru nepreţuitele voastre servicii aduse mişcării naţional-socialiste şi poporului german şi să vă asigur totodată cât de recunoscător sunt sorţii pentru faptul că pe un om ca dumneavoastră pot să îl numesc prieten şi tovarăş de luptă.
>
> Cu adevărată prietenie şi cuvenita recunoştinţă.[37]

Această scrisoare a fost publicată în cotidianul Partidului Nazist, *Völkischer Beobachter*, dar a contribuit prea puţin la detensionarea situaţiei.

În februarie 1934, Röhm a înaintat un memorandum cabinetului condus de Hitler, susţinând că SA-ul ar trebui să înlocuiască armata ca principală forţă de securitate germană.[38] În 28 februarie, Röhm a fost convocat la o confruntare hotărâtoare cu Blomberg[3] şi Hitler. În fond, a fost vorba de o sancţionare. La sfârşitul întâlnirii, Röhm a semnat un acord prin care se angaja că nu va întreprinde nicio acţiune în forţă de a înlocui armata cu o nouă „armată populară".

---

3 La acea dată, generalul Werner von Blomberg (1878-1946) eraministrul apărării (1933-1935), fiind apoi desemnat să conducă Ministerul de Război până în anul 1938. *(N. red.)*

Göring decisese deja că, pentru a rezolva problema cu Röhm, cel mai bine era să-l aducă pe Himmler la Berlin şi să-i încredinţeze controlul complet asupra Gestapoului prusac. în 1 aprilie 1934, Rudolf Diels a fost „redistribuit" din funcţia de şef al Gestapoului în aceea de guvernator districtual în oraşul renan Köln. Mişcarea a fost prezentată drept o promovare într-un post mai bine plătit, dar în realitate Diels fusese marginalizat, pierzând orice putere de influenţă asupra Gestapoului. în memoriile sale, Diels îşi aminteşte că în acea perioadă se afla într-o stare de stres mental şi fizic atât de puternic, încât a fost fericit de transferul la Köln. Era o modalitate bună de a scăpa de griji.[39] Lina Heydrich îşi amintea că au existat numeroase dispute între Himmler şi Göring în legătură cu planul de a-l muta pe şeful SS la Berlin pentru a prelua controlul asupra Gestapoului. Insistenţa lui Himmler de a-l lua cu el pe necruţătorul său adjunct, Heydrich, era mărul discordiei. Göring credea că personalitatea arogantă şi crudă a lui Heydrich avea să provoace fricţiuni cu funcţionarii conservatori care conduceau Gestapoul prusac.[40]

în 20 aprilie, Göring l-a numit în cele din urmă pe Himmler inspector al Gestapoului. Reinhard Heydrich, care era deja directorul SD-ului, a preluat conducerea la Gestapa, ramura administrativă a organizaţiei. Göring şi-a păstrat titlul de-acum pur formal de Şef al Poliţiei Secrete de Stat, dar SS-ul lui Himmler preluase în fapt conducerea asupra Gestapoului, chiar dacă Göring insista să fie ţinut la curent cu toate deciziile. începând din acea zi, Gestapoul şi-a extins jurisdicţia asupra întregii Germanii. Aşa cum Wilhelm Frick avea să observe cu amărăciune: „Himmler devenea tot mai de neînlocuit."[41]

Rolul pe care Himmler l-a jucat în distrugerea lui Röhm a fost de fapt motivul principal pentru care SS-ul a obţinut controlul total asupra operaţiunilor de supraveghere şi urmărire din Germania nazistă. Este dificil să studiem

contextul complotului îndreptat împotriva lui Röhm, deoarece toate documentele relevante cu privire la SS, SD şi poliţie au fost distruse. Relatările martorilor oculari aparţin în principal celor implicaţi, prin urmare nu sunt decât parţial credibile. Singurul personaj implicat direct în complot şi care a supravieţuit până în 1945 era Göring, dar în timpul procesului de la Nürnberg acesta a fost extrem de evaziv în interogatoriile cu privire la subiect. Părerea generală printre martori era că Himmler şi Heydrich au pus în circulaţie zvonul că Röhm plănuia să răstoarne guvernul condus de Hitler şi că îşi asigurase sprijinul fostului cancelar, generalul Kurt von Schleicher, şi al nazistului radical Gregor Strasser.[42] Rudolf Diels a susţinut că Heydrich şi Himmler îl alimentau pe Hitler cu zvonuri la fel de false, potrivit cărora SA-ul ar fi fost infiltrat de comunişti.[43] într-un interviu oferit ceva mai târziu, Frick a făcut următoarea remarcă: „Sunt convins că Röhm nici măcar nu şi-a dorit să dea o lovitură."[44]

în raportul prezentat Reichstagului în 13 iulie 1934 cu privire la evenimentele ce au dus la „Noaptea cuţitelor lungi", Hitler a menţionat că în ultimele zile ale lunii mai apăruseră „informaţii neliniştitoare" care sprijineau ideea că Röhm punea la cale o lovitură de stat. în prima săptămână din iunie, mai spunea Hitler, s-ar fi întâlnit cu Röhm într-o ultimă încercare de a rezolva diferendul dintre ei, dând astfel de înţeles că el încă spera să se ajungă la un compromis:

> L-am informat că, bazându-mă pe numeroase zvonuri şi jurăminte de credinţă ale vechilor camarazi de partid şi ale liderilor SA, presimţeam o acţiune bolşevică la nivel naţional a unor elemente inconştiente care ar fi adus Germaniei doar ghinion... L-am rugat pentru ultima dată să abandoneze de bunăvoie această nebunie şi să îşi folosească autoritatea pentru a preîntâmpina o acţiune care, în orice caz, ar duce doar la dezastru.[45]

în continuare, Hitler a susţinut că, în loc să ţină seama de sfatul său, Röhm a făcut „pregătiri să mă elimine pe mine personal”. Toate dovezile sugerează că acest lucru nu era adevărat. Se uită un aspect important în chestiunea anihilării lui Röhm: rolul jucat de armată. S-a demonstrat că generalul von Reichenau a fost şi el implicat în fabricarea dovezilor prin care Röhm a fost acuzat de punerea la cale a unei lovituri de stat.[46]

în 17 iunie 1934, vicecancelarul Franz von Papen a avut o intervenţie teatrală în această criză printr-un discurs memorabil ţinut, cu acordul preşedintelui Hindenburg, la Universitatea din Marburg. El a adus laude guvernării lui Hitler pentru că a pus capăt haosului perioadei Republicii de la Weimar, dar a transmis un avertisment cu privire la cea de-a „doua revoluţie” şi apoi a lansat un atac la adresa „cultului personalităţii” lui Hitler. „Marii oameni nu sunt creaţi prin propagandă, a spus von Papen. Nicio organizaţie, nicio propagandă, oricât de extraordinară, nu poate să asigure, de una singură, încrederea [cetăţenilor în lideri] pe termen lung.”[47]

într-o cuvântare ţinută în aceeaşi zi la Gera, Hitler l-a descris pe von Papen drept „un pigmeu care îşi închipuie că poate opri cu câteva fraze gigantic efort de reînnoire a vieţii unui popor întreg”. Datorită unei convorbiri telefonice ascultate de Gestapo, s-a descoperit că discursul lui Franz von Papen fusese scris de dr. Edgar Jung, un tânăr jurist conservator, consilier apropiat al fostului cancelar german. Jung era încredinţat că politicienii conservatori ar fi fost capabili să preia controlul asupra guvernului lui Hitler şi să pună capăt dominaţiei acestuia în viaţa Germaniei. Peste patru zile, la ordinele lui Heydrich, Jung a fost arestat de Gestapo la München, interogat şi transferat la sediul central din Berlin.

Röhm a realizat doar cu întârziere pericolul mortal cu care se confrunta. O declaraţie redactată în grabă a fost

publicată în *Völkischer Beobachter* în 19 iunie 1934. Prin aceasta anunţa că membrii SA primiseră ordin să-şi ia o lună de permisie în iulie şi că le era strict interzis să-şi poarte uniformele în această perioadă. Adăuga, de asemenea, că el însuşi pleca la Bad Wiessee, o mică staţiune la sud de München, pentru o cură de odihnă, la sfatul medicului.[48] Röhm spera ca această declaraţie liniştitoare în privinţa activităţilor sale în perioada de vară să îl convingă pe Hitler că zvonul conform căruia plănuia o lovitură de stat era pură speculaţie.

în 21 iunie 1934, preşedintele Hindenburg a avut o întâlnire cu Adolf Hitler la reşedinţa sa din Neudeck , în cursul căreia l-a informat că, în cazul în care puterea lui Röhm nu era îngrădită, avea să fie instituită legea marţială.[49] Acesta a fost momentul decisiv din cursul crizei. Pentru a rămâne la putere, Hitler trebuia să îl elimine pe Röhm şi conducerea SA-ului. Ziua următoare, generalul von Fritsch, comandantul suprem, a ordonat armatei să intre în stare de alertă şi a anulat permisiile soldaţilor. Armata era gata să intervină dacă SS-ul nu era capabil să se ocupe de SA. în 28 iunie 1934, Röhm a fost exclus din Liga Ofiţerilor Germani. A doua zi, generalul von Blomberg declara într-un articol din *Völkischer Beobachter* că „armata îl susţine pe Adolf Hitler”.[50]

în prezent, Ogrodzieniec, sat situat în nordul Poloniei. La Neudeck era reşedinţa de la ţară a lui Paul von Hindenburg, în care acesta a murit, în 1934. Casa a fost demolată în anii 1950. *(N. red.)*

în aceeaşi zi, Hitler, însoţit de SS-işti, se afla la hotelul Dreesen din pitorescul oraş renan Bad Godesberg. A purtat discuţii cu Göring, Himmler şi Goebbels despre modul în care urma să procedeze. S-a decis că Röhm şi susţinătorii săi din poziţii-cheie trebuiau eliminaţi. SS-ul şi Gestapoul au primit sarcina de a întocmi listele cu cei vizaţi. Comandouri ale SS-ului urmau să efectueze execuţiile. Se presupunea că oamenii SS-ului nu ar avea nicio reţinere în privinţa crimelor, în vreme ce ofiţerii Gestapo, în calitate de foşti

detectivi, ar putea avea obiecţii faţă de implicarea într-o acţiune de acest tip.

Göring, Himmler şi Heydrich au pornit spre Berlin să conducă de acolo operaţiile împotriva SA-ului. Hitler, însoţit de Goebbels, a plecat în Bavaria pentru a se ocupa personal de Röhm şi de apropiaţii acestuia din SA. La ora 4:30, în zorii zilei de 30 iunie 1934, Hitler a sosit cu avionul la Oberwiesenfeld, lângă München. Apoi a fost condus cu un convoi de maşini pline cu gărzi înarmate ale SS-ului spre hotelul Hanselbauer din Bad Wiessee, unde era cazat Röhm împreună cu anturajul său.

Când au ajuns, acolo domnea linişte deplină. Hitler a intrat în clădire şi a pornit în grabă pe scări în sus. A intrat mai întâi în camera unui conducător SA, pe nume Heines, pe care l-a descoperit în pat cu un conducător de detaşament în vârstă de optsprezece ani. Ambii au fost arestaţi de gărzile SS. Hitler a intrat apoi în camera lui Röhm însoţit de două gărzi ale SS-ului şi a strigat la el: „Eşti arestat!" Ceilalţi membri ai SA care stăteau în hotel au fost, de asemenea, încercuiţi şi vârâţi în maşinile care aşteptau. Toţi cei arestaţi au ajuns în celebra închisoare münchenezä Stadelheim.

A doua zi, în celula 474, lui Röhm i s-a oferit ocazia să ducă la îndeplinire „ceea ce trebuie" şi să se sinucidă. Un ofiţer din închisoare a lăsat special un revolver pe masa de lângă patul său. Au trecut zece minute. Linişte. Ofiţerul SS Theodor Eicke, comandantul lagărului de concentrare de la Dachau, însoţit de un al doilea ofiţer, au intrat în celulă. Ambii erau înarmaţi cu revolvere. Röhm, transpirând din abundenţă, cu bustul descoperit, s-a ridicat în picioare, într-o atitudine sfidătoare. Ofiţerul SS a îndreptat cu sânge rece pistolul spre el şi a tras câteva focuri în piept. Röhm s-a prăbuşit la pământ şi a murit în câteva secunde.[51]

Şi răfuieli mai vechi au fost decontate în măcelul de la München. Gustav von Kahr, ex-prim-ministru al Bavariei, care l-a trădat pe Hitler în timpul celebrului Puci de la

berărie din 1923, a fost ucis în bătaie de gărzile SS-ului înarmate cu târnăcoape în apropiere de lagărul de concentrare de la Dachau. S-au făcut şi greşeli în timpul valului frenetic de razii şi execuţii ale SS-ului. Dr. Willi Schmid, un cunoscut critic muzical de la un ziar local, a fost împuşcat în faţa nevestei şi a copiilor săi în apartamentul său din München. SS-iştii care l-au ucis îl căutau, de fapt, pe Willi Schmidt, un cunoscut conducător al SA-ului cu un nume aproape identic cu al victimei nevinovate, dar primiseră adresa greşită de la Gestapo. În cele din urmă ţinta lor iniţială a fost găsită şi ucisă.[52]

În vreme ce toate aceste operaţiuni erau în plină desfăşurare, Göring, Himmler şi Heydrich acţionau cu precizie la Berlin, în maniera gangsterilor din Chicago. în dimineaţa zilei de 30 iunie, gărzi ale SS au sunat la uşa casei generalului Kurt von Schleicher, fostul cancelar al Germaniei, din eleganta suburbie berlineză Neubabelsberg. Când servitoarea a deschis uşa, au trecut pe lângă ea şi şi-au descoperit ţinta în camera de zi; l-au doborât pe general cu mai multe gloanţe, iar odată cu el şi pe nevasta acestuia, care a încercat să-l apere. Servitoarea a părăsit casa ţipând, astfel că fiica de doisprezece ani a cuplului i-a găsit pe cei doi întinşi pe covor într-o baltă de sânge atunci când s-a întors de la şcoală.

Radicalul nazist Gregor Strasser, care renunţase la activismul politic la începutul anului 1933 şi conducea în acea vreme o companie farmaceutică, a fost ridicat din casa lui din Berlin, dus la centrala Gestapo din Prinz Albrecht-Strasse şi aruncat într-o celulă împreună cu un număr mare de conducători ai SA arestaţi. Göring nu-l iertase niciodată pentru că acceptase negocieri cu generalul von Schleicher după alegerile din noiembrie 1932 în vederea formării unei coaliţii de centru-stânga.

în timpul procesului de la Nürnberg, Hans Gisevius, un funcţionar din Gestapo, a descris ceea ce s-a întâmplat cu Strasser:

Un individ din SS a venit la uşă şi l-a strigat pe Strasser. Omul care pe vremuri fusese al doilea ca importanţă după Adolf Hitler avea să fie mutat într-o celulă individuală. Nimeni nu s-a gândit la ceva rău când Strasser a ieşit încet din cameră. Dar n-a trecut nici un minut când s-a auzit pocnetul unui pistol. SS-istul trăsese în Strasser de la spate şi nimerise carotida. Un şuvoi de sânge a ţâşnit până pe peretele micuţei celule. Aparent, Strasser nu a murit imediat. Un prizonier dintr-o celulă alăturată l-a auzit zvârcolindu-se pe pat încă o oră, fără să-i dea cineva atenţie. într-un final, prizonierul a auzit paşi pe coridor şi nişte ordine. Gardienii au pocnit din călcâie, iar prizonierul a recunoscut glasul lui Heydrich, care spunea: „N-a murit încă? Lăsaţi-l pe porc să sângereze

Când Hitler s-a întors la Berlin, a fost şocat să audă detalii despre circumstanţele oribile ale morţii lui Gregor Strasser şi despre modul în care epurările au fost extinse pentru a include personalităţi politice conservatoare. Goring i-a spus că Gregor Strasser nu a fost ucis, ci că s-a sinucis în timpul arestului. Nu s-a întreprins nicicând o investigaţie asupra morţii sale. Hitler personal a aprobat pensia de stat ce a fost acordată văduvei lui Strasser.

Soarta lui Franz von Papen a atârnat de un fir de păr. Se afla în fruntea listei de ţinte ale lui Himmler şi Heydrich. SS-iştii s-au dus chiar la vila sa din Berlin şi l-au plasat în arest la domiciliu. în cele din urmă s-a luat hotărârea că von Papen era un personaj mult prea cunoscut pentru a fi executat, aşa că au fost eliminaţi câţiva dintre consilierii săi, pentru a-l avertiza asupra consecinţelor oricărui act de sfidare în viitor. Un mic grup de ofiţeri SS au luat cu asalt cabinetul său particular, l-au devastat şi apoi l-au împuşcat pe Herbert von Bose, secretarul său personal, care se afla la masa lui de lucru. Erich Klausener, un lider proeminent al

„Acţiunii Catolice” („*Katholische Aktion*”), a fost şi el ucis în biroul său de la Ministerul Transporturilor. Asasinarea acestei figuri religioase bine-cunoscute a dus la proteste din partea Bisericii Catolice, dar Gestapoul a insistat asupra variantei conform căreia Klausener s-a sinucis într-o pauză din timpul interogatoriului. Dr. Edgar Jung, autorul discursului incendiar al lui Papen de la Marburg, a fost şi el împuşcat de un ofiţer SS, la ordinul expres al lui Heydrich. Corpul său a fost apoi azvârlit într-un şanţ de pe drumul spre lagărul de concentrare de la Oranienburg. Walter Schotte, autorul unei cărţi despre guvernarea lui Papen din 1932 în care dezvăluise metodele Partidului Nazist, a fost şi el arestat.[4] înspăimântat, Franz von Papen şi-a depus demisia din postul de vicecancelar în 3 iulie 1934. Dar a continuat să lucreze pentru regimul nazist, acceptând poziţia de ambasador german la Viena. însă zilele sale la masa puterii trecuseră. Frica avea să devină companionul său constant.[54]

Sângeroasa „Noapte a cuţitelor lungi” s-a încheiat în seara zilei de 1 iulie 1934. într-un discurs radiodifuzat a doua zi, Goebbels a susţinut că execuţiile au reprezentat o operaţiune de epurare vitală, prin care a fost împiedicată lovitura de stat pusă la cale de Rohm şi Kurt von Schleicher, fostul cancelar german, precum şi mulţi alţii care nu acceptaseră nicicând regimul lui Hitler. A fost scoasă în evidenţă şi „depravarea sexuală” a şefului SA-ului. Cabinetul a fost de acord să dea retroactiv o lege, ratificată apoi şi de Reichstag, care a conferit o bază legală crimelor, declarându-le „măsuri esenţiale de apărare naţională”.[55] Opinia publică germană nu s-a arătat şocată şi nici din cale-afară de preocupată de această epurare samavolnică. În schimb, numărul membrilor SA a scăzut drastic de la 2,9 milioane în august 1934 la 1,2 milioane în aprilie 1938.[56]

---

4 Walter Schotte (1886-1958), jurnalist şi istoric, a fost arestat în iunie 1934, dar nu şi executat. ***(Na.)***

Preşedintele Hindenburg l-a lăudat pe Hitler pentru „intervenţia sa personală, plină de îndrăzneală" care a salvat „poporul german dintr-un mare pericol". Hindenburg a murit în 1 august 1934, iar Hitler a preluat poziţia de preşedinte şi de cancelar, acordându-şi titlul de *Führer* (Conducător). Armata a fost de acord ca fiecare soldat să depună următorul jurământ: „Jur pe bunul Dumnezeu că voi da ascultare necondiţionată Conducătorului Reichului şi poporului german, Adolf Hitler, Comandant Suprem al forţelor armate, şi că în calitate de brav soldat voi fi gata oricând să respect acest jurământ chiar şi cu preţul vieţii mele." Hitler devenise acum conducătorul incontestabil şi imbatabil al celui de-Al Treilea Reich.

Numărul exact al morţilor nu a fost niciodată stabilit cu precizie. Toate ordinele de execuţie au fost semnate de Himmler şi Heydrich. Mulţi dintre cei ucişi nu aveau niciun fel de legătură cu SA-ul. În discursul său din Reichstag, din 13 iulie, Hitler a menţionat şaptezeci şi patru de morţi, printre care nouăsprezece „membri SA din eşaloanele de conducere", şi aproximativ o mie de alţi oameni aflaţi în arest în închisori şi lagăre de concentrare. Doisprezece dintre cei asasinaţi fuseseră deputaţi în Reichstag. *Cartea Albă a Epurării,* scoasă de disidenţii germani din Paris, susţine că au fost ucise 401 persoane, dar menţionează numele doar în 116 cazuri. Tribunalul de la Nürnberg nu a avansat nicio cifră exactă.[57] „Noaptea cuţitelor lungi" a dat puteri sporite SS-ului şi Gestapoului. La câteva zile după epurare, Göring l-a informat pe Frick că, „în semn de recunoştinţă pentru serviciile speciale desfăşurate de Poliţia Politică în ultimele zile, Cancelarul ne-a acordat Reichsführerului SS Himmler şi mie însumi mână liberă în ceea ce priveşte conducerea poliţiei politice în cadrul directivelor emise de el."[58] Ar fi însă imprudent să tragem de aici concluzia că Himmler ar fi obţinut controlul complet asupra Gestapoului şi forţelor poliţieneşti din Germania

nazistă în această etapă a regimului naţional-socialist. În următoarele luni ale lui 1935 au avut loc o serie de asasinate în rândul membrilor SS, ca represalii ale SA-ului pentru înlăturarea lui Röhm. S-au găsit în total 150 de cadavre care aveau prinse pe ele o cartolină cu iniţialele „RR", un acronim pentru „Răzbunătorii lui Röhm" (*„Röhms Rächer").* Asasinatele acestea au fost executate probabil de o grupare rebelă a SA-ului, dar în ciuda unor investigaţii ample ale Gestapoului, vinovaţii nu au fost nicicând descoperiţi.[59]

Mai îngrijorătoare pentru Himmler şi Heydrich a fost însă nemulţumirea conservatorilor din Ministerul de Interne. În 2 iulie 1934, ministrul Frick s-a plâns la Hitler în legătură cu participarea unor organizaţii de partid la „Noaptea cuţitelor lungi" şi a criticat caracterul ilegal al acţiunii. Acesta a fost un atac deschis la adresa lui Göring, Himmler şi Heydrich. Hitler l-a mustrat însă pe Frick pentru intervenţia sa, iar în 6 iulie 1934, Göring a emis un nou decret, prin care demonstra o dată în plus că Gestapoul era o instituţie independentă a administraţiei, aflată sub jurisdicţia sa. În 20 iulie 1934, Hitler a ratificat ordinul, menţionând în plus că Himmler urma să fie răspunzător doar în faţa sa.

Măsurile nu l-au împiedicat pe Frick să caute modalităţi de a limita puterea lui Himmler. Şi-a îndreptat atenţia asupra lagărelor de concentrare administrate de SS. Acestea nu se aflau sub controlul Ministerului de Interne şi era un lucru bine cunoscut că deţinuţii era trataţi cu brutalitate. Pentru a contracara criticile lui Frick, Himmler a introdus un sistem complex de pedepse în toate lagărele. Frick a solicitat, de asemenea, detalii în legătură cu tratamentul aplicat de către ofiţerii Gestapo în timpul interogatoriilor celor aflaţi în „arest protectiv". Drept răspuns, în 11 octombrie 1934, Himmler a ţinut un discurs în faţa ofiţerilor Gestapo în timpul căruia le-a spus că toate cazurile trebuie rezolvate cu promptitudine, că niciun

cetăţean care respectă legea nu trebuie să se teamă că ar putea fi arestat şi că toţi germanii trebuie să conştientizeze că „membrii Gestapoului sunt oameni înzestraţi cu bunătate şi un simţ absolut al dreptăţii" care îi tratează pe cei arestaţi „cu politeţe şi bună-cu- viinţă". Potrivit lui Himmler, Gestapoul trebuia privit ca o organizaţie eficientă şi riguroasă, capabilă să afle prin interogatorii legale şi prin culegerea de dovezi cine erau adevăraţii „duşmani ai statului" şi cine erau cei loiali.[60]

Pentru a face din Gestapo o instituţie indispensabilă a poliţiei din Germania nazistă, Himmler a fost nevoit să contracareze argumentul conservatorilor conform căruia, din moment ce comuniştii şi SA-ul fuseseră anihilaţi, se putea renunţa la Gestapo şi la lagărele de concentrare. Pe parcursul anului 1935, Heydrich a început să extindă sensul conceptului de „duşmani ai poporului" dincolo de definiţia sa politică îngustă, spre ceea ce el numea „duşmanul ascuns", sintagmă care se referea inclusiv la disidenţii religioşi şi la evrei. într-un final, a ajuns să înglobeze elementele antisociale şi criminale în categoria „duşmani rasiali".[61]

Dr. Werner Best, care a devenit şeful oficiului administrativ al Gestapoului (Gestapa) în vara lui 1934, a fost unul dintre personajele-cheie ale transformării Gestapoului într-un instrument modern şi eficient al terorii naziste. S-a născut la Darmstadt în 10 iulie 1903. Avea o diplomă universitară şi un titlu de doctor în filosofie. S-a format apoi ca avocat şi a lucrat ca judecător. Avea un fler extraordinar pentru chestiunile organizatorice şi s-a dovedit extrem de important în dezvoltarea Gestapoului. Venea mereu cu idei administrative noi şi ieşite din comun. Una dintre reformele sale cele mai inovative a fost utilizarea fişelor centralizate. Uriaşul sistem circular de fişe perforate era antrenat de un motor electric, care îi permitea operatorului să localizeze rapid datele despre o persoană arestată. Era, de fapt, calculatorul poliţiei naţionale din

zilele noastre. S-a dovedit a fi un ajutor de nepreţuit pentru ofiţeri atunci când conduceau interogatoriile. Persoanele erau împărţite în trei categorii. Grupa Al îi cuprindea pe cei încadraţi drept „duşmani ai statului" şi consideraţi a fi cei mai periculoşi. Fişele lor erau marcate cu roşu. Grupa A2, marcată cu albastru, se compunea din indivizi care urmau să fie arestaţi în caz de război. Fişele din grupa A3, nemarcate, conţineau informaţii despre diferiţi oameni consideraţi „periculoşi din punct de vedere politic". Un grup lărgit de funcţionari avea sarcina de a actualiza în permanenţă fişele şi dosarele.[62]

Secţii specializate ale Gestapoului au fost înfiinţate la nivel local. Una se ocupa de opozanţii politici, alta se concentra asupra asociaţiilor şi sectelor religioase. Exista, de asemenea, o secţie dedicată evreilor. Altele se ocupau de cei aflaţi în „arest protectiv" şi de câteva grupări încadrate în categoria „duşmanilor Comunităţii Naţionale".[63] Toţi ofiţerii Gestapoului erau încurajaţi să respecte „datoria patriotică a tăcerii" şi să ţină secrete toate chestiunile pe care le investigau.[64]

La sfârşitul lui 1935, Adolf Hitler s-a exprimat clar în favoarea lui Himmler, acordându-i puterea supremă asupra poliţiei de siguranţă din Germania. Goring a ajuns la rândul său să accepte că o nouă lege a Gestapoului era necesară, recunoscând astfel poziţia unică a acestei instituţii în cadrul statului nazist. Cea de-a treia şi cea mai cuprinzătoare Lege a Gestapoului din 10 februarie 1936 a fost redactată de Werner Best şi colaboratorii săi. Se stabilea că Gestapoul nu putea fi judecat de niciun fel de tribunal administrativ sau judiciar. Misiunea poliţiei secrete de stat era de a investiga orice persoană care ar fi putut să pericliteze existenţa statului, de a duce la îndeplinire voinţa unui singur conducător şi de a feri poporul german de orice încercare de distrugere de către duşmani interni sau externi.[65] Legea întărea rolul ofiţerilor şi preciza că Gestapoul avea să

administreze lagărele de concentrare ale statului. În practică, lagărele au fost administrate în continuare de o secţie specializată a SS-ului. Misiunea Gestapoului consta în repartizarea celor arestaţi în anumite lagăre. Prin noua lege „fundamentală", lagărele de concentrare erau considerate în continuare a fi independente de orice supraveghere din partea statului.

Prin decretul semnat de Hitler şi datat 17 iunie 1936, Himmler a devenit Şef al Poliţiei Germane, având însărcinarea de a apăra poporul german „împotriva tuturor încercărilor de distrugere de către duşmanii din interiorul sau din afara ţării".[66] În următoarele zile, poliţia germană a fost împărţită în două divizii controlate de Himmler: 1) Orpo (*Ordnungs- polizei* — poliţia de ordine), care cuprindea poliţia municipală, rurală şi locală, fiind condusă de Karl Daluege, un ofiţer SS devotat, fost comandant al forţelor de poliţie din Prusia; 2) Sipo (*Sicherheitspolizei* — poliţia de siguranţă), care era condusă de Reinhard Heydrich. Aceasta din urmă se compunea din Gestapo, al cărei obiectiv era de a lupta împotriva „duşmanilor politici", fiind condusă de Heinrich Miiller, un poliţist de carieră care la acea vreme nu era membru al Partidului Nazist, şi din Kripo, aripa de investigaţii criminale ale aceleiaşi poliţii de siguranţă, nepurtătoare de uniformă, care era condusă de Arthur Nebe, şi el poliţist de carieră. Kripo acţiona împotriva elementelor „criminale" care reprezentau o ameninţare la adresa comunităţii naţionale din cauza „degradării lor fizice şi morale". Gestapo şi Kripo au rămas organizaţii administrative separate, dar au colaborat intens. Gestapa, centrul administrativ al Gestapoului, a rămas sub controlul aceluiaşi dr. Werner Best. Astfel, Gestapoul, care în 1933 acţiona doar în Prusia, devenise acum Poliţia Secretă de Stat pentru întreaga Germanie.

Mândru de reuşita sa — devenise şeful suprem al forţelor poliţieneşti din Germania nazistă —, Heinrich

Himmler i-a descris pe aroganţii săi inamici conservatori drept nişte persoane greşit îndrumate în credinţa lor că o întoarcere la „normalitate" putea fi obţinută prin evacuarea lagărelor de concentrare şi dizolvarea Gestapoului. Singura concesie obţinută de Frick în această luptă prelungită şi inutilă în ultimă instanţă a fost că l-a împiedicat pe Himmler să devină ministru al cabinetului german. Himmler a primit funcţia de secretar de stat, fiind, chipurile, subordonat lui Frick în cadrul Ministerului de Interne. Frick i-a cerut lui Himmler să-i raporteze personal în fiecare lună, dar acesta nici măcar nu s-a obosit să se prezinte vreodată la o întâlnire. în cel de-al Treilea Reich, Himmler nu mai era subordonat nimănui în afară de Hitler. Dimensiunile înfrângerii lui Frick au fost explicate de Hans Lammers, şeful Cancelariei Reichului, la procesul de la Nürnberg. La un moment dat, Hitler i-a încredinţat subalternului său transmiterea unui mesaj: „Spune-i domnului Frick să nu-i pună prea multe piedici lui Himmler ca şef al poliţiei germane; avându-l pe el, poliţia se află în mâini bune. Ar trebui să-i lase cât mai multă libertate de mişcare."[67] în 1937, Frick renunţa cu totul să-i mai dea raportul lui Hitler în chestiunile cu privire la poliţie.

în 27 septembrie 1939, Gestapoul, Orpo, Kripo şi SD-ul au fost contopite într-o unică instituţie de securitate naţională, centralizată: Oficiul Principal al Siguranţei Reichului (*Reichssicherheitshauptamt*— RSHA). Toate filialele poliţieneşti regionale au trecut sub autoritatea acestei prea- puternice instituţii.

De acum, acţiunea lui Heinrich Himmler de revoluţionare a poliţiei în

interiorul Germaniei naziste, începută cu şase ani în urmă, se desăvârşise

.2 Oamenii şi metodele Gestapoului

Propaganda nazistă a vrut să dea impresia că ofiţerii Gestapoului supravegheau întreaga societate. Nimic nu putea fi mai puţin adevărat, în realitate, Gestapoul era o organizaţie foarte mică. Bunăoară, în 1933 avea doar 1 000 de angajaţi, ajungând la 6 500 în 1937 şi 15 000 în 1939. Numărul maxim de angajaţi a fost atins în 1944 (32 000), incluzând lucrătorii din aparatul administrativ.[1] La nivel local, exista chiar o criză acută de personal. De pildă, în Düsseldorf, un oraş cu 500 000 de locuitori, existau în 1937 doar 126 de ofiţeri. Essenul, cu o populaţie de 650 000 de locuitori, avea 43. Iar Duisburgul, cu 400 000 de locuitori, avea 28.[2] în 1942, la Köln, oraş în care locuiau 750 000 de oameni, existau 69 de ofiţeri.[3] De regulă, în localităţile rurale nu exista personal. Niciodată în Germania lui Hitler numărul ofiţerilor activi, angajaţi cu normă întreagă, nu a depăşit cifra de 16 000.[4]

Gestapoul a folosit spioni, dar nu se mai ştiu prea multe despre câţi erau şi cu ce sume erau plătiţi. Walter Weyrauch, care a lucrat pentru forţa de ocupaţie americană, a găsit fişele a 1 200 de informatori ai Gestapoului care acţionau în Frankfurt am Main. Mulţi dintre cei identificaţi făcuseră parte din grupările politice ale opoziţiei şi au fost de acord să acţioneze ca agenţi dubli în schimbul eliberării

din lagăr sau din închisoare. Au fost recrutaţi chiar şi preoţi catolici.[5] Dosarele din Düsseldorf păstrate până în prezent conţin numele a 300 de informatori, toţi simpatizanţi comunişti. Informaţiile obţinute pe această cale au fost folosite cu mult succes împotriva celulelor comuniste care făceau parte din rezistenţă. în schimb, Gestapoul nu a avut niciun fel de informaţie în avans cu privire la Operaţiunea *Walkiria* şi atentatul cu bombă condus de Claus von Stauffenberg în 20 iulie 1944.

începând din 27 septembrie 1939, centrala Gestapoului era Oficiul IV (Amt IV) al Oficiului Principal al Siguranţei Reichului (RSHA) din Berlin. Aici lucrau 1 500 de ofiţeri, împărţiţi în şase departamente: IV A — care supraveghea activitatea marxiştilor, comuniştilor, reacţionarilor şi liberalilor, prevenea sabotajele şi avea ca obiectiv siguranţa generală; IV B — consacrat luărilor de poziţie politice ale Bisericilor catolice şi protestante, ale sectelor religioase, evreilor şi francmasonilor; IV C — însărcinat cu prelucrarea ordinelor de arest protectiv; IV D — se concentra exclusiv asupra teritoriilor ocupate de nazişti; IV E — combătea spionajul din interiorul şi din afara ţării; IV F — destinat paşapoartelor, documentelor de identitate şi supravegherii străinilor, în special a numărului mare de muncitori străini din Germania în timpul războiului.[6] Conducerea Gestapoului din Berlin se compunea din trei categorii de colaboratori: 1) foşti poliţişti-criminalişti cu experienţă care, în cea mai mare parte, nu fuseseră membrii Partidului Nazist înainte de 1933; 2) tineri funcţionari cu educaţie universitară, interesaţi să-şi facă o carieră; 3) membrii SD care au fost primiţi în Gestapo prin intermediul maşinăriei de partid.[7]

între 1936 şi 1945, directorul Gestapoului a fost Heinrich Müller. Născut la München, în 1900, era fiul unui poliţist dintr-o familie catolică tradiţională de muncitori. A absolvit şcoala fără o calificare anume, obţinând rezultate

medii la toate disciplinele de învăţământ. Vorbea cu un pronunţat accent münchenez, în jargon muncitoresc, pe care nu a încercat nicicând să şi—1 corecteze. Ucenic montator la o companie aeronautică bavareză, a hotărât să îşi caute o slujbă în alt domeniu de activitate, în 1918 s-a înscris în poliţie şi a fost repartizat în micul departament al poliţiei politice din München. Se pare că, în primul rând, îl atrăsese programul generos de pensii ocupaţionale pentru poliţişti. Avea doar treizeci şi şase de ani când a devenit şeful Gestapoului pentru întreaga Germanie. Müller era un individ abil, care se putea acomoda uşor oricărui sistem politic. A lucrat, pe rând, pentru monarhia bavareză, pentru guvernul democratic de la Weimar şi pentru regimul nazist.

Nu a fost doar un birocrat scrupulos, ci şi un foarte priceput vânător de opozanţi politici. El a descoperit că asasinarea lui Reinhard Heydrich în 1942 a fost orchestrată de serviciul de informaţii britanic.[8] Şi tot el a anihilat gruparea spionilor comunişti Die Rote Kapelle. în timpul proceselor de la Nürnberg, Rudolf Hess a pretins că Müller „nu era angajat politic" şi că rămăsese probabil toată viaţa sa „un naţionalist conservator".[9] Un raport confidenţial din 1937 caracteriza astfel activitatea lui: „Obiectul său de activitate [în perioada Republicii de la Weimar] a fost supravegherea şi derularea negocierilor cu organizaţiile de stânga. Trebuie spus că a luptat cu îndârjire împotriva acestora. Dar este la fel de limpede că, dacă i s-ar fi cerut, Müller ar fi acţionat în acelaşi fel şi împotriva grupărilor de dreapta."[10] S-a înscris în Partidul Nazist abia în 1939, din raţiuni oportuniste, pentru a avansa în carieră.[11] Müller a ajuns la conducerea Gestapoului nu fiindcă ar fi avut vreo afinitate ideologică cu nazismul, ci datorită abilităţilor sale administrative; în special, datorită talentului său de a vâna grupările din rezistenţa comunistă. Standardele sale înalte de eficienţă le-a impus şi colaboratorilor săi. Numeroase documente ale Gestapoului îi poartă semnătura. Este vorba,

în general, de aprobări sau rezoluţii defavorabile deciziilor subalternilor săi. Adesea lua masa cu Heydrich, care îl aprecia foarte mult, şi cu alţi capi ai Gestapoului la Hotel Adlon, în apropiere de Poarta Brandenburg din Berlin.

Toţi ceilalţi şefi de secţie ai centralei Gestapo din Berlin îşi începuseră similar cariera în poliţia de investigaţii criminale în perioada Republicii de la Weimar. în Secţia IV A, care se ocupa de opoziţia comunistă, toţi şefii parcurseseră aceleaşi trepte ale carierei şi aveau date biografice asemănătoare. Erau născuţi între 1894 şi 1903. Se alăturaseră poliţiei înainte de 1933. Cei mai mulţi proveneau din clasa de mijloc şi aveau studii superioare. Aceşti tineri utilizau metode de investigare identice cu practicile poliţiei de investigaţii criminale. Doar unul dintre ei, Horst Kopkow, fusese membru activ al Partidului Nazist înainte de 1933.[12]

Între 1940 şi 1942, şeful Secţiei IV A a fost Josef Vogt, născut în 1897. A studiat economia la universitate, iar în 1925 a intrat în poliţie, între 1929 şi 1933 a lucrat la departamentul de omucideri al poliţiei de investigaţii criminale. în mai 1933, s-a înscris în Partidul Nazist. S-a oferit voluntar pentru a fi primit în Gestapo. Felul său energic de a combate rezistenţa comunistă a atras atenţia superiorilor şi i-a asigurat, totodată, o ascensiune profesională rapidă.[13]

Adjunctul său, Kurt Lindow, născut în 1903, i-a luat locul în 1942. Absolvent de drept şi economie, s-a alăturat în 1928 poliţiei de investigaţii criminale. în 1933 s-a alăturat Gestapoului şi a lucrat la mai multe cazuri de răsunet, care aveau drept capete de acuzare înalta trădare. A fost un organizator eficient şi un administrator de încredere.

Un alt personaj-cheie din Departamentul IV A era Rudolf Braschwitz, născut în 1900. Studiase stomatologia la Universitatea din Breslau, dar a renunţat la profesia de dentist, alăturându-se forţelor de poliţie. În 1928 lucra deja pentru poliţia politică prusacă, în cadrul căreia coordona

corpul de pază al celebrului ministru de externe Gustav Stresemann, amenințat cu moartea în mai multe rânduri de grupările de extremă dreaptă. în 1933, Braschwitz a devenit șeful unui grup însărcinat să combată comunismul. S-a înscris în Partidul Nazist abia în 1 mai 1933.[14]

Un alt specialist în combaterea comunismului din secția IV A era Reinhold Heller, născut în 1885- A urmat studii de drept la universitate, dar nu a reușit să-și ia diploma.[15] în 1919 s-a alăturat poliției politice, iar după doisprezece ani ajungea în fruntea departamentului de combatere a amenințării comuniste. S-a înscris în Partidul Nazist în 1 mai 1933. La patruzeci și opt de ani, a fost un personaj-cheie în investigațiile legate de incendierea Reichstagului. Liderii partidului Himmler și Heydrich erau neîncrezători în oamenii din generația lui Heller. îi considerau încă tributari tradiției democratice a Republicii de la Weimar și, în consecință, nepotriviți pentru activitatea specifică poliției. Inestimabila sa experiență administrativă, adaptabilitatea sa și cunoștințele sale în combaterea rezistenței comuniste i-au permis totuși să joace un rol foarte important în cadrul Gestapoului.

Departamentul IV B se ocupa de bisericile creștine, de sectele religioase precum Martorii lui Iehova și de evrei. Ființa inclusiv o subsecție însărcinată cu evacuarea evreilor în timpul Holocaustului, condusă de unul dintre personajele cele mai infame ale Gestapoului: Adolf Eich- mann. Acesta se născuse în 1906 la Solingen, în Renania, dar crescuse la Linz, în Austria, orașul în care își petrecuse și Hitler adolescența. Tatăl lui Eichmann, pe nume tot Adolf, era proprietarul unei întreprinderi miniere profitabile. Se născuse într-o familie de protestanți fervenți, dar copilăria lui Eichmann, în afara familiei, a fost nefericită. Era un copil retras, prea puțin dotat pentru răfuielile specifice vârstei adolescentine. Pentru că avea tenul închis, colegii de școală îl porecliseră *„der kleine Jude*' (micul evreu). A abandonat

şcoala fără să obţină vreo diplomă, în anii 1920, tatăl său şi-a folosit relaţiile de afaceri pentru a-i obţine slujbe în industria electrotehnică, iar apoi de comis-voiajor pentru produse petroliere. în timpul Marii Crize, tatăl său a dat faliment. în 1932,
Eichmann s-a înscris în Partidul Nazist austriac.[16] Punctul de cotitură al carierei sale s-a produs în 1933, când Eichmann a plecat în Germania ca protejat al lui Ernst Kaltenbrunner, un personaj important din SD. A lucrat în lagărul de concentrare de la Dachau înainte de a ajunge unul dintre consilierii-cheie ai SD-ului în chestiunea evreiască. Calităţile lui Eichmann de birocrat extrem de muncitor şi obedient au fost remarcate de Heinrich Himmler. Timp de doi ani, între 1938 şi 1940, Eichmann a organizat deportarea evreilor austrieci în Polonia şi a repetat operaţia cu evreii cehi care locuiau în Praga. Aceasta a dus la promovarea sa ca şef al secţiei evreieşti din centrala de la Berlin a Gestapoului. Astfel, Eichmann a ajuns să organizeze toate transporturile evreilor din Europa spre lagărele morţii în timpul Holocaustului.[17] Neavând o diplomă universitară şi nici experienţă în cadrul poliţiei, Eichmann nu era tocmai tipul obişnuit de ofiţer îndrituit să aspire la o poziţie înaltă în ierarhia Gestapoului.

Cel mai mare departament din centrala Gestapoului era IV C2, care se ocupa de ordinele de arest protectiv. Toate figurile importante de acolo fuseseră ofiţeri de poliţie de investigaţii criminale înainte de 1933. În 1944 avea unsprezece inspectori şi patruzeci şi patru de funcţionari şi dactilografi. Şeful secţiei era Emil Berndorff, născut în 1892. A studiat dreptul şi ştiinţele politice la Universitatea din Berlin. în 1920 şi-a luat doctoratul în drept, apoi s-a alăturat poliţiei de investigaţii criminale. A lucrat la câteva cazuri celebre în cadrul departamentului de omucideri în timpul Republicii de la Weimar. S-a alăturat în august 1932 unei organizaţii secrete, recent înfiinţate, a Partidului Nazist. în

acea epocă s-a specializat în prelucrarea ordinelor de arest protectiv. A participat, de asemenea, la elaborarea tehnicilor de interogare abuzivă ale Gestapoului, care permiteau bătaia şi tortura.[18]

Departamentul IV D avea misiunea de a supraveghea populaţia din teritoriile ocupate de nazişti. Toţi angajaţii cu funcţii importante din acest departament erau bărbaţi foarte tineri. în 1939, niciunul dintre ei nu avea peste patruzeci de ani. Deţineau cu toţii diplome universitare şi jumătate dintre ei îşi luaseră şi doctoratul. Proveneau din SD şi se alăturaseră Gestapoului între 1937 şi 1938. Toţii lucrătorii acestei secţii făceau parte din *Einsatzgruppen,* detaşamente mobile însărcinate să ucidă, care au acţionat în Polonia şi, mai ales, în Uniunea Sovietică în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Aceşti tineri şi devotaţi nazişti erau pregătiţi pentru a juca un rol important după război, într-o lume pe care naziştii erau convinşi că o vor domina.

De asemenea, SD-ul avea un Oficiu Intern (III) în cadrul Oficiului Principal din Berlin, specializat în informaţii interne şi în evaluarea opiniei publice. Era condus de tânărul Otto Ohlendorf, născut în 1907. Studiase dreptul şi economia la universitate înainte de a obţine titlul de doctor în drept la Universitatea din Pavia. În 1925 a devenit membru al Partidului Nazist şi peste un an s-a alăturat SS-ului. Apoi a făcut o frumoasă carieră academică la Institutul de Economie Mondială din Kiel. În 1936 a fost numit consilier economic al SD-ului, iar peste trei ani a fost ales de Heydrich să conducă Oficiul III al RSHA-ului. Când a preluat postul avea doar treizeci şi doi de ani. Ascensiunea rapidă a unui individ tânăr cu studii superioare nu era ceva neobişnuit în Germania nazistă, într-un anumit sens, promovarea susţinută a tinerilor a adus regimului un plus de radicalism plin de energie. în vara anului 1941, Ohlendorf a devenit şeful unui detaşament de intervenţie, *Einsatzgruppen D,* ce acţiona în Uniunea Sovietică,

responsabil pentru uciderea a mii de evrei. Ohlendorf era capabil să treacă de la postura de birocrat educat la cea de ucigaş în masă îmbrăcat în uniforma SS fără a se preocupa câtuşi de puţin de aspectul moral al acţiunilor sale. El a creat un grup în cadrul Oficiului III, însărcinat cu urmărirea în secret a stării de spirit din locurile publice. Departamentul era condus de dr. Hans Rossner, născut în 1910, care studiase istoria şi limba germană la Universitatea din Leipzig înainte de a-şi lua doctoratul. S-a înscris în Partidul Nazist în 1933, iar mai apoi a devenit membru al SD-ului.[19]

Gestapoul avea cincizeci şi patru de birouri regionale în landurile federale. Comandanţii acestora erau, la rândul lor, indivizi cu ambiţii profesionale, educaţie şi experienţă similare celor ale colegilor lor din centrala de la Berlin. Toţi erau tineri, proveneau din clasa de mijloc şi aveau diplome universitare. Cei mai mulţi dintre ei absolviseră dreptul şi aveau şi un doctorat. Foarte puţini se născuseră în oraşele unde lucrau. O parte urmaseră un curs special de poliţie la Berlin. Aceşti şefi regionali dispuneau de o uriaşă autoritate decizională la nivel local. Ei hotărau cazurile ce urmau să fie anchetate şi alegeau ofiţerul Gestapo cel mai potrivit pentru a face treaba.

De regulă, şefii regionali ai Gestapoului erau naziști plini de entuziasm şi devotaţi cauzei naţional-socialiste. Un exemplu tipic a fost dr. Emanuel Schäfer, născut în 1900, şeful biroului din Koln. Era totodată un protejat al lui Reinhard Heydrich. Tatăl său era proprietarul unui hotel. Fiul a studiat dreptul la Universitatea din Breslau, iar apoi şi-a luat doctoratul în drept civil. S-a alăturat poliţiei de investigaţie criminală din Potsdam în 1926. Peste doi ani a devenit şeful secţiei de omucideri al departamentului de poliţie din Breslau. în februarie 1933 a preluat conducerea poliţiei politice din Breslau. S-a înscris în Partidul Nazist în 1 mai 1933, apoi în SS şi SD. După un an a fost numit şeful

Gestapoului din oraşul Oppeln. în caracterizările anuale făcute personalului, este descris ca având „o solidă concepţie naţional-socialistă". în octombrie 1940, a devenit şeful Gestapo din Koln. A organizat, începând din octombrie 1941, deportarea evreilor din oraş spre lagărele morţii. Toţi cei care l-au cunoscut l-au descris ca fiind un fanatic al naţional-socialismului.[20]

Pentru absolvenţii de universităţi tineri, ambiţioşi, însufleţiţi de ideologia nazistă precum Emanuel Schäfer, ascensiunea în ierarhia Gestapoului era asigurată. Dacă nu îndeplineai aceste condiţii stagnai din punct de vedere profesional. Ludwig Jung, născut în 1910, şeful Gestapoului din Krefeld, constituie un bun exemplu în acest sens. Tatăl său deţinea o măcelărie. Fiul nu a izbutit să termine studiile de drept la Universitatea din Giessen, dar fiind unicul ofiţer Gestapo cu studii universitare din biroul de la Krefeld, a beneficiat de un avantaj faţă de ceilalţi colegi. Sprijinul său făţiş pentru cauza naţional-socialistă i-a fost, de asemenea, de ajutor. S-a înscris în partid în 1930. Calitatea de membru al Partidului Nazist încă dinainte de cucerirea puterii era întotdeauna un atu la interviurile pentru o slujbă. După ce a urmat un curs de specializare pentru cadrele de conducere ale poliţiei la Berlin, a fost numit, în martie 1938, la doar douăzeci şi opt de ani, şef al Gestapoului din Krefeld. Dar de acolo ascensiunea sa a încetat. Incapacitatea sa de a-şi lua diploma universitară şi originea socială mic-burgheză l-au ţinut pe loc.[21]

în 1938, 95% dintre directorii regionali ai Gestapoului aveau o diplomă de absolvire a liceului (*Abitur*). Optzeci şi şapte la sută absolviseră dreptul şi aproape jumătate dintre ei aveau şi un doctorat. Când se adunau, ofiţerii cu grade superioare din Gestapo aduceau mai degrabă cu nişte cadre universitare decât cu un departament de poliţie. Cu toţii aveau sub patruzeci de ani. La sfârşitul anilor 1930, experienţa în poliţie ajunsese să

aibă tot mai puţină importanţă în procesul de promovare a cadrelor Gestapo. Absolvenţii de drept porneau cu prima şansă la angajarea în Gestapo. Devenise o obişnuinţă ca debutanţii cu diplome universitare să fie promovaţi înaintea unor detectivi mai bătrâni, experimentaţi, dar fără studii superioare.[23] Dr. Werner Best, şeful serviciului de personal din centrala Gestapoului, considera că perseverenţa şi munca necesară pentru a obţine o diplomă de drept se potriveau cel mai bine activităţii de investigare, motiv pentru care, începând din 1936, a încurajat angajarea absolvenţilor de drept.

Ofiţerii fără funcţii de conducere din cadrul organizaţiei erau foarte diferiţi de şefii lor cu educaţie superioară. Se împărţeau în două categorii: asistent criminalist (*Kriminalassistent*) şi secretar criminalist (*Kriminalsekretär*•). Cu toţii proveneau din familii de muncitori sau din pătura inferioară a clasei de mijloc. Cei mai mulţi dintre ei abandonaseră şcoala la şaisprezece ani, fără vreo calificare formală. Aproape niciunul nu avea diplomă universitară şi puţini dintre aceşti ofiţeri de rând au fost promovaţi. S-a estimat că aproximativ 50% dintre poliţiştii de carieră dinainte de 1933 care se alăturaseră Gestapoului continuau să fie activi în 1945.[24] în 1939, doar 3 000 de ofiţeri Gestapo aveau un grad suplimentar în cadrul SS-ului.

în cadrul proceselor de la sfârşitul războiului, ofiţerii Gestapo s-au autocaracterizat ca nişte poliţişti de carieră care s-au comportat în timpul anchetelor ca orice poliţist obişnuit. Toţi ofiţerii care au depus mărturie la Procesele de la Nürnberg au susţinut că personalul Gestapo din anul 1933 se compunea din membrii forţei de poliţie existente.[25] Potrivit propriilor declaraţii, erau ofiţeri de poliţie profesionişti şi eficienţi, care primeau ordine de la superiori şi rareori aveau iniţiative proprii.[26] Se adaptaseră în mod pragmatic noilor condiţii şi se înscriseseră în Partidul Nazist în primul rând pentru a-şi păstra slujbele. în urma investiga-

ţiilor întreprinse după război de reprezentanţii Aliaţilor s-a stabilit că cei mai mulţi ofiţeri Gestapo erau „oameni obişnuiţi” şi „denazificaţi”, fiind „exoneraţi” de „crime împotriva umanităţii”. Cei mai mulţi au beneficiat de pensii ocupaționale generoase.

Istoricul Eric Johnson a cercetat biografiile a nouăsprezece ofiţeri Gestapo din Krefeld activi între 1937 şi 1945. A descoperit că toţi fuseseră ofiţeri la poliţia din Weimar. Niciunul nu fusese membru al Partidului Nazist. Toţi proveneau din familii de muncitori sau din mica burghezie, abandonaseră şcoala la şaisprezece ani fără a avea vreo calificare şi niciunul nu avea diplomă universitară. Cei mai mulţi s-au înscris în Partidul Nazist din oportunism, pentru a avansa în carieră. Dar cu toţii au fost foarte buni când era vorba de îndeplinirea sarcinilor de serviciu. Rapoartele întocmite de ei dovedeau că aveau cunoştinţe impresionante de gramatică şi ortografie. în procesele ce au avut loc, ofiţerii Gestapo din Krefeld au ţinut să sublinieze faptul că fuseseră forţaţi să intre în Gestapo şi în Partidul Nazist şi că, în fond, rămăseseră „oameni obişnuiţi”, profesionişti decenţi.[27]

Robert Gellately a studiat biografiile a douăzeci şi doi de angajaţi ai Gestapo din Würzburg. Cu toţii au fost poliţişti de carieră. înainte de 1937, practic, niciunul nu se înscrisese în Partidul Nazist. Doar şeful departamentului, Joseph Gerum, născut în 1888, era membru de partid. Din aprilie 1934 a condus biroul din Würzburg. Se înscrisese în NSDAP în 1920 şi participase la celebrul Puci de la berărie din München, acţiune pentru care fusese condamnat la cincisprezece luni de închisoare. Era un poliţist cu experienţă care lucrase în poliție din 1917. în 1933 a ajuns la poliţia politică din München, de unde a fost trimis ca şef al biroului Gestapo din Würzburg.[28]

Termenul de „obişnuit” poate fi inadecvat în ceea ce îi priveşte pe ofiţerii Gestapoului. în timpul Republicii de la

Weimar, poliţia germană s-a confruntat cu un val nemaiîntâlnit de violenţe de stradă în care erau implicaţi comuniştii şi naziştii. Cei mai mulţi detectivi ai poliţiei de investigaţii criminale care s-au transferat la Gestapo erau învăţaţi cu metode dure şi nu se deziceau nici de acţiuni brutale. în plus, se pricepeau să ţină interogatorii amănunţite.

La sfârşitul anilor 1930, Gestapoul a continuat să recruteze personal provenind din pătura de jos a clasei de mijloc sau din mediul proletar, dar s-au produs şi câteva schimbări semnificative. Majoritatea noilor angajaţi aveau sub treizeci de ani. Foarte puţini dintre ei aveau experienţă în poliţie. Criteriul de bază pentru a obţine un post era dovada unei ascendenţe germane pure, o pregătire generală bună fără vreo calificare anume, aptitudini fizice, precum şi cunoştinţe de stenografiere şi dactilografiere. Calitatea de membru al Partidului Nazist sau al vreuneia dintre organizaţiile acestuia era „de dorit", dar nu obligatorie.[29] Acest aport de ofiţeri tineri şi neexperimentaţi a avut neîndoielnic darul să schimbe ethosul Gestapoului. Era dificil să familiarizezi nişte nou-veniţi cu tehnicile tradiţionale ale poliţiei de investigaţii profesioniste. Poliţiştii de „şcoală veche" din perioada Republicii de la Weimar ieşeau rând pe rând la pensie. în perioada războiului s-au impus metode de interogare mai brutale printre tinerii ofiţeri, devotaţi cauzei.

Odată cu numirea în funcţie, fiecare ofiţer Gestapo primea un manual cu instrucţiuni detaliate despre cum să se comporte în urmărirea, arestarea şi interogarea persoanelor. Ofiţerii erau sfătuiţi să nu aibă la ei documente de identificare şi să poarte „haine obişnuite, inclusiv lenjerie personală" atunci când se duc să aresteze pe cineva.[30] Existau îndrumări amănunţite pe diferite subiecte, cum ar fi folosirea unei busole, alcătuirea unei hărţi pentru un raport informativ, desfăşurarea operaţiunilor de supraveghere,

organizarea raziilor, dar şi despre modul în care trebuiau compilate diverse rapoarte şi adunate dovezi legate de o anchetă.

Existau, de asemenea, indicaţii clare despre modul în care trebuiau trataţi cei arestaţi. Fiecare prizonier trebuia interogat fie de un ofiţer Gestapo, fie de un detectiv de la Kripo, în funcţie de natura acuzaţiei. Manualul sublinia şi faptul că la deschiderea unui caz trebuiau să fie numiţi un avocat din oficiu şi un judecător. Sarcina principală a ofițerului Gestapo era să adune şi să furnizeze toate dovezile, să interogheze martorii, să ţină evidenţa tuturor interogatoriilor şi să cerceteze fiecare detaliu. Se mai stabilea în manual că în cursul unei anchete „se va utiliza orice tehnică de investigaţie potrivită”.[31] în capitolele ce vor urma vom prezenta în detaliu modul în care ofiţerii Gestapo se ocupau de cazuri individuale.

Acuzaţiile conform cărora ofiţerii Gestapo arestau indivizi, îi interogau cu brutalitate, iar apoi îi trimiteau într-un lagăr de concentrare sunt mituri. Orice caz era investigat în cele mai mici detalii înainte de a se lua o decizie în privinţa pedepsei. Majoritatea celor arestaţi erau anchetaţi conform sistemului tradiţional de justiţie; cei acuzaţi de o crimă anume erau judecaţi de tribunale. Trimiterea celui acuzat într-un lagăr de concentrare era ultima soluţie, mai ales când era vorba de un cetăţean german obişnuit, care nu avea legături cu grupurile de opoziţie aflate în vizor. Mulţi dintre cei arestaţi erau eliberaţi fără a fi acuzaţi de ceva.

în anii de început ai regimului nazist, reţeaua lagărelor de concentrare era extrem de redusă în comparaţie cu sistemul tradiţional al penitenciarelor. în vara lui 1935, nu existau decât 4 000 de prizonieri în lagărele de concentrare administrate de SS.[32] Numărul lor a crescut rapid spre sfârşitul anilor 1930, când termenul de „duşman al statului” a fost extins, incluzându-l nu doar pe opozantul „politic”, ci şi pe cel „rasial”. La 1 septembrie 1939, SS-ul

avea 21 400 de prizonieri repartizaţi în cele şase lagăre-cheie: Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald, Mauthausen, Flossenbiirg şi Ravensbriick. Aceste lagăre au devenit, aşa cum vom vedea în continuare, locurile în care au fost aruncaţi cei care, potrivit noilor definiţii, erau consideraţi duşmani rasiali „asociali" (*Asoziale).*

Spre comparaţie, înaintea celui de-al Doilea Război Mondial, în închisorile germane tradiţionale se aflau 120 000 de deţinuţi. Cei mai mulţi dintre aceştia ispăşeau pedepse pentru infracţiunile obişnuite, dar existau şi o serie de opozanţi politici şi religioşi. între Gestapo, pe de o parte, şi şefii închisorilor, pe de altă parte, s-au creat relaţii strânse de colaborare. Deţinuţii politici care îşi executaseră condamnarea în închisoare rareori scăpau din ghearele Gestapoului. Comandanţii penitenciarelor, de obicei birocraţi conservatori de şcoală veche, obişnuiau să redacteze rapoarte despre opozanţii politici sau religioşi care urmau să fie eliberaţi. Invariabil, documentele ajungeau la Gestapo. în unele cazuri, deţinutul era eliberat, dacă primea de la comandant o caracterizare favorabilă, dar în momentul ieşirii era reţinut de Gestapo în „arest protectiv". Un caz sugestiv în acest sens este cel al activistului comunist numit Max, condamnat în iunie 1934 la douăzeci şi şapte de luni de închisoare pentru activitate într-o organizaţie comunistă clandestină. în închisoare a avut un comportament ireproşabil. însă cu trei luni înainte de eliberarea sa, comandantul închisorii a trimis Gestapoului o notă informativă:

> în cadrul instituţiei nu a atras în niciun fel atenţia. Având însă în vedere trecutul său, nu pot să cred că şi-a schimbat în vreun fel părerile, ci, asemenea majorităţii conducătorilor comunişti, s-a ferit de orice conflict dintr-un calcul viclean. În opinia mea, este absolut necesar ca acest comunist activ, cu rol important în organizaţie, să fie pus în arest protectiv, după executarea condamnării.[33]

Exista un tipic bine stabilit pe care ofiţerii Gestapo îl urmau la fiecare caz cercetat. Totul începea de obicei cu un denunţ din rândul populaţiei, făcut printr-o scrisoare, printr-un apel telefonic sau personal. Mai rar, cazurile apăreau în urma unor operaţiuni de supraveghere, a unor ponturi venite de la informatori sau a unor informaţii oferite de conducătorii naziști locali. Politica Gestapoului era de a investiga orice denunţ făcut de cetăţeni, oricât de neînsemnată ar fi fost acuzaţia. Toate declaraţiile erau apoi analizate de şeful departamentului local al Gestapoului şi de personalul său de încredere. Era ales cel mai potrivit ofiţer care să preia cazul. Cum fiecare birou Gestapo avea specialişti în domeniile-cheie ale activităţii opoziţiei politice, repartizarea unui caz era o sarcină destul de clară.

Ofiţerul însărcinat să desfăşoare o anchetă culegea informaţii cu privire la caz, punea la punct detaliile arestării individului şi lua interogatoriile asociate cazului. Acuzatul putea fi arestat după emiterea unui „ordin provizoriu de arest", pe baza căruia cel în cauză putea fi reţinut timp de zece zile fără să i se aducă vreo acuzaţie. înainte de a se elibera ordinul de „arest protectiv" trebuia să fie formulată o acuzaţie. Procesul-verbal al interogatoriului era examinat de şeful departamentului, iar decizia finală asupra unui ordin de arest protectiv trebuia să fie aprobată de procurorul desemnat şi deseori era pasată departamentului din centrala de la Berlin care se ocupa de ordinele de arest protectiv.[34]

Fiecare persoană arestată care ajungea într-un birou al Gestapoului era fotografiată şi i se luau amprentele digitale. De cele mai multe ori, persoanele rămâneau în arest cât timp se desfăşura ancheta. Fiecare dosar de caz era dedicat unei singure persoane acuzate, chiar dacă erau implicaţi şi alţii. Informaţiile erau înregistrate într-un dosar oficial al Gestapoului. Majoritatea documentelor erau dactilografiate. Pe prima pagină apăreau trei fotografii cu chipul suspectului. Prima pagină mai conţinea datele

personale ale celui în cauză — numele, data şi locul naşterii, adresa de domiciliu, statutul civil, religia, condamnări anterioare, serviciul militar — şi detalii referitoare la timpul petrecut anterior în închisoare sau în lagăre de concentrare. Grosul fiecărui dosar îl constituia procesul-verbal al interogatoriilor acuzatului, precum şi ale tuturor martorilor implicaţi. Erau incluse şi toate scrisorile legate de caz. Multe dintre aceste dosare ale Gestapoului ajungeau la câteva sute de pagini. Fiecare dosar era alcătuit pe baza presupunerii că va fi înaintat unui tribunal.

Partea-cheie a oricărei anchete desfăşurate de Gestapo era interogatoriul. Persoanei acuzate i se cerea să răspundă la o serie de întrebări. Ofiţerii se foloseau adesea de textul denunţului şi de declaraţiile martorilor pentru a formula întrebările. Scopul era de a-l face pe acuzat să îşi recunoască vina. în timpul interogatoriilor erau scoase la iveală mărturii scrise, precum jurnale sau corespondenţă, din care se extrăgeau anumite pasaje. Cea mai importantă piesă la dosar care ajuta la stabilirea vinovăţiei sau nevinovăţiei unei persoane în cele mai multe cazuri investigate de Gestapo era procesul-verbal al interogatoriilor. Pe măsură ce ancheta progresa, ofiţerul responsabil de caz se consulta de mai multe ori cu şeful de departament. Odată ce ancheta era încheiată, ofiţerul redacta un raport complet şi făcea o recomandare asupra procedurii ulterioare. Deciziile finale le luau întotdeauna şefii departamentului, şefii regionali, procurorii şi, mai rar, cei din centrala din Berlin. în foarte multe situaţii dosarele conţin ştampile şi semnături ale tuturor acestor indivizi şi departamente.

După ce se consulta în prealabil cu şeful regional al Gestapoului şi cu procurorul general, şefului departamentului decidea dacă o persoană urma să fie internată într-un lagăr de concentrare sau dacă respectivul caz urma să fie deferit unui tribunal. Acest cadru birocratic

ierarhizat şi clar definit ne demonstrează că ofiţerii Gestapo care desfăşurau o anchetă nu dispuneau de acea putere arbitrară care le este adesea atribuită. Cei mai mulţi şefi de departamente aprobau deciziile ofiţerilor care efectuau investigaţia. Doar autorităţile din eşaloanele superioare mai schimbau sau revizuiau câte o hotărâre, ceea ce se întâmpla destul de rar.[35]

Cu siguranţă, tortura era folosită în timpul interogatoriilor de anumiţi ofiţeri Gestapo pentru a-i face pe acuzaţi să mărturisească. Actele de violenţă fizică asupra deţinuţilor ce depăşeau pedepsele prevăzute prin regulament nu au fost niciodată autorizate în vreunul dintre documentele Gestapoului care s-au păstrat până în zilele noastre. Adeseori, Ministerul de Justiţie trimitea avertismente ofiţerilor Gestapo, menţionând sancţiunile severe ce aveau să fie aplicate dacă deţinuţii erau prost trataţi în timpul arestului.[36] Se ştie, de asemenea, că amploarea torturilor este greu, dacă nu imposibil, de estimat. Era mult mai redusă în interiorul graniţelor Germaniei naziste decât în teritoriile ocupate. Şi a fost cel mai frecvent folosită în primele luni de preluare a puterii de către nazişti, când SA-ul a funcţionat ca o poliţie auxiliară şi a înfiinţat „lagărele de concentrare sălbatice".

A continuat neîndoielnic să fie folosită în toată perioada nazistă, mai ales împotriva comuniştilor şi a altor grupuri avute în vizor. Au existat persoane care s-au sinucis în timpul îndelungatelor perioade de interogare de către Gestapo. Cauza morţii în aceste cazuri este adesea înregistrată ca „sinucidere", dar poate fi vorba şi de agresiuni care au mers prea departe. Documentele păstrate în arhive nu ne permit să stabilim adevărata cauză a morţii unor deţinuţi. în cursul proceselor de după război şi al denazificării, aproape toţi ofiţerii Gestapo au negat că ar fi apelat la tortură, mai ales în interiorul Germaniei. însă martorii din procesele ulterioare au povestit cu totul altceva.

Cea mai obişnuită pedeapsă autorizată era bătaia cu băţul de bambus. Conform procedurii, în prezenţa unui medic, celor arestaţi li se puteau aplica peste fese douăzeci şi cinci de lovituri. Activistul comunist Jan Valtin îşi amintea că a fost biciuit atât de tare pe spate, încât la sfârşi

t* Jan Valtin (1905-1951), pe numele real Richard Julius Hermann Krebs, scriitor german interbelic arestat în 1934, fiind folosit ca martor într-un proces în care un marinar a fost condamnat sub acuzaţia de trădare. În 1938 s-a stabilit în Statele Unite ale Americii. A publicat volumul autobiografic *Out of the Night (19A0). (N. red.)* cămaşa lui era îmbibată cu sânge.[37] Printre alte metode de tortură neofi-ciale, enumerate de supravieţuitori, menţionăm tortura cu apă, care consta în scufundarea unei persoane cu capul în apă rece până când aceasta aproape se asfixia, privarea de somn, extenuarea fizică, provocarea unor şocuri electrice în zone foarte sensibile (la bărbaţi, firele erau conectate la

mâini, anus şi penis). De asemenea, cu scopul obţinerii informaţiilor, testiculele prizonierilor erau zdrobite cu ajutorul unei prese asemănătoare celei pentru usturoi. Mulţi deţinuţi erau atârnaţi de mâini pe perioade diferite de timp până când mărturiseau. Uneori le erau arse buricele degetelor cu flacăra chibriturilor.[38]

Aceste măsuri extreme erau rezervate exclusiv „declasaţilor sociali" şi deţinuţilor politici. În special, comuniştilor. Ori de câte ori torţionarii nu erau mulţumiţi de ceea ce obţineau, se trecea la următorul nivel de tortură. Deţinuta Maria Grimme a văzut cum Mildred Harnack (născută Mildred Fish în 1902, la Milwaukee, Wisconsin, SUA), membră a grupării de opoziţie Die Rote Kapelle, a fost adusă în celulă după ce fusese supusă unui interogatoriu „înăsprit" din partea ofiţerilor Gestapo în octombrie 1942. Iată cum îşi aminteşte aceasta scena respectivă:

> Cineva a fost adus în sala de aşteptare pe o targa, abia mai putea respira. Targa a fost în aşa fel pusă, încât capul persoanei era chiar lângă mine. M-am uitat spre ea şi m-am speriat de expresia din ochii acelei femei... La scurt timp după aceea au venit doi ofiţeri Gestapo, au luat-o de subsuori şi au întrebat-o: „Deci, Frau Harnack, vă simţiţi mai bine?" Apoi doamna Harnack a fost scoasă afară [pentru un alt interogatoriu], iar ceva mai târziu a fost adusă înapoi tot pe targă. Deşi se plângea că îi este frig, niciunul dintre deţinuţi nu a îndrăznit să-i dea o pătură din câte erau la îndemână. După un timp a încercat să-şi tragă ea o pătură, dar s-a prăbuşit.[39]

Poliţiştii detectivi din cadrul Kripo dispreţuiau aceste tehnici brutale, nefiind de acord cu implicarea Gestapoului în activitatea „politică". Ei considerau mult mai potrivite folosirea tehnicilor ştiinţifice de investigaţie şi obţinerea dovezilor fizice pentru a dovedi vinovăţia persoanelor acuzate. Activitatea lor era strict supravegheată de sistemul de justiţie tradiţional şi de avocaţii apărării. Ofiţerii din Kripo erau de părere că metoda Gestapoului de a concentra întreaga investigaţie pe interogatoriu nu urmărea aflarea

adevărului, bazată pe dovezi independente, ci rezolvarea rapidă a cazurilor.[40]

Este limpede că majoritatea ofiţerilor Gestapo erau poliţişti de carieră, cu înclinaţii politice de dreapta, fără a fi însă fanatici nazişti brutali. Ofiţerii din această categorie au rămas în Gestapo pe toată perioada nazistă. în schimb, conducerea centrală de la Berlin şi cea de la nivel regional a Gestapoului erau foarte diferite. Activau aici tineri radicali şi

dinamici, cu educaţie universitară, care doreau schimbarea valorilor poliţiei de „şcoală veche”, moştenită din perioada Republicii de la Weimar, şi transformarea lor în prerogative motivate ideologic şi rasial care refuzau recunoaşterea „domniei legii”. Nu s-a produs peste noapte o revoluţie la nivelul personalului din Gestapo, ci o tranziţie graduală în care ofiţerii „obişnuiţi”,

provenind din perioada Republicii de la Weimar, au fost obligaţi să se conformeze unui tip de activitate poliţienească desfăşurată pe criterii rasiale şi condusă de absolvenţi de universităţi cu mari ambiţii, foarte diferiţi de bătăuşii grosolani care formaseră detaşamentele de asalt în vremea ascensiunii lui Hitler

.3

SUPRAVEGHEREA CREDINŢELOR RELIGIOASE

În *Mein Kampf,* Adolf Hider a criticat vehement bisericile creştine pentru că, în viziunea lui, nu erau

capabile să recunoască importanţa chestiunii evreieşti. În privinţa problemelor religioase, la punctul 24, programul Partidului Nazist conţine câteva referiri vagi:

> Cerem libertate pentru toate credinţele religioase în măsura în care acestea nu reprezintă un pericol pentru stat şi nu militează împotriva obiceiurilor şi moralei rasei germane. Partidul în sine sprijină creştinismul, dar în problema credinţei nu se alătură unei anume confesiuni. Combate spiritul materialismului evreiesc din *interiorul* şi *exteriorul* rândurilor noastre şi este convins că sănătatea permanentă a naţiunii noastre poate să fie obţinută din interior pe baza principiului: „Bunăstarea comună trece înaintea bunăstării individuale.”[1]

În realitate, regimul nazist era hotărât să limiteze influenţa religiei creştine asupra poporului german. Recensământul din 1933 a demonstrat că avea să fie o sarcină dificilă. Dintre persoanele care trăiau în interiorul graniţelor Germaniei la acea vreme, 95% au fost înregistrate ca aparţinând uneia dintre cele două Biserici creştine şi doar 1,5% s-au declarat „atei”.[2] Astfel se explică de ce atât de puţine cazuri ale Gestapoului împotriva clericilor s-au datorat denunţurilor din rândul populaţiei.[3]

Odată ajuns la putere, Hitler a promis public „să protejeze creştinismul ca bază a întregii noastre morale”, dar a adăugat în particular: „Niciuna dintre confesiuni — catolică ori protestantă — nu mai are ni- ciun viitor... în orice caz, nu pentru germani... Ori eşti creştin, ori eşti german. Nu poţi să fii şi una, şi alta.”[4] într-o însemnare de jurnal, din data de 29 decembrie 1939, Joseph Goebbels face următoarea observaţie referitor la concepţia religioasă a lui Hitler: „Führerul este profund religios, deşi totalmente anticreştin. Pentru el creştinismul este un simptom al decadenţei. în mod corect. Este o manifestare a rasei evreieşti. Acest lucru reiese şi din similitudinile riturilor religioase.”[5]

într-un discurs major către deputaţii Reichstagului din 23 mai 1933, Hitler a făcut Bisericilor creştine o promisiune liniştitoare bine calculată:

Guvernul naţional vede în ambele confesiuni creştine cel mai important factor de menţinere a societăţii noastre. Va respecta acordurile stabilite între Biserici şi provincii; drepturile acestora nu vor fi atinse... Guvernul va trata toate celelalte confesiuni cu obiectivitate şi imparţialitate... Guvernul naţional va permite şi va confirma confesiunilor creştine influenţa ce li se cuvine în şcoli şi în stat. Şi va fi preocupat de o sinceră colaborare între Biserică şi Stat.

Pentru a-i linişti pe catolici, Hitler a iniţiat discuţii cu Vaticanul pentru un Concordat care, în principiu, avea să-i asigure Bisericii Catolice libertatea de a-şi continua netulburată activităţile, în schimbul promisiunii de a se retrage complet din politică. în 20 iulie 1933, Germania şi Vaticanul au semnat Concordatul în cadrul unei ceremonii fastuoase la Sfântul Scaun, în prezenţa vicecancelarului Franzvon Papen din partea guvernului german şi a monseniorului Eugenio Pacelli din partea Bisericii romano-catolice.[7]

Aceste moderate demonstraţii publice ale toleranţei în chestiuni religioase ascundeau, de fapt, intenţii cu totul diferite. Bisericile creştine erau obligate să

accepte condiţiile de supunere cerute de regimul nazist ori să se confrunte cu escaladarea persecuţiilor în toate privinţele. Gestapoul aflat sub comanda lui Heydrich a primit ordinul de a lua măsuri împotriva oricărui semn de nemulţumire. Ura lui Heydrich faţă de Biserici „friza patologicul”.[8] Heinrich Himmler manifesta în particular un dispreţ profund faţă de clerul creştin, dar în

public dădea adeseori impresia că toţi oamenii SS-ului credeau în Dumnezeu

:Nu suntem de acord să fim numiţi atei, fiindcă nici ca societate, nici ca indivizi nu suntem legaţi de o confesiune anume. Dar ne asumăm misiunea de a trasa o linie clară şi precisă între Biserică şi societatea împărţită pe confesiuni, pe de o parte, şi militantismul politic şi ideologic, pe de altă parte. Vom ataca cu vehemenţă orice suprapunere a celor două domenii. în acelaşi timp, în pofida unor experienţe foarte neplăcute şi a unor motive bine întemeiate de exasperare de care oamenii noştri [din SS] au avut parte în trecut în această privinţă, îi învăţăm în continuare să respecte tot ce este sacru pentru cetăţeanul obişnuit, pe care îl vom respecta în teorie şi în practică.[9]

în perioada nazistă, preoţi, călugăriţe şi călugări au fost arestaţi, şcoli şi organizaţii de tineret catolice au fost închise, proprietăţi ale bisericii confiscate, fără a se acorda vreo despăgubire. Preoţii catolici erau prezentaţi ca agenţi ai reacţiunii şi persecutaţi în permanenţă. Nici mai mult, nici mai puţin decât 447 de preoţi născuţi în Germania au petrecut o vreme în lagărul de concentrare de la Dachau.[10] Un număr semnificativ de preoţi au fost internaţi în toate celelalte lagăre de concentrare ale naziştilor, unii dintre ei fiind torturaţi şi chiar executaţi. Persecuţia catolicilor în Germania nu a fost însă un fenomen legat exclusiv de nazism. Bine-cunoscuta „bătălie pentru civilizaţie" (*Kulturkampf*) din 1871-1878 a lui Otto von Bismarck, dusă cu multă înverşunare, a reprezentat o încercare de a reduce puterea şi influenţa Bisericii Catolice şi a clerului ei în Prusia.[11]

Gestapoul a coordonat mişcarea de slăbire a influenţei creştinismului asupra inimilor şi minţilor poporului german, dar ofiţerii săi au evitat intervenţiile în slujbele religioase, după cum reiese clar dintr-o circulară adresată în 6 mai 1935 cadrelor din Bavaria:

> în ultimele luni s-a văzut limpede că preoţii ambelor confesiuni creştine lucrează tot mai deschis şi mai activ împotriva statului. Pentru a înăbuşi aceste acţiuni, este necesar ca fiecare detaşament să acorde atenţie sporită clerului. Dar se ordonă cu stricteţe ca nu cumva să existe vreun amestec în slujbele bisericii. Se vor întocmi de îndată rapoarte cu privire la orice chestiune importantă.[12]

* Termen care desemnează conflictul politic dintre cancelarul prusac Otto von Bismarck, Biserica Catolică şi Partidul de Centru. Într-o primă fază, iezuiţii au fost alungaţi din Germania (1872), iar statul şi-a impus controlul asupra activităţii clerului („Legile din mai", 1873-1875). Măsurile anticlericale au fost atenuate treptat în anii următori. Prin extensie, *Kulturkampf se* referă şi la fenomene similare din alte state (Elveţia, Olanda, Austro-Ungaria s.a.). *(N. red.)*

Autoritatea religioasă a Bisericii Protestante Evanghelice se exercita asupra a aproximativ 40 de milioane de germani, adică 66% dintre locuitori. Fiinţau 28 de biserici regionale (*Landeskirche*), luterane sau calvine, care, în mod tradiţional, se bucurau de o autonomie considerabilă. Pastorii protestanţi erau animaţi de ideea luterană a profundei loialităţi faţă de stat. Cei mai mulţi dintre ei fuseseră ostili Republicii de la Weimar. În 1933, 40% dintre clericii evanghelici erau membri ai Partidului Nazist. Prin urmare nu era nimic surprinzător în faptul că un grup pronazist de pastori zeloşi numit „Creştinii Germani" — numărând 3 000 dintre cei 17 000 de pastori protestanţi — a devenit influent îndată ce Hitler a devenit cancelar în 30 ianuarie 1933. „Creştinii Germani" s-au luptat pentru o Biserică nazificată a Reichului, controlată de la centru, din care trebuiau eliminaţi toţi „nearienii".[13] Sloganul lor electoral era îndrăzneţ: „Un singur popor. Un singur Reich. O singură credinţă." în 23 iulie 1933, la alegerile din cadrul bisericii, gruparea a obţinut 75% din voturi, preluând controlul în

cele mai multe zone din Germania. Ludwig Miiller, un nazist fervent, a fost numit episcop al noii „Biserici [Evanghelice] a Reichului" (*Reichskirche*). Creştinii Germani au dorit să construiască o versiune nazificată a creştinismului, care diminua elementele evreieşti ale Vechiului Testament şi le elimina pe cele proprii mai multor popoare din Noul Testament. Ba mai mult, au văzut în cruce un simbol evreiesc, iar în crucifix un semn defetist.

Pentru mulţi membri ai clerului evanghelic, aceste propuneri erau mult prea radicale. Martin Niemoller, născut în 1892, s-a opus din răsputeri concepţiei „Creştinilor Germani". Nu era tipul rebelului. în timpul Republicii de la Weimar se manifestase ca un naţionalist conservator convins. în 1931 a fost numit pastor în înstărita suburbie berlineză Dahlem. A salutat numirea lui Hitler în poziţia de cancelar. în autobiografia sa *Vom U-Boot zur Kanzel,* publicată în 1933, îşi descrie traseul existenţial, de la comandant de submarin în Primul Război Mondial până la cleric evanghelic după aceea. în finalul cărţii, Niemoller afirmă cât se poate de clar că, din motive ideologice, nu s-a opus defel regimului nazist. Opoziţia sa faţă de „Creştinii Germani" a fost una pur teologică, izvorâtă din convingerea fermă că atât conţinutul slujbelor bisericeşti, cât şi cuvintele Bibliei sunt sacrosancte.

* Aceste biserici regionale îşi aveau originea în instituţiile religioase oficiale ale statelor care formaseră, prin unificare, Germania în secolul al XIX-lea. în timpul Republicii de la Weimar, acestea s-au reunit în Confederaţia Germană a Bisericii Evanghelice (*Deutscher Evangelischer Kirchenbund),* redenumită Biserica Evanghelică Germană (*Deutsche Evangelische Kirche,* cunoscută însă şi sub denumirea *Reichskirche)* în 1933 de către nazişti. Confederaţia era condusă de un Comitet Executiv *(Kirchenausschuss)* şi de Adunările Generale Bisericeşti *(Kirchentag). (N. red.)*

întrunirile celor care se opuneau „Creştinilor Germani" s-au înmulţit în toată Germania. Un sinod de la Barmen, desfăşurat în mai 1934, inspirat de ideile profesorului Karl Barth, un teolog protestant de frunte, s-a ridicat în apărarea „adevărurilor eterne ale creştinismului", respingând în totalitate „doctrinele false" ale „Creştinilor

Germani".[14] Un alt gest important întru apărarea independenţei Bisericii faţă de încercările de penetrare ideologică l-a reprezentat înfiinţarea în 11 septembrie 1933 a Ligii de Urgenţă a Pastorilor *{Pfarrernotbund),* precursoare a ceea ce avea să se numească Biserica Confesională *{Bekennende Kirche).* Acesteia i s-au alăturat 9 000 de pastori evanghelici, dintre care majoritatea aparţineau clasei de mijloc cu studii superioare. Doar 5% dintre ei erau şi membri ai Partidului Nazist. în noiembrie 1934, Biserica Confesională s-a declarat a fi „unica biserică protestantă legitimă din Germania".[15] Disidenţa apărută a năruit planurile „Creştinilor Germani". Evident depăşit de situaţie, Ludwig Müller, episcopul Reichului, a fost pus pe linie moartă de Hitler, care a decis că nazificarea Bisericii era irealizabilă pe termen scurt, aşa că ideea a fost abandonată. în 1935 a fost creat un Minister al Afacerilor Bisericii, sub conducerea unui jurist nazist, dr. Hanns Kerrl, care şi-a propus să întărească loialitatea Bisericilor protestante faţă de regimul nazist şi să înfrângă rezistenţa disidenţilor aparţinând Bisericii Confesionale.

în 1937, în cadrul Gestapoului apăruse o secţie specializată numită „IV-B", care urma să se ocupe de „Bisericile politice, secte şi evrei". Fuseseră cooptaţi trei foşti preoţi catolici şi un fost prelat evanghelic. Cunoştinţele din interior ale acestor oameni au dat Gestapoului posibilitatea să alcătuiască un plan de intimidare şi reprimare a clericilor disidenţi.

Enke Hansse (născut în 1896) era un pastor membru al Bisericii Confesionale, care trăia la Köln.[16] Avea patruzeci şi unu de ani când agenţii Gestapo au început să-i urmărească activitatea. în 30 septembrie 1937 a ţinut o predică într-o biserică din Wuppertal, în Renania de Nord. La slujbă au asistat foarte mulţi membri ai comunităţii, aproximativ 1 300-l 500 de persoane. Hansse a povestit că nesfârşitele greutăţi şi mizerii la care erau supuşi clericii

locali în urma interdicţiilor şi arestărilor efectuate de regimul nazist au dus la situaţia în care „copiii nu mai sunt educaţi în spirit creştin”, iar clericii văd zi de zi cum „cuvântul Domnului este batjocorit”. La aceeaşi slujbă, un alt pastor, pe nume Hamburg, a criticat la rândul său persecuţia religioasă exercitată de către naziști, arătând că biserica protestantă era condusă acum de oameni care nu aveau nimic de-a face cu ea. De asemenea, le-a amintit celor prezenţi că în acel moment Gestapoul declanşa un val de arestări în Brandenburg şi Saxonia. Deşi ofiţerii şi-au notat toate comentariile critice, niciunul dintre pastori nu a fost arestat.

Peste doi ani însă, Hansse nu a mai scăpat de arestare. Aceasta s-a întâmplat în urma unei acuzaţii împotriva lui, venită din rândul populaţiei, în care se afirma că Hansse participase ca supraveghetor la un examen organizat de către Biserica Confesională în 2 octombrie 1939, chiar dacă ştia că o atare examinare nu avea niciun fel de jurisdicţie oficială. în timpul interogatoriului, Hansse a declarat Gestapoului că luptase pentru ţara sa în Marele Război din 1914-1918, a recunoscut că era membru activ al Bisericii Confesionale, dar a negat participarea la examen, deoarece, după cum susţinea, îşi dăduse demisia din comisia de examinare înainte de data la care avusese loc examenul. în 27 aprilie 1940, Gestapoul a renunţat la caz din „lipsă de probe”.[17]

Acesta nu a fost un caz atipic. Gestapoul proceda cu multă precauţie înainte de a aresta un cleric al Bisericii Confesionale. Se întâmpla destul de rar ca asemenea cazuri să ajungă la judecată. Iar procesele corecte în cazul clerului protestant erau regula, nu excepţia. Cei mai mulţi judecători erau conservatori de şcoală veche, nu naziști. Cazul celui mai cunoscut membru al Bisericii Confesionale, Martin Niemoller, este edificator în acest sens. După patru ani de critici la adresa politicii naziste în materie de religie,

Niemoller a fost arestat de Gestapo în 27 iunie 1937, după o nouă predică ţinută la biserica parohială din Dahlem, Berlin. A fost pus sub arest protectiv în închisoarea Moabit din Berlin, iar apoi închis singur într-o celulă, în vestitul lagăr de concentrare de la Sachsenhausen.

Biroul procurorului-şef a pregătit timp de şapte luni dosarul împotriva pastorului răzvrătit, sperând să aibă un caz cât se poate de solid, înainte de răsunătorul proces, care atrăsese atenţia mass-mediei internaţionale, Ministerul Propagandei condus de Goebbels a orchestrat un adevărat linşaj mediatic al pastorului. Printre altele, Niemoller a fost acuzat de „trădare" doar pentru că era admirat în ţări democratice „dominate de evrei". în 2 martie 1938, cei trei judecători ai „tribunalului special" *(Sondergericht*) au dat un surprinzător verdict de achitare, recomandând eliberarea lui Niemoller, care stătuse deja o perioadă lungă în detenţie.

Tribunalele speciale au fost înfiinţate începând din 1933, cu scopul intimidării cetăţenilor germani care criticau regimul naţional-socialist. Numărul acestora a crescut de la 28 (1922) la 74 (1942). Acuzaţii nu aveau posibilitatea de a face apel la sentinţă, iar verdictul curţilor speciale era imediat pus

Hotărârea judecătorească l-a înfuriat pe Hitler, care personal a ordonat ca Niemoller să fie rearestat. în 1939, Pauline, soţia lui Niemoller, i-a scris lui Hitler, rugându-l să-l elibereze pe pastor. în răspunsul său, Hitler declară că, dacă ar fi eliberat, pastorul ar deveni îndată centrul unei grupări de opoziţie ale cărei acţiuni ar pune în pericol unitatea po-porului german.[18] Arestarea lui Niemoller a tăiat avântul contestatarilor din rândurile Bisericii Confesionale, deşi revolta nu s-a stins în totalitate. La sfârşitul lui 1938, majoritatea pastorilor protestanţi depuseseră un jurământ voluntar de credinţă faţă de Hitler.

în pofida anilor petrecuţi de unul singur în celulă, la Sachsenhausen şi Dachau, Niemoller a supravieţuit regimului hitlerist, dar şi-a reproşat necontenit că nu luase poziţie publică în apărarea tuturor persoanelor persecutate de regimul nazist, mai ales a evreilor. Acest sentiment a fost

descris elocvent şi memorabil într-o declaraţie (acum privită ca un poem) despre prigonirea opozanţilor de către Gestapo:

Mai întâi au venit să-i ridice pe socialişti, iar eu mi-am ţinut gura — nu eram socialist.

Apoi au venit după sindicalişti, şi mi-am ţinut gura — fiindcă nu eram sindicalist.

Apoi au venit după evrei, şi mi-am ţinut gura — fiindcă nu eram

Apoi au venit după mine — şi nu mai era nimeni care să protesteze pentru mine.[19]

Dintre toate grupările menţionate în această declaraţie, evreii sunt cei care au primit cel mai puţin sprijin din partea Bisericii protestante. Puţini au fost pastorii care s-au opus escaladării politicii antisemite a naziştilor. Unicul sprijin oferit evreilor a venit din partea unui număr restrâns de oameni ai Bisericii curajoşi şi devotaţi. Pastorul berlinez Heinrich Griiber, membru al Bisericii Confesionale, a înfiinţat o mică agenţie care îi ajuta pe evrei să emigreze, în special pe cei care se convertiseră la creştinism. S-a văzut în rolul „bunului samaritean". în 19 decembrie 1940, a fost arestat de Gestapo şi a petrecut trei ani în „arest protectiv" în lagărele

în aplicare. Pe scară largă au fost folosite în Polonia ocupată de naziști în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. *(N. red.)* de concentrare Sachsenhausen şi Dachau. A fost supus unor bătăi crunte, în urma cărora şi-a pierdut toţi dinţii.[20]

Abia în 1943, membrii Bisericii Confesionale au început să vorbească deschis despre mutarea forţată a evreilor în Polonia. în 12 martie 1943, episcopul Theophil Wurm din Württemberg a adresat Ministerului Afacerilor Bisericeşti o scrisoare în legătură cu modul în care erau trataţi evreii:

Măsurile luate împotriva evreilor, în special când acestea nu se desfăşoară în sfera legilor în vigoare, au de mai mult timp un efect demoralizant asupra unor cercuri ale naţiunii noastre, mai ales ale celor creştine, în condiţiile dificile ale prezentului, în minţile multora dintre noi se naşte automat întrebarea dacă

naţiunea noastră nu se face cumva vinovată de privarea unor oameni de căminul lor, de ocupaţia lor şi de viaţa lor fără a exista o sentinţă a unui tribunal civil ori militar... Bisericile creştine au dovedit multă reţinere în această privinţă. Însă nu mai pot să tacă acum când chiar şi evreii căsătoriţi cu creştini germani, unii dintre ei fiind chiar membri ai Bisericilor creştine, sunt smulşi din casele şi de la ocupaţiile lor pentru a fi transportaţi în Est.[21]

Helmut Hesse (născut în 1916) a fost alt pastor protestant care s-a opus făţiş persecutării evreilor de către nazişti. Provenea din Bremen şi trăia în Wuppertal când a intrat în atenţia Gestapoului.[22] Membrii familiei Hesse, oameni profund religioşi, erau deja cunoscuţi Gestapoului din pricina atitudinii lor critice faţă de politica religioasă a regimului nazist. Familia număra câţiva pastori protestanţi, printre care şi tatăl lui Helmut, Hermann, cei doi fraţi şi cumnatul său. Cu toţii au ajuns în „arest protectiv" pentru că în predicile lor şi-au exprimat dezacordul faţă de nazism.[23]

în 24 mai 1943, un informator al Gestapoului l-a spionat pe Hesse în timpul slujbei pe care o ţinea într-o biserică din Elberfeld, în regiunea Wuppertal. Helmut Hesse a citit din Biblie un pasaj: „Doamne, fii alături de evrei, adună-i la un loc pe fiii prigoniţi ai lui Israel. Te rugăm, Doamne, salvează-i pe aceşti oameni buni, şi te rugăm pentru oamenii răi, să le schimbi inima." în 7 iunie 1943, un alt ofiţer Gestapo a asistat la o slujbă în care pastorul afirma că în bătălia sa cu statul nazist Biserica Confesională lupta cu „forţele ascunse ale întunericului". A mai amintit şi că slujitori ai bisericii în număr tot mai mare erau trimişi în lagăre de concentrare şi la închisoare pentru convingerile lor religioase. În final, şi-a exprimat îngrijorarea cu privirea la escaladarea măsurilor de prigonire a evreilor.

în urma acestor declaraţii publice, Gestapoul a hotărât să-l aresteze pe Helmut Hesse în 8 iunie 1943, pentru vina de a fi luat partea evreilor. Gestapoul a confiscat

şi o scrisoare adresată episcopului Bavariei, Hans Meiser, în care pastorul îşi exprima sentimentele favorabile evreilor:

Noi, în calitate de creştini, nu trebuie să mai îndurăm ca Biserica din Germania să tacă în privinţa oprimării evreilor. Biserică poartă o răspundere chiar acum, când până şi aşa-numiţii evrei privilegiaţi sunt deportaţi. în Germania de azi, orice „nearian" este în pericol de a fi ucis şi, prin urmare, biserica trebuie să se hotărască: dacă în calitate de preoţi vrem să fim precum leviţii sau precum samaritenii? Aceasta este o problemă de milostivire. Problema evreiască este una evanghelică, nu politică. Biserica [Confesională] trebuie să îi sprijine pe evrei şi să respingă orice „antisemitism creştin" în sânul ei... Biserica trebuie să reziste oricărei încercări de a-i elimina pe evrei, oricare ar fi costurile, şi trebuie să considere această încercare drept un atac la adresa Bisericii şi a lui Hristos. Rezistenţa este necesară ca dovadă împotriva încălcării celor zece porunci. În public, în predici şi în cuvântări, episcopii trebuie să mărturisească, să educe conştiinţa evreilor, a comunităţilor creştine, precum şi a prigonitorilor.

în ultima săptămână din iunie 1943, Gestapo l-a interogat pe Hesse de două ori. A negat că ar fi fundamental împotriva nazismului. Se înscrisese în SA în martie 1934, a declarat el, dar a fost nevoit să părăsească organizaţia în octombrie 1935 deoarece nu reuşea să combine studiul teologic academic pentru a deveni pastor cu serviciul la trupele de asalt. Apoi a declarat că a fost hirotonisit în 11 aprilie 1943 şi repartizat la o biserică din Oberkassel, în apropiere de Bonn. Sub interogatoriu, a recunoscut că s-a rugat pentru clericii întemniţaţi şi pentru evrei, deoarece credea că este datoria Bisericii de a se ruga pentru orice fiinţă omenească. Rugăciunile sale pentru evrei, a spus el, erau gândite a-i ajuta pe aceştia să se convertească la creştinism, deoarece un apostol spusese odată că Hristos va veni pe Pământ numai dacă toţi evreii vor fi devenit creştini. A încheiat spunând că predica lui se adresase celor adunaţi

la acea slujbă religioasă şi nu era gândită ca o declaraţie publică legată de politica antisemită naţional-socialistă.

Ofiţerul Gestapo a notat în raportul său despre caz, datat 29 iunie 1943, că Hesse era un adept radical al Bisericii Confesionale şi că declaraţia sa proevreiască fusese făcută în public în faţa unui auditoriu numeros. A mai subliniat că, în urma unor anchete ale Gestapoului legate de viaţa particulară a lui Hesse, a reieşit că avea o relaţie cu soţia unui coleg pastor aflat pe frontul de răsărit în calitate de ofiţer al Wehrmacht-ului. S-a constatat, de asemenea, că Helmut Hesse era în contact cu profesorul Karl Barth, figură proeminentă a Bisericii Confesionale, aflat în exil la Basel, în Elveţia.

Gestapoul a ajuns la concluzia că Helmut Hesse era un opozant periculos, drept care a fost trimis în lagărul de concentrare de la Dachau. În 24 noiembrie 1943 a murit acolo din cauza unei „crize cardiace”, după cum reiese din raportul oficial, dar este mult mai probabil să i se fi administrat o injecţie letală în infirmeria lagărului. La vârsta de douăzeci şi şapte de ani, Helmut Hesse a devenit cel mai tânăr martir al Bisericii Confesionale.[24]

Nişte comentarii negative legate de înrăutăţirea situaţiei militare pe frontul de Răsărit în 1943 l-au adus pe pastorul protestant Wilhelm Kenath (născut în 1896) în atenţia Gestapoului. S-a născut în pitorescul oraş Sigmaringen din sudul landului Baden-Württemberg.[25] În mai 1943, Wilhelm locuia în Gahlen, o mică localitate rurală din Renania Inferioară. Cu ocazia înmormântării pastorului local din Bruckhausen a rostit câteva cuvinte despre mizeria pe care o îndurau soldaţii Wehrmacht-ului la Stalingrad, deplângând faptul că existau atât de puţini capelani pe front care să le ofere acestora alinare şi susţinând că poporul german „1-a abandonat pe Dumnezeu”. Unii dintre cei prezenţi nu au fost tocmai mulţumiţi de remarcile vorbitorului şi le-au raportat poliţiei locale, care le-a

transmis Gestapoului. „Asemenea declaraţii sunt insultătoare şi inadmisibile pentru orice bărbat sau femeie germană, scria poliţistul local în raportul său. Toate sacrificiile celor aflaţi pe front au fost pângărite.” Raportul mai menţiona şi că Gerhard Berger, ginerele răposatului, îi povestise primarului din Bruckhausen în 24 mai 1943 despre comentariile lipsite de patriotism ale pastorului. La rândul său, un învăţător din localitate a declarat că discursul funebru nu fusese potrivit, deoarece, punând sub semnul întrebării curajul celor care luptau pe frontul de Răsărit, îi demoraliza pe cetăţenii prezenţi la ceremonia funerară. Gestapoul l-a interogat pe Wilhelm Kenath, care a recunoscut toate cele spuse împotriva lui. în 21 octombrie 1943, un tribunal special l-a amendat cu 2 000 de mărci pentru „comentarii subversive” legate de efortul de război, dar a scăpat din fericire de o condamnare la închisoare.[26]

Cei aproximativ 20 de milioane de catolici, adică 33% din populaţia Germaniei în epoca nazistă, erau priviţi de autorităţi cu mai multă suspiciune decât membrii comunităţii protestante. înainte de 1933, spre deosebire de regiunile protestante rurale din nordul şi estul Germaniei, unde votanţii Partidului Nazist au fost cei mai numeroşi, regiunile industriale catolice din Berlin, Renania şi Bavaria fuseseră cele mai reticente la mesajul ideologiei naţional-socialiste. Reinhard Heydrich era de părere că, în general, catolicii erau loiali Romei şi, prin urmare, „suspecţi din punct de vedere rasial”. După semnarea Concordatului, libertatea religioasă a Bisericii Catolice era aparent garantată. Episcopii catolici şi-au închipuit că Hitler va respecta termenii tratatului. S-a dovedit un calcul total greşit. Deşi Concordatul nu a fost formal anulat de regimul nazist, preoţii, călugăriţele şi călugării au fost defăimaţi, hărţuiţi şi arestaţi, mănăstirile au fost închise, proprietăţile şi conturile bancare ale Bisericii Catolice au fost confiscate, grupările de tineret interzise, iar şcolile catolice închise.

în 2 iulie 1933, ofiţerii poliţiei politice bavareze au primit instrucţiuni cu privire la cazurile în care erau implicaţi preoţi catolici:

1. În principiu, membrii clerului pot fi puşi în arest protectiv doar dacă: a) există certitudinea că faptele vor determina o punere sub acuzaţie; b) arestul se dovedeşte a fi absolut necesar pentru protejarea preotului respectiv.
2. în toate cazurile, desfăşurarea anchetei se va raporta firește comandantului poliției politice înainte de a se lua orice altă măsură. În absența faptelor ce justifică urmărirea penală, membrii clerului pot fi puşi în arest protectiv fără aprobarea prealabilă a comandantului poliţiei politice doar dacă acest lucru este imperios necesar pentru asigurarea siguranţei şi securităţii publice.[27]

Joseph Broch (născut în 1907) în Genhülsen, lângă München-Gladbach [în prezent, Mönchengladbach], a fost un capelan catolic şi învăţător în mica localitate Monschau din Renania de Nord.[28] în 24 aprilie 1934, un membru al Tineretului Hitlerist din localitate l-a reclamat la Gestapo pentru că la ora de învăţământ religios le-ar fi spus elevilor să nu se înscrie în organizaţii care nu le lăsau timp să participe la slujbele religioase.

Gestapoul a efectuat o anchetă foarte amănunţită cu privire la aceste acuzaţii, interogând o serie de băieţi care la rândul lor au povestit ceea ce se întâmplase la clasă. Hubert Hosener, un membru al Tineretului Hitle- rist în vârstă de nouăsprezece ani, a negat că Broch le-ar fi recomandat băieţilor să se înscrie doar în organizaţii catolice de tineret. Josef Roden a susţinut că, la un moment dat, Broch ţinuse o predică în care atacase Partidul Nazist şi Tineretul Hitlerist, susţinând că educaţia ar trebui să rămână în seama Bisericii Catolice. Alt elev şi-a amintit că preotul le spusese în timpul unei predici: „Lipsește în zilele noastre îndrumarea potrivită a tineretului.” Alt martor l-a auzit pe Broch menţionând „ereziile nazismului” şi ridiculizând SA-ul. Iar altul a relatat

că în timpul unei excursii le permisese să intoneze cântece de drumeţie interzise.[29]

În 1 mai 1934, a mai apărut un martor, care a raportat că Broch avea obiceiul de a merge cu o delegaţie a tinerilor cercetaşi catolici, însoţiţi de membrii SA, ori de câte ori un membru al trupelor de asalt era eliberat dintr-o închisoare din zonă. Cu o anumită ocazie, Broch s-a alăturat unui grup care l-a aclamat pe un membru al SA ieşit din închisoare, a cântat în cinstea sa şi i-a înmânat chiar şi un buchet de flori. După aceea, se pare că Broch ar fi invitat întregul grup într-o berărie, oferind un rând de bere. Potrivit denunţătorului său, adevăratul scop al capelanului catolic era să-i atragă în organizaţia muncitorească a Bisericii Catolice, şi nu în Frontul German al Muncii *(DeutscheArbeitsfront*— DAF), stipendiat de naziști.

În timpul unui interogatoriu prelungit, Broch a fost confruntat cu toate aceste acuzaţii, pe care le-a negat în mod hotărât. Ţinea ore de învăţământ religios doar o dată pe săptămână. Nu a spus niciodată că ar fi păcat să lipseşti de la slujba religioasă când aceasta se suprapunea cu întâlnirile Tineretului Hitlerist. Nu s-a întâlnit niciodată cu membrii SA când aceştia erau eliberaţi din închisoare şi nici nu s-a dus cu ei la berărie. Nu a criticat niciodată SA-ul sau regimul nazist în vreuna din lecţiile sau predicile sale. Toate orele pe care le ţinea erau voluntare. Niciodată nu i-a cerut vreunui băiat să pună obligaţiile sale faţă de Biserică mai presus de sarcinile primite de la Tineretul Hitlerist.

Broch a mai declarat Gestapoului că toate declaraţiile sale cu privire la evenimente erau adevărate şi că relatările băieţilor erau invenţii. Gestapoul a respins în final toate acuzaţiile tinerilor, cu excepţia celei care

Organizaţia naţional-socialistă a muncii, care a înlocui: diversele sindicate germane din perioada Republicii de la Weimar. Era condusă de dr. Robert Ley (1890-1945) şi avea sediul central la Berlin. *(N. red.)*

spunea că Broch ar fi ridiculizat SA-ul în timpul unei ore de învăţământ religios. Pentru aceasta a fost condamnat la o săptămână de închisoare. Astfel, Gestapoul îl avertiza în

mod concis şi dur să se abţină pe viitor de la orice critică a Partidului Nazist. Tratamentul de care a avut parte l-a înfuriat în mod clar pe Broch. În 2 mai 1934, la o zi după ieşirea din închisoare, capelanul, foarte indignat, a trimis o scrisoare biroului local al Gestapoului din Aachen, cerând ca toţi indivizii care îi făcuseră reclamaţii mincinoase să fie arestaţi. Gestapoul nici măcar nu i-a răspuns, iar cazul a fost clasat.[30]

În iulie 1934, Heydrich a emis un ordin către toţi ofiţerii Gestapo, prin care interzicea organizaţiilor de tineret ale Bisericii Catolice să participe la orice activitate cu specific laic. Evenimentele Bisericii Catolice aveau să se desfăşoare preponderent în biserici. În schimb, activităţile sportive, marşurile, drumeţiile şi purtarea de uniforme şi insigne ale organizaţiilor de tineret catolice au fost interzise. Totuşi decizia autorităţilor de a scoate crucifixele din clădirile şcolilor a întâmpinat o puternică opoziţie din partea populaţiei. În 1936, la Oldenburg, în nordul Germaniei, cetăţenii s-au manifestat atât de ostil, încât statul german a fost obligat să abandoneze această propunere.

Persecutarea preoţilor a devenit principala armă de hărţuire a Bisericii Catolice de către naziştii. În perioada nazistă, o treime dintre cei 25 500 de preoţi catolici germani au fost supuşi diverselor forme de represalii din partea Gestapoului: supravegherea slujbelor bisericeşti, luarea de interogatorii, trimiterea în judecată, hărţuirea, arestarea, torturarea, aplicarea de bătăi, iar în unele cazuri executarea.[31] Preoţii consideraţi neloiali regimului nazist au fost trecuţi pe liste speciale şi indicaţi ca ţinte principale pentru acţiunea de hărţuire.[32] Săptămânalul SS *Das Schwarze Korps*[5] a desfăşurat

0 propagandă anticatolică intensă, atrăgând atenţia asupra acuzaţiilor de abuz sexual aduse unor clerici. În 1937, tuturor studenţilor de la facultăţile de teologie catolică şi

5 *Das Schwarze Korps* (1935-1945) era oficiosul SS. Apărea în fiecare miercuri şi era distribui: în mod gratuit. Redactorul-şef al publicaţiei era Gunter d'Alquen (1910-1998). Săptămânalul publica articole dure la adresa catolicilor, evreilor, masonilor, comuniştilor ş.a. *(N. red.)*

tuturor preoţilor li s-a interzis primirea în Partidul Nazist. Dintr-o statistică referitoare la preoţii deţinuţi la Dachau, datând din 15 martie 1945, reiese amploarea represaliilor la care era supus clerul catolic în toată Europa ocupată de naziști. După naţionalitate, cei
1 493 de preoţi rămaşi în lagăr se împărţeau astfel: 791 polonezi, 261 germani, 122 francezi, 64 austrieci, 38 olandezi, 34 belgieni şi 29 italieni.[33]

în principal, politica de subminare a credibilităţii Bisericii Catolice se baza pe învinuirile aduse preoţilor cu privire la traficul de valută şi abuzul sexual. în numeroase discursuri publice, Joseph Goebbels, ministrul propagandei Reichului, a descris Biserica Catolică drept o pepinieră de homosexuali şi pedofili. în mai 1936, 200 de călugări franciscani au fost acuzaţi de abuzuri sexuale cu minori. Măicuţele erau acuzate că întreţin bordeluri. Gestapoul îi îndemna pe cetăţenii germani să dea în vileag experienţe trecute de abuz sexual. O ştire apărută într-un ziar în aprilie 1937 menţiona că 1 000 de preoţi şi călugări catolici aşteptau să fie judecaţi pentru abuz sexual.[34] Este evident că multe dintre aceste acuzaţii erau false. Au existat situaţii în care Gestapoul a oferit copiilor dulciuri pentru a face false acuzaţii de abuz sexual împotriva unor preoţi.[35] Când un caz era adevărat, i se făcea o uriaşă publicitate. în martie 1937, un acolit din München-Gladbach a fost reclamat la partid de către un rector al Bisericii Catolice pentru molestarea sexuală a mai multor băieţi între anii 1931 şi 1933. Cazul a fost raportat Gestapoului, care a desfăşurat o anchetă amănunţită. Au fost interogaţi şase băieţi, toţi având sub paisprezece ani. Ei au declarat că preotul îi atinsese şi îi mângâiase în mod nepotrivit cu mai multe ocazii. Gestapoul a hotărât să-i intenteze preotului un proces. Detalii dezgustătoare au fost publicate zilnic în presă. Preotul a fost condamnat la douăzeci şi unu de luni de închisoare. După eliberare a continuat să molesteze copii. A fost arestat şi

condamnat din nou. După o sentinţă de optsprezece luni, a fost transferat în lagărul de la Dachau unde a murit de pneumonie în 19 ianuarie 1943.[36]

Preoţii disidenţi care nu puteau fi denunţaţi sau a căror vină sexuală nu putea fi dovedită au fost reduşi la tăcere pe alte căi. în iulie 1935, Göring, în calitatea sa de prim-ministru al Prusiei, a emis o directivă împotriva a ceea ce el numea „catolicismul politic”:

> Este fundamental necesar să se înţeleagă că din partea tuturor preoţilor angajaţi în serviciul public — precum cei care ţin ore de religie în şcolile publice [de stat] — se aşteaptă nu doar să evite orice atitudine negativă faţă de nazism în ceea ce vor preda, ci şi să se manifeste pozitiv faţă de cauza nazismului ca orice alt membru aflat în serviciul public, punându-se astfel fără ezitare în slujba nazismului.[37]

Au exista preoţi care au refuzat consecvent să se supună unor asemenea ordine care le puneau căluşul în gură. Rupert Mayer, născut la
Stuttgart în 23 ianuarie 1876, a studiat teologia, a devenit preot şi a intrat în ordinul iezuiţilor, bine-cunoscut pentru disciplina membrilor săi. A fost primul preot catolic decorat cu Crucea de Fier, Clasa întâi, în Primul Război Mondial. în 1916 a fost grav rănit în România, pierzându-şi piciorul stâng. Tot restul vieţii sale avea să umble cu un picior greu de lemn. Din 1921 a fost numit conducător al asociaţiei catolice Reuniunea Mariană de la München, care oferea sprijin familiilor nevoiaşe. în 1923, Rupert Mayer a participat la o dezbatere axată pe întrebarea: „Poate un catolic să fie naţional-socialist?” Principalul vorbitor la întâlnire a fost Adolf Hitler. Cu acea ocazie, Mayer a declarat public: „Un catolic german nu poate fi nicicând naţional-socialist.”

Tot restul vieţii, Mayer a rămas credincios acestui gând. în mai 1937, voluminosul său dosar de la Gestapo conţinea şaptezeci şi şapte de raportări de „insubordonare”

faţă de regimul naţional-socialist.[38] La acea vreme devenise unul dintre cei mai charismatici şi populari preoţi catolici din zona Münchenului. Slujbele sale atrăgeau mulţimi uriaşe. îşi făurise reputaţia de apărător al Bisericii Catolice în faţa atacurilor naziste. Gestapoul i-a interzis să mai ia cuvântul în adunări publice. în 5 iunie 1937 a fost pus sub „arest protectiv" în baza „Legii împotriva atacurilor mincinoase la adresa statului şi partidului şi pentru apărarea uniformelor partidului" . La procesul său de mare răsunet din iulie 1937, Mayer a declarat că va continua să apere Biserica Catolică deoarece Concordatul îi dădea dreptul să o facă. Cei trei judecători care au condus procesul au admis că Rupert Mayer era un om „inimos şi foarte inteligent", dar au decis că predicile şi cuvântările sale reprezentau „un risc la adresa stabilităţii statului". A fost, prin urmare, condamnat la cinci luni de închisoare în fortăreaţa Landsberg — în mod ironic, exact locul unde Hitler îşi ispăşise în 1924 pedeapsa pentru „înaltă trădare" după puciul eşuat de la berăria din München.[39] împotriva condamnării sale la închisoare a avut loc o demonstraţie populară. După eliberare, lui Mayer nu i-a fost ridicată interdicţia de a vorbi în public. în septembrie 1939, când a izbucnit războiul, a fost din nou închis singur într-o celulă la Sachsenhausen. Un an mai târziu, a fost mutat la mănăstirea benedictină din Ettal, de unde i s-a ordonat să nu iasă niciodată. Rupert Mayer a supravieţuit războiului, dar a suferit un atac de cord ce i-a fost fatal în timpul unei slujbe în 1 noiembrie 1945-[40]

Arestarea unor disidenţi celebri precum Rupert Mayer avea loc în contextul intensificării atacurilor asupra Bisericii Catolice, ca urmare a apariţiei, în 14 martie 1937, a enciclicei papei Pius al Xl-lea *Mit bren- nender Sorge* , care condamna ideologia nazistă precum şi încălcarea şi nerespectarea Concordatului de către regimul naţional-socialist. Textul a fost adus clandestin în Germania şi citit de

preoţi la slujba din 21 martie 1937- Papa a arătat că regimul nazist ducea un „război religios” împotriva doctrinelor creştine şi a criticat „neopăgânismul” care se răspândea în Germania nazistă.[41] Hitler a fost înfuriat la culme de intervenţia Papei în treburile religioase ale celui de-al Treilea Reich. Ofiţerii Gestapo au efectuat controale la toate bisericile catolice şi au confiscat exemplarele enciclicei pe care le-au găsit. Ministerul de Externe a transmis un protest Vaticanului cu privire la „amestecul în afacerile interne ale Germaniei”.[42] în discursul său de Crăciun de la Roma, din acelaşi an, Papa a mai subliniat o dată tratamentul sever la care autorităţile naziste supuneau Biserica Catolică:

În Germania există cu adevărat persecuţie religioasă. Mult timp s-au făcut eforturi [de către regimul nazist] de a-i face pe oameni să creadă că nu există persecuţie. Dar se ştie că există şi că este dură. într-adevăr, arareori a fost prigonirea atât de severă, atât de înspăimântătoare, atât de dureroasă şi regretabilă în efectele ei de mare amploare. Este o persecuţie care nu se dă înapoi nici de la forţă, nici de la opresiune, nici de la ameninţare, nici de la subterfugiul intrigii şi nici de la falsificarea faptelor.[43]

în discursurile lor, numeroşi cardinali şi episcopi făceau adesea referire la tentativele de intimidare a Bisericii Catolice de către regimul nazist. Cardinalul Bertram din Breslau era un critic atent, judicios şi intransigent, care a înaintat în repetate rânduri petiţii şi plângeri regimului nazist cu privire la încălcarea repetată a Concordatului. Toate au fost ignorate de autorităţile germane. în martie 1936, episcopul Clemens Galen din Miinster a ţinut o cuvântare explicită la Xanten, în care nu s-a sfiit să spună ceea ce credea:

Vedeţi cum Sfânta Biserică, Papa, episcopii, preoţii... fiii credincioşi ai bisericii sunt insultaţi, admonestaţi şi batjocoriţi public fără să fie pedepsiţi. Vedeţi cum preoţi şi mireni catolici au fost insultaţi în ziare şi la întâlniri publice, alungaţi din slujbele şi poziţiile lor, arestaţi şi maltrataţi fără vreo sentinţă juridică. Sunt

morminte în pământul german în care e aşezată cenuşa celor pe care poporul catolic îi consideră martiri întru

În iulie 1937, pentru personalul Gestapo s-a organizat la Berlin o conferinţă specială, cu titlul „Următoarele obiective în campania împotriva opozanţilor desemnaţi". Atunci s-a propus un plan de acţiune împotriva Bisericii. Avea să fie creat un sistem de informatori — aşa-numiţii *V-Männer*, oameni de legătură — care să se ocupe exclusiv de clericii disidenţi. Ei urmau să raporteze despre conţinutul predicilor şi să identifice opozanţii religioşi. Informaţiile primite trebuiau trimise spre analiză şefilor birourilor Gestapo, care decideau dacă un cleric urma să fie arestat sau nu. Publicaţiile Bisericii aveau să fie şi supravegheate în mod sistematic, cenzurate, iar dacă era cazul, interzise.[45] Clericii care călătoreau în străinătate trimişi de biserică trebuiau observaţi îndeaproape. În noiembrie 1938, monseniorul Ehrenfried, episcop de Würzburg, care plecase spre Roma, a fost reţinut ore întregi la graniţa cu Italia. Bagajul i-a fost răscolit, iar toate documentele i-au fost fotocopiate înainte de a-i fi returnate.[46] Numeroase proprietăţi ale Bisericii Catolice au fost confiscate, fără să se acorde vreodată o compensaţie. în aprilie 1940, numai la Wiesbaden au fost confiscate avuţii ale Bisericii Catolice în valoare de 30 de milioane de Reichsmark[6] (RM). Episcopii catolici, sprijiniţi de Vatican, au protestat împotriva confiscărilor de proprietate. în vara lui 1941, acestea au fost sistate în urma ordinului personal al Führerului.[47] Până prin 1939, puterea politică a Bisericii Catolice în Germania hitleristă fusese treptat subminată, dar loialitatea majorităţii catolicilor faţă de credinţa lor supravieţuise. Ba în perioada războiului, numărul celor care se duceau la biserică a

6 Reichsmark (marca Reichului), unitate monetară oficială a statului german în perioada 1924-1948. în 1940, rata de schimb era de 2,5 RM = 1 dolar. Treizeci de milioane RM reprezentau aproximativ 12 milioane de dolari. în valuta de azi, ţinând cont de indicele preţului de consum, ar fi vorba de aproximativ 180 de milioane de dolari. (Mi.)

crescut. După cum spunea liderul nazist Rudolf Hess: „O religie care a influenţat, ba chiar a dominat viaţa oamenilor timp de două mii de ani nu poate fi înfrântă prin măsuri exterioare şi, în niciun caz, prin ridiculizări facile”.[48] Conducătorii Bisericii Catolice au subliniat neîncetat că sprijină întru totul efortul de război al Germaniei. în septembrie 1939, episcopii catolici au emis următoarea declaraţie cu privire la războiul ce urma: „în acest ceas de cumpănă, îi încurajăm şi îi îndemnăm pe soldaţii noştri catolici ca, dând ascultare Fiihrerului, să îşi facă datoria şi să fie gata a-şi sacrifica viaţa. Facem un apel la cei credincioşi să ni se alăture în rugăciune ca prin Providenţa divină să fim binecuvântaţi cu succes pentru patrie şi popor.”[49]

Preoţii catolici au început să ajusteze serviciile funerare ale celor morţi în război la nevoile enoriaşilor patrioţi, după cum reiese dintr-un raport secret al Gestapoului:

> Biserica Catolică dă dovadă de o imaginaţie ieşită din comun atunci când organizează funeraliile, ni se raportează la unison din zonele catolice. Prin urmare, ea exercită o influenţă profundă şi de durată asupra rudelor [celor morţi] şi asupra populaţiei locale. Punctul central al acestor ceremonii în onoarea morţilor sunt slujbele de comemorare ale soldaţilor
>
> 1. Sarcofagul comemorativ *[tumba]* este acoperit cu pânză neagră şi împodobit cu flori. În jur ard nenumărate lumânări, deasupra lui sunt aşezate o cască de oţel şi două arme încrucişate.
> 2. Sau, în loc de acestea, se înalţă chiar în biserică un mormânt simbolic al soldatului, acoperit cu flori, o cruce de mesteacăn, o cască de oţel sau o Cruce de Fier.
> 3. În desfăşurarea comemorării se apelează la coruri şi piese muzicale, procesiuni cu copii şi recitaluri de poezie.
> 4. Ocazional, un altar dintr-o navă laterală este transformat în altar pentru soldatul căzut. Printre flori şi lumânări care

> ard sunt aşezate fotografii ale celor căzuţi cu numele şi decoraţiile lor militare. Rudele şi populaţia [în general] pot să se cufunde în rugăciune pentru cel căzut la orice oră din zi.[50]

În pofida acestor etalări publice de compasiune faţă de soarta soldaţilor germani, regimul nazist a continuat să-i privească cu neîncredere pe clerici. Multe biserici catolice din oraşe importante au fost închise, dacă se aflau la distanţă mare de adăposturile antiaeriene. Statul şi-a redus treptat subvenţiile acordate Bisericii Catolice. Într-un raport amplu, înaintat lui Hitler în octombrie 1939, Heydrich a cerut ca preoţii să fie în continuare supravegheaţi îndeaproape, deoarece era posibil ca ei să se angajeze într-o rezistenţă pasivă, şi totodată a avertizat că toţi cei care se vor manifesta subversiv ori vor face comentarii defetiste vor fi trataţi cu maximă severitate.[51]

Preotul catolic Cari Lampert (născut în 1894 în Gofis, Austria) petrecuse deja mai multe perioade în „arest protectiv" înainte de a fi ridicat de Gestapo la Stettin, în februarie 1943, pentru comentarii critice repetate în timpul predicilor la adresa modului în care Hitler ducea războiul. Lampert a fost supus timp de câteva luni la interogatorii brutale. Apoi au avut loc trei procese-spectacol în care i s-au adus acuzaţii false că ar fi transmis secrete militare Aliaţilor. Judecătorul celui de-al treilea proces, desfăşurat la închisoarea militară din Torgau în 24 iulie 1944, considera că toate acuzaţiile fuseseră fabricate de către Gestapo. În ajunul zilei în care ar fi trebuit să dea sentinţa de condamnare la moarte pentru Lampert şi alţi doi preoţi, judecătorul s-a sinucis. Acest lucru nu a împiedicat însă desfăşurarea evenimentelor conform dorinţei Gestapoului. Într-o scrisoare de adio către fratele său, Cari Lampert scria: „A sosit, iată, ceasul, ceasul acesta atât de înfricoşător pentru tine şi cei dragi mie, care însă este ceasul eliberării mele. Mă apropii de destinaţia finală pe drumul pătimirii

mele. S-a lăsat întunericul, dar «ziua» se iveşte. în Tine, Doamne, nădăjduiesc.” Cari Lampert a fost executat în 13 noiembrie 1944.[52] Relaţia dintre regimul naţional-socialist şi Biserica Catolică a devenit foarte încordată când s-a inaugurat politica de eutanasiere, celebrul program T4*, în august 1939. Mii de persoane bolnave mintal sau cu handicapuri fizice, adulţi şi copii, au fost ucise în spitale de boli mintale din Germania.[53] Episcopul catolic Clemens baron von Galen a ţinut o memorabilă predică la Biserica Sf. Lambert din Miinster în apărarea sanctităţii vieţii omeneşti:

Am primit asigurări că Ministerul de Interne al Reichului şi biroul conducătorului Asociaţiei Medicilor, dr. Conţi, nu ascund faptul că un

În germană, *Aktion T4*. Abrevierea T4 provenea de la adresa — Tiergartenstrasse 4, Berlin — la care se afla sediul departamentului din cadrul Cancelariei Reichului responsabil de aplicarea programului de eutanasiere. Printr-o împuternicire emisă în octombrie 1939, Hitler i-a numit responsabili ai programului pe medicul Karl Brandt şi pe Reichsleiterul Philipp Bouhler. Se estimează că în perioada septembrie 1939—aprilie 1945 au fost ucişi prin această metodă în spitale psihiatrice din Germania, Austria, Polonia, Protectoratul Boemia şi Moravia între 275 000 şi 300 000 de oameni. *(N. red.)*

număr mare de oameni bolnavi mintal din Germania au fost ucişi în mod deliberat şi că alţii vor fi ucişi în viitor.

Din ce motiv?

Aceşti nefericiţi pacienţi trebuie să moară... fiindcă, în opinia unui departament, pe baza declaraţiei unei comisii, ei au „vieţi lipsite de valoare” (*unwertes Leben)* şi sunt „conaţionali neproductivi”. Argumentul sună cam aşa: ei nu mai sunt în stare să producă marfă, sunt ca o maşinărie veche ce nu mai funcţionează, sunt ca un cal bătrân care şi-a pierdut vlaga, sunt ca o vacă ce nu mai dă lapte... Dacă eşti gata să stabileşti şi să aplici principiul după care fiinţe umane „neproductive” pot fi ucise, atunci vai de noi toţi când vom fi bătrâni şi neajutoraţi![54]

Copii ale textului predicii au fost împărţite în toată ţara. Hitler s-a gândit chiar să ordone ca Galen să fie spânzurat pentru acest atac public la adresa unei politici pe care el însuşi o iniţiase.[55] Gestapoul s-a străduit să confişte

toate exemplarele predicii. Credinţa exprimată făţiş de Galen s-a confruntat cu opoziţia surorilor medicale (*Reichspflegerinnen*) care lucrau în spitalele unde se făceau eutanasierile. Mulţi preoţi catolici au dat ultima împărtăşanie celor selectaţi pentru a fi ucişi. O soră catolică participantă la programul T4 avea să-şi amintească mai târziu:

> Ne străduiam să uşurăm cât mai mult cu putinţă ultimul drum al pacienţilor selectaţi. În acest context îmi vine în minte o pacientă catolică foarte credincioasă care în ultima zi m-a întrebat dacă ar putea fi împărtăşită de un preot catolic înainte [de a fi ucisă]. îmi amintesc limpede şi pot să spun cu siguranţă absolută că un preot catolic a fost înştiinţat şi că pacienta, care cel puţin în acea zi a fost perfect raţională, a primit ultima împărtăşanie de la un preot.[56]

O pensionară mai în vârstă, Seline Winter (născută în 1873), a fost dusă la Gestapo pentru interogatoriu, fiind acuzată că distribuise predica episcopului Galen. în momentul arestării, Seline Winter trăia în oraşul Krefeld din Renania de Nord.[57] Viaţa ei era oarecum excentrică. Aparţinuse Bisericii Protestante Evanghelice, dar o părăsise. Era membra obscurei asociaţii promonarhiste „Luisenbund" (Liga Sf. Luise), care o venera pe Luise von Mecklenburg-Strelitz, o fostă regină a Prusiei de pe vremea lui Napoleon. Micul grup de membri ai cultului o admirau pe fosta regină pentru extraordinara ei frumuseţe, profunda dragoste de patrie şi „atitudinea ei feminină".[58]

în momentul arestării, Winter declarase că aparţinea sectei „Credincioşilor în Dumnezeu" (*Gottgläubig*), care erau socotiţi atei şi neopă- gâni. Era o alternativă nazistă la bisericile creştine, aprobată de Heinrich Himmler şi alţi conducători nazişti, dar nu şi de Hitler.[59] în 15 decembrie 1941, Seline Winter a fost reclamată la Gestapo de una dintre rudele sale din Krefeld, căreia îi dăduse un exemplar din predica episcopului Galen.

într-un raport al Gestapoului din 17 decembrie 1941 asupra cazului, se menţiona că un bărbat pe nume Hans Forst făcuse copii ale predicii lui Galen şi îi dăduse una Selinei Winter. Forst fusese inspector de poliţie în Kassel. în 1933 a fost pus să coordoneze un lagăr de concentrare „sălbatic", organizat în pripă în Lichtenberg, unul dintre cartierele sărace ale Berlinului, locuit de muncitori. A fost suspendat din funcţie peste un an în urma acuzaţiilor de tratament inuman aplicat prizonierilor şi condamnat la un an de detenţie chiar într-un asemenea lagăr. După eliberare a lucrat ca agent de asigurări. A făcut apoi cerere de înscriere în SS, dar a fost refuzat din cauza condamnării anterioare. în timpul interogatoriului la care a fost supus de către Gestapo, Forst a susţinut că, la rândul său, era membru al mişcării „Credincioşilor lui Dumnezeu", dar că nu exista nicio motivaţie politică în spatele deciziei sale de a-i da Selinei Winter o copie din predica lui Galen.

în 16 decembrie 1941, Seline Winter a fost interogată de Gestapo. A susţinut că citise predica lui Galen din pură curiozitate. A mai declarat că primise exemplarul de la un prieten, dar l-a contrazis pe Forst, spunând că ea îl rugase pe acel prieten să îi facă o copie. A refuzat să dea Gestapoului numele prietenului de la care primise exemplarul. Departe de a aproba atitudinea episcopului Galen, Seline Winter a mărturisit că era întru totul de acord cu politica nazistă de eutanasie. în final, realizând că femeia era o susţinătoare ferventă a regimului nazist, Gestapoul i-a dat drumul, renunţând la orice acuzaţie.[60]

După izbucnirea episcopului Galen la adresa politicii de eutanasie, regimul nazist a hotărât să reducă întru câtva represiunea îndreptată împotriva Bisericii Catolice. Hitler se temea că asemenea conflicte publice ar putea duce la scăderea popularităţii regimului în perioada de război. în septembrie 1941, a fost

[60] Adepţii acestei mişcări religioase credeau în existenţa unui Creator divin, refuzând însă afilierea la vreo instituţie religioasă. Conform Recensământului din 1939, 3,5% dintre locuitorii Germaniei se declarau *Gottgläubig. (N. red.)*

emis un set de instrucţiuni pentru uzul ofiţerilor Gestapo în relaţia cu biserica, astfel încât pe viitor:

1. Să se evite acţiuni şi măsuri majore împotriva Bisericii şi a organizaţiilor acesteia.
2. Să se anuleze orice alte măsuri îndreptate împotriva mănăstirilor, inclusiv măsurile luate pe ascuns.
3. În cazuri individuale se poate trece la acţiune, dar cu informarea RSHA. Asupra cazurilor de importanţă majoră va decide Fiihrerul.
4. Principalul obiectiv este ca Biserica să nu îşi recâştige influenţa deţinută anterior. Ne vom limita, aşadar, la păstrarea poziţiilor pe care am izbutit să le obţinem.
5. Accentul principal se va pune [de acum] pe activitatea informativă. Orice material semnificativ, care ar putea fi de importanţă în viitor, va fi păstrat cu grijă... Reţeaua de agenţi va fi menţinută şi chiar extinsă prin recrutarea unor noi persoane de contact. Se va acorda o atenţie specială relaţiilor dintre cercurile bisericeşti şi departamentele guvernamentale.

Guvernul nazist înţelesese că reducerea influenţei pe care Biserica Catolică o exercita în societate era o misiune pe termen lung. Sectele religioase puţin cunoscute puteau fi mult mai uşor intimidate, deoarece nu dispuneau de personalităţi publice dispuse să le apere. Martorii lui Iehova au fost singura grupare religioasă care a devenit ţinta acţiunilor de persecuţie extrem de brutale ale Gestapoului.[62] întemeiată în 1879 de omul de afaceri american Charles Russell, gruparea este menţionată în dosarele Gestapo cu două nume: „Asociaţia studenţilor Bibliei" („*Internationale Bibelforscher-Vereinigung*") şi „Cercetătorii serioşi ai Bibliei" („*Ernste Bibelforscher")* .[63] A fost prima organizaţie religioasă interzisă oficial în Germania hitleristă. Unii istorici consideră că membrii ei sunt „victimele uitate" ale persecuţiei religioase din perioada nazistă. Cei 25 000 de membri germani ai grupării erau printre cei mai harnici muncitori, iar independenţa şi fervoarea lor religioasă erau

considerate un pericol de Gestapo. Se estima că 85% dintre membrii grupării nu votaseră niciodată pentru vreun partid politic. Ceilalţi erau fie foşti votanţi ai Partidului Comunist, fie ai celui Social-Democrat. Istoricul Martin Broszat a caracterizat rezistenţa lor drept un „inutil martiriu”.[64] Credinţa lor nestrămutată în profeţiile Vechiului Testament şi pacifismul lor i-au făcut pe naziști să creadă că în spatele convingerilor lor religioase se ascundea o pronunţată simpatie pentru comunism. Trebuie menţionat că Martorii lui Iehova nu s-au opus sistemului nazist din motive ideologice sau politice, ci doar din dorinţa de a-şi păstra propriile practici religioase. Mulţi au ales să moară, dar nu să renunţe la credinţa lor. La doar câteva săptămâni după preluarea puterii, un funcţionar nazist scria:

> Pericolul pe care îl reprezintă Martorii lui Iehova pentru stat nu trebuie subestimat, deoarece membrii acestei secte, mânaţi de fanatismul lor de nestăvilit, sunt foarte ostili legii şi ordinii. Nu doar că refuză să folosească salutul german [nazist], să primească vreo funcţie în partid sau în stat ori să efectueze stagiul militar, dar mai fac şi propagandă împotriva armatei şi încearcă, în pofida interdicţiei, să-şi distribuie propria publicaţie.[65]

în decembrie 1933, Heydrich a ordonat ofiţerilor Gestapoului să-i pună în „arest protectiv” pe toţi membrii sectei Martorilor lui Iehova. în 1935, gruparea a fost interzisă oficial. Aceasta nu i-a împiedicat pe adepţii săi să organizeze în continuare întruniri, să se angajeze într-o campanie de prozelitism din uşă în uşă şi să-şi distribuie publicaţiile *Der Wachtturm (Turnul de Veghe)* şi *Das Goldene Zeitalter (Epoca de Aur)*. Denunţurile din partea populaţiei au jucat un rol minor în acţiunile Gestapo de persecuţie a Martorilor lui Iehova. Cele mai multe cazuri erau iniţiate de informaţii primite de la reţeaua de supraveghetori.[66] în perioada celui de-al Treilea Reich, 10 000 de Martori ai lui Iehova au fost arestaţi, iar numărul celor ucişi în închisoare este estimat între 950 şi 1 200.[67] în

lagărele de concentrare, purtau un triunghi purpuriu pe uniforme, refuzau să ia poziţia de drepţi la apelul zilnic, intrau în greva foamei şi refuzau orice serviciu militar sau orice sarcină care avea de-a face cu armata.[68] Un raport din lagărul de concentrare de la Sachsenhausen menţiona: „Comportamentul «Cercetătorilor serioşi ai Bibliei» este realmente uimitor. Manifestă o nezdruncinată atitudine de împotrivire.”[69]

în august 1937, şeful unui departament din Gestapo îşi instruia subalternii asupra modului cum să trateze cazurile în care erau implicaţi Martori ai lui Iehova:

1. Dacă un Martor este achitat în urma unei proceduri penale ori dacă se constată că şi-a executat condamnarea în perioada de arest protectiv, el nu trebuie adus [din nou] în faţa unui tribunal, ci plasat în arest protectiv.
2. Dacă autorităţile care răspund de executarea pedepsei anunţă că un Martor [al lui Iehova] urmează să iasă [din închisoare], voi fi consultat imediat în legătură cu măsurile pe care Poliţia politică [Gestapo] le va lua în vederea transferării sale într-un lagăr de concentrare de îndată ce acesta îşi va fi încheiat condamnarea.
3. Dacă transferul într-un lagăr de concentrare nu este posibil după ispăşirea pedepsei din închisoare, Martorii [lui Iehova] trebuie ţinuţi într-o celulă a poliţiei.[70]

Wilhelm Gerres (născut în 1901) a fost angajat în diferite domenii, inclusiv ca lăcătuş sau ca şofer pe o camionetă. Era căsătorit şi locuia în Rheydt*, care în perioada nazistă fusese un orăşel de sine stătător, fiind înglobat în Mönchengladbach abia în 1975.[71] În 13 decembrie 1936, în baza unui decret prusian emis în urmă cu trei ani care interzicea secta Martorilor lui Iehova, Gestapoul l-a pus pe Gerres în „arest protectiv”. Cu ocazia percheziţiei, în casa acuzatului fuseseră descoperite cărţi şi broşuri având caracter religios. Tatăl său, care era şi el membru al Martorilor lui Iehova, a trimis o scrisoare

Gestapoului în 12 ianuarie 1937, rugând ca fiul său să fie eliberat. A fost eliberat numai după ce a semnat angajamentul-model pe care toţi Martorii lui Iehova trebuiau să-l semneze în astfel de situaţii:

1. Am înţeles că Asociaţia Studenţilor Bibliei [Martorii lui Iehova] a răspândit doctrine false, iar sub masca religiei urmăreşte scopuri care pun în pericol statul.
2. Prin urmare, am părăsit cu totul această organizaţie şi m-am eliberat complet de învăţăturile ei.
3. Prin prezenta vă asigur că nu voi mai participa niciodată la activităţile Asociaţiei Studenţilor Bibliei. În cazul în care mă va contacta vreo persoană doritoare să-mi transmită învăţămintele studenţilor Bibliei sau care se află în legătură cu ei, voi raporta de îndată [la poliţie]. în cazul în care mi se va trimite orice fel de literatură a studenţilor Bibliei, o voi duce de îndată la cel mai apropiat post de poliţie.

În Rheydt s-a născut demnitarul nazist Joseph Goebbels, care a insistat ca oraşul său de baştină să se separe de München-Gladbach. Această situaţie a durat din 1933 până în 1975. *(N. red.)*

4. În viitor, voi respecta legile statului, iar în caz de război îmi voi apăra patria cu arma în mână, alăturându-mă cu totul comunităţii de rasă a poporului [german].
5. Sunt în cunoştinţă de cauză că, în cazul în care voi acţiona în contradicţie cu angajamentul luat azi, voi fi pus de îndată în arest protectiv.[72]

Wilhelm Gerres nu a respectat înţelegerea făcută atunci. A fost din nou arestat. În 12 februarie 1937 a fost condamnat la trei luni de închisoare. Ziarul local a publicat detaliile cazului, menţionând că Wilhelm Gerres era un „misionar" activ al Martorilor lui Iehova, care distribui- se materiale ale organizaţiei în fiecare duminică, deşi ştia prea bine că „gruparea era ilegală". Ziarul susţinea, de asemenea, că filiala locală a Martorilor colecta în secret bani pentru rezistenţa comunistă aflată în clandestinitate, deşi în dosarul de caz alcătuit de Gestapo pe numele lui Gerres nu apare nicio menţiune a vreunei legături de acest fel.[73]

Wilhelm Gerres a fost din nou eliberat, dar tot nu a renunţat la credinţa sa religioasă. în cursul interogatoriului din 26 iunie 1939, el a declarat că aparţinuse bisericii protestante până în 1924, când se alăturase Martorilor lui Iehova. împăcat cu deciziile pe care le luase, a rămas credincios convingerilor sale religioase indiferent de pedepsele ce i-au fost aplicate. Singura lui promisiune fusese să nu mai distribuie materiale ale organizaţiei în public, şi-a susţinut el cauza în faţa anchetatorilor. Gestapoul a recomandat să fie deferit unui tribunal pentru a fi judecat. în iulie 1937, un „tribunal special" l-a condamnat la un an de închisoare, dar a fost eliberat abia în iunie 1939. în ciuda tuturor pedepselor primite, Wilhelm Gerres a refuzat în chip aproape fanatic să îşi abandoneze credinţa. în 14 iulie 1939 era din nou pus în „arest protectiv", de data aceasta însă nu a ajuns nici la închisoare, nici la tribunal, ci într-un lagăr de concentrare situat în regiune.

Membrii familiei lui Gerres au adresat mai multe scrisori Gestapoului, rugând să fie eliberat. într-o scrisoare adresată colegilor din Miinchen-Gladbach, datând din 14 iulie 1939, ofiţerii biroului din Diisseldorf caracterizau familia Gerres drept „impecabilă", în timp ce Wilhelm era descris ca un individ cu o „mentalitate primitivă şi îndărătnică", uşor de indus în eroare. Biroul din Diisseldorf înclina spre o eliberare condiţionată, în vreme ce biroul din Miinchen-Gladbach a adoptat o atitudine mult mai severă, sugerând ca, în calitate de recidivist,
Gerres să fie transferat în lagărul de concentrare de la Buchenwald, unde cu puţin timp în urmă fusese înfiinţat un „batalion disciplinar" (*Strafkommando*) special pentru Martorii lui Iehova. Cei care refuzau să se dezică de credinţa lor erau trimişi la muncă forţată în cariere de piatră, erau înfometaţi, li se interzicea orice corespondenţă şi erau supuşi unor exerciţii fizice epuizante, precum rostogolirea pe jos, săritul într-un picior şi alergarea pe distanţe extrem de

lungi.[74] În decembrie 1937, 10% dintre deţinuţii de la Buchenwald erau membri ai grupării Martorii lui Iehova.

în privinţa rezolvării cazului existau în mod limpede păreri diferite ale biroului din Düsseldorf şi ale celui din München-Gladbach. în 4 august 1939, ofiţerii Gestapoului din Düsseldorf menţionau că eliberarea lui Wilhelm Gerres nu era posibilă pe moment, fără să fie oferită vreo explicaţie. Wilhelm Gerres a fost transferat în lagărul de la Buchenwald, dosarul său de caz nu mai conţine însă nicio altă menţiune cu privire la destinul său ulterior.[75]

în 1937, prigoana împotriva Martorilor lui Iehova a atins nivelul maxim. în cursul acelui an a fost pusă în circulaţie o scrisoare deschisă adresată „Poporului Germaniei care crede în Biblie şi îl iubeşte pe Isus". S-a estimat că au fost distribuite aproximativ 100 000 de exemplare ale scrisorii.[76] în document, se deplângea interdicţia impusă Martorilor pentru faptul că îşi apărau „libertatea spirituală" şi se prezentau în detaliu măsurile prin care credincioşii erau defăimaţi, calomniaţi, persecutaţi, intimidaţi şi supuşi unor tratamente ce aminteau de Inchiziţie în închisori şi lagăre de concentrare.[77]

Heinrich Winten (născut în 1905) în Orken, un orăşel renan din apropiere de München-Gladbach, a fost unul dintre sutele de Martori ai lui Iehova arestaţi în 1937 pentru că au distribuit scrisoarea deschisă. Era căsătorit, iar ca ocupaţie se declara „modelor".[78] în 25 octombrie 1937, Winten s-a numărat printre cei zece bărbaţi arestaţi de Gestapo, sub acuzaţia de apartenenţă la mişcarea Martorilor lui Iehova. în timpul interogatoriului, el a admis că distribuise în regiune patruzeci de exemplare din scrisoarea deschisă. După el, a fost adusă la interogatoriu soţia sa, Elisabeth. Aceasta a recunoscut că era membră a Martorilor lui Iehova, dar a negat că ar fi distribuit scrisori. A susţinut că un vecin se oferise să le vândă o revistă publicată de

Asociaţia Studenţilor Bibliei, dar că ei refuzaseră, deoarece considerau că era periculos să deţii asemenea materiale.

În 23 decembrie 1937, un „tribunal special" din Düsseldorf l-a condamnat pe Heinrich Winten la optsprezece luni de închisoare. Cei trei copii ai săi au fost daţi în grija serviciilor sociale, deoarece tribunalul a hotărât că Elisabeth, a doua sa soţie, care era mama vitregă a copiilor, nu avea niciun drept legal de tutelă asupra copiilor.[79]

Au fost numeroase cazuri de copii ai Martorilor lui Iehova care au fost daţi în grija serviciilor sociale. Paul Schlemann (născut în 1882) era judecător districtual în Oberhausen, un oraş industrial din zona Ruhru- lui, şi preşedinte al unei instanţe de tutelă.[80] Schlemann a fost reclamat la Gestapo fiindcă refuzase să dea o decizie de instituire a tutelei în cazul a doi copii ai căror părinţi erau adepţi ai Martorilor lui Iehova. În motivarea hotărârii sale din 19 februarie 1942, Paul Schlemann declarase: „Totul este în ordine în cazul familiei Mokr, cu excepţia convingerilor religioase ale părinţilor; prin urmare, nu putem să decădem părinţii din drepturile lor asupra copiilor din acest unic motiv. Vor exista întotdeauna oameni care să nu fie interesaţi de naţional-socialism, care să i se opună chiar, dar sunt mult prea puţini la număr ca să reprezinte un potenţial pericol." Funcţionarul de la serviciul pentru protecţia copilului nu a fost de acord cu hotărârea, spunându-i făţiş judecătorului: „Inamicii publici nu trebuie să aibă dreptul să îşi educe copiii.' ' în 20 iulie 1942, s-a decis ca Schlemann să nu mai prezideze niciodată în cazuri de instituire a tutelei asupra copiilor.[81]

După cum am constatat deja, în lagărele de concentrare, Martorii lui Iehova erau adesea supuşi unor pedepse brutale şi inumane. în timpul războiului, Eugen Kogon a asistat la un astfel de moment în lagărul de la Dachau chiar în Ajunul Crăciunului:

Un brad mare [de Crăciun] a fost instalat şi împodobit cu lumânările electrice şi alte decoraţiuni. Cei 45 000 de deţinuţi ai lagărului, printre care şi cei 200 de Martori ai lui Iehova, sperau că se vor bucura de câteva zile de pace. Dar ce s-a întâmplat? La ora opt în seara de Ajun, când toţi deţinuţii se aflau în barăcile lor, sirenele lagărului au început dintr-odată să urle, prizonierii fiind obligaţi să iasă cât mai repede afară în curte. Se auzea muzică de la fanfara SS-ului. În curte au intrat mărşăluind cinci companii SS complet echipate. Comandantul lagărului, însoţit de ofiţeri SS, a ţinut o scurtă cuvântare că doreau să sărbătorească împreună cu ei Crăciunul în felul lor special. A scos apoi din servietă o listă şi timp de aproape o oră a citit numele celor care fuseseră pedepsiţi în ultimele săptămâni. Blocul [pentru pedepse] a fost scos afară, iar primul deţinut legat de el. După aceea, doi SS-işti înzestraţi cu câte un bici din oţel s-au postat în stânga şi în dreapta blocului şi au început să-l lovească pe deţinut în vreme ce fanfara cânta *„Stille Nacht"*; iar deţinuţilor li s-a ordonat să cânte împreună cu fanfara. În acelaşi timp, deţinutul căruia i se administrau douăzeci şi cinci de lovituri era obligat să numere cu glas tare loviturile.[82]

Femeile erau şi ele supuse unor pedepse la fel de brutale. O adeptă a Martorilor lui Iehova în vârstă de douăzeci şi şapte de ani relatează tratamentul care i-a fost aplicat de un ofiţer Gestapo din Krefeld în timpul unui interogatoriu:

Fiindcă nu i-am dat informaţia pe care mi-a cerut-o, mi-a tras o palmă zdravănă peste faţă. A chemat apoi la telefon doi ofiţeri Gestapo, care m-au dus în pivniţă. După scurt timp a venit acolo şi Dihr. La ordinul lui, cei doi m-au întins pe o masă alăturată. După ce mi-au tras rochia în sus, cei doi ofiţeri m-au lovit peste fund cu un băţ sau ceva asemănător. După multe lovituri, ofiţerii s-au oprit, iar Dihr m-a întrebat din nou. Fiindcă nu i-am dat răspunsul mulţumitor, am fost bătută din nou, până când am declarat că voi depune mărturie. M-au dus apoi din nou sus, unde Dihr şi-a continuat interogatoriul. Am mărturisit că aş fi lucrat împotriva guvernului lui Hitler, fiindcă am preferat să fiu

condamnată la moarte decât să fiu torturată până la moarte. Din cauza tratamentului abuziv [ce mi s-a aplicat], nu am fost capabilă să merg câteva zile.[83]

lisa Unterdorfer, care a fost deţinută în lagărul de femei de la Lichten- berg, şi-a amintit cum erau tratate acolo adeptele Martorilor lui Iehova:

Se făcea totul pentru a le forţa să semneze o declaraţie de renunţare la credinţa lor. Într-o zi, sora Elisabeth Lange, care provenea din Chemnitz, a fost chemată la directorul lagărului. A refuzat să semneze declaraţia, ceea ce i-a adus întemniţarea în beciul acestui vechi castel. Celulele [pentru cei pedepsiţi] erau nişte găuri negre cu câte o fereastră îngustă cu gratii. Patul era de piatră, iar ea a fost forţată să stea întinsă pe acel pat tare şi rece fără să aibă măcar o saltea de paie. Sora Lange a petrecut şase

„Noapte liniştită", celebră colindă. ***(N.t.)***

încercarea naziştilor de a slăbi şi de a submina credinţa creştină în Germania s-a dovedit a fi contraproductivă. Bisericile creştine şi-au apărat cu succes autonomia organizaţională şi libertatea spirituală.

Martorii lui Iehova au preferat martiriul compromisului. Ideologia nazistă nu a fost nicicând integrată în practicile religioase ale Bisericilor. în 1945, societatea germană a continuat să fie predominant creştină şi practicantă la fel cum fusese în 1933. în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, rugăciunile înălţate lui Dumnezeu le aduceau mai multă mângâiere germanilor — mai ales celor care

pierduseră oameni dragi în război — decât discursurile tot mai rare ale lui Hitler. De aceea nici nu surprinde faptul că un catolic devotat precum Claus von Stauffenberg a vizitat Biserica Rozariului (*Rosenkranzkirche)* din Berlin în seara dinaintea tentativei de asasinare a Fiihrerului şi că ultimele sale cuvinte înainte de a fi executat în 20 iulie 1944 au fost: „Trăiască Germania sfântă”. *„Es lebe das heilige Deutschland!*

4

VÂNĂTOAREA DE COMUNIŞTI

„Un tânăr activist comunist pe nume Walter Husemann îi scria în ziua execuţiei sale, 13 mai 1943, următoarele rânduri tatălui său:

Fii puternic! Mor aşa cum am trăit: ca un luptător în războiul dintre clase! E uşor să spui că eşti comunist atâta timp cât nu eşti nevoit să verşi sânge pentru asta. Vei arăta că eşti într-adevăr unul doar când sosește ceasul şi trebuie să dovedeşti ceea ce eşti. Iar eu sunt unul dintre ei, tată.[1]

Comuniştii precum Husemann au alcătuit grupul persecutat în cel mai sistematic mod cu putinţă în Germania nazistă. Era dificil să rămâi devotat cauzei comuniste şi să scapi de un denunţ. Între 1933 şi 1945, majoritatea activiştilor comunişti au fost închişi pentru diverse perioade de timp în lagăre de concentrare sau în penitenciare pentru convingerile lor politice. Au fost adesea supuşi torturii, bătăilor şi intimidărilor.[2] În 1933, au fost arestaţi nici mai mult, nici mai puţin decât 60 000 de comunişti, dintre care aproximativ 2 000 au fost ucişi.[3]

Înainte de 1933, Germania avea cel mai mare partid comunist din afara Uniunii Sovietice. Înfiinţat în 1919, Partidul Comunist German (KPD) a reprezentat vocea secţiunii revoluţionare a clasei muncitoare germane. Era condus de Ernst Thälmann, tipul „omului din popor", dintr-o bucată şi simpatic. În ianuarie 1933, KPD-ul avea 360 000 de membri, a căror medie de vârstă era de treizeci de ani, ceea ce punea o dată în plus în evidenţă atracţia pe care o exercita asupra tinerilor germani din marile oraşe industriale. Categoria „gulerelor albe", a funcţionarilor, a profesiilor liberale nu reprezenta decât 10% dintre membrii săi.[4] În 1929, deşi partidul punea mare preţ pe drepturile femeii, doar 17% din totalul membrilor de partid erau femei.[5] Prin urmare, acestea sunt rar menţionate în dosarele

cu privire la grupurile de rezistenţă comunistă. Din 355 de dosare aflate pe rol referitoare la cazuri de opoziţie la regimul naţional-socialist în perioada 1933-1935 în Westfalia de Nord, doar în 4% sunt implicate femei.[6]

Membrul tipic KPD era bărbat, tânăr, muncitor necalificat sau semi- calificat, care trăia într-un cartier muncitoresc aglomerat al unui mare oraş industrial.[7] în astfel de „citadele roşii" ale vecinătăţilor proletare din Berlin, Stuttgart, Hamburg, Köln, Düsseldorf sau München-Gladbach apartenenţa la KPD era cea mai puternică. în noiembrie 1932, la ultimele alegeri democratice înainte de venirea la putere a lui Hitler, KPD-ul a obţinut 37,7% dintre voturile locuitorilor din zonele industriale importante. Activiştii comunişti se considerau soldaţi neînfricaţi, nemiloşi şi gata de orice sacrificiu de sine în lupta împotriva fascismului.[8] KPD-ul dispunea de o aripă paramilitară numită Uniunea Luptătorilor Frontului Roşu *(Roter Frontkämpferbund*).[9] Aceasta era aliată cu Opoziţia Sindicală Revoluţionară *(Revolutionäre Gewerkschafts Opposition*).[10] în zonele muncitoreşti existau numeroase cluburi sportive, coruri, fanfare, centre comunitare şi cluburi finanţate de KPD. Partidul scotea, de asemenea, diverse tipărituri, de la cărţi, ziare şi publicaţii periodice până la manifeste şi afişe.

Conducerea KPD-ului se afla în strânsă legătură cu regimul sovietic şi Cominternul, organizaţia internaţională ce lupta pentru cauza comunistă. S-a afirmat adesea că Partidul Comunist German era doar o „marionetă" a regimului Stalinist şi că primea sprijin substanţial din URSS. Registrele contabile oficiale ale KPD-ului nu indică însă niciun ajutor financiar direct din partea sovieticilor. Partidul se finanţa exclusiv din cotizaţiile membrilor, din donaţii şi din veniturile generate de vânzarea ziarelor şi periodicelor partidului.[11]

Trebuie spus că, după Primul Război Mondial, clasa muncitoare germană era profund divizată din cauza comportamentului Partidului Social-Democrat (SPD), cel mai popular partid muncitoresc din timpul Republicii de la Weimar, care colaborase cu membrii grupărilor paramilitare de extremă dreapta Freikorps* şi cu armata pentru a suprima

Unităţi alcătuite din voluntari germani care încă din secolul al XVIII-lea acţionau ca trupe de mercenari. în 1918-1919, aceşti voluntari, veterani din Primul Război Mondial, au sprijinit guvernul „revolta spartachistă" (*Spartakusaufstand)* din 1919, condusă de Karl Liebknecht şi Rosa Luxemburg, figuri legendare ale mişcării comuniste din Germania, ucise în toiul luptelor în Berlin. Această acţiune le-a adus social-democraţilor porecla de „social-fascişti" şi a avut darul de a diviza definitiv clasa muncitoare, ceea ce a jucat, de asemenea, un rol major în ascensiunea lui Hitler la putere. În viziunea activiştilor comunişti, conducerea social-democrată moderată se compunea din „reformatori şi oameni ai compromisului" cu regimul existent. Conducătorii SPD-ului, dar şi membrii de rând erau anticomunişti convinşi şi vedeau în membrii KPD nişte fanatici prostalinişti, intoleranţi şi sectari. între cele două partide nu existau puncte comune.

Un manifest comunist îndrăzneţ, distribuit populaţiei chiar în ziua în care Hitler prelua puterea, descria regimul naţional-socialist ca pe o „dictatură fascistă" şi chema la grevă generală.[12] Activiştii de extremă stânga erau încredinţaţi că guvernul de coaliţie condus de Hitler avea să cadă foarte repede. în 7 februarie 1933, liderul comunist Ernst Thălmann a ţinut un discurs provocator prin care arăta că doar o revoluţie putea să dărâme guvernul lui Hitler, dar că se îndoia că acest lucru se va întâmpla. S-a dovedit a fi o predicţie extrem de exactă a evenimentelor ulterioare.

Incendierea Reichstagului în 27 februarie 1933 a oferit regimului nazist pretextul ideal pentru a lansa o campanie de o violenţă fără precedent împotriva Partidului Comunist. în noaptea incendiului, au fost arestaţi 10 000 de comunişti. Publicaţiile comuniste au fost închise, iar întrunirile şi demonstraţiile interzise. Improvizate în mare

grabă, lagărele de concentrare „sălbatice” ale SA-ului au devenit principalele locuri de desfăşurare a violenţelor anticomuniste. Gestapoul, poliţia de investigaţii criminale, tribunalele şi autorităţile locale au cooperat deplin în această orgie a terorii. Interesul acordat anihilării comunismului de către regimul hitlerist poate fi măsurat cu ajutorul dosarelor Gestapo păstrate până în zilele noastre, care arată că peste 80% dintre cei puşi sub „arest protectiv” în 1933 erau comunişti.

Chiar dacă nu li s-a interzis activitatea în mod oficial, comuniştii nu au putut să-şi desfăşoare în condiţii fireşti campania electorală pentru ultimele alegeri aparent democratice, organizate în 5 martie 1933. Cu două zile înaintea deschiderii urnelor, Ernst Thälmann a fost pus sub „arest protectiv”. A fost ţinut în regim de izolare, supus la repetate interogatorii

împotriva militanţilor comunişti care încercau să răstoarne regimul de la „Weimar. Mulţi dintre membrii Freikorps s-au alăturat mai târziu Batalioanelor de Asalt. *(N. red.)*

şi adesea bătut. A rămas în diverse închisori şi lagăre de concentrare până când, la ordinele lui Hitler, a fost împuşcat în 18 august 1944 în lagărul de concentrare de la Buchenwald. în pofida campaniei violente împotriva comuniştilor, la alegerile din martie KPD-ul a obţinut 4 847 939 de voturi, adică 12,3% din totalul voturilor exprimate. în consecinţă, KPD-ul avea dreptul la 81 de mandate în Reichstag, dar deputaţilor comunişti li s-a interzis să-şi ocupe locurile.[13] Având în vedere contextul violent în care s-a desfăşurat campania electorală, performanţa KPD-ului, remarcabilă în sine, demonstra devotamentul muncitorilor faţă de partid la începutul regimului hitlerist.

Deşi interzis oficial în 14 iulie 1933, KPD-ul şi-a îndemnat în continuare adepţii la rezistenţă împotriva regimului naţional-socialist. Deoarece metode ca lupta armată sau terorismul au fost excluse, cuvântul scris a fost arma de bază pentru combaterea naziştilor. Ziarele, periodicele şi mai ales manifestele au stat la baza propagandei ilegale desfăşurate de KPD. Multe manifeste erau tipărite în tiraje de peste 10 000 de exemplare. Cotidianul comunist *Rote Fahne (Steagul Roşu)* şi-a

continuat activitatea ilegal între 1933 şi 1935. în 13 octombrie 1933, distribuirea de „literatură subversivă" a devenit o infracţiune ce se pedepsea cu moartea, cu închisoare pe viaţă sau cu detenţie timp de cincisprezece ani.

în 1934, Gestapoul a confiscat cantitatea uluitoare de 1 238 202 manifeste comuniste, iar un an mai târziu alte 1 670 300. Aceasta dovedeşte cât de intensă era supravegherea comuniştilor din partea Gestapoului. Potrivit evidenţelor KPD-ului, în cursul lui 1935 au fost tipărite ziare în 2 milioane de exemplare. Literatură ilegală era produsă şi în afara Germaniei, iar apoi introdusă în ţară prin contrabandă. Se întâmpla adesea ca unele publicaţii comuniste să aibă denumiri ciudate, pentru a scăpa ochilor vigilenţi ai cenzurii. A fost şi cazul unei publicaţii confiscate de Gestapo în 1934, intitulată *70 de reţete aprobate*— toate preparate firește cu „ingrediente" ne-naziste.[14] Privind retrospectiv, obsesia comuniştilor de a produce şi distribui manifeste critice la adresa regimului hitlerist s-a dovedit contraproductivă, deoarece, de obicei, cei ce le primeau le predau Gestapoului.[15]

în iunie 1933, conducerea KPD-ului a distribuit o circulară care denota optimism:

> Lupta eroică a partidului nostru împotriva dictaturii lui Hitler îşi arată deja roadele. Am izbutit — în pofida blestematului regim de teroare fascistă şi a uciderii a zeci de mii dintre cei mai de nădejde tovarăşi ai noştri — să strângem rândurile partidului nostru... în condiţiile de acum, ale dictaturii fasciste, adevăratele noastre cadre bolşevice se afirmă ca lideri curajoşi şi hotărâţi ai maselor.[16]

în luna în care această circulară a fost distribuită, în numeroase comunităţi muncitoreşti au avut loc razii inopinate ale Gestapoului. în suburbia berlineză Köpenick, au fost ucişi şaptezeci de comunişti în cursul unei acţiuni de suprimare a unei aşa-zise revolte armate. în iulie 1933, şase

comuniști au fost condamnați la moarte pentru uciderea a doi membri SA în timpul luptelor de stradă din Köln petrecute în urmă cu patru luni. Cei învinuiți de crime au fost executați prin decapitare cu un topor .[17] Gestapoul a reușit să-i prindă pe comuniști într-un mod tot mai sistematic după ce a percheziționat centrala KPD-ului și a confiscat listele cu membrii de partid.

Este, de asemenea, limpede că Gestapoul a fost sprijinit de informatorii infiltrați în grupările rezistenței comuniste, după cum își va aminti mai târziu Jakob Zorn, un activist de frunte al partidului:

> La început ne-am desfășurat acțiunile de rezistență relativ pe față. Nu am dat atenția cuvenită regulilor conspirative, pe care trebuie să le respecți când lupți împotriva unui inamic atât de brutal. Cred că acesta este motivul pentru care am suferit pierderi atât de mari. Hoarde de informatori s-au infiltrat printre indivizii șovăielnici, care se lăsaseră cumpărați, genul de oameni de care ai mereu parte [într-o organizație]. În spatele aproape fiecărui caz ajuns să fie judecat la Köln era câte un informator care aparținuse mișcării muncitorești.[18]

în 1933, în doar șase luni, cea mai numeroasă și bine organizată clasă muncitoare din țările industrializate ale Europei fusese slăbită în mod dramatic. Hannah Galm, o comunistă devotată, a observat schimbările pe care guvernarea nazistă le-a produs în orașul ei natal:

> Nu mai recunoșteam orașul. OfFenbach era sub semnul svasticii! Peste tot erau steaguri cu svastica. Piața centrală era uluitoare. Ne-am dus în cartierul muncitoresc, de unde primiserăm noi [comuniștii] voturile.
>
> Toporul (*Richtbeil)* a fost folosi: pentru execuții până în 1938, când s-a trecut la metode mai eficiente, printre care și ghilotina *(Fallbeil). (N. red.)*
>
> Steaguri cu svastica la fiecare fereastră. Era greu de acceptat. A fost o dezamăgire profundă. Oare de unde aveau toți acele steaguri? De fapt, știam. Era multă disperare la mijloc. Bineînțeles că era. Nu puteam să înțelegem cum se ajunsese până aici.[19]

Scopul valului de teroare declanşat de nazişti nu era doar să zdrobească personajele-cheie ale partidului, ci şi să avertizeze clasa muncitoare asupra pericolului mortal în care se aflau cei care ar fi continuat să-i sprijine pe comunişti. În 2 februarie 1934, John Schehr, un membru al Biroului Politic al partidului, a fost ucis de Gestapo în celula în care era închis, astfel că singurul membru al conducerii KPD-ului care rămăsese în libertate era Franz Dahlem. Celelalte personalităţi ale partidului, cu excepţia lui Ernst Thălmann, care se afla în închisoare, fugiseră din ţară. În perioada nazistă, comuniştii germani s-au stabilit în câteva ţări ca Franţa, Olanda, Belgia şi, în special, Uniunea Sovietică.

În opinia membrilor KPD, URSS întruchipa perfecţiunea sistemului politic comunist.[20] Conform articolului 22 al Constituţiei sovietice din 1925, se acorda azil politic persoanelor care fuseseră nevoite să-şi părăsească ţara din cauza „activităţii revoluţionare". în realitate, se acordau vize doar comuniştilor activi şi de încredere.[21] S-a estimat că aproximativ 3 000 de membri ai KPD-ului trăiau în exil în Uniunea Sovietică după preluarea puterii de către Hitler. Mulţi dintre conducătorii comunişti germani locuiau la elegantul Hotel Lux din Moscova, care găzduia şi birourile Cominternului. Dar Rusia stalinistă nu s-a dovedit a fi tocmai refugiul primitor şi sigur la care se aşteptaseră comuniştii germani. Dintre cei şaizeci şi opt de conducători ai KPD-ului care fugiseră din Germania lui Hitler şi se duseseră să trăiască în Uniunea Sovietică, patruzeci şi opt au fost ucişi. în total, 70% dintre refugiaţii comunişti germani au fost ucişi în cursul acţiunilor de epurare ordonate de Stalin. Regimul stali- nist a considerat că erau prea devotaţi ideii de internaţionalism proletar promovate de Comintern ori că erau adepţi periculoşi ai lui Leon Troţki. Este o amară ironie faptul că Stalin a fost responsabil de moartea mai multor conducători comunişti germani decât Hitler.[22]

Doar câţiva comunişti germani refugiaţi au revenit în ţară. Cei întorşi s-au confruntat cu hărţuieli administrative şi au intrat în vizorul Gestapoului. Luise Vogler (născută în 1904) a fost una dintre persoanele care s-au întors din exil. începând din 1931 locuise în Uniunea Sovietică împreună cu soţul ei, Karl, de meserie lăcătuş, un membru activ al KPD-ului în timpul Republicii de la Weimar.[23] în 1937, Luise, care era croitoreasă, locuia în Düsseldorf, într-un cămin pentru germanii repatriaţi, când Gestapoul a început să investigheze perioada petrecută de ea în străinătate. Luise provenea dintr-o familie austriacă înstărită, care o repudiase după ce aceasta s-a măritat cu un comunist german şi s-a mutat în Uniunea Sovietică. în 1936, cuplul a făcut cerere pentru a obţine cetăţenia sovietică, solicitarea nu le-a fost aprobată însă. La întoarcerea lor în Germania, Karl a fost imediat declarat „duşman al statului" şi pus în „arest protectiv" într-un lagăr de concentrare local. Nu a fost niciodată eliberat.

Gestapoul a interogat mai mulţi refugiaţi germani în legătură cu activităţile soţilor Vogler în URSS. în ianuarie 1938, Josef Solmitz şi soţia sa au oferit o mărturie incriminatoare împotriva cuplului. Au declarat că soţii Vogler fuseseră comunişti activi în perioada în care au trăit în Uniunea Sovietică. Luise publicase în presa sovietică două articole antinaziste. într-unui relata despre vacanţa ei de patru săptămâni, din anul 1936, în Germania hitleristă. în acel articol Luise, scria că membrii clasei muncitoare sufereau de foame, iar fosta ei patrie era descrisă ca „un imens lagăr de concentrare". în august 1938, Aloisia Karn, care îi ştia de asemenea pe cei doi soţi de pe vremea când aceştia locuiseră la Voroşilovgrad[24], în Ucraina, a fost şi ea interogată la Viena. Cei doi, a declarat ea, erau „comunişti convinşi" în perioada în care ea îi cunoscuse în Rusia. Departamentul pentru străinătate a partidului naţional-socialist (NSDAP-AO — *Auslandsorganisation)* a confirmat la

rândul său că soţii Vogler scriseseră articole antinaziste care fuseseră publicate în presa sovietică.

Luise Vogler a fost interogată de Gestapo în patru rânduri. A recunoscut că soţul ei fusese membru activ al KPD-ului înainte ca ei doi să emigreze. Karl fusese loial cauzei sovietice împotriva Germaniei naziste. Luise nu şi-a negat nici propria simpatie faţă de comunism şi de Uniunea Sovietică. A confirmat că fusese la Mannheim timp de patru săptămâni în vara lui 1936, pentru a vinde o proprietate pe care cuplul o deţinea în oraş. Cu acea ocazie, constatase că şomajul era, în pofida propagandei naziste, în continuare foarte ridicat în Germania hitleristă. A negat că ar fi publicat vreodată articole antinaziste în presa sovietică. Luise a mai spus că mărturiile soţilor Solmitz nu trebuie luate în considerare. A arătat că doamna Solmitz nu doar că era evreică, dar fusese invidioasă din cauza rochiilor noi pe care ea şi le adusese din excursia în Germania. Luise a susţinut că doamna Solmitz o măsurase din priviri când purta una din acele rochii noi şi îi spusese: „Eşti un bun exemplu pentru economia germană înfloritoare.” Toate acuzaţiile aduse de soţii Solmitz porneau din răutate, a adăugat ea. Gestapoul a hotărât să accepte versiunea Luisei asupra evenimentelor. în august 1938 s-a decis sistarea tuturor acţiunilor împotriva ei, dar a fost sfătuită să nu lucreze cu firme care aveau legături cu industria armamentului.

Dar povestea nu avea să se sfârşească aici. în august 1941, un reprezentant al organizaţiei pronaziste de femei *Deutsches Frauenwerk* a trimis o scrisoare nesolicitată către Gestapo în legătură cu Luise Vogler, în aceasta se arăta că Luise trăia în continuare la Düsseldorf, împreună cu fiica ei în vârstă de nouă ani, şi că primea comenzi pentru croitorie. Clientela ei era formată din persoane extrem de bine situate din punct de vedere social. Luise era descrisă drept o persoană „inteligentă, bine educată şi precaută”. Denunţul dezvăluia însă şi că Luise „se poartă ca o comunistă”, fără a

intra în detalii. în scrisoare se mai sublinia că Luise se împrietenise cu o doamnă Sellicht, o rusoaică măritată cu un fost refugiat în Uniunea Sovietică, activist comunist care se afla şi el în „arest protectiv". Autorul scrisorii îndemna Gestapoul să le supravegheze îndeaproape pe cele două femei pe temeiul că erau „în mod evident simpatizante comuniste".

în septembrie 1941, Gestapoul a răspuns scrisorii, arătând că Luise şi doamna Sellicht fuseseră plasate sub supraveghere strictă în ultimele şase luni, dar că nu fusese descoperită nicio dovadă de activitate comunistă. Luise, se arăta în răspuns, fusese chiar în contact cu şeful Partidului Nazist din localitate, care o sprijinise cu o petiţie pentru eliberarea soţului ei, în continuare internat într-un lagăr de concentrare.[25]

E greu de stabilit dacă Luise Vogler rămăsese activă în plan politic. Fusese cu siguranţă o adeptă a regimului Stalinist cât se aflase în Uniunea Sovietică. Istoricii preocupaţi de această problemă au ajuns la concluzia că teama de epurările operate de Stalin şi deziluzia legată de realităţile societăţii sovietice au fost cauzele principale pentru care refugiaţii comunişti germani întorceau spatele Uniunii Sovietice.[26] Dar soţii Vogler se întorseseră fiindcă cererea lor de cetăţenie le fusese în mod neaşteptat respinsă. Faptul că Gestapoul a investit atât de mult timp în supravegherea lui Luise sugerează că luau în calcul posibilitatea ca aceasta să fie implicată în activităţi de spionaj pentru sovietici sau în rezistenţa comunistă şi considerau că, lăsând-o în libertate, ar putea descoperi o reţea de spioni sovietici.

Simpatizanţii comunişti despre care se ştia că făceau parte din mişcarea de rezistenţă nu erau trataţi cu aceeaşi indulgenţă ca Luise Vogler. Soarta Evei-Maria Buch este grăitoare în acest sens. Eva-Maria (născută în 1921 la Berlin) studia limbi străine la Universitatea Humboldt când

s-a alăturat faimosului grup socialist de rezistenţă Schulze-Boysen-Harnack, care avea legături cu Ministerul Aviaţiei, cu universităţile şi cu serviciile guvernamentale şi era suspectat că transmitea secrete de stat Uniunii Sovietice.[27] Gestapoul a dat grupării numele de „Orchestra Roşie". în 10 octombrie 1942, Eva-Maria Buch a fost arestată după ce s-a descoperit că scrisese şi tradusese un manifest în care îi îndemna pe muncitorii francezi aduşi să muncească în Germania să facă agitaţie împotriva regimului nazist. Când ofiţerul Gestapo i-a spus în timpul interogatoriului că ar putea avea parte de un tratament mai blând, dacă deconspira numele altor membri ai grupării, ea a răspuns: „Aceasta m-ar face la fel de josnică şi de coruptă pe cât doriţi dumneavoastră să fiu." în concluziile sale, judecătorul a declarat că Eva-Maria Buch dăduse dovadă de „viclenia unui catolic şi de capacitatea de subversiune a unui comunist". A fost condamnată la moarte. în ziua execuţiei, le-a scris părinţilor ei câteva rânduri de adio: „îmi pare rău că nu am putut să vă scutesc de această imensă durere. Dar e bine aşa cum au decurs lucrurile. în sinea mea eram măcinată de un conflict teribil; cele trăite în ultimele luni mi-au adus răspunsul. Acum totul e liniştе şi pace."[28]

Activişti comunişti atât de curajoşi precum Eva-Maria Buch apar frecvent în dosarele Gestapoului. Amintirile lui Rudolf Goguel, liderul organizaţiei sindicale comuniste a gulerelor albe, ne oferă o descriere pertinentă a problemelor cu care se confruntau cei angajaţi în activităţi clandestine de rezistenţă comunistă. Acesta a povestit că, în urma „Nopţii cuţitelor lungi", KPD-ul a încercat să se adreseze membrilor nemulţumiţi ai SA-ului din Düsseldorf. Rezultatul a fost catastrofal. Activiştii comunişti au fost denunţaţi unul câte unul de „cămăşile brune" cărora încercaseră prostеşte să le câştige simpatia. în octombrie 1935, din cei 422 de funcţionari cu poziţii-cheie în KPD atunci când Hitler a ajuns la putere, 219 erau arestaţi, 125 fugiseră din ţară, 24

fuseseră uciși, iar 42 părăsiseră partidul; doar 12 mai erau încă în libertate.[29] S-a estimat că din cei 360 000 de membri ai Partidului Comunist German înregistrați în 1933, doar 10% mai activau în ilegalitate peste doi ani.

Un raport al Gestapoului din octombrie 1935 lăuda curajul acelor comuniști care continuau ceea ce părea a fi o luptă lipsită de orice speranță:

În cursul diferitelor acțiuni de anihilare a grupurilor KPD care au avut loc în ultimele luni, am avut în mod repetat ocazia să observ spiritul de sacrificiu al tuturor adepților acestui KPD aflat în ilegalitate, care erau gata să umple orice gol s-ar fi ivit în rândurile lor și să ia locul camarazilor arestați, fără să le pese de sentințele de înaltă trădare. Această capacitate de a se sacrifica pentru cauza comunistă merge atât de departe, încât comuniștii convinși sunt gata să-și dea viața pentru a nu fi nevoiți să-și trădeze tovarășii.[30]

În unele zone muncitorești, atașamentul la cauza comunistă nu a putut fi prea ușor înfrânt. în 24 martie 1937, Adam Schäfer, un bine-cunoscut activist comunist, a fost împușcat mortal în una dintre barăcile lagărului de concentrare de la Dachau de un paznic SS, care, chipurile, fusese atacat de cel dintâi. Corpul lui Schäfer ciuruit de gloanțe a fost înapoiat familiei pentru a fi înmormântat. Funeraliile au avut loc în 29 martie, într-un cartier muncitoresc din Wiesbaden. O mulțime impresionantă, în jur de 800 de persoane, a venit să-l conducă pe ultimul său drum pe acest erou local. Un ofițer al Gestapoului a fost trimis să urmărească incognito evenimentul. în raportul său, acesta a susținut că aproximativ 75% dintre cei prezenți erau foști membri ai KPD-ului, bine cunoscuți de autorități. Un activist local a așezat o coroană uriașă de flori pe mormânt în semn de solidaritate cu un tovarăș căzut. Mai târziu, Gestapoul l-a luat și pe acesta în „arest protectiv".[31]

Este greu de estimat cât de răspândite erau astfel de demonstrații publice ale rezistenței comuniste din zonele muncitorești. Unii activiști ai partidului susțineau că, pentru

comunişti, situaţia s-a schimbat dramatic la sfârşitul anilor 1930. Jakob Zorn, un funcţionar de frunte al KPD-ului, care fusese arestat în 1934 şi eliberat în 1937, a prezentat un tablou extrem de sumbru al rezistenţei comuniste la sfârşitul deceniului al patrulea: „Am văzut cu ochii mei cât de mult a scăzut rezistenţa. Numărul victimelor era uriaş. Nu a avut loc aceeaşi revigorare uriaşă, masivă, ca în anii 1933-1934. Pierderile pe care partidul [comunist] le suferise, pe care antifascismul în general le suferise, au făcut ca rezistenţa să fie relativ mică."[32] Cifrele arestărilor operate de Gestapo confirmă scăderea accelerată a activităţii mişcării de rezistenţei comuniste. în 1936, au fost arestaţi 11 678 de comunişti. în 1937 numărul lor s-a redus la 8 068, iar apoi a scăzut la 3 800 în 1938.[33] în oraşul Dresda, din datele KPD-ului valabile pentru ianuarie 1936 reieşea că mai existau doar şaptezeci şi cinci de membri activi în oraş.[34] Lucrurile stăteau asemănător şi în alte locuri. Rapoartele clandestine SOPADE, redactate de activişti social-democraţi aflaţi şi ei în ilegalitate, arată că la sfârşitul anilor 1930 majoritatea clasei muncitoare acceptase de nevoie regimul nazist ca pe „un fapt de viaţă". Iată cele consemnate de un raport din iulie 1938:

> Starea de spirit generală din Germania este caracterizată prin indiferenţă politică. Marea masă a oamenilor este complet obtuză şi nu vrea să audă nimic despre politică... Cel mai şocant lucru este ignoranţa în cercuri largi de cetăţeni legată de ceea ce se întâmplă cu adevărat. Sunt total convinşi că nu mai există lagăre de concentrare; pur şi simplu, nu doresc să admită că naziştii îşi tratează adversarii cu nemiloasă brutalitate. Nu vor să creadă acest fapt fiindcă ar fi prea îngrozitor pentru ei, aşa că preferă să închidă ochii în faţa realităţii.[35]

Confruntat cu apatia crescândă a clasei muncitoare, comunistul disident a devenit tot mai individualist. Ofiţerii Gestapoului, la rândul lor, se bazau tot mai mult pe populaţie pentru denunţuri legate de comportamentul

agitatorilor procomunişti. Karoline Krupp (născută în 1905), originară din oraşul industrial Essen, din regiunea Ruhr, a rămas o comunistă convinsă în perioada nazistă. Locuia împreună cu soţul ei Erich într-un apartament de la parterul unei clădiri mari de locuinţe.[36] în 14 aprilie 1937, a fost arestată deoarece vecinul ei, Karl Muth, un cizmar şomer, a reclamat-o la Gestapo că făcea comentarii procomuniste şi că folosea un steag roşu sovietic ca faţă de masă în sufragerie. Când Karoline l-a auzit pe vecinul ei Karl care asculta la radio un discurs al lui Adolf Hitler transmis de postul naţional cu ocazia Jocurilor Olimpice din 1936, a urcat până la al doilea etaj, unde locuia el, a bătut în uşă şi a strigat cu voce tare: „închide porcăria aia!" Iar când a auzit o vecină care se plângea că nu are bani să cumpere unt, i-a spus cu dispreţ: „Numai tu eşti de vină pentru problemele pe care le ai, fiindcă tu l-ai votat pe Hitler."

Ancheta Gestapoului a scos la iveală o serie de tensiuni ce mocneau între chiriaşii acelei case cu mai multe apartamente. Karl Muth a declarat că îi cunoştea pe soţii Krupp încă din 1930. Apoi a recunoscut că adevăratul motiv pentru care o denunţase pe Karoline era în primul rând faptul că ea şi soţul ei Erich nu-i dădeau pace şi se angajau în discuţii şi dispute cu el, dar şi cu alţi vecini. Maria Graf, care o ajutase pe Karoline cu creşterea copiilor, a confirmat Gestapoului că povestea despre steagul roşu folosit ca faţă de masă în sufragerie era adevărată. Din câte se putea vedea, Karoline era o simpatizantă cu vechime a KPD-ului, chiar dinainte ca Hitler să ajungă la putere. Maria îşi amintea că pe timpul Republicii de la Weimar o văzuse de mai multe ori pe Karoline purtând un steag roşu la manifestaţiile organizate de KPD. O locatară mai în vârstă, pe nume Rosa Barr, a susţinut că toată lumea ştia despre Karoline că fusese membră a KPD-ului şi a mai afirmat că aceasta îi spusese la un moment dat că îşi înscrisese copiii la Tineretul Hitlerist numai ca să dea impresia că era loială

regimului nazist. Hermann Gablon, care locuia şi el în aceeaşi clădire, a spus că nu asistase niciodată la discuţii între Karoline şi ceilalţi locatari, dar că fiica lui îi povestise câte ceva în acest sens. Credea, de asemenea, că toate afirmaţiile în privinţa loialităţii neîntrerupte a lui Karoline faţă de cauza comunistă erau adevărate. Administratorul clădirii a spus şi el că, într-adevăr, Karoline avea o influenţă negativă asupra celorlalţi şi că adesea era implicată în certuri cu locatarii în spălătoria casei.

Gestapoul a supus-o pe Karoline unui interogatoriu prelungit. Aceasta a negat toate acuzaţiile care i s-au adus şi a subliniat că soţul ei era un personaj de seamă în Frontul German al Muncii, iar copiii făceau parte din Tineretul Hitlerist, ceea ce dovedea că ea însăşi era un membru loial al comunităţii poporului german. „Aceste acuzaţii nu reprezintă decât un act josnic de răzbunare", a adăugat ea. Interogată în continuare, a recunoscut că fusese membră a SPD-ului, dar nu a KPD-ului.

Ofiţerul Gestapo a notat în raportul său că, în opinia sa, Karoline era „o mincinoasă" care recunoştea ceva doar dacă i se prezenta „o dovadă de netăgăduit". Liderului nazist al districtului Essen i s-a cerut să redacteze un raport asupra încrederii pe care familia Krupp o prezenta din punct de vedere politic. A descris-o pe Karoline drept o femeie „certăreaţă", care „din punct de vedere politic nu era de încredere". S-a adeverit că nici Karoline, nici Erich Krupp nu fuseseră membri ai KPD, dar fuseseră activi în SPD în timpul Republicii de la Weimar. La capătul acestei lungi investigaţii, ofiţerul responsabil de caz a concluzionat că simpatiile comuniste ale lui Karoline erau evidente. Era mulţumit că afirmaţiile împotriva ei nu erau motivate de răzbunare, ci exprimau preocupările reale şi sincere ale locatarilor clădirii în legătură cu loialitatea lui Karoline faţă de Comunitatea Poporului german. Nu a fost produsă nicio dovadă care să arate că femeia ar fi activat în mişcarea de rezistenţă

comunistă, dar Gestapoul a învinuit-o de „pregătirea unui act de înaltă trădare" şi a trimis-o în judecată. Un „tribunal special" din Dortmund a condamnat-o la închisoare pentru o scurtă perioadă de timp.[37] Gestapoul hotărâse să îi demonstreze lui Karoline că regimul nazist nu avea niciun fel de toleranţă faţă de comportamentele comuniste disidente.

Peter Penk (născut în 1915), un alt simpatizant comunist, trăia în München-Gladbach, un oraş industrial din vestul Renaniei.[38] Era catolic, aşa cum erau cei mai mulţi locuitori ai oraşului.[39] KPD-ul avea cel mai mare număr de simpatizanţi în zona din jurul unor filaturi şi ţesătorii locale. Peter lucra în una dintre aceste fabrici ca filator. în 2 mai 1937, a fost spartă vitrina unui magazin din localitate, al cărui proprietar era Buray Kuzment, un evreu originar din Polonia. Proprietarul a susţinut că trei oameni fuseseră implicaţi în acest act. Pe doi dintre ei i-a identificat într-un local din zonă: Michael Dorf şi Arnold Siegler. Cei doi au fost arestaţi de Gestapo, dar au negat orice implicare, dând vina pe Peter Penk. Curând au apărut şi alţi martori. Cu toţii l-au descris pe Peter Penk drept un bine-cunoscut activist comunist din zonă şi ca pe un personaj permanent pus pe harţă. Gestapoul nu a încadrat incidentul în categoria actelor de antisemitism. Ofiţerul care a condus ancheta a susţinut că era vorba despre un tertip obişnuit al comuniştilor de a ataca magazinele evreieşti pentru ca apoi să dea vina pe membrii SA-ului din localitate. „Populaţia este lesne înclinată să pună în sarcina mişcării [naziste] asemenea acte [de antisemitism]", nota el în raportul întocmit cu ocazia incidentului. Nu aducea însă în sprijinul afirmaţiei sale exemple concrete legate de atacuri ale comuniştilor asupra magazinelor evreieşti.

Gestapoul l-a convocat pe Penk pentru interogatoriu. Acesta a negat că ar avea simpatii comuniste, spunând că era un bun naţional-socialist, fost membru al Tineretului

Hitlerist între 1931 şi 1933. Părăsise organizaţia doar fiindcă îşi pierduse slujba şi nu îşi mai putea permite uniforma şi echipamentul necesar. Ofiţerul Gestapo i-a cerut să explice în primul rând cum se ajunsese la spargerea vitrinei. Penk a declarat că fusese la berărie toată ziua şi că băuse vreo douăzeci de beri în total. Era beat când plecase spre casă, se împiedicase şi, fără să vrea, se izbise de vitrină. Când s-a ridicat în picioare, dăduse cu piciorul în geam de supărare, iar apoi se dusese acasă să doarmă ca să-şi revină din beţie.

Gestapoul a considerat scuza lui Penk complet „neplauzibilă". A fost verificat şi s-a constatat că mai fusese condamnat de şapte ori pentru infracţiuni precum furt sau contrabandă. Reputaţia sa de membru loial al Comunităţii Poporului a fost, potrivit raportului Gestapo, „considerabil prejudiciată" de acea succesiune de infracţiuni minore. Ancheta nu a scos însă la iveală infracţiuni de natură politică.

Gestapoul i-a cerut şi lui Michael Dorf, care băuse cu Peter Penk în ziua când s-a petrecut incidentul, o relatare asupra evenimentelor. Când a plecat de la berărie, Penk nu era chiar atât de beat pe cât susţinea, a declarat Dorf. Au reieşit apoi şi alte neconcordanţe din povestea lui Penk. Nu fusese nicicând membru al Hitlerjugendului şi nici un susţinător convins al naţional-socialismului, aşa cum afirmase în cursul interogatoriului. Gestapoul a hotărât prin urmare să-i administreze o pedeapsă scurtă şi aspră. Penk nu a fost deferit justiţiei pentru spargerea vitrinei, ci a fost pus în „arest protectiv" timp de şapte zile. În ziua eliberării a semnat, de asemenea, o declaraţie prin care se angaja ca pe viitor să nu facă nicio afirmaţie şi să nu întreprindă nicio acţiune ostilă guvernului nazist.

Peter Penk nu a fost capabil să respecte angajamentul luat. în 18 octombrie 1938, la optsprezece luni după incidentul cu spargerea vitrinei, Penk a fost din nou

reclamat Gestapoului, de data aceasta de către o chelneriţă. Nu numai că se lansase într-o nesfârşită tiradă procomunistă într-o berărie arhiplină din München-Gladbach, dar mai strigase şi „Heil Moscova”, a susţinut aceasta. Peste trei zile avea să fie arestat de Gestapo şi ţinut în „arest protectiv” la Düsseldorf timp de şaisprezece zile cât a durat investigaţia legată de incident.

Gestapoul a interogat o serie de oameni. Primul martor a fost Gertrude Engel, fiica patroanei berăriei şi cea care depusese reclamaţia iniţială. în ziua respectivă era de serviciu la bar. Penk comandase şi băuse mai multe beri, dar la final refuzase să achite nota de plată. Urmase o discuţie aprinsă în cursul căreia Penk a numit-o pe mama lui Gertrud „o zgripţuroaică bătrână”. Apoi ţinuse clienţilor din jurul barului o cuvântare tăioasă, atacând politica externă „agresivă” a lui Hitler şi programul nazist de ajutor pentru iarnă (*Winterhilfswerk des Deutschen Volkes*[7]), pe care îl considera corupt, deoarece folosea donaţiile cetăţenilor pentru a finanţa programul destinat pensionarilor bătrâni şi săracilor din zonele rurale.

Peter Schoemann, un coşar din zonă, a confirmat relatarea lui Gertrud. După spusele lui, Penk era un susţinător fervent al comuniştilor. în cursul discursului său, Penk i-a întrebat pe ceilalţi clienţi din cârciumă dacă ar fi gata să i se alăture „în lupta cu arma în mână împotriva lui Hitler”. Când toţi ceilalţi i-au răspuns „în niciun caz”, Penk i-a făcut pe toţi „idioţi şi laşi”. Apoi l-a numit pe Schoemann „ticălos” şi l-a lovit peste obraz, pentru ca ulterior să se întoarcă spre un alt grup de clienţi, zicându-le: „Dacă strigaţi *Heil Hitler*, sunteţi toţi nişte nenorociţi şi laşi. Eu

7 Colectă organizată de Organizaţia de bunăstare a poporului naţional-socialist (*Nationalsozialistische Volkswohlfahrt)* în scopuri caritabile. Se ghida după sloganul: „Nimeni nu va muri de foame sau de frig.” Programul a fost aplicat prima oară în 1931, dar Hitler va susţine ulterior că ideea i-a aparţinut. Din octombrie până în martie, cetăţenii nevoiaşi primeau alimente, îmbrăcăminte, cărbuni şi alte produse de strictă necesitate. *(N. red.)*

spun *Heil Moskau* şi cel mai important lucru e că noi [comuniştii] mergem înainte."

Un proprietar de magazin în vârstă de 41 de ani pe nume Wilhelm Herson a declarat Gestapoului că, în cursul tiradei sale de beţiv, Penk a mai susţinut că şi capitaliştii, şi liderii nazişti duceau o viaţă luxoasă din banii scăzuţi de pe statele de plată ale muncitorilor. Herson a ripostat, spunându-i că, în calitatea sa de veteran care luptase pentru Germania în Primul Război Mondial, era gata oricând „să pornească la luptă dacă Hitler avea să cheme naţiunea sub arme". La care Penk i-a spus că este un „idiot".

într-un interogatoriu amplu, lui Penk i s-a cerut să explice purtarea sa de la berărie. Fusese beat criţă toată ziua şi nu-şi amintea nimic din cele întâmplate, a declarat Penk. îşi pierduse slujba în 1932, în timpul crizei, dar apoi intrase în Serviciului de Muncă al Reichului (*Reichsarbeitsdienst)* şi primise un post de filator. Nu avea deci niciun motiv să dea vina pe guvernul lui Hitler, a susţinut el, negând că ar fi avut vreo simpatie faţă de KPD.

Gestapoul a tras concluzia că în acest caz martorii spuneau adevărul, iar Penk mințea. Cu toate acestea, şi probabil datorită faptului că stătuse deja trei săptămâni la închisoare, Penk a fost eliberat, urmând ca decizia finală în acest caz să revină procurorului. Dar Penk era de acum luat în vizor. în 13 decembrie 1938, a fost arestat din nou. De data aceasta pentru o infracţiune de drept comun. Condusese o maşină în stare de ebrietate şi lovise un pieton care „suferise răni" în urma impactului.[40] în 9 ianuarie 1940, biroul Gestapo din München-Gladbach a comunicat centralei de la Düsseldorf că se renunţase la acuzaţiile legate de incidentul de la berărie. Procurorul-şef făcuse în schimb o înţelegere cu autorităţile militare locale pentru ca Penk să fie înrolat în armata germană.[41]

Existau dovezi clare cu privire la simpatiile procomuniste ale lui Penk, dar activităţile sale infracţionale,

precum furtul, vandalismul, conducerea în stare de ebrietate, violenţa şi contrabanda, erau la fel de grave. Gestapoul îl tratase cu remarcabilă indulgenţă. în plus, era un om cu grave probleme de alcoolism şi mereu pus pe harţă. Decizia finală a procurorului a fost de a-l înrola cu forţa în armata germană. Dată fiind personalitatea sa rebelă, este greu de presupus că disciplina rigidă a vieţii din armată a pus capăt conflictului său cu sistemul. Despre soarta finală a lui Penk nu există însă informaţii.

Prin 1937, când activitatea de reînarmare a Germaniei s-a intensificat, rezistenţa comunistă s-a manifestat în fabrici şi pe şantiere. Absenteismul, încetinirea lucrului şi sabotajele au devenit probleme constante în fabricile de armament.[42] în iunie 1936, în fabrica Opel de la Rüsselsheim, 262 de muncitori au întrerupt lucrul timp de 17 minute în semn de protest faţă de reducerea salariilor. Aceasta a dus la arestarea tuturor conducătorilor protestului de către Gestapo. în aceeaşi perioadă, greve similare au avut loc în Berlin, Dortmund şi Hamburg.[43] Un raport informativ din 1937 redactat de biroul Gestapo din Düsseldorf a ridicat problema creşterii nemulţumirii în rândul clasei muncitoare:

> După mitingurile din fabrică la care luau cuvântul reprezentanţi ai Frontului Muncii, dintre care unii nu aveau suficientă putere de convingere, starea de nemulţumire din rândul muncitorilor se manifesta în discuţiile ce urmau. în una dintre fabricile mari, reprezentantul Frontului a salutat muncitorii cu salutul [nazist] german, iar muncitorii abia i-au răspuns. La încheierea paradei fabricii, când reprezentantul a rostit din nou salutul german, muncitorii i-au răspuns clar şi tare, dar dând să se înţeleagă că folosiseră salutul german doar fiindcă se încheia parada fabricii. Mutările de personal în cadrul diferitelor fabrici, impuse de lipsa materiei prime, creează un mediu prielnic acţiunilor de subminare a moralului muncitorilor întreprinse de KPD.[44]

Este limpede că numeroşi activişti ai KPD-ului erau interesaţi să compromită programul de reînarmare. Printre aceştia s-a aflat şi Anton Kendricks (născut în 1887), muncitor necalificat din München-Gladbach şi comunist convins. Locuia la Viersen, localitate situată la aproximativ opt kilometri de oraşul său de baştină. Era de religie catolică şi figura în evidenţele Gestapo ca fiind „divorţat”.[45] în vara şi toamna lui 1938 lucra pentru firma de construcţii Züblin la fortificaţiile militare de pe graniţa de vest a Germaniei.[46]

Ludwig Esslinger era maistrul şantierului unde lucrau aproximativ o sută patruzeci de muncitori. Aceştia locuiau în barăci improvizate din apropierea şantierului. Munca era extrem de grea, cu program prelungit şi salarii mici. Semnale de nemulţumire legate de condiţii s-au făcut curând auzite din partea câtorva răzvrătiţi. Conflictul a izbucnit într-o du- pă-amiază de vineri din toamna lui 1938, când trei muncitori (pe nume Feder, Bloedel şi Glanzer) au părăsit şantierul fără învoire, ducându-se la o berărie din zonă. Când s-au întors din escapada lor neautorizată, maistrul i-a anunţat că le va tăia salariul pe ziua respectivă. La auzul acestei veşti, cei trei s-au supărat şi au devenit foarte agresivi. L-au ameninţat pe Esslinger cu bătaia şi au anunţat că nu vor mai munci, dacă acesta avea să-şi ducă la îndeplinire ameninţarea.

Conducătorul şantierului a raportat cazul Gestapoului, iar o serie de muncitori au fost interogaţi. Emil Schuler a declarat Gestapoului că Anton Kendricks, care nici măcar nu plecase la băutură cu cei trei, era adevăratul tartor al nemulţumiţilor de pe şantier. Se spunea că, de săptămâni de zile, îi stârnea pe oameni în legătură cu programul prelungit de lucru şi salariile mici şi că împrăştia informaţii defăimătoare menite să submineze autoritatea conducerii şantierului. Relatarea aceasta a fost coroborată cu a lui Kurt Dorner, un alt muncitor, care a susţinut că Anton Kendricks îl lovise fiindcă refuzase să participe la

ieşire. Toţi cei patru muncitori din fruntea nemulţumiţilor erau comunişti activi, a adăugat Dorner. Alt muncitor, pe nume Wilhelm Gelling, a susţinut că cei patru tartori îi hărţuiau şi îi incitau permanent pe muncitorii de pe şantier, în timpul turelor de noapte îi deranjau constant pe muncitori pentru ca aceştia să nu se poată concentra asupra sarcinilor lor. în timpul unei cuvântări a lui Hitler, difuzată la radio, Gelling chiar îl auzise pe Glanzer spunând: „Fiihrerul poate să mă pupe în fund."

În 28 octombrie 1938, Gestapoul l-a interogat pe Anton Kendricks, care a recunoscut că acuzele formulate de colegii săi, inclusiv cele cu privire la hărţuire, erau adevărate, dar a negat că ar fi simpatizant al KPD-ului. în aceeaşi zi, a fost interogat Feder, care la rândul lui a negat că se făcea propagandă comunistă pe şantier. A doua zi, Glanzer a fost chemat la interogatoriu. Acesta a mărturisit că făcuse două zile de închisoare pentru distribuirea de manifeste comuniste. A mai spus că nu a fost niciodată membru al KPD-ului, dar a admis că fusese un „simpatizant activ" al partidului comunist până în 1936, deşi nu mai era „militant", ca înainte de 1933. Şi el a recunoscut acuzaţiile de hărţuire, dar a susţinut că Feder şi Kendricks erau conducătorii muncitorilor nemulţumiţi.

în 29 octombrie 1938, în raportul final al Gestapoului se menţiona că Kendricks fusese unul dintre membrii militanţi ai KPD-ului până în 1927. în concluzie se arăta că toţi cei trei lideri ai acţiunii de instigare a muncitorilor se aflau cel mai probabil în legătură cu un grup comunist subversiv din zonă, dar că legătura nu putea fi verificată. Kendricks şi Glanzer au fost trimişi la închisoare până în ianuarie 1939, iar Feder până în martie 1939. Bloedel, care fusese implicat în ieşirea la băutură din acea după-amiază, a scăpat nepedepsit.

Este interesant să afli cum un grup de comunişti devotaţi încercau să instige muncitorii în cadrul unui proiect

legat de sistemul de apărare naţională. Pedepsele aplicate în acest caz au fost foarte uşoare. Pentru a obţine susţinerea din partea muncitorilor de pe şantier nu se foloseau de persuasiune, ci de ameninţări, hărţuieli şi violenţă. Cazul a ajuns în atenţia Gestapoului fiindcă micuţul grup de răzvrătiţi, aflaţi sub influenţa alcoolului, l-au amenințat pe maistru. Din momentul în care incidentul a fost raportat şefului de şantier, acesta a acţionat rapid, implicând poliţia secretă de stat. Majoritatea tăcută a muncitorilor, scăpaţi de acţiunile de intimidare, s-au simţit liberi să-i denunţe pe protestatari Gestapoului.[47]

în multe cazuri, era adesea dificil pentru Gestapo să facă diferenţa între un comportament „disident" şi adevărata rezistenţă comunistă. Un exemplu în acest sens este ancheta Gestapoului în cazul lui Heinz Wasschermann (născut în 1921) şi unui grup de ucenici dintr-o fabrică. Heinz Wasschermann provenea din Essen şi era ucenic la o fabrică de ţesături de mătase.[48] A fost acuzat că era şeful unui grup de tineri muncitori care scriseseră sloganuri antinaziste pe uşile toaletelor din două fabrici din Essen. Ancheta s-a demarat când directorul ţesătoriei de mătase Gehr din Essen a informat Frontul Muncii că în toalete fuseseră descoperite „scrieri comuniste". Sloganuri ca „împuşcaţi-l pe Hitler!", „Spânzu- raţi-l pe Goring!", „Trăiască Thälmann!" (conducătorul KPD-ului, aflat la închisoare) şi „Heil Moscova!" fuseseră scrijelite pe mai multe uşi ale toaletelor din fabrica Gehr. în 16 decembrie 1937, s-a mai descoperit în toalete un desen în care era înfăţişat un amerindian privind spre steaua roşie ce simboliza Uniunea Sovietică, însoţit de textul „Privind spre viitor". Toate aceste informaţii au ajuns la Gestapo în 5 ianuarie 1938.

Gestapoul a pus acest incident în legătură cu un val similar de inscripţii antinaziste descoperite în 1937 într-o fabrică din apropiere, aflată în proprietatea companiei

Colsmann. Sloganul „Ruşii vor veni în Germania” şi comentarii similare prosovietice au fost găsite pe uşile toaletelor. Directorul fabricii a menţionat că „atmosfera paşnică de muncă din fabrica noastră este serios afectată de asemenea injurii”. Deoarece foarte mulţi muncitori foloseau toaletele, pentru Gestapo a fost imposibil să stabilească vinovaţii, iar cazul a fost clasat.

Hans Zindel, şeful filialei Frontului Muncii de la fabrica Gehr, a sugerat Gestapoului că autorul sloganurilor procomuniste ar fi putut fi Rudolf Keelmann, un angajat care nu folosea niciodată salutul nazist. Bazându-se pe această observaţie, colegii săi concluzionaseră că nu era un simpatizant al naţional-socialismului. Keelmann a fost supus interogatoriului. A negat că ar fi fost vreodată membru al KPD-ului. Chiar el descoperise desenul cu indianul din toaletă, se enervase şi raportase îndată maistrului. Un alt muncitor, pe nume Wilhelm Frenz, a confirmat că, într-adevăr, Keelmann descoperise desenul, dar Frenz era de părere că, de fapt, Keelmann era „un bombănitor şi cusurgiu” cu simpatii comuniste, punând la îndoială afirmaţia celui din urmă că desenul îl enervase.

În încercarea de a-l descoperi pe cel responsabil, Gestapoul a interogat o mulţime de muncitori ai fabricii. Heinz Dresden, un membru activ al Tineretului Hitlerist, a negat că ar fi scris vreodată ceva pe uşile toaletelor. Hermann Stein, un alt membru al Tineretului Hitlerist, a recunoscut că în octombrie 1937 îşi scrisese numele pe uşa unei toalete, dar a negat că ar fi scris vreunul dintre celelalte sloganuri. A susţinut că Heinz Wasschermann desenase imaginea cu amerindianul şi scrisese dedesubt cuvintele „Privind spre viitor”. A mai spus şi că Wasschermann desenase pe altă uşă de toaletă o imagine cu o spânzurătoare, iar dedesubt scrisese „Rusia azi”. Acestea erau însă în mod limpede un slogan antisovietic şi o referire

clară la epurările brutale întreprinse de Stalin. Nu puteau fi considerat antinaziste.

Hans Zindel, reprezentantul Frontului Muncii, a declarat Gestapoului că scrijeliturile de pe uşile toaletelor erau doar nişte „glume infantile" şi nu dovada clară a activităţii rezistenţei comuniste în cadrul fabricii. Presupunea că, probabil, Keelmann îi îmboldise pe tinerii ucenici să facă acele graffiti, dar că el însuşi nu avea talentul de a desena chipul ame- rindianului. Hans Gudland, un ucenic în vârstă de cincisprezece ani, a recunoscut că el desenase conturul capetelor de indieni pe mai multe uşi de toaletă, dar că nu scrisese nimic sub ele. Un alt ucenic, Friedrich Wolf, a spus că văzuse capul amerindianului pe uşă (evident desenat de Gudland) şi că remarcase apariţia steluţei roşii şi a sloganul după câteva zile. Gestapoul l-a supus pe Heinz Wasschermann la două interogatorii. Muncitorul a negat că ar fi desenat chipul amerindianului, dar a recunoscut că scrisese sloganul de dedesubt. A tăgăduit, de asemenea, că ar fi fost vorba de un slogan procomunist. La cea de-a doua rundă de întrebări a recunoscut şi că desenase capul amerindianului.

Toţi ucenicii suspecţi au fost arestaţi în 12 martie 1938 şi închişi la El- berfeld, în vreme ce Gestapoul a continuat să interogheze şi alţi martori. S-a descoperit că băieţii îşi promiseseră să se acopere unul pe celălalt. Au fost luate probe ale scrisului lor de mână şi comparate cu inscripţiile de pe uşile toaletelor. Verificând inscripţiile de pe uşile toaletelor cu scrisul de mână al tuturor muncitorilor, ofiţerii care investigau cazul au ajuns la concluzia că Gustav Feelich erau autorul sloganurilor. în cursul interogatoriului, acesta a recunoscut că, într-adevăr, era autorul acelor inscripţii, dar nu şi al imaginii amerindianului. A dat asigurări Gestapoului că totul fusese doar „o glumă infantilă" şi nu avea motivaţii politice.

în raportul final al Gestapoului, datat 8 martie 1938, deşi apar opt suspecţi, doar trei — Gustav Feelich, Friedrich Walles, o persoană care nu fusese interogată anterior, şi Heinz Wasschermann — sunt citaţi ca principali inculpaţi. împotriva celor trei s-a început urmărirea penală. Gestapoul a hotărât să verifice datele referitoare la părinţii acestora. S-a constat că taţii lui Walles şi Feelich erau amândoi muncitori şomeri şi beneficiari ai ajutorului social. Nu exista însă niciun indiciu cu privire la implicarea familiilor celor acuzaţi în activităţi procomuniste. S-a notat ca element favorabil faptul că mama lui Walles era membră a organizaţiei naţional-socialiste a femeilor (*NS-Frauenschaft).*

După această uriaşă anchetă, care a consumat o mare parte din timpul ofiţerilor Gestapo, pentru ceea ce era, de fapt, o chestiune minoră, toţi cei trei băieţi au fost eliberaţi din închisoare la doar câteva zile după arestare, iar în 18 martie 1938 procurorul a renunţat la acuzaţiile împotriva lor.[49]

Semnarea pactului germano-sovietic în 23 august 1939 a reprezentat cu siguranţă un duş rece pentru rezistenţa comunistă şi antinazistă din Germania. Două zile mai târziu, conducerea KPD-ului a emis o declaraţie oficială care dădea o interpretare pozitivă neaşteptatei răsturnări de

Poporul muncitor german şi mai ales muncitorii germani trebuie să sprijine politica de pace a Uniunii Sovietice, să fie de partea tuturor

Ligă înfiinţată în 1931, prin fuziunea mai multor asociaţii naţionaliste şi naziste de femei. Între 1934 şi 1945 a fost condusă de Gertrud Scholtz-Klink. Edita revista cu apariţie bisăptămânală *NS-Frauen-Warte. (N. red.)*

popoarelor ameninţate de nazişti şi să lupte acum mai mult ca oricând pentru ca, în spiritul pactului de neagresiune încheiat de guvernul sovietic cu Germania, să fie încheiate pacte de pace similare cu Polonia şi România, cu Franţa şi Anglia şi cu toate

celelalte popoare care, pe bună dreptate, se simt amenințate de politica de agresiune a lui Hitler.[50]

În pofida acestei schimbări totale, de neînțeles, a politicii lui Stalin, simpatia comuniștilor germani pentru Uniunea Sovietică a rămas la fel de puternică. Cazul lui Erich Weiss (născut în 1900, în Remscheid, o localitate din sudul zonei industriale a Ruhrului), este un exemplu concludent. Weiss, un catolic însurat, avea ocupația de „deratizator".[51] Era, fără îndoială, un susținător devotat al KPD-ului încă de pe vremea Republicii de la Weimar. Dosarul său de la Gestapo conține informații despre patru condamnări anterioare, printre care posesie ilegală de arme și „pregătiri pentru un act de înaltă trădare". între august și septembrie 1933, fusese ținut în „arest protectiv", iar apoi condamnat la nouă luni de închisoare pentru procurarea de arme în folosul grupărilor de rezistență comuniste. Weiss a fost eliberat mai devreme în urma unei amnistii generale pentru prizonierii politici decretate de naziști în decembrie 1933.

După eliberare, Erich Weiss a dispărut complet din evidențele Gestapoului, până când a comis o greșeală fatală. Aceasta s-a petrecut în 31 august 1939, cu o zi înainte ca Polonia să fie invadată de Germania, operațiune militară care a declanșat cel de-al Doilea Război Mondial. Erich Weiss rămăsese fără benzină la mașină în timp ce se îndrepta spre casă. A oprit la o benzinărie, unde a aflat că nu aveau combustibil spre vânzare. Un tânăr binevoitor s-a oferit să-i dea el benzină din propria mașină. în acest timp, cei doi au început să discute despre ultimele evenimente internaționale și despre criză. Erich Weiss i-a spus tânărului că, dacă ar fi fost nevoit să se înroleze în armata germană, nu ar fi dispus să tragă în soldații străini. „Germania are să piardă războiul, a adăugat el. Stalin are să ajungă la Berlin să cânte *Internaționala*, să vezi atunci ce distracție are să fie."

Un bărbat, numit „Herr Thumann”, a auzit conversaţia, a notat numărul de înmatriculare al maşinii lui Erich Weiss şi a reclamat cazul la Gestapo. Weiss a fost arestat, dar a negat că ar fi făcut comentariile defetiste de care era acuzat. însă Gestapoul nu l-a crezut. A fost din nou acuzat de „pregătire a unui act de înaltă trădare” şi pus în „arest protectiv” timp de şase luni. La data de 1 martie 1940, înalta Curte Regională a oraşului Hamm, din nord-estul bazinului Ruhr, l-a condamnat pe Erich Weiss la trei ani de închisoare pentru activitate comunistă. Conversaţia aparent nevinovată la o staţie de benzină a fost principala dovadă care i-a adus condamnarea. Erich Weiss a fost eliberat în cursul anului 1942, dar în 1 decembrie 1942 a fost din nou pus în „arest protectiv”, fiind suspectat de simpatii comuniste continue. În ianuarie 1943 a fost trimis în infernul lagărului de concentrare de la Dachau.[52] Nu se mai ştie nimic despre soarta lui ulterioară. Aparent, comentariile lui imprudente erau relativ inofensive, dar trecutul său marcat de activităţi comuniste subversive a determinat Gestapoul să-l închidă pe toată perioada războiului.

Pe Aloys Vock (născut în 1891), un comunist originar din Duisburg, un oraş industrial din vestul Ruhrului, aflat la mică distanţă de Düsseldorf, capitala landului Renania de Nord-Westfalia, Gestapoul l-a tratat cu mult mai multă indulgenţă. în fişa sa personală a indicat că este de religie catolică, „divorţat” şi de meserie „marinar”. Lucra în serviciul de navigaţie de pe Rin.[53] Vock fusese înainte de 1933 un susţinător înfocat al KPD-ului. A fost arestat de Gestapo în mai 1933, fiind suspectat de colaborare cu grupurile de rezistenţă comunistă împotriva regimului hitlerist, dar s-a renunţat la acuzaţii din cauza „lipsei dovezilor”. în 5 octombrie 1939, a fost din nou arestat de Gestapo, deoarece un grup de membri ai Partidului Nazist îl auziseră comentând critic despre Adolf Hitler într-o berărie din Ruhrort, un cartier muncitoresc din zona portuară a

Duisburgului. „Hitler e în corzi”, le-ar fi spus el tovarăşilor săi de băutură, şi „se agaţă de tratatul cu Rusia”.

De data aceasta, Gestapoul a întreprins o anchetă detaliată în privinţa opţiunilor politice ale lui Vock. Au fost interogaţi mai mulţi martori. Trei membri ai Partidului Nazist au depus mărturie despre opiniile exprimate de Vock la berărie în ajunul atacării Poloniei de către Germania. La postul de radio naţional se transmitea discursul lui Adolf Hitler. în auzul celor din jur, Aloys Vock l-a lăudat deschis pe Stalin, numindu-l cel mai capabil om de stat. „Nu m-aş duce în ruptul capului pe front, a continuat el, mai bine îmi trag un glonţ în cap.”

Un nazist din zonă a povestit că Aloys Vock, căpitan de navă fluvială, era respectat de colegi, asupra cărora exercita o adevărată influenţă. Alţii l-au descris ca pe un comunist instigator, care îşi îndemna colegii să se agite pentru salarii şi condiţii de muncă mai bune. Organizaţia locală a Frontului Muncii susţinea că Aloys Vock împreună cu un coleg pe nume „Franz” făcuseră presiuni asupra marinarilor olandezi şi belgieni să se opună introducerii de salarii săptămânale fixe, prin care se sista generosul regim al plăţii orelor suplimentare. Alţi zece muncitori străini se alăturaseră, potrivit declaraţiilor, mişcării.

Dispunând de aceste informaţii, Gestapoul l-a interogat pe Aloys Vock, care a negat că ar fi fost vreodată membru al KPD-ului, dar a admis de bunăvoie că în perioada Republicii de la Weimar participase la adunări ale Partidului Comunist şi ale social-democraţilor, „din plictiseală”. A respins categoric acuzaţia că s-ar fi împotrivit noilor reglementări cu privire la salariile fixe sau că ar fi fost vreun soi de agitator sindicalist subversiv ori vreun membru al rezistenţei comuniste. Cât despre conversaţiile de la berărie, Aloys a pretins că părerile sale au fost distorsionate de cei care l-au denunţat. În realitate, susţinea el, nu spusese că

pactul germano-sovietic ar fi fost o victorie pentru Stalin, ci că reprezenta „un mare avantaj” pentru Germania.

Peste o lună, Aloys Vock a fost eliberat fără ca Gestapoul să-i aducă vreo acuzaţie.[54] Cei de la Gestapo erau în mod cert îngrijoraţi de comentariile prosovietice ale lui Aloys Vock de la berărie, precum şi de acuzaţiile ulterioare că ar activa ca sindicalist neoficial. Totuşi, au hotărât că nu reprezenta un pericol serios pentru Comunitatea Poporului, deşi afinitatea sa pentru mişcarea comunistă era clară.

Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a determinat o recrudescenţă a patriotismului german, de care au fost animaţi chiar şi opozanţii regimului. Sentimentul datoriei de germani i-a animat şi pe membrii clasei muncitoare, care anterior rezistaseră chemării naţional-socialismu- lui. Un exemplu tipic în acest sens ne oferă cazul lui Wilhelm Struck (născut în 1905) la Morsch, o mică localitate de pe Valea Superioară a Rinului. Era căsătorit, având, potrivit propriei declaraţii, meseria de „zugrav” şi pretindea că nu aparţine niciunei religii.[55]

Wilhelm Struck luptase ani de zile cu devotament şi curaj pentru cauza comunistă. Soţia sa, Anna, era şi ea o adeptă convinsă a extremei stângi. În toamna anului 1932, Struck căpătase o funcţie în organizaţia KPD din Hamburg-Altona. Era deja membru al Ligii Luptătorilor Frontului Roşu (*Rotfrontkämpferbund*— RFB), o asociaţie paramilitară strâns legată de KPD, ce fusese implicată în lupte grele de stradă cu naziştii în anii dinainte de ascensiunea lui Hitler la putere. Erich Honecker, care avea să devină conducătorul postbelic al Germaniei de Est (Republica Democrată Germană — RDG), era membru al organizaţiei, care fusese chiar interzisă de guvernul Republicii de la Weimar în 1929.

Membrii RFB-ului au fost printre primii arestaţi în raziile anticomuniste ale „cămăşilor brune” şi ale Gestapoului după preluarea puterii de către Hitler. Wilhelm Struck a fost ţinut în „arest protectiv” din 27 aprilie până în

5 mai 1933. A fost învinuit, judecat şi condamnat pentru „tentativă de înaltă trădare". Judecătorul l-a considerat „dezonorat" drept cetăţean, ceea ce însemna că nu avea să aibă nicicând dreptul de a se înrola în armata germană. Struck a fost trimis la închisoarea din Rendsburg, în landul Schleswig-Holstein, să-şi ispăşească pedeapsa. A fost eliberat în 5 mai 1935- Gestapoul îl considera însă un „inamic al statului" şi a continuat să-l ţină sub strictă supraveghere. în dosarul lui apar informaţii mereu actualizate despre locul unde se afla şi activitatea lui.

în 7 martie 1938, biroul din Düsseldorf a primit o solicitare de la biroul din Hamburg pentru a-l convoca pe Wilhelm Struck la un interogatoriu, deoarece se presupunea că era implicat în continuare în activităţi comuniste ilegale. în 24 martie 1939, a fost interogat. Cu această ocazie, Struck a recunoscut de bunăvoie că sarcina sa principală în KPD înainte de 1933 era să distribuie manifeste poliţiştilor de rând, să adune informaţii despre ei şi să stabilească relaţii cât mai strânse cu aceştia. Infiltrarea comuniştilor în poliţie în perioada Republicii de la Weimar era destul de puternică, a spus el. Şi a oferit chiar nume de poliţişti care furnizaseră KPD-ului informaţii. După interogatoriu, nu i s-au adus niciun fel de acuzaţii. în 3 noiembrie 1939, ofiţerii biroului din Osnabrück i-au informat pe colegii din Düsseldorf că Wilhelm Struck lucra acum într-o fabrică de armament din localitate. Nu existau semne că ar fi fost implicat în activităţi de rezistenţă.

în 12 decembrie 1940, acel comunist cu state vechi şi aparent devotat cauzei a făcut în mod inexplicabil cerere să fie primit în armată. Nu exista nicio explicaţie de ce şi-ar fi dorit să lupte pentru Hitler în Wehrmacht. La acea vreme, pactul germano-sovietic era încă în vigoare, iar unicul duşman al Germaniei în război era Marea Britanie. în cererea sa de înrolare, Struck scria: „Azi sunt un susţinător

convins al Führerului şi al naţional-socialismului. Aş dori să-mi recapăt onoarea slujind în armată."

Administraţia naţional-socialistă a districtului Krefeld a refuzat să-i aprobe cererea. Convertirea sa bruscă la naţional-socialism era privită cu profundă neîncredere. Nouă luni mai târziu, în 15 august 1941, biroul Gestapo din Krefeld a raportat că Wilhelm Struck trăia acum în Krefeld. Divorţase de prima sa soţie, comunista Anna, fiind căsătorit cu proprietara unui magazin de fructe şi legume. Wilhelm lucra şi el în magazin.
Oficiul forţelor de muncă l-a chemat la un interviu, oferindu-i un post de zugrav, pe care el l-a refuzat. Se menţionează că Struck plătea 30 de RM alocaţie pentru cei doi copii din prima căsătorie. Această alocaţie era subvenţionată de la ajutorul de stat. Era limpede că oficiul de muncă îl considera pe Struck un „chiulangiu". A fost avertizat că, dacă nu începea să lucreze curând cu normă întreagă, avea să sufere consecinţele. O persoană considerată a fi „certată cu munca" (*arbeitsscheu* *) putea fi trimisă chiar şi într-un lagăr de concentrare.

în martie 1942, Struck a întrebat iarăşi dacă s-ar putea înrola. Gestapoul din Düsseldorf a refuzat din nou să-şi dea consimţământul. în 19 februarie 1943, după înfrângerea catastrofală suferită de nemţi la Stalingrad, s-a produs o schimbare de poziţie, iar cererea lui Wilhelm Struck de a lupta pentru Germania fost în cele din urmă aprobată. A fost trimis într-o unitate care nu pleca spre Uniunea Sovietică, ci avea să lupte în Africa de Nord împotriva Aliaţilor occidentali.[56]

Acest caz vine să ilustreze complexitatea experienţelor comuniştilor în regimul hitlerist. Avem aici de-a face cu un personaj care aparent a suferit o transformare radicală de la devotamentul fanatic faţă de KPD la susţinerea naţional-socialismului şi dorinţa surprinzătoare de a se înrola. Nu se ştie ce a determinat îndepărtarea sa de

comunism, dar divorţul de Anna, prima sa soţie care era o comunistă înflăcărată, şi căsătoria cu o negustoreasă de zarzavaturi şi fructe pronazistă vor fi fost factori ce au contribuit la transformarea lui. Dar abia după devastatoarea înfrângere de la Stalingrad i s-a permis şi lui Struck să intre în armată. Nu se cunosc date despre soarta lui ulterioară.

După declanşarea ofensivei împotriva Uniunii Sovietice din 22 iunie 1941, rezistenţa comunistă a prins avânt. Numărul de manifeste anti- naziste a crescut de la 62 în ianuarie 1941 la 10 277 în octombrie. Un număr restrâns de grupuri comuniste subversive s-au manifestat din nou. Foşti tovarăşi care în mod evident făcuseră un pas înapoi au revenit în toiul luptei. Unul dintre ei a fost Friedrich Grossmann (născut în 1899), de meserie lăcătuş. Era născut la Metz, în provincia Lorena, care aparţinea de Franţa pe vremea copilăriei lui. Căsătorit, susţinea că nu aparţine niciunei religii.[57] în 25 ianuarie 1943, Grossmann trăia în oraşul industrial Wuppertal, din bazinul Ruhrului, când a fost arestat de

Astfel erau desemnaţi cei care nu doreau să muncească. Era vorba de bărbaţii care, deşi nu aveau vârsta de pensionare, refuzaseră mai multe oferte de angajare. Pe acest temei, mii de bărbaţi au fost internaţi în primăvara lui 1938 în lagărul de la Buchenwald. *(N. red.)*

Gestapo, fiind bănuit de „intenţie de înaltă trădare". Potrivit declaraţiilor a şase martori, dintre care unii erau rudele lui, se implicase activ în reconstruirea organizaţiei ilegale a partidului comunist din Wuppertal, distribuise manifeste şi ţinuse adunări comuniste în propriul său apartament. Gestapoul i-a percheziţionat locuinţa, dar nu a găsit niciun fel de literatură comunistă.

În timpul interogatoriului, Grossmann a declarat că, iniţial, fusese membru al SPD, dar se alăturase KPD-ului în 1923 şi activase în organizaţia paramilitară a Ligii Luptătorilor Frontului Roşu (RFB). Făcuse parte dintr-un grup care ucisese un poliţist în timpul Republicii de la Weimar şi primise o condamnare de unsprezece ani de închisoare pentru „înaltă trădare". Fusese eliberat după ce

ispăşise patru ani. A părăsit apoi şi KPD-ul în urma unui conflict cu un lider local şi se înscrisese în *Rote Hilfe* (Ajutorul Roşu), o organizaţie de solidaritate a KPD-ului care oferea sprijin foştilor deţinuţi politici. A continuat să voteze pentru KPD până în 1933 când partidul a fost interzis prin lege. După aceea, pretindea el, încetase să mai activeze politic.

După invazia Uniunii Sovietice se întâlnise din întâmplare cu un fost tovarăş de partid.[58] Au început să se viziteze în mod regulat, împreună cu soţiile, dar nu au discutat niciodată chestiuni politice. Vechiul său prieten a încercat apoi să-l recruteze pentru diverse acţiuni ilegale ale KPD-ului, iar el a fost de acord. La clubul societăţii corale din care făcea parte, s-a întâlnit cu Erich Lossner, alt fost membru KPD, care i-a înmânat trei manifeste comuniste. Când a ajuns acasă, a ars manifestele în soba sa de la bucătărie. Dar în scurt timp şi-a recăpătat încrederea şi s-a alăturat unui grup comunist ilegal condus de Alois Kape, în care activa şi fostul deputat comunist Hugo Paul.

Gestapoul l-a ţinut cinci luni pe Friedrich Grossmann în „arest pro- tectiv", iar apoi l-a eliberat. Acest tratament blând se datorează probabil faptului că în timpul interogatoriilor a oferit Gestapoului numele unor membri-cheie ai rezistenţei comuniste.[59]

în perioada războiului o problemă mult mai gravă pentru Gestapo a reprezentat-o colaborarea tot mai intensă a comuniştilor cu uriaşul grup de muncitori străini aduşi în Germania şi folosiţi ca muncitori în fabricile de armament. Ofiţerii Gestapoului primiseră în 8 martie 1940 de la Reinhard Heydrich în persoană indicaţii cum să abordeze problema muncitorilor străini. Se cerea tratarea cu deosebită asprime a următoarelor acţiuni: insubordonarea la locul de muncă, sabotajul industrial, orice relaţie sexuală între germani şi străini şi orice legătură cu alte persoane în baruri şi restaurante. Asemenea evreilor, muncitorii străini

erau obligaţi să poarte în public ecusoane de identificare. Polonezii, de exemplu, primeau un ecuson purpuriu cu litera P cusută în mod vizibil.[60] în august 1944, în oraşele şi satele Germaniei trăiau 6 milioane de muncitori străini şi 2,5 milioane de prizonieri de război. Acest „nou proletariat" se compunea din 2 milioane de muncitori sovietici, 2,5 milioane de prizonieri de război ai Armatei Roşii, 1,7 milioane de muncitori polonezi, 300 000 de cehi, 270 000 de olandezi şi 200 000 de belgieni.[61]

în 1942, între lunile mai şi august, 79 821 de muncitori străini au fost arestaţi, dintre care 4 962 erau implicaţi în relaţii „nepotrivite" cu germani. Gestapoul s-a văzut suprasolicitat de numărul mare de cazuri de fraternizare ale nemţilor cu muncitorii veniţi din afara ţării. Relaţiile sexuale între străini şi autohtoni puteau duce la o condamnare la moarte. Numărul bărbaţilor nemţi care au abuzat de muncitoarele străine din fabrici şi lagăre de muncă este incalculabil, multe femei şi fete având reţineri să raporteze abuzul sexual de teamă că aveau să fie trimise într-un lagăr de concentrare.

Nemţoaicele care întreţineau relaţii sexuale cu muncitori străini în timp ce soţii lor erau pe front riscau să fie supuse unor acte extreme de umilire publică. Propaganda nazistă punea mare preţ pe ideea că soţia „ariană" a unui soldat reprezenta un model de moralitate în timp ce soţul ei lupta în război.[62] Cazul Dorei von Cabitz, o muncitoare de la o fermă din Oschatz, acuzată că ar fi întreţinut relaţii sexuale nu doar cu unul, ci cu mai mulţi muncitori polonezi oferă un exemplu tipic şi sugestiv. Organizaţia locală a Partidului Nazist a pus la cale pedepsirea ei. Un raport al SD-ului relatează cum a decurs totul:

> încă de dimineaţă se dusese vorba că o femeie germană avea să fie expusă la stâlpul infamiei. începând cu ora 9, aspectul localităţii s-a schimbat, iar puţin înainte de ora 11 centrul localităţii Oschatz era plin de oameni; voiau cu toţii să o vadă pe femeia

germană dezonorată. La 11 fix, von Cabitz, având capul ras, a fost primită cu vorbe de ocară din partea mulţimii adunate. A fost pusă la stâlpul infamiei aflat într-o cuşcă. Pe o placă fixată de stâlp era scris următorul text:

„Am fost o femeie lipsită de onoare prin aceea că am căutat şi am avut relaţii cu polonezi. Făcând aceasta, eu m-am exclus din Comunitatea Poporului. [3]

Aceste acte oribile de umilire publică erau gândite să le descurajeze pe celelalte femei de a se angaja în relaţii sexuale cu muncitorii străini, însă nu şi-au atins scopul. Numărul cazurilor de relaţii sexuale interzise a continuat să crească după 1943. Nu toate dintre ele au sfârşit prin a fi supuse oprobriului public precum Dora von Cabitz. Mult mai tipic este cazul lui „Frau Kohl", o vatmaniţă, reclamată în 17 decembrie 1941 de cumnatul ei că s-ar fi angajat într-o relaţie cu un muncitor italian. În timpul interogatoriului, Kohl a negat că relaţia ei cu italianul ar fi de natură sexuală. El doar îi dădea lecţii de italiană. Uneori îi permitea să rămână la ea peste noapte, dar dormea pe canapea. De asemenea, a declarat că dorea să se despartă de soţul ei, care obişnuia să o bată. Gestapoul i-a dat un avertisment, cerându-i să întrerupă orice relaţie cu prietenul ei italian.[64]

O altă problemă importantă cu care se confrunta Gestapoul în perioada războiului era indisciplina generală din rândul muncitorilor străini din fabrici. Regimul nazist se sprijinea tot mai mult pe aceştia pentru a-şi realiza programul de înarmare, în timp ce presiunea din partea Aliaţilor se amplifica, mai ales în ultimele faze ale războiului. Dintre cele 388 000 de arestări efectuate de Gestapo între ianuarie şi septembrie 1943, 260 0000 se refereau la „încălcarea contractului de muncă de către muncitorii străini".[65] în fabricile de armament, muncitorii străini reprezentau chiar şi 33% din forţa de muncă. Majoritatea lor erau, de fapt, fiinţe subnutrite, crunt exploatate. în primele şase luni ale anului 1944, autorităţile au raportat că 32 236

de muncitori ruşi din minele de cărbuni şi-au pierdut viaţa. în realitate, au fost lăsaţi să moară de foame.[66]

Pentru a limita proliferarea cazurilor ce cădeau în sarcina Gestapoului, directorii fabricilor au primit puteri speciale de a trata cu „muncitorii din Est", printre care posibilitatea de a-i trimite trei zile la închisoare în taberele de muncă ce funcţionau pe lângă multe unităţi economice. însă cele mai multe cazuri reveneau Gestapoului. Robert Ledux, un muncitor francez recrutat de fabrica de armament a firmei Krupp, a fost reclamat în februarie 1944 pentru că pregeta să execute ceea ce avea de făcut. Un maistru îi ceruse să mute o bucată grea de fier, dar el replicase: „Nu primesc mâncare, nu muncesc." între cei doi a izbucnit un scandal, în urma căruia Gestapo l-a transferat pe francez într-un lagăr de reeducare.[67]

Cazurile în care comuniştii şi muncitorii străini erau suspectaţi de colaborare erau întotdeauna investigate minuţios. Ancheta referitoare la Hermann Haus (născut în 1892), originar din Duisburg, oferă un exemplu edificator. Haus era căsătorit, avea patru copii şi, potrivit declaraţiei sale, era de profesie cizmar. Lucra la rău-famata întreprindere chimică IG Farben din oraşul Krefeld, în vestul Renaniei, în momentul când a intrat în atenţia Gestapoului.[68] La data de 1 martie 1943, a fost reclamat de către un director al fabricii pentru că ar fi făcut declaraţii comuniste şi pentru că îi îndemna pe muncitorii străini să lucreze lent pentru a ob- strucţiona efortul de război al Germaniei.

Gestapoul a interogat un număr mare de muncitori din fabrică pentru a afla dacă învinuirile erau adevărate. Directorul a declarat că, în timpul pauzelor de masă, Haus se separa de colegii lui germani, preferând să-şi petreacă timpul cu muncitoarele străine, mai ales cele din Belgia, şi în special cu una dintre ele, pe nume „doamna Pellus". Legaseră o prietenie strânsă după ce aceasta din urmă ar fi consolat-o şi ar fi sprijinit-o pe nevasta lui Haus în timpul

unei sarcini. Când un maistru a certat-o pe doamna Pellus fiindcă plecase cu o jumătate de oră mai devreme de la lucru, Haus a intervenit în favoarea ei.

Existau, de asemenea, reclamaţii că Haus i-ar fi incitat pe muncitorii străini la acte de sabotaj industrial. Un maistru pe nume Fritz Kruger îl suspecta că făcuse agitaţie printre muncitorii străini cerându-le să muncească mai încet, dar nu a putut să ofere nicio dovadă în acest sens. Un alt maistru, pe nume Aloys Engelhart, l-a descris pe Haus drept „irascibil, leneş şi nedisciplinat", dar n-a oferit nicio dovadă că ar fi îndemnat muncitorii să se implice în sabotaje.

O muncitoare germană a povestit Gestapoului că Haus o certase pentru că muncea prea mult. În urmă cu ceva timp, femeia îi dăduse un pantof la reparat, dar în loc să-i ceară bani pentru manoperă, Haus i-a propus o întâlnire. Ea l-a refuzat, iar după aceea Haus s-a tot legat de ea din cele mai mărunte pricini. Şi alte două muncitoare au oferit declaraţii asemănătoare.[69] Una a susţinut că Haus a avut o relaţie cu cel puţin o muncitoare străină din fabrică. Aceasta era o învinuire gravă, care putea duce la condamnarea la moarte. O altă colegă de serviciu, care era măritată, a povestit că Haus îi făcea adesea şi ei avansuri.

Alte muncitoare germane au susţinut că Haus le cerea mereu muncitorilor străini „să nu muncească prea mult". S-a mai spus şi că le furniza ulei furat unor prizonieri de război care lucrau în fabrică. în faţa Gestapoului, directorul fabricii a fost de părere că Haus fie era un comunist pus pe sabotaj industrial, fie un agresor sexual, obsedat de muncitoarele străine. Orice necaz pricinuit de muncitoarele străine trebuia pus în seama lui Haus, a concluzionat şeful său.

Gestapoul l-a interogat pe Haus în legătură cu toate aceste învinuiri. Nu au găsit însă nicio dovadă că ar fi fost comunist sau agitator sindical, sau că ar îndemna la sabotaj

industrial din motive politice. între 1910 şi 1920 fusese un soldat credincios al armatei germane, iar în ultimii patru ani fusese un harnic muncitor la IG Farben. Respingând toate acuzaţiile împotriva lui drept bârfe răutăcioase, Haus l-a identificat pe şeful său de tură drept denunţătorul iniţial, deoarece între ei exista de mult timp o aversiune personală. Niciuna dintre acuzaţiile de ordin sexual nu era adevărată, a spus el. A negat că ar avea o relaţie cu doamna Pellus, el şi nevasta sa fiind prieteni cu soţii belgieni.

în raportul final, Gestapoul trăgea concluzia că nu existau dovezi în sprijinul afirmaţiei că Haus ar incita muncitorii din fabrică la încetinirea lucrului sau chiar la sabotaj. Iar versiunea sa cu privire la acuzaţiile sexuale a fost acceptată fără înconjur. Haus a fost eliberat din „arestul protectiv" în 6 martie 1943. Fusese deţinut doar cinci zile. Herr Kurberg, directorul fabricii IG Farben, a scris Gestapoului că nu doreşte să-l piardă pe Haus, care era „un muncitor atât de bun". S-a hotărât să fie transferat într-o altă unitate.[70]

Este limpede că Gestapoul nu a izbutit să anihileze simpatiile comuniste ale proletariatului german, dar la fel de limpede este şi că ilegaliştii comunişti duceau o luptă fără sorţi de izbândă. Toate cazurile Gestapoului privind presupuşi comunişti pe care le-am analizat au fost investigate exhaustiv şi minuţios. Au fost aduşi numeroşi martori pentru a fi interogaţi. Fiecare caz în parte a fost tratat cu zel şi eficienţă de profesionişti. Finalmente s-a făcut o evaluare clară a pericolului pe care fiecare individ îl reprezenta pentru Comunitatea Poporului. Gestapo a luat cele mai aspre măsuri împotriva celor dovediţi ca activişti ai KPD, mai ales a celor care aveau convingeri „politice" anterioare. Acuzaţii erau plasaţi în „arest protectiv" din momentul în care ieşea la iveală vreo informaţie că ar fi în continuare dedicaţi cauzei comuniste. în toate cazurile analizate aici, maşinăria Gestapoului a fost pusă în mişcare

de un denunţ din partea unui membru al clasei de mijloc ori al clasei

Observaţia incisivă a fostului ofiţer Gestapo Hans Gisevius, potrivit căreia numeroşi indivizi din rândul proletariatului se dovedeau tot mai dornici să coopereze cu Gestapoul pare a fi corectă, dacă judecăm cazurile examinate aici.[72] Se pare că presiunea de a se conforma conceptului naţional-socialist al unei „Comunităţi a Poporului" unite îşi dovedise eficienţa la sfârşitul anilor 1930 chiar şi în rândul clasei muncitoare. În acest nou context social-politic, denunţarea „duşmanului poporului" devenea o îndatorire patriotică. în locuri obişnuite, ca berăria, biroul de la serviciu ori staţia de benzină, trebuia să fii atent la orice remarcă de natură politică. Un comentariu inadecvat putea duce şi de cele mai multe ori chiar ducea la o anchetă a Gestapoului.

După cum spunea Robert Ley, conducătorul Frontului Muncii: „Singurii oameni care mai au în Germania o viaţă privată sunt cei adormiţi." Pentru comunişti această

butadă era întru totul corectă

.5
DENUNŢĂ-ŢI VECINUL

S-a estimat că 26% dintre toate cazurile Gestapoului au pornit de la un denunţ din rândul populaţiei[1], spre deosebire de cele doar 15% bazate pe activităţile de supraveghere.[2] Denunţătorii proveneau din medii sociale foarte diferite, însă erau rare cazurile în care persoane aparţinând clasei de sus sau clasei medii cu studii reclamau comportamentul disident al vreunui concetăţean.[3] Membrii clasei de mijloc inferioare şi ai gulerelor albastre, muncitorimea, erau cei mai frecvenţi denunţători. Profesioniştii din clasa de mijloc reprezentau mai puţin de 10% dintre cei care denunţau.[4] Aproximativ 80% erau bărbaţi. Aceştia contactau Gestapoul după ce asistau la incidente petrecute la serviciu sau în locuri de distracţie. Femeile formau restul denunţătorilor. De obicei, îşi reclamau soţii, rudele şi vecinii în contextul unor situaţii domestice.[5]

Un studiu referitor la 213 denunţuri din dosarele de caz ale Gestapoului din Düsseldorf arată că 37% dintre persoane denunţau pe cineva pentru a-şi rezolva un conflict personal.[6] Cea mai bună formă de apărare pentru cei denunţaţi era de a trezi suspiciuni în legătură cu acuzatorul. Ofiţerii Gestapoului au ajuns maeştri în a descoperi motivele ascunse ale unui denunţ. Se întâmpla însă rareori ca un denunţător să sufere vreo consecinţă pentru vina de a fi adus cuiva acuzaţii false. Excepţie a fost un caz care a început într-o după-amiază la o berărie bavareză dintr-o mică localitate rurală. Doi bărbaţi care nu se cunoşteau s-au prins într-o conversaţie în cursul unei sesiuni prelungite de băut. Unul dintre ei s-a îmbătat în aşa hal, încât şi-a pierdut

cunoştinţa pentru scurt timp. Când s-a trezit, camaradul lui de băutură i-a spus că a vorbit în somn despre un act de trădare împotriva guvernului lui Hitler şi că un membru de vază al filialei locale de partid i-a auzit comentariile. Peste câteva zile, respectivul membru de partid l-a contactat pe bărbatul care făcuse comentariile an- tinaziste, amenințându-l că îl va denunța dacă nu îi va plăti tăcerea cu o sumă de bani. Omul a plătit în total 350 RM acelui membru de partid, şi ajunsese în pragul falimentului când s-a hotărât să reclame situaţia Gestapoului. Şantajistul a fost găsit, arestat, judecat şi condamnat la moarte.[7] Legea în baza căreia se făcea orice denunţ era cuprinzătorul „Decret împotriva atacurilor periculoase la adresa guvernului mişcării naţionale" *(„ Verordnung zur Abwehr heimtückischer Diskreditierung der nationalen Regierung")*, care a intrat în vigoare în 21 martie 1933. Aceasta conţinea următoarele prevederi:

1. Cel care în mod premeditat face ori răspândeşte o afirmaţie care se dovedeşte neadevărată sau denaturată în mod grosolan şi poate aduce grave prejudicii bunului mers al Reichului sau al unui land, reputaţiei guvernului Reichului sau a guvernului unui land ori a partidelor şi asociaţiilor ce sprijină aceste guverne, va fi pedepsit, în cazul în care nu există sancţiuni mai grele prevăzute de alte regulamente, cu închisoare de până la doi ani, iar dacă enunţă public ori răspândeşte afirmaţia, cu închisoare de cel puţin trei luni de zile.
2. Dacă prin fapta sa se produce un prejudiciu grav pentru Reich sau un land, se va impune pedeapsa cu muncă silnică.
3. Dacă fapta este comisă din neglijenţă, cel în cauză va fi sancţionat cu închisoare de până la trei luni sau cu amendă.[8]

Decretul a fost completat în 20 decembrie 1934 prin „Legea împotriva atacurilor perfide la adresa statului şi

partidului". Aceasta prevedea cea de-a patra clauză, prin care se pedepsea cu închisoarea orice „afirmaţie duşmănoasă, instigatoare sau vădind intenţii josnice" la adresa oficialităţilor statului şi Partidului Nazist. Paragraful 42 al „Legii funcţionarului public" („*Deutsches Beamtengesetz*") din 1937 impunea tuturor angajaţilor statului să raporteze Gestapoului orice activităţi antistatale.[9] Toate aceste legi erau o invitaţie pe faţă la denunţuri împotriva celor ce ar fi făcut observaţii denigratoare la adresa regimului nazist. Sancţiunile pentru acest tip de infracţiuni variau de la una până la şase luni de închisoare. Contrar părerii generale, ele nu au condus la un val de denunţuri.

„Curtea specială" de la Miinchen a judecat 4 453 de asemenea cazuri între 1933 şi 1939, în urma cărora doar 1 522 de inculpaţi au fost condamnaţi.[10] în 1937, 17 168 de „atacuri periculoase" au fost reclamate Gestapoului în toată Germania.[11]

O astfel de anchetă a început în 15 septembrie 1933, când Friedrich Weltbach, un muncitor dintr-o turnătorie de cupru din oraşul industrial renan Duisburg, a contactat organizaţia de partid (NSJB). El a raportat că maistrul său, Heinrich Veet (născut în 1876), refuza în mod repetat să răspundă cu salutul hitlerist când este salutat de colegi, nu le permitea muncitorilor să asculte nici cele mai importante transmisii la radio ale conducătorilor şi adesea făcea remarci denigratoare despre regimul nazist.[12] Cazul a fost transmis Gestapoului pentru a fi investigat. Au fost chestionaţi mai mulţi muncitori.[13] Friedrich Weltbach a declarat că îl găsea adesea pe Veet în sala de întruniri a fabricii. într-una din zile, Weltbach i-a spus „bună dimineaţa" însoţit de salutul hitlerist. „Mai slăbeş- te-mă cu rahatul ăla", i-a răspuns Veet supărat. Un alt muncitor îşi amintea că, atunci când a vorbit în termeni elogioşi despre Adolf Hitler în faţa lui Veet, acesta a spus: „Nu mai vorbi

prostii", adăugând „Am să-ţi trag un şut în fund dacă mă iei cu salutul hitlerist." Conducătorul organizaţiei de partid din fabrică a susţinut că instalase un radio în sala de întruniri, pentru ca angajaţii să poată asculta discursurile importante ale conducătorilor naziști. într-o dimineaţă i-a invitat pe mai mulţi ucenici să asculte un discurs al Fiihrerului. Când Veet a auzit de invitaţie, i-a avertizat pe muncitori că nu pot să-şi lase lucrul baltă ca să asculte o cuvântare. La rândul lui, tehnicianul Karl Koptur a precizat: „întâmpinam pe toată lumea cu salutul hitlerist. Dar am observat că Veet nu îmi răspundea niciodată în acelaşi fel. Mi-a spus că se mulţumea să spună: «Bună dimineaţa»." Gestapoul a mai fost informat că la nivelul conducerii fabricii se ştia de prevederea legală ca toţi muncitorii să folosească salutul hitlerist între ei. Un raport al Gestapoului din 22 septembrie 1933, ajungea la concluzia că: „Toată lumea din fabrică îl urăşte [pe Veet]."

Bazându-se pe atâtea dovezi aparent convingătoare cu privire la comportamentul antinazist al lui Veet, Gestapoul l-a ridicat şi l-a pus în „arest protectiv". A fost trimis într-un lagăr de concentrare din apropiere. Fratele lui Veet, Andreas, a angajat un avocat din localitate pentru a-i obţine eliberarea. A trimis de asemenea o mărturie personală în sprijinul fratelui său către şeful poliţiei din Duisburg. în aceasta menţiona că Heinrich şi-a slujit patria ca soldat în forţa expediţionară din 1900 trimisă să înăbuşe Răscoala Boxerilor[8] şi în Primul Război Mondial. Fusese decorat cu Crucea de Fier, Clasa a Doua, şi cu alte medalii pe parcursul unei brave cariere militare. în anii 1920, Heinrich Veet s-a alăturat Partidului Poporului German (*Deutsche Volkspartei* — DVP). îl lăuda adesea pe kaizerul

8 Răscoală care a avu: loc în:re anii 1899 şi 1901 în China, împo:riva colonialiştilor. Şi-a lua: numele de la membrii unei miliţii locale, care practicau artele marţiale (denumire şi „box chinezesc" în Occiden:). „Boxerii" l-au asasina: pe minis:rul german în China, baronul Clemens von Ketteler. Ca urmare, kaizerul Wilhelm al II-lea a rrimis un corp expediţionar de soldaţi care să-i pedepsească pe răsculaţi *(N. red.)*

Wilhelm al II-lea şi arbora acasă culorile steagului german dinainte de 1914. Nutrea o profundă duşmănie faţă de comunişti şi socialişti, concluziona fratele său.

Directorul fabricii a trimis la rândul său o scrisoare de susţinere către Gestapo. în aceasta sublinia că Veet lucra la firmă din 15 noiembrie 1918 şi că era „un adevărat [patriot] german, care îşi făcuse mereu datoria". Putea fi uneori „puţin cam necioplit" în modul în care îşi trata colegii, dar acesta era felul său de a fi. Şi nu era o dovadă că ar fi fost un opozant al regimului lui Hitler.

în 16 octombrie 1933, Wilhelm Wagener, avocatul angajat să-l apere pe Heinrich Veet, a trimis o scrisoare Gestapoului, cerând eliberarea acestuia din lagărul de concentrare. „Veet este un conservator de modă veche, scria Wagener. îi este greu să se adapteze la cerinţele noului regim, dar aceasta nu înseamnă că s-ar opune în vreun fel statului naţional-so- cialist." Acuzaţiile aduse de colegii lui de muncă, a adăugat el, erau toate motivate de resentimente personale. Pentru a-l ajuta, proprietarii fabricii erau dispuşi să-i facă lui Veet o ofertă de pensionare timpurie, dacă acesta era eliberat.

Evident, scrisoarea avocatului a provocat o puternică impresie. Gestapoul a hotărât să-l elibereze pe Veet fără să-i aducă vreo acuzaţie. Acesta a semnat, la

rândul său, următoarea declaraţie: „Promit ca pe viitor să nu întreprind nimic împotriva dorinţelor statului. Poliţia m-a avertizat că, dacă am s-o fac, voi ajunge la închisoare.”[1]

[4]Cum mulţi dintre denunţători erau colegi de muncă, cazul lui Heinrich Veet poate fi considerat tipic. Dar erau extrem de rare situaţiile în care subordonaţii îşi reclamau superiorul. De obicei, era invers. în acest caz însă, denunţătorul, un nazist convins, şi-a prezentat acuzaţiile la organizaţia de partid a fabricii, care a transmis reclamaţia Gestapoului. Iniţial, denunţătorul a fost în stare să-i convingă pe anchetatori să creadă versiunea sa, care a şi fost coroborată cu declaraţiile unor tineri muncitori pronazişti. Intervenţia inspirată a fratelui lui Veet a făcut ca sentinţa iniţială să fie respinsă. Gestapoul a fost impresionat de mărturiile fratelui, ale angajatorului şi ale avocatului său. Toţi aceştia erau membri marcanţi ai Comunităţii Poporului. Portretul lui Veet făcut de ei îl prezenta ca pe un bărbat decent şi patriot, care se apropia de vârsta pensionării şi întâmpina oarecare greutăţi în a se adapta la noile cerinţe ale regimului nazist.

Gestapoul trata acuzaţiile împotriva unor cetăţeni care în mod obişnuit nu încălcau legea cu profesionalism şi,

adesea, cu o doză de compasiune. Ofiţerii Gestapoului erau de părere că, în general, cetăţenii germani nu reprezentau o ameninţare reală la adresa regimului nazist. Reinhard Heydrich emitea adesea ordine prin care le cerea subalternilor să manifeste „reţinere" atunci când interogau cetăţeni germani „obişnuiţi".[15] De altfel, în interogatoriile Gestapoului apar frecvent expresii ca „suspectul a făcut o impresie bună".[16]

Nu era nici măcar neobişnuit ca un cetăţean german oarecare să protesteze împotriva unor acţiuni arbitrare ale Gestapoului. Tipic în acest sens este cazul lui Karl Vort (născut în 1904 la Loeben, Austria), care în 20 martie 1934 a reclamat doi ofiţeri la poliţie pentru că îl urmăriseră şi îl atacaseră pe o stradă din Düsseldorf după o altercaţie într-un restaurant.[17] Cei doi ofiţeri acuzaţi (Bobel şi Dittger) au susţinut că se aflau într-o misiune de supraveghere. Primiseră informaţii că, la un club local, o seară specială săptămânală dedicată muzicii de mandolină era folosită drept acoperire de un grup de comunişti şi foşti membri ai Partidului Social-Democrat German pentru a organiza întâlniri antinaziste. Când Bobel şi Dittger au ajuns la club, au descoperit că acesta era închis din cauza unor lucrări de reparaţii. S-au dus apoi să ia masa la un restaurant din apropiere, numit Trocadero. în timp ce aşteptau să le vină comanda, au fost martorii unei discuţii aprinse la o masă din apropiere, în timpul căreia unul dintre bărbaţi a făcut câteva observaţii procomuniste. La masă se aflau doi bărbaţi şi o femeie. Când grupul s-a ridicat să plece, cei doi ofiţeri l-au abordat pe bărbatul care făcuse comentariile procomuniste. Nu s-au legitimat ca ofiţeri ai Gestapoului, iar între ei a izbucnit o ceartă aprinsă, care s-a încheiat cu plecarea celor trei comeseni. Peste câteva clipe, unul dintre cei doi ofiţeri şi-a dat brusc seama că bărbatul care tocmai plecase era un fost militant comunist pe nume Erwin, bine cunoscut autorităţilor. Imediat cei doi ofiţeri au părăsit şi ei restauran-

tul, luând-o la goană după el pe stradă. L-au oprit şi i-au cerut actele. Karl Vort nu numai că a refuzat să le arate actul de identitate, dar a sărit şi la bătaie, după cum scrie în raportului lui Bobel şi Dittger. A urmat un schimb de lovituri, în timpul bătăii a fost spartă o vitrină, iar toţi trei s-au ales cu răni. Bobel şi Dittger au negat că ar fi fost beţi în seara respectivă, susţinând că versiunea lor asupra evenimentelor era adevărată. Au cerut ca Vort să fie acuzat de violenţă fizică şi de obstrucţionarea poliţiei în desfăşurarea activităţii.

Gestapoul a făcut în continuare investigaţii cu privire la Vort. Se pare că trăia în concubinaj cu o domnişoară pe nume Bohnstedt (care îl însoţise la restaurant), iar cei doi aveau un copil mic. O vecină dintr-un apartament alăturat a declarat Gestapoului că Vort era „împotriva na- ţional-socialismului". Nimic nu putea fi mai departe de adevăr, căci s-a dovedit că Vort era student la medicină, activ în poliţia auxiliară şi un nazist convins care de curând făcuse cerere de intrare în SA. Un muzician şi o chelneriţă, care asistaseră la incidentul din restaurant, îşi aminteau de controversa aprinsă dintre Karl şi cei doi bărbaţi de la Gestapo, dar nu puteau confirma că Vort făcuse afirmaţii procomuniste în timp ce se afla în restaurant. Este foarte puţin probabil să fi făcut.

În timpul interogatoriului, Karl Vort a susţinut că în seara respectivă ofiţerii erau destul de băuţi şi că se luaseră fără motiv la ceartă cu el în restaurant. Nu s-au legitimat nicio clipă ca ofiţeri ai Gestapoului. Fiin- du-i frică, Vort părăsise localul cu însoţitorii lui. Bobel şi Dittger s-au luat apoi după el, l-au ajuns din urmă şi l-au atacat cu brutalitate. Iar el pur şi simplu ripostase la acest atac neprovocat. Din cauza rănilor suferite, Vort a rămas zece zile internat în spital şi a fost nevoit să plătească o factură consistentă pentru tratamentul medical. A solicitat de la Gestapo o compensaţie de 1 150 RM pentru rele tratamente

şi rănire. Un conducător de brigadă a SA-ului a fost chemat pentru a media între cele două părţi. Nu s-a ajuns la nicio înţelegere. Cazul a fost atunci transferat de la Gestapo la procuratură. În 9 septembrie 1934, s-a hotărât că nu se vor lua niciun fel de măsuri împotriva lui Bobel şi Dittger şi că se renunţă, de asemenea, la acuzaţiile aduse lui Vort — obstrucţionare şi atac asupra ofiţerilor de poliţie.

Vort nu s-a împăcat cu această hotărâre şi a iniţiat o acţiune civilă pentru daune împotriva Gestapoului. I-a trimis o scrisoare lui Rudolf Hess la Berlin, plângându-se de tratamentul la care fusese supus. În 24 octombrie 1934, tribunalul regional de la Düsseldorf a respins acţiunea sa împotriva ofiţerilor Gestapo, motivând că se baza pe supoziţia că aceştia acţionaseră în mod arbitrar atunci când l-au oprit pe stradă şi i-au cerut actele. în ciuda acestui eşec, Vort a continuat demersurile pentru a obţine compensaţii de la Gestapo. Nu a renunţat. în final a trimis o plângere către sediul central al Gestapoului de la Berlin. în 11 ianuarie 1935, centrala de la Berlin i-a răspuns. Respingea solicitarea sa, arătând că versiunea celor doi ofiţeri era corectă.[18]

Plângeri ale cetăţenilor care susţineau că un denunţ le-a distrus viaţa au ajuns adesea în atenţia Gestapoului. Karl Feedler (născut în 1903 la Oberhausen, în regiunea Ruhr) a solicitat Gestapoului să anuleze o clauză dintr-o condamnare anterioară, care îl împiedica să intre în armata germană.[19] Fusese denunţat în 9 aprilie 1935 de un client al unei berării care îl auzise afirmând că, în februarie 1933, Reichstagul nu fusese incendiat de comunistul Marinus van der Lubbe, ci de un grup de SS-işti, ucişi mai târziu în timpul „Nopţii cuţitelor lungi" pentru a şterge orice urme. Din cauza acestui comentariu necontrolat făcut la beţie, Feedler fusese condamnat la doi ani de închisoare în 8 august 1935- A fost eliberat abia în 1937.

într-o scrisoare din 18 februarie 1942 adresată Gestapoului, Feedler scria: „Este o mare şi nesperată onoare

de a te alătura armatei germane. Din pricina unei nenorocite de întâmplări dintr-o cârciumă am ajuns un cetăţean de mâna a doua. Eu însă am gândit şi am simţit întotdeauna ca un adevărat [patriot] german şi, prin urmare, doresc să îmi recapăt dreptul de a mă înrola." Gestapoul a dat aviz favorabil cererii lui Feedler şi a trimis o scrisoare de recomandare comandantului militar local, în care se menţiona:

> De ceva timp [Feedler] este membru al organizaţiei Stahlhelm [Casca de Oţel, organizaţie naţionalistă paramilitară] şi al unor organizaţii catolice de tineret. A primit o educaţie catolică. În 1935 a ţinut o cuvântare într-o berărie, dar a fost eliberat din închisoare în 1937. Locuieşte împreună cu părinţii, munceşte într-o brutărie şi este membru al Frontului German al Muncii, participând anual la colectele organizate de fundaţia „Ajutor pentru iarnă". Gestapoul susţine cererea sa.[20]

Nu se ştie dacă cererea i-a fost aprobată.

De cele mai multe ori denunţurile aveau la bază motive personale. Cupluri, căsătorite sau nu, apar adesea în dosarele Gestapo. Era mai puţin obişnuit ca un soţ să îşi denunţe nevasta, dar se întâmpla mai des ca soţia să îşi denunţe soţul. Nu era întotdeauna uşor pentru ofiţerii Gestapoului să descopere cu exactitate motivele pentru care o soţie îşi denunţase soţul. O casnică din Mannheim a dezvăluit că soţul ei făcea comentarii denigratoare la adresa regimului. Acesta a fost pus în „arest protectiv", urmând să se facă o anchetă. Astfel s-a descoperit că femeia dorea, de fapt, să scape de soţul ei pentru a-şi continua relaţia chiar în căminul conjugal cu un tânăr soldat demobilizat.[21] În alt caz, a fost implicat un cuplu de medici. Soţia l-a acuzat pe soţul ei că face întreruperi de sarcini ilegale. Aceasta a dus la arestarea, interogarea, judecarea şi condamnarea bărbatului. A primit opt luni de închisoare, iar cariera sa a fost compromisă. Acuzaţia era adevărată, dar pe măsură ce investigaţia înainta, a reieşit în mod limpede că adevăratul

motiv al denunţului a fost răzbunarea. Soţia luase o boală cu transmitere sexuală de la soţul ei, care avea o relaţie extraconjugală la care nu voia să renunţe. După ce a fost eliberat, bărbatul a cerut divorţul pe motiv că soţia lui trădase jurământul de încredere care trebuie să existe între soţi. Judecătorul i-a acordat divorţul, găsind-o pe femeie vinovată, refuzându-i astfel dreptul de a primi alocaţie.[22]

Adesea existau neînţelegeri de familie în spatele denunţului pe care o nevastă îl făcea la Gestapo împotriva soţului ei. Nevasta se prezenta ca membră loială a Comunităţii Poporului, ca mamă şi soţie credincioasă, care, pur şi simplu, dorea ca Gestapoul să pedepsească un disident politic dovedit. Realitatea era cel mai adesea cu totul alta. Cei mai mulţi soţi erau denunţaţi din motive de natură domestică. Se aflau în relaţii amoroase extraconjugale, erau alcoolici cronici şi violenţi, ale căror căsnicii erau compromise.[23]

Un caz tipic a fost cel început în 10 mai 1939, când doamna Hof din Düsseldorf şi-a denunţat bărbatul. A declarat Gestapoului că soţul ei era „de stânga. Şi eu nu mai pot să suport. Tot timpul înjură guvernul. Spune că nu va putea fi niciodată naţional-socialist. Are un pistol încărcat şi deseori ameninţă că mă împuşcă.” În declaraţia ei a adus şi alte acuzaţii. Soţul ei avusese o relaţie cu o prostituată din localitate. Adesea ţipa la ea şi o abuza verbal, bea în exces şi nu avea serviciu. Nu putea întreţine relaţii sexuale cu el deoarece era „bolnav sexual”. Gestapoul a verificat toate aceste acuzaţii cu atenţie. Domnului Hof i s-a cerut să-şi prezinte propria versiune a poveştii. „Mă simt obligat să neg toate acuzaţiile împotriva mea, a spus el. Declaraţiile soţiei mele sunt, pur şi simplu, un act de răzbunare [din partea soţiei mele], care vrea, după cum se vede, să scape de mine. Nu este adevărat că îmi bat soţia.” În raportul Gestapoului se menţionează: „Din întregul episod se poate trage concluzia că Frau Hof a făcut acele afirmaţii ca să scape de

soţul ei. Herr Hof a primit un avertisment. Nu există motive să continuăm ancheta. A fost, de asemenea, amendat cu suma de 10 RM pentru posesie neautorizată de armă".[24]

În general, pentru ofiţerii Gestapo, nevestele din rândurile clasei muncitoare precum doamna Hof nu erau martori de încredere. Considerau că afirmaţii antinaziste făcute acasă de cetăţenii Germaniei nu reprezentau o ameninţare serioasă pentru regim. Era adeseori imposibil să stabileşti dacă soţii făcuseră vreodată afirmaţiile împotriva regimului de care erau acuzaţi. De asemenea, ofiţerii erau înclinaţi să închidă ochii la poveştile înfricoşătoare ale soţiilor cu privire la violenţa verbală, psihică şi fizică pe care o îndurau în acele căsnicii cu probleme.

De multe ori, femeile denunţau şi alţi membri ai familiei, în special rude prin alianţă. Numărul acestor cazuri a crescut în timpul războiului. De obicei, erau reclamate soţii de militari care întreţineau relaţii intime cu muncitori străini. Un raport al SD-ului menţiona: „Consecinţele adulterului comis de nevasta unui soldat sunt considerate a fi foarte grave. Soţii aflaţi pe front vor fi tulburaţi atunci când află de purtarea soţiilor de la vecini."[25] Scrisori ale soldaţilor adresate celor de acasă exprimă adesea îngrijorarea acestora cu privire la fidelitatea soţiilor rămase singure. Nevestele nu erau în stare să se conformeze imaginii idilice a propagandei naziste despre soţia şi mama devotată, care se sacrifică pentru binele patriei. Gestapoul considera că relaţiile amoroase clandestine ale soţiilor de soldaţi trimişi pe front subminau moralul acestora. În asemenea cazuri, Gestapoul se transforma într-o instanţă disciplinară şi moralizatoare.[26] Dintre cele 10 000 de femei germane internate în lagăre de concentrare în timpul războiului, o proporţie importantă o constituiau femei măritate acuzate de „legături interzise" cu „nearieni": de obicei, muncitori sau soldaţi străini.

Bunăoară, o anchetă s-a declanşat atunci când o femeie a găsit nişte scrisori ascunse în casa fratelui ei. După cum reieşea din corespondenţă, cumnata ei era implicată într-o relaţie amoroasă cu un muncitor francez pe nume Michel Girault. Imediat a reclamat situaţia atât Gestapoului, cât şi fratelui ei, Erich. Cumnata ei, Rosa Deeser (născută în 1916), trăia la Duisburg în momentul arestării ei de către Gestapo în 2 februarie 1943.[27] Rosa a povestit Gestapoului propria ei versiune. Lucra ca vânzătoare şi era căsătorită de la vârsta de optsprezece ani cu Erich, aflat acum pe frontul de Răsărit. îl întâlnise pe Girault în februarie 1942, la Detmold, în casa unor prieteni la care locuia în timp ce soţul ei era încartiruit la garnizoana din oraş. Cu Girault stătuse foarte puţin de vorbă în timpul acelei şederi. în septembrie 1942 a locuit din nou la acea familie, de data aceasta timp de opt zile şi împreună cu copiii. într-una din seri a ieşit să bea ceva cu Girault, iar mai târziu în acea noapte cei doi au făcut sex. în următoarele luni, Rosa a revenit la Detmold, să-l întâlnească pe Girault. Era înnebunită după iubitul ei francez. „Mă îndrăgostisem de el", a recunoscut ea cu sinceritate. în timpul unei vizite, i-a mărturisit lui Girault că era însărcinată, ceea ce era o minciună. De fapt, voia ca el să-i dea bani să-şi cumpere o rochie şi şi-a închipuit că minciuna aceasta îl va convinge. Rosa a mai spus că începuse relaţia cu Girault şi din cauză că soţul ei Erich fusese extrem de violent cu ea înainte de a se înrola. A recunoscut că îi spusese lui Girault că raidurile britanicilor din RAF afectau moralul locuitorilor din Duisburg, dar a regretat cele spuse şi a implorat să fie iertată. Casa ei a fost percheziţionată cu meticulozitate. A fost examinată de un medic, dar nu s-au găsit semne ale unui avort. Gestapoul nu a găsit nicio dovadă că ea ar fi dat informaţii detaliate despre raiduri altcuiva decât amantului ei francez. Prin urmare, Gestapoul a hotărât să lase familia să-şi rezolve situaţia. Cazul a fost clasat. Cum relaţiile sexuale între o

femeie „ariană” şi un muncitor străin duceau de cele mai multe ori la pedepse extrem de aspre, inclusiv condamnarea la moarte, se poate spune că Rosa şi Girault au scăpat foarte uşor. Nu există dovezi că Girault ar fi fost vreodată interogat de către Gestapo în legătură cu această relaţie amoroasă. Ce s-a întâmplat în continuare în relaţia dintre Rosa şi soţul ei, cumnata ei sau Girault nu se ştie.[28]

Femeile îşi denunţau adesea şi iubiţii. Acest lucru i s-a întâmplat lui Walter Remmer (născut în 1913 la Essen).[29] Mergea cu trenul de la München când a intrat în vorbă cu o femeie din Offenbach. Aceasta l-a plăcut din prima clipă şi l-a invitat la ea acasă. în aceeaşi seară, cei doi au întreţinut relaţii sexuale, iar apoi el s-a mutat la ea acasă. Pe măsură ce Remmer a început să-i povestească mai mult despre trecutul lui, femeia a devenit tot mai suspicioasă. în cele din urmă l-a denunţat Gestapoului, crezând că Remmer era implicat în activităţi ale opoziţiei.

Curând s-a dovedit că Remmer era un deţinut evadat, care se ascundea. în 18 iunie 1944 a fost supus unui interogatoriu detaliat. Fusese soldat în Wehrmacht şi condamnat de o curte marţială de la Roma la doi ani închisoare pentru că furase o pereche de cizme şi una de mănuşi dintr-un depozit al armatei şi le vânduse. Şi-a executat sentinţa într-o închisoare a armatei din Hohenbrunn, lângă München. în 1 decembrie 1943, a evadat din închisoare purtând uniforma unui ofiţer SS pe care o furase din depozitul închisorii. Cât a stat ascuns a folosit pseudonimul „Johann Weber”. I-a trimis o scrisoare surorii sale, spunându-i că a fost eliberat din armată. Aceasta i-a trimis 400 RM. Şi-a cumpărat haine civile şi un bilet de tren de la München la Offenbach. În timpul călătoriei a cunoscut-o pe femeia din Offenbach.

În timp ce trăia cu ea, s-a alăturat unei grupări de rezistenţă ce distribuia manifeste cu sloganuri antinaziste ca: „Ridică-te, popor! Führerul tău te minte. Sfărâmă crucea

ucigaşă". Exemplare din aceste manifeste au fost descoperite de Gestapo în Frankfurt am Main şi Kassel. Remmer a negat că ar fi avut legături cu alte grupări de opoziţie şi a refuzat, brav, să dea numele oamenilor care îl ajutaseră. Nu era nici marxist, nici comunist, ci se descria drept „un naţionalist liberal". Era în favoarea unui guvern democratic, nu dorea să răstoarne guvernul naţional-socialist şi spunea despre Hitler că era „unul dintre cei mai mari politicieni din toate timpurile". A recunoscut că ar fi vrut ca Germania să pună capăt războiului, deoarece era de acum sigur că îl va pierde. Gestapoul a făcut în continuare cercetări în trecutul lui, dar n-a mai descoperit legături cu alte grupuri de rezistenţă din ilegalitate. A fost pus în „arest protectiv". Nu există informaţii la dosar despre soarta lui ulterioară.[30]

După izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a crescut tot mai mult intoleranţa faţă de orice afirmaţii critice la adresa politicii regimului naţional-socialist. O serie de noi legi au intrat în vigoare pentru a-i pedepsi pe cei

care ar fi încercat „să înjunghie pe la spate frontul de luptă”. Aceasta fusese una dintre cauzele care duseseră la înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial, după cum afirmau întruna naziştii. Judecătorii erau îndemnaţi să se considere „soldaţi pe frontul de acasă” şi să judece cu mai multă severitate.[31] Orice nemulţumire trebuia tratată cu duritate.

Numărul de „tribunale speciale” a crescut de la douăzeci şi şapte în 1938 la şaptezeci şi patru în 1942. Numărul sentinţelor de condamnare la moarte pronunţate de către sistemul existent a ajuns de la 139 (1939) la 5 336 (1943).[32] Pe baza unui decret din 17 octombrie 1939, lagărele de concentrare au fost scoase de sub jurisdicţia tribunalelor civile. Practica raportării către

Ministerul de Interne a tuturor cazurilor de „moarte nenaturală” din lagărele de concentrare a fost şi ea abandonată

.„Decretul privind Codul Penal Special pentru Război” („ *Verordnung über das Sonderstrafrecht im Kriege und bei besonderem Einsatz*' sau, mai scurt, în limba germană, „*Kriegssonderstrafrechtsverordnung*' — KSSVO) a intrat în vigoare în 26 august 1939. Acesta menţiona o nouă infracţiune — „subminarea capacităţii de apărare” — pentru care se acorda pedeapsa cu moartea. în 7 septembrie 1939 a fost publicată o nouă ordonanţă, ce le interzicea cetăţenilor germani să asculte emisiunile posturilor de radio străine. Conţinea următoarele prevederi:

1. Se interzice ascultarea intenţionată a posturilor de radio străine. Contravenienţii vor fi pedepsiţi cu închisoarea. În cazurile mai uşoare se poate renunţa la arest. Aparatele radio folosite vor fi confiscate.
2. Cel care răspândeşte cu bună ştiinţă informaţii ale posturilor de radio străine menite a periclita puterea de apărare a poporului german va fi condamnat la închisoare, iar în cazuri deosebit de grave la pedeapsa cu moartea.
3. Prevederile acestei ordonanţe nu se aplică acţiunilor desfăşurate în cadrul sarcinilor de serviciu.
4. Judecarea şi pedepsirea contravenţiilor prevăzute de această ordonanţă cad în competenţa tribunalelor speciale.
5. Urmărirea penală pe baza paragrafelor (1) şi (2) se face la cererea organelor poliţiei de stat [Gestapo].

6. Ministrul Reichului pentru propagandă şi iluminarea poporului [dr. Joseph Goebbels] va emite normele juridice şi administrative necesare aplicării acestei ordonanţe şi, în măsura în care este vorba de măsuri penale, se va pune de acord cu ministrul Reichului pentru justiţie.[33]

Cei mai mulţi nemţi puteau recepţiona emisiunile în limba germană transmise de BBC şi servicii similare din Rusia, Elveţia, Franţa şi Luxemburg. După cum îşi aminteşte cel care avea să devină cancelar al Republicii Federale Germania (RFG), Konrad Adenauer: „Pare surprinzător că eram atât de bine informat asupra desfăşurării luptelor. Motivul era că, atunci când nu eram în închisoare sau într-un lagăr de muncă, nu lăsam să treacă o zi fără să ascult mai multe posturi de radio străine.“[34] Ministrul justiţiei Franz Giirtner s-a opus legii. „Mă tem, îi scria acesta lui Joseph Goebbels la data de 1 septembrie 1939, că decretarea unei asemenea ordonanţe va deschide larg porţile denunţurilor, iar compatrioţii noştri vor asista neajutoraţi la această revărsare de delaţiuni.“[35] Aceeaşi sinceră îngrijorare era împărtăşită de Gestapo. Emisiunile în limba germană ale
BBC-ului putea fi recepţionate de toată populaţia Germaniei. în perioada 1 ianuarie-30 iunie 1940, de exemplu, au fost arestate 2 197 de persoane pentru că ascultaseră posturi de radio străine. în 708 dintre cazuri s-au dat pedepse cu închisoarea de până la doi ani.[36] Doar unsprezece oameni au primit pedeapsa cu moartea pentru vina de a fi ascultat posturi de radio străine.[37]

Pentru a induce teama în rândurile populaţiei, ziarele îi nominalizau şi îi puneau la stâlpul infamiei pe cei condamnaţi. Un reportaj tipic din *Völkischer Beobachter*, organul de presă al partidului, consemna:

Johann D. din Leverkusen-Rheindorf, care asculta în mod frecvent emisiuni radio străine, a fost condamnat la un an de închisoare în baza interdicţiei de a asculta posturi de radio străine.

Iar Tribunalul Special Hanseatic din Bremen a judecat o persoană care a ascultat postul de radio din Strasbourg în 7 septembrie [1939], care transmitea informaţia mincinoasă că Westwall a fost străpuns şi că trupele franceze ajunseseră deja la Rin şi la Mosel. Acuzatul a repetat aceste minciuni a doua zi în faţa colegilor de la fabrică. [...] Prin urmare, nu a fost condamnat pentru ascultarea, ci pentru răspândirea de zvonuri periculoase, primind o condamnare de un an şi şase luni la muncă silnică.[38]

Oameni aparţinând tuturor categoriilor sociale din Germania au fost învinuiţi pentru ascultarea posturilor de radio străine. Era o infracţiune care se baza în principal pe denunţuri din rândul populaţiei. Foarte puţine cazuri proveneau de la reţeaua de agenţi ai Gestapoului. Totul se rezuma la o singură problemă: Cui aparţine versiunea cea mai convingătoare? în cele mai multe cazuri, rudele apropiate, vecinii, servitorii din casă şi colegii de serviciu erau principalii denunţători. în 17 noiembrie 1939, un zugrav pe nume Gregor, care trăia în Burgbrohl, un orăşel de pe Valea Rinului, şi-a denunţat cumnatul că asculta emisiuni de radio străine şi făcea comentarii denigratoare la adresa lui Hitler. La interogatoriu, Arnulf a recunoscut că asculta emisiunile de radio străine, dar a subliniat că era veteran din Primul Război Mondial şi un „ *Volksgenosse*" leal. Cercetând mai adânc, Gestapoul a descoperit că Gregor îşi denunţase,

kilometri de fortificaţii, buncăre şi tuneluri construite de la Kleve, la graniţa cu Olanda, până la „Weil am Rhein, la graniţa cu Elveţia. Planificată în 1936, construcţia a fost realizată între 1938 şi 1940. *(N. red.)*

de fapt, cumnatul ca să se răzbune. Cu câteva ore înainte de denunţ, în familie izbucnise un scandal în urma căruia Gregor, nevasta şi fiica lui au fost daţi afară din casa lui Arnulf. Acesta a stat trei săptămâni la închisoare înainte de a fi eliberat. Cu toate acestea, Gestapoul a transmis în februarie 1940 procuraturii recomandarea de a-l da în judecată pe Arnulf pentru ascultarea emisiunilor de radio străine. In 27 septembrie 1940, judecătorul de şedinţă a hotărât să-l achite.[39]

Dar au fost şi situaţii când Gestapoul a intervenit atunci când judecătorii tratau cazul cu indulgenţă. De

exemplu, vecinii l-au denunţat pe un bărbat pentru că ascultase emisiunea din 3 noiembrie 1939 difuzată de postul de radio Moscova. Peste două luni, când cazul a fost audiat de un tribunal special, judecătorul l-a respins din lipsă de dovezi. Gestapoul a fost nemulţumit de acest rezultat, bărbatul a fost ridicat şi plasat în „arest protectiv", iar apoi trimis în lagărul de la Sachsenhausen. A murit acolo în 6 noiembrie 1940.[40]

Peter Holdenberg (născut în 1877 la Vluyn, un oraş din Renania) a fost acuzat de către vecina sa că asculta emisiuni ale posturilor străine. Holdenberg era protestant, invalid şi trăia singur la Essen, într-un apartament de la etajul trei, atunci când a fost arestat de Gestapo.[41] În 12 noiembrie 1941, Helen Stuffel, vecina de alături, croitoreasă de meserie, a înştiinţat organizaţia locală de partid că Holdenberg asculta în mod regulat emisiuni de radio din străinătate. Organizaţia locală a transmis informaţia organizaţiei regionale de partid care a alertat Gestapoul.

Helen Stuffel a dat o declaraţie amănunţită Gestapoului. Fusese informată de vecina ei Irmgard Pierce că Holdenberg asculta posturi de radio străine şi, ca să verifice informaţia, a stat două săptămâni să asculte prin perete zgomotele din apartamentul vecin, s-a lăudat ea la Gestapo. L-a auzit astfel ascultând emisiuni de la BBC şi Radio Moscova de la zece fără un sfert până la miezul nopţii. Apoi chemase două vecine în apartamentul ei, ca să fie sigură. Cele trei femei au ascultat cu urechea lipită de perete şi concluzia comună a fost că Holdenberg asculta cu siguranţă posturi străine. „Holdenberg e un alarmist", a adăugat ea. Altă dată, acesta i-ar fi zis: „N-o să câştigăm războiul şi nici n-ar trebui să câştigăm acest război." împlântând cuţitul şi mai adânc, Stuffel l-a descris pe Holdenberg ca fiind şi proevreu. La un moment dat, i-ar fi zis că, de când se închiseseră magazinele evreieşti, nu mai putea cumpăra produse cu plata în rate, ceea ce lui îi

plăcuse foarte mult. îl auzise, de asemenea, vorbind în termeni favorabili despre Uniunea Sovietică. în final, şi-a dat şi cu părerea că Holdenberg, fiind negustor ambulant de cărţi, călătorea în toată ţara şi că probabil răspândea peste tot zvonurile false pe care le auzea în fiecare seară la radio. „Este foarte periculos pentru guvern", concluziona ea.

Gestapoul a convocat şi alţi vecini pentru a fi chestionaţi. Aceşti martori au dat declaraţii foarte diferite unele de altele. Irmgard Pierce a spus că povestea lui Helen Stuffel era adevărată. L-a numit pe Holdenberg „un demagog şi un alarmist". Când, la un moment dat, i s-a plâns că din cauza raidurilor aeriene erau obligaţi să coboare în adăposturi noapte de noapte, acesta i-ar fi răspuns: „Păi, dacă tot câştigăm războiul, de ce mai avem nevoie de adăposturi antiaeriene?" Altă vecină, Elisabeth Beck, a confirmat acuzaţiile aduse de Stuffel şi Pierce. Sorţii nu erau favorabili lui Peter Holdenberg. Dar apoi au apărut alţi trei martori care i-au luat apărarea. Prima a fost Katharina Hein, colocatară din acel bloc de locuinţe. Toate acuzaţiile împotriva lui Holdenberg sunt neadevărate, a spus ea. Mergea adesea la el în apartament să bea ceva şi să joace table ori şah şi nu-l auzise niciodată ascultând posturi de radio străine. Gestapoul a considerat că povestea Katharinei Hein era fabricată, pentru a-l ajuta pe Holdenberg, prin urmare trebuia tratată cu precauţie. La rândul ei, Klara Vogts, menajera lui Holdenberg, a negat că acesta ar fi fost antinazist. Nu-l surprinsese niciodată ascultând posturi de radio străine în timp ce făcea curăţenie în apartament. Un al treilea martor, Anton Ronnig, dirijorul unei formaţii, a declarat că fusese acolo când Holdenberg a vorbit despre război în faţa lui Stuffel, dar că aceasta redase totul pe dos. Ceea ce Holdenberg spusese în realitate nu era că îşi dorea ca Germania să piardă războiul, ci forţele internaţionale ale capitalismului. De asemenea, a ţinut să sublinieze că mai

degrabă Stuffel însăşi fusese prietenă cu evrei, dintre care mulţi fuseseră clienţi ai atelierului ei de croitorie.

Holdenberg a fost arestat în 10 decembrie 1941 şi interogat de Gestapo. „E vorba de o conspiraţie, s-a plâns el. Am avut probleme cu Stuffel în trecut, iar Pierce îi ţine întotdeauna partea.” A negat toate acuzaţiile. Erau doar „bârfe stupide” ale unor femei băgăcioase, care urmăreau alte interese. Anterior se mai luase de un vecin care umblase cu vorba că el ar asculta posturi de radio străine. A susţinut că înainte de 1933 nu fusese membru al vreunui partid şi că în mod cert nu era un opozant al regimului nazist. Era invalid din 1935, iar de la divorţ trăia liniştit de unul singur.

A doua zi, Holdenberg a încercat să se sinucidă în celulă cu un laţ improvizat. A fost găsit în viaţă şi dus degrabă la spitalul din localitate, unde însă a murit o zi mai târziu.[42]

Trei dintre servitorii casei — şefa personalului, guvernanta şi o fată de la bucătărie — au denunţat-o pe stăpâna lor, contesa Maria von Lingen, care trăia într-un castel din sudul Germaniei, lângă orăşelul Überlingen, că asculta emisiunile BBC-ului. Într-o dimineaţă, când ea era plecată în vacanţă, femeile de serviciu au deschis radioul şi l-au găsit fixat pe emisiunile în limbi străine ale BBC-ului. Contesa a fost convocată la un interogatoriu. „Aş dori să vă comunic un lucru, i-a spus ea ofiţerului Gestapo. Nu eram acasă. Eram în Italia. Iată aici paşaportul meu, permisul de călătorie şi permisul de reintrare… Nu pot să vă spun nimic.” Ofiţerul i-a replicat: „Dar sunteţi răspunzătoare pentru ceea ce se întâmplă în casa dumneavoastră.” Gestapoul a hotărât apoi să renunţe la caz, fiindcă s-a întâmplat ca soţul Măriei von Lingen să moară pe front chiar în timpul anchetei. Mai târziu, aceasta avea să-şi reamintească: „Când a izbucnit războiul, ascultarea posturilor de radio străine era o infracţiune care se

pedepsea cu închisoarea. Bineînţeles că oamenii ascultau în secret. Eu ascultam mereu BBC-ul, pe care îl recepţionam destul de bine." Maria avea şi o prietenă, englezoaică din naştere, care a stat în casa ei în timp ce ea era în vacanţă. Prietena ei fusese cea care ascultase BBC-ul şi uitase să schimbe pe un post german înainte de a se culca.

Gestapoul a hotărât să întreprindă o anchetă mai amplă în legătură cu „prietena englezoaică". După câteva săptămâni de la interogatoriu, un ofiţer s-a prezentat acasă la contesa von Lingen. „Acesta [ofiţerul Gestapo] a întrebat: «Aveţi o prietenă englezoaică?» Iar eu am răspuns: «Nu e englezoaică. De fapt, este, dar e şi nemţoaică. E măritată cu un neamţ»." Ofiţerul Gestapo i-a spus apoi că prietena ei era acuzată de spionaj şi era interogată la München. „Habar nu am despre ce vorbiţi, i-a răspuns Maria von Lingen. Mie nu mi-a spus niciodată nimic despre asta." Interogatoriul a continuat însă timp de nouăzeci de minute înainte ca ofiţerul să încheie pe un ton politicos: „Trebuie să vă spun că mărturia dumneavoastră corespunde celor obţinute de colegii mei de la München, aşa că discuţia se încheie aici."[43]

Un caz asemănător l-a avut ca protagonist pe Karl Kesler (născut în 1904 la Wuppertal) care, în 10 noiembrie 1941, a fost reclamat de un gardian de la uzina metalurgică din Düsseldorf, unde era contabil, că ascultă emisiunile în limba germană ale BBC-ului.[44] Acuzaţia a fost făcută în urma unei conversaţii la locul de muncă, în care unul dintre colegii de birou ai lui Kesler, Robert Blingen, i-a povestit că îl bănuia pe Kesler că ascultă posturi de radio străine şi că falsifică bonurile de masă oferite de întreprindere. în 30 octombrie 1941, când angajaţii din birou discutau în pauza de masă despre noile măsuri ale guvernului de economisire a fierului pentru industria de armament, Kesler ar fi făcut dintr-odată remarca: „Toate astea nu sunt decât minciuni [ale propagandei]". Blingen era de părere că Kesler ar fi ajuns la această concluzie fiindcă asculta posturi de radio

străine. Toţi angajaţii acelui birou au reclamat conducerii incidentul, arătând că refuzau să mai lucreze alături de „un coleg lipsit de patriotism”. în 1 noiembrie 1941, Kesler a fost dat afară din serviciu.

Cu toate acestea, gardianul a ţinut să raporteze Gestapoului că îl bănuia pe Kesler că asculta posturi de radio străine. Acesta a fost arestat în 10 noiembrie 1941. A negat acuzaţiile, considerând că a fost destituit pe nedrept. în apărarea sa, a mai susţinut că suferea de o boală mintală gravă. Proprietarul unei pensiuni, convocat pentru a fi chestionat, a declarat la rândul său autorităţilor că în vacanţa de patru zile petrecută de Kesler la el, acesta nu a ascultat posturi de radio străine şi nici nu a făcut comentarii subversive. Dosarul a fost înaintat procurorului-şef din Düsseldorf, pentru o decizie finală, care a hotărât să claseze cazul, dar a cerut internarea lui Kesler într-un spital de psihiatrie. în 5 ianuarie 1942, directorul spitalului respectiv a trimis Gestapoului o scrisoare, prin care anunţa că starea lui Kesler se îmbunătăţise simţitor şi că el recomanda externarea acestuia, cu condiţia ca Gestapoul să nu aibă obiecţii. Gestapoul şi-a dat acordul de a-l externa dacă doctorii considerau că „nu punea în pericol” siguranţa publică. Kesler a părăsit ospiciul, iar o lună mai târziu s-a constatat că introdusese plângere împotriva fostului angajator, considerând că fusese demis pe nedrept.[45]

Se pare că la baza denunţului era antipatia colegilor săi faţă de Kesler şi dorinţa acestora de a scăpa de el. Aşa-zisele acuzaţii împotriva lui erau neconvingătoare. Comentariul său imprudent nu exprima chiar o nemulţumire gravă la adresa regimului. Nu s-a adus nici vreo dovadă clară că asculta posturi de radio străine. Neobişnuit este faptul că Gestapoul nu a examinat nici circumstanţele presupusei infracţiuni, nici posibilele motive ascunse ale denunţătorilor. Nu există nici vreo explicaţie clară pentru decizia procurorului de a-l trimite într-un spital de

psihiatrie. Aceasta se datora probabil unor antecedente medicale cu privire la o boală mintală gravă a lui Kesler, ceea ce ar fi putut explica şi de ce avea probleme cu ceilalţi angajaţi.

Cel mai des, denunţurile către Gestapo aveau la bază conversaţii auzite în locuri publice: cafenele, berării, hoteluri şi restaurante. Era vorba despre comentarii ostile regimului. În primăvara lui 1938, un actor a intrat să ia masa într-un restaurant din apropierea gării din Miinchen. S-a înfiripat un dialog aparent amical cu un cuplu de la o masă alăturată în cursul căreia bărbatul a făcut câteva remarci extrem de critice la adresa politicii externe germane. Reacţia cuplului la acele cuvinte a fost de vădită dezaprobare, ceea ce l-a făcut pe actor să părăsească în mare grabă restaurantul. Cuplul a raportat incidentul Gestapoului, iar actorul a fost arestat două zile mai târziu.[46] Un caz similar a fost raportat de un membru SD din Renania-Westfalia în iulie 1938. într-o cafenea, o femeie de 64 de ani i-a spus celui cu care se afla la masă: „Mussolini are mai mult simţ politic în cizme decât Hitler în creierul lui." Remarca a fost auzită şi de alţi clienţi, iar peste cinci minute femeia a fost arestată de Gestapo, care fusese alertat prin telefon.[47]

Rudolf Henning (născut în 1909 la Duisburg), fost membru al SS-ului şi poliţist în rezervă, a fost denunţat de Marianne Kroll, o vânzătoare, şi Helmut Quest, un lăcătuş, că făcuse „comentarii defetiste" cu ocazia unei petreceri prelungite în Remscheid din Ruhr, în seara zilei de 25 iulie 1944.[48] Helmut Quest a declarat Gestapoului că în 8 august 1944 se întâlnise întâmplător cu Marianne Kroll, o fostă prietenă de-a lui, nemăritată, într-o berărie. Potrivit spuselor lui, femeia avea „o proastă reputaţie [sexuală]". Marianne i-a spus că ar vrea să-i facă cunoştinţă cu „un tip grozav".

în seara următoare, Marianne, însoţită de Rudolf Henning şi de o prietenă în vârstă de 22 de ani, au sosit să

bea ceva în apartamentul lui Quest. Pe măsură ce alcoolul îi dezlega limba, Henning a început să vorbească pe un ton extrem de critic despre Hitler şi regimul nazist. Ceilalţi l-au avertizat să nu mai critice regimul nazist în prezenţa lor. Dar în pofida acestui incident, toţi patru au plecat din apartamentul lui Quest la o berărie din apropiere. Henning, băut cum era, a continuat să facă remarci antinaziste. La un moment dat a spus: „Hitler e un cap pătrat. Inamicul e la şapte kilometri de graniţa cu Austria. E păcat că Adolf Hitler a supravieţuit atentatului [din 20 iulie 1944], fiindcă altfel războiul s-ar fi sfârşit până acum." A salutat apoi un alt client care trecea prin dreptul mesei lor cu salutul „Heil Moscova!" şi le-a spus celor de la masă: „Unii angajaţi ai Gestapoului nici nu mai îndrăznesc să salute cu «Heil Hitler!», fiindcă ştiu că războiul e pierdut."

Toate aceste comentarii au fost raportate Gestapoului. Şi cu toate că Henning era fost SS-ist şi poliţist în rezervă, a fost acuzat de „înaltă trădare şi subminarea puterii militare" şi plasat în „arest protectiv".[49] Acest tratament neobişnuit de sever aplicat unui cetăţean german se datora probabil şi momentului în care a avut loc incidentul. Adică, la o lună după ce Adolf Hitler supravieţuise faimosului complot „Walkiria „, condus de colonelul Claus von Stauffenberg în 20 iulie 1944. Nu se cunosc date despre soarta ulterioară a lui Henning.

Orice comentariu critic la adresa regimului hitlerist implica întotdeauna riscul de a fi denunţat. Lăcătuşul Johann Konte (născut în 1893 în Essen) a fost denunţat în 2 noiembrie 1941 de Wilhelm Brunck, un fost membru SA, pentru că rostise remarci „defetiste" în timpul unei dispute pe stradă.[50] Brunck, împreună cu un coleg din SA, îşi petrecuse aproape întreaga zi bând într-o berărie. La miezul nopţii, cei doi se îndreptau spre alt local. Mergând pe stradă, l-au întâlnit pe Konte, pe care cei doi îl cunoşteau. L-au întrebat dacă avea chef să îi însoţească la un pahar de

noapte bună. Konte, aflat în mod clar sub influenţa alcoolului, s-a răstit la Brunck: „Mucos obraznic. Ar trebui să-ţi trag una în meclă. Cum îndrăzneşti să vorbeşti cu mine? Doi dintre fiii mei sunt pe front [ul de Răsărit].” Cei doi au ignorat aceste vorbe, ceea ce a făcut ca interlocutorul lor să devină şi mai agresiv. I-a ameninţat cu bătaia, iar apoi a ţipat: „SA-ul e alcătuit din laşi şi chiulangii”.

Incidentul a fost raportat Gestapoului. Johann Konte a fost convocat la un interogatoriu. A declarat că în acea zi frecventase mai multe cârciumi şi consumase multe pahare de bere. Nici măcar nu-şi amintea că îi întâlnise pe cei doi bărbaţi din SA. De asemenea, îi venea greu să creadă că le-ar fi spus ce le-a spus. Ofiţerul a notat în raportul său: „Konte este un naţionalist [german], un tip glumeţ, corect, care în acea seară a fost beat.” A sugerat ca Brunck să renunţe la acuzaţie. Ceea ce s-a şi întâmplat. Iată un alt exemplu de ofiţer al Gestapoului care proceda cu înţelegere şi compasiune când avea de-a face cu un denunţ împotriva unui cetăţean german loial regimului nazist.[51]

* Operaţia ***Walkiria,*** complot pus la cale de colonelul Claus von Stauffenberg şi alţi ofiţeri ai Wehrmachtului cu scopul asasinării lui Adolf Hitler. Planul conspiratorilor era să îl ucidă pe Führer şi să încheie pace cu Aliaţii. Drept represalii după tentativa eşuată de lovitură de stat, Gestapoul a arestat peste 7 000 de persoane, dintre care aproape 5 000 au fost executate. *(N. red.)*

O altă sursă semnificativă de denunţuri către Gestapo o reprezentau „şefii de bloc” (*Blockleiter*). Aceştia erau însărcinaţi să ţină evidenţa din- tr-un complex de locuinţe, cuprinzând în genere între patruzeci şi şaizeci de apartamente. Cerinţa esenţială pentru a deveni *Blockleiter* era devotamentul neabătut faţă de Partidul Nazist. Aceştia ţineau fişe ale tuturor persoanelor din vecinătate, cuprinzând detalii referitoare la apartenenţa politică, statutul familial şi ocupaţie.[52] Notau care familii arborau şi care nu arborau steagul nazist şi dacă participau la parade şi adunări naziste. Erau, de asemenea, răspunzători cu informarea locuitorilor despre politica partidului, adunau

contribuţiile membrilor de partid, organizau colecte publice şi împărţeau cartele pentru raţii.[53] Cei mai mulţi proveneau din clasa de mijloc sau pătura inferioară a clasei de mijloc. Puteau chiar să recomande autorităţilor competente să retragă alocaţia de stat acordată unor indivizi „certaţi cu munca". în cartierele muncitoreşti erau temuţi şi urâţi. Şeful de bloc era adesea o sursă importantă de denunţuri pentru Gestapo. „Nu ştiam niciodată când avea să vină *Blockleiter*-ul să-şi bage nasul, îşi aminteşte Ingeborg Tismer. Ştiam doar că mai devreme sau mai târziu o va face."[54]

Max Reich, în vârstă de treizeci şi şapte de ani, era Blockleiter în Berlin. în vara lui 1942, a observat nişte inscripţii într-o toaletă comună, cu textul: „Hitler, ucigaşul în masă, trebuie să fie ucis pentru ca războiul să se sfârşească." în 28 octombrie, revenind la acea toaletă l-a surprins pe un pensionar de şaptezeci şi trei de ani, pe nume Wilhelm Lehm, care scria pe pereţii unei cabine. L-a denunţat Gestapoului, iar în 8 martie 1943 Lehm a fost condamnat la moarte de Tribunalul Poporului şi executat în 10 mai 1943.[55]

Un agent sub acoperire al SPD-ului din Berlin a afirmat următoarele cu privire la eficienţa supravegherii făcute de *Blockleiter*-i:

> Supravegherea e acum atât de bine organizată că membrii mişcării [de rezistenţă] nu mai pot decât cu greu să se întâlnească în apartamente. Fiecare scară are informatorul ei. Acest „stăpân al scării", cum am putea să-l numim, adună banii de contribuţie la Ajutorul pentru iarnă, umblă cu tot felul de formulare şi chestionare privitoare la viaţa de familie şi încearcă să spioneze tot ce mişcă sub soare. Stă de vorbă cu casnicele despre preţuri şi criza de alimente, intră nepoftit în casele oamenilor, trebuie să afle ce ziare citesc oamenii, ce fel de viaţă duc... Efectiv, orice chiriaş este vizitat cel puţin o dată pe săptămână de un asemenea *Blockleiter* şi chestionat despre toate cele.[56]

Wilhelm Weffer, de meserie montator, era totodată *Blockleiter* într-un cartier din orăşelul renan Tönisvorst.[57] în 15 iunie 1942, a trimis o scrisoare filialei locale a Partidului Nazist, susţinând că Johann Hack (născut în 1888) îl insultase pe Hitler şi făcea comentarii defetiste. Hack era muncitor la căile ferate, invalid, care trăia împreună cu soţia sa Anna.[58] în scrisoarea sa către partid, Weffer îl descria pe Hack ca fiind „marxist" şi un „mare beţiv". După o zi cu multă băutură într-o berărie din localitate, Johann Hack ar fi făcut, se zice, o serie de comentarii antinaziste în faţa mai multor martori, printre care şi un membru al Tineretului Hitlerist. A spus că armata at trebui să lupte împotriva SS-ului; că liderii Partidului Nazist erau cu toţii corupţi; că războiul împotriva Uniunii Sovietice era pierdut; şi că Hitler era un artist, nu un comandant militar strălucit precum Napoleon.

Toate aceste afirmaţii au fost în cele din urmă aduse la cunoştinţa Gestapoului. Hack a fost arestat în 24 august 1942. în timpul interogatoriului, a susţinut că era un patriot german, care primise medalii în timpul Marelui Război. A negat că ar fi fost vreodată marxist, dar a recunoscut că fusese membru al SPD-ului între 1920 şi 1921. îl insultase, ce-i drept, pe Hitler în berărie, dar cuvintele lui fuseseră rostite la beţie şi nu trebuiau luate în serios.

Raportul biroului Gestapo din Krefeld, din data de 25 august 1942, menţiona că informaţia *Blockleiter-\Aui* în privinţa vinovăţiei lui Hack era corectă şi recomanda o pedeapsă aspră, care să fie un exemplu pentru ceilalţi cu privire la consecinţele manifestărilor antinaziste în locuri publice. Cazul a fost trimis procuraturii, care a cerut judecarea lui Hack. în 15 decembrie 1942, judecătorul-şef al tribunalului special din Krefeld a hotărât ca Johann Hack — care mai făcuse o lună de închisoare în 1934 pentru „agitaţie politică" antinazistă şi care continua „să aducă

injurii şi insulte lui Hitler şi guvernului său" — să execute o pedeapsă de şapte luni în închisoare.[59]

Unul dintre cele mai bizare cazuri de denunţ de care s-a ocupat Gestapoul a fost cel al unui muncitor necalificat, care s-a autodenunţat. Numele său era Adam Lipper, născut în 1892 la Völkingen, în Saarland, între 1919 şi 1935, localitatea s-a aflat pe teritoriul Franţei în urma Tratatului de la Versailles. După referendumul organizat în 1935, a revenit sub jurisdicţie germană.[60] în timpul Primului Război Mondial, Lipper a servit în armata germană, dar a fost prins de francezi. începând din octombrie 1916 până la sfârşitul războiului a fost prizonier de război. în 1924, Lipper s-a înscris în Legiunea Străină, în care a servit până în 1935- în această perioadă a devenit alcoolic. Readaptarea la viaţa civilă a fost deosebit de dificilă pentru el. A muncit într-o mină de cărbuni, dar şi-a părăsit slujba în 1938 fără vreun motiv anume. Primea ajutor de şomaj. A refuzat mai multe oferte de serviciu oferite de agenţia de muncă din localitate, nefăcând altceva decât să bea.

în 1 martie 1940, Adam Lipper s-a prezentat la biroul Gestapo din localitate, cerând să fie trimis pentru şase luni într-un lagăr de concentrare, pentru a se vindeca de alcoolismul cronic de care suferea. A susţinut că rigorile dintr-un lagăr de concentrare l-ar vindeca şi l-ar ajuta să devină un membru loial şi muncitor al Comunităţii Poporului. Gestapoul a tratat această cerere bizară cu o anume neîncredere. Informaţiile din biografia lui au fost examinate în detaliu. Perioada petrecută de el la francezi în Legiunea Străină a trezit rapid interesul. A fost supus unui interogatoriu prelungit în timpul căruia a promis că „va ajunge la ceva" dacă nu este trimis într-un lagăr de concentrare, fără să spună vreodată despre ce era vorba. Cum însă a refuzat în permanenţă să răspundă la întrebările cu privire la ceea ce făcuse în Legiunea Străină, Gestapoul a hotărât să-l trimită la închisoare, urmând să continue

investigaţiile. Cei ce serviseră în Legiunea Străină erau adesea priviţi ca potenţiali spioni. Dar această ipoteză a căzut destul de repede. Lipper avea probleme mari să se trezească dimineaţa, iar alcoolismul său era bine cunoscut în toată comunitatea.

în 18 aprilie 1940, după şapte săptămâni de „terapie" autoimpusă într-o celulă de închisoare, lipsit de alcool, Adam Lipper s-a declarat „vindecat" şi a cerut să fie eliberat. Gestapoul a fost de acord cu eliberarea lui. Nu se cunosc date despre evoluţia lui ulterioară.[61]

înfrângerea de la Stalingrad din februarie 1943 a zdruncinat serios moralul populaţiei germane. Nemţii au început să glumească tot mai mult pe seama regimului naţional-socialist. Iată un banc care a circulat în acea perioadă: „Care e diferenţa dintre Hitler şi soare? La est, soarele răsare, iar Hitler apune." în 8 iulie 1943, un raport al SD-ului constata:

> Să faci glume pe seama statului, chiar şi a Fiihrerului însuşi, a devenit un obicei tot mai răspândit de la Stalingrad încoace. în conversaţii la cafenele, în fabrici şi în alte locuri de adunare, oamenii îşi spun ultimele bancuri politice, şi în multe cazuri nu fac nicio deosebire între cele cu un conţinut nevinovat şi cele care exprimă limpede opoziţia faţă de stat.
> Chiar şi oameni care abia se cunosc îşi permit astfel de anecdote. Este limpede că de acum consideră că orice banc poate fi rostit fără teamă că interlocutorul te-ar putea pune la punct, ca să nu mai vorbim că te-ar putea denunţa la poliţie [Gestapo].

în realitate, în ultimii ani de război, pentru cei denunţaţi că ar fi făcut comentarii antinaziste consecinţele erau adesea fatale. Un maior pensionar, în vârstă de şaptezeci şi trei de ani, a fost denunţat în septembrie 1944 de către ginerele său, care era soldat şi venise în permisie acasă. Acesta a susţinut că socrul său nu numai că asculta posturi de radio străine, dar de multe ori făcea comentarii defetiste. Fostul maior a fost arestat, judecat şi trimis la

închisoare. A murit acolo în 11 martie 194 5.[63] Oamenii care încercau să profite de pe urma bombardamentelor aliate erau, şi ei, trataţi cu maximă duritate. Paula, o tânără femeie din Köln, fără cazier, a fost reclamată la Gestapo de o vecină care a vă- zut-o ieşind dintr-o casă bombardată cu trei cutii de cafea, nişte perdele vechi şi o rochie. A fost arestată de Gestapo, interogată, iar apoi spânzurată public.[64] Chiriaşul Hugo Bauer l-a denunţat în 20 mai 1943 pe proprietarul său că asculta posturi de radio străine, susţinând că îl auzise în timp ce trecea prin faţa uşii apartamentului. Gestapoul a considerat că acuzaţiile erau motivate de nemulţumiri personale, l-a declarat pe Bauer „parazit al poporului" şi l-a trimis în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen.[65]

Autorităţile naziste erau tot mai preocupate de impactul psihologic pe care bombardamentele aliate îl aveau asupra populaţiei. Un raport secret al SD-ului din mai 1944 făcea următoarea menţiune cu privire la moralul populaţiei civile: „Mulţi compatrioţi […] au trăit în continuu cu urletele sirenelor, duduitul motoarelor avioanelor de bombardament, bubuiturile artileriei antiaeriene şi exploziile bombelor în urechi şi, cu toată bunăvoinţa, nu mai pot scăpa de impresiile [negative]".[66]

După un raid de bombardamente al aviaţiei britanice (Royal Air Force — RAF) asupra oraşului Essen în 1 mai 1943, pompierul Hans Elsäss a informat Gestapoul că un om de afaceri din localitate făcuse comentarii antinaziste, comportându-se ca un nebun. Pompierul trecea cu maşina pe străzile bombardate ale oraşului la ora şapte şi un sfert dimineaţa când a auzit un bărbat strigând de mai multe ori „Trăiască Moscova!" de la fereastra dormitorului său şi adresându-se trecătorilor. Bărbatul era Walter Needen (născut în 1903). Era căsătorit şi deţinea o fabrică prosperă.[67]

La interogatoriul din 27 mai 1943, Needen a declarat că a fost din- totdeauna împotriva comunismului. Era

membru al Partidului Nazist de la 1 mai 1937- A fost declarat apt pentru serviciul militar în iulie 1940, dar nu s-a înrolat deoarece prezenţa lui era necesară la fabrică, pe frontul de acasă. Needen a mai spus că accesul lui de furie din acea zi avea drept cauză faptul că atât casa, cât şi fabrica lui fuseseră afectate de bombardamentul aliat. Din această cauză băuse mult, toată noaptea. Dimineaţa, când a deschis geamul dormitorului, a văzut nişte tineri pe motociclete şi a strigat la ei: „Suntem aici într-un paradis sovietic. Trăiască Moscova!" Era atât de beat, încât nu-şi amintea pe de-a întregul ce făcuse sau ce spusese. Soţia lui a confirmat că era beat criţă în momentul incidentului. Explicaţia lui Needen a părut credibilă. Gestapoul i-a dat drumul fără a-i aduce vreo acuzaţie.[68]

Dacă succesul unei forţe poliţieneşti se măsoară prin numărul de anchete ce se sfârşesc la tribunal cu o condamnare, Gestapoul poate fi considerat profund ineficient după modul în care a tratat cazurile bazate pe denunţuri. Un studiu care lua în considerare zona Wurzburgului arăta că doar 20% dintre cazuri ajungeau la tribunal şi că dintre acestea 75% nu duceau la condamnarea inculpatului.[69] În situaţiile în care denunţul privea cetăţeni germani „obişnuiţi", ofiţerii Gestapoului nu se manifestau aproape deloc brutal. Comportându-se aparent ca un „organizaţie onestă" atunci când investiga cazuri de bârfe inofensive între membrii „Comunităţii Poporului", Gestapoul a devenit o instituţie în care populaţia simţea că putea avea încredere.

Cazurile de denunţ analizate în acest capitol vin în sprijinul ideii că

Gestapoul era predominant o organizaţie reactivă, care se baza masiv pe colaborarea populaţiei. Surprinzătoarea indulgenţă de care a dat dovadă în cele mai multe situaţii se datora faptului că acuzaţii erau cetăţeni germani „obişnuiţi” care nu puteau fi consideraţi un pericol la adresa regimului politic. Motivele denunţătorilor în cazurile ce priveau cetăţeni germani

obişnuiţi nu sunt uşor de stabilit. Cei mai mulţi încercau să dea dovadă de loialitate faţă de sistem, alţii însă încercau să se folosească de Gestapo pentru a-şi regla conturi personale.[70] Puţine acuzaţii — de obicei, de joasă speţă — au fost lipsite de un scop anume. Pentru cei acuzaţi consecinţele erau foarte diferite, chiar şi în situaţia în care contravenţia era identică. Ofiţerii

petreceau adesea foarte mult timp examinând în detaliu chestiuni care se dovedeau a fi mai mult decât triviale. În cele mai multe cazuri de exprimare făţişă a nemulţumirii, starea de beţie juc

a

Rudolph Diels, primul șef al Gestapoului.

Bravul pastor protestant Paul Schneider, într-o fotografie din perioada studenției, 1921.

Sediul central al Gestapoului din str. Prinz Albert nr. 8, Berlin. Clădirea a fost distrusă în timpul bombardamentelor aliate din 1945.

Doi poliţişti inspectând distrugerile provocate de foc după Incendiul de la Reichstag din februarie 1933.

Heinrich Himmler, conducătorul SS-ului (stânga), dând mâna cu Hermann Goring, cel care a înfiinţat Gestapoul.
Ernst Thălmann, conducătorul Partidului Comunist German (KPD). A fost ucis în 1944 la ordinul lui Hitler.

Heinrich Himmler (stânga) şi ţinând
Ernst Rohm, conducătorul detaşamentului de asalt, SA.

Fostul cancelar german Franz von Papen o cuvântare în Austria,

Prizonieri politici supuşi la muncă silnică în lagărul de
de la Dachau, 1933.
Conducătorul Bisericii Confesionale, pastorul Martin Niemöller.
Wilhelm Frick, ministrul de interne între 1933 şi 1943. A fost executat în 1946.

Reinhard Heydrich, personalitate de frunte din conducerea Gestapoului, SS-ului și SD-ului.

Dr. Werner Best, figură de referință în administrația Gestapoului.

Dr. Robert Ritter, asistat de Eva Justin, luând o probă de sânge de la un țigan.

Lagărul de concentrare de la Buchenwald.
Contele Clemens von Galen, episcop de Miinster. A condus protestele credincioşilor catolici împotriva programului de
Otto Ohlendorf, şef al SD-ului şi comandant al Einsatzgruppen D, brigăzile care au aplicat ordinul uciderilor în masă din Uniunea Sovietică. A fost e: în 1951.

Alinierea de dimineață a prizonierilor din lagărul de concentrare de la Sachsenhausen, 1936.

Locuitori din Magdeburg trecând dimineața pe lângă un magazin evreiesc vandalizat în timpul evenimentelor din Noaptea de cristal, noiembrie 1938.

O întâlnire a conducătorilor RS HA (Biroul Central al Siguranţei Reichului) din Berlin în 1939. De la stânga la dreapta: Franz Huber, conducătorul biroului Gestapo din Viena, Arthur Nebe, şeful Kripo, Himmler, Heydrich şi Heinrich Müller, şeful Gestapo.

Fotografia lui Peter Penk, acuzat de simpatii pentru mişcarea comunistă, din dosarul Gestapoului.

Fotografia lui Luise Vogler, denunţată pentru presupuse simpatii prosovietice, pentru dosarul întocmit de Gestapo.

Fotografia lui Helmut Hesse, un curajos disident religios, pentru dosarul întocmit de Gestapo.un rol esenţial. Populaţia a realizat cu timpul că rostirea unor asemenea comentarii la berărie putea fi periculoasă. Un studiu al denunţurilor din dosarele tribunalului oraşului bavarez Augsburg arată că, în 1933, 75% dintre cazuri începeau cu un denunţ de la un client al unei berării, dar că, în 1939, numărul acestora scăzuse la 10%.[71]

În ultimele faze ale războiului, autorităţile judiciare naziste au realizat că falsele denunţuri iroseau o mare parte din timpul Gestapoului. După cum se arăta într-un document din 1 august 1943 care poartă antetul Ministerului Justiţiei din Berlin: „Denunţătorul este — potrivit unei vorbe din bătrâni — cel mai mârşav om din ţară. Acest lucru e adevărat în primul rând pentru cei care, deşi ştiu cum stau lucrurile, îşi reclamă concetăţenii la autorităţi pentru a le provoca neplăceri”.[72]

6
RĂZBOIUL RASIAL ÎMPOTRIVA .DECLASAŢILOR

al Gestapoului în primii ani de guvernare hitleristă. începând de la mijlocul anilor 1930, regimul nazist a utilizat o serie de termeni specifici eugeniei pentru a-i descrie pe cei definiţi în mod vag drept „dușmani rasiali”. A fost alcătuită o ierarhie rasială, pornind de la „cei mai valoroşi” până la „cei mai puţin valoroşi” membri ai Comunităţii Poporului. Activitatea Gestapoului s-a extins prin colaborarea cu poliţia de investigaţii criminale (Kripo) şi cu funcţionari din domeniul asistenţei sociale şi al sănătăţii, cu scopul conturării grupului aşa-numiţilor „asociali”.

în 1937, Reinhard Heydrich definea pe faţă rolul Gestapoului şi al Kripo în termeni rasiali:

> Poliţiei de Siguranţă [Sipo] îi revine responsabilitatea generală de a ocroti poporul german ca pe o fiinţă, de a feri energia sa vitală şi instituţiile sale de orice distrugere sau dezintegrare. În plan defensiv, va respinge atacurile ce i-ar putea într-un fel sau altul slăbi sau distruge sănătatea. [...] în plan ofensiv, va investiga şi astfel va combate pericolele, anticipând încă din faşă orice opoziţie, pentru ca aceasta să nu apuce să se dezvolte în ceva distructiv sau dezintegrator.[1]

ecimarea opoziţiei politice şi religioase fusese obiectivul principal

Cei plasaţi în afara idealizatei Comunităţi a Poporului (*Volksgemeinschaff*), pură din punct de vedere rasial, aveau să fie urmăriţi fără cruţare. Din categoria celor definiţi ca „asociali" făceau parte infractorii reci- divişti, homosexualii, infractorii sexuali, prostituatele, şomerii cu state vechi, alcoolicii, cerşetorii, delincvenţii juvenili, membrii bandelor de răufăcători şi ţiganii. Un proiect de lege din 1944 privind „Tratamentul [ce trebuie aplicat] celor străini de comunitate" îi definea pe aşa-numiţii „asociali" drept indivizi care:

1. Se dovedesc, prin modul în care se manifestă şi îşi duc viaţa, mai ales în lumina unor deficienţe mintale sau de caracter, incapabili de a face faţă prin propriile puteri unor cerinţe minime ale comunităţii poporului.
2. (a) Ca urmare a lenei sau a delăsării, duc o viaţă dezordonată şi fără căpătâi, reprezentând, prin urmare, o povară sau un pericol

îşi fac un obicei din ori demonstrează o înclinaţie pentru cerşetorie, vagabondaj, lenevie, furtişag, înşelătorie sau alte infracţiuni mărunte; beau excesiv; nu îşi îndeplinesc obligaţiile de a se întreţine singuri.

(b) Prin faptul că sunt mereu supăraţi şi puşi pe harţă, prejudiciază armonia din sânul comunităţii.

3. Prin modul în care se manifestă şi îşi duc viaţa, sunt predispuşi să comită infracţiuni dintre cele mai grave.

Cu decenii înainte ca naziştii să ajungă la putere, disciplina pseudo- şti- inţifică a eugeniei susţinea că doar prin selecţie se putea reduce numărul criminalilor şi al indivizilor antisociali. Termenul „eugenie" a fost pus în circulaţie de omul de ştiinţă englez Sir Francis Galton. Expresia „igienă rasială" (*Rassenhygiene*) a fost folosită pentru prima oară în 1895, într-un volum scris de medicul german Alfred Ploetz, care aducea în discuţie superioritatea rasei germane „ariene". Ideile eugeniei s-au răspândit şi s-au bucurat de popularitate în diverse ţări. Mulţi biologi au ajuns la concluzia că diferenţele dintre oameni erau ereditare şi imuabile. Ceea ce însemna că rasa umană nu putea fi îmbunătăţită decât prin selecţie, la fel cum se întâmpla cu rasele canine şi caii de curse. Teoria eugeniei nu a devenit doar populară, ci şi respectabilă, modernă şi ştiinţifică. În Marea Britanie, în 1902, s-a înfiinţat Eugenics Society, iar în 1909, University College de la Londra a creat un post de profesor de eugenie. S-au votat legi cu privire la sterilizare în Elveţia (1928), Danemarca (1929) şi Norvegia (1934). În Suedia, legea cu privire la sterilizare a rămas în vigoare până în 1975- Cel mai mare program de sterilizare s-a desfăşurat în Statele Unite ale Americii, unde nu mai puţin de 39 de state, începând cu Indiana în 1899, i-au sterilizat pe cei cu handicapuri mintale sau fizice. Se estimează că între 1907 şi 1932 în SUA au fost sterilizate 12 145 de persoane.[3] Politicile sociale concepute pentru a îmbunătăţi „zestrea rasială" au fost promovate în multe alte ţări, precum China, Brazilia şi India.[4]

În 1920, doi medici germani — Karl Binding şi Alfred Hoche — au publicat volumul *Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens (Dreptul de a distruge viaţa lipsită de valoare)*. Autorii enumerau categoriile de indivizi care nu aveau niciun fel de „utilitate economică ori socială", în special, „idioţii incurabili" şi handicapaţii mintal. Medicii sugerau, de asemenea, ca bolnavii aflaţi în stare terminală să aibă dreptul la o sinucidere asistată. Fruntaşii nazişti au îmbrăţişat cu ardoare aceste idei, dorind să le aplice când ajungeau la putere. Au devenit adepţi înfocaţi ai teoriilor eugenice. Promisiunea utopică a lui Hitler de-a crea o „Comunitate a Poporului" lipsită de conflicte şi pură din punct de vedere rasial a atins o coardă sensibilă, mai ales în rândul votanţilor clasei de mijloc, cărora punctul din programul Partidului Nazist referitor la instaurarea legii şi ordinii li s-a părut extrem de atrăgător. „Explicaţia pe care o dădeau la adunările de partid, îşi aminteşte o femeie din Düsseldorf, era cam aşa: «Strada trebuie să fie curăţată de lepădături! Recidiviştii, infractorii sexuali şi paraziţii de pe trupul Comunităţii Poporului [...] vor fi trimişi în tabere şi reeducaţi să facă o muncă cinstită. Vor învăţa ce este disciplina şi curăţenia.»„[5] La doar câteva zile după ce naziştii au preluat puterea în 1933, ministrul de interne Frick a prezentat priorităţile noului guvern cu privire la cheltuielile pentru asistenţă socială. Pentru toate persoanele „sănătoase şi sigure din punct de vedere rasial" erau prevăzute fonduri de la buget, dar exista un program sever de reducere a cheltuielilor publice pentru cei clasificaţi drept „inferiori şi antisociali". Totodată, se anunţau măsuri politice radicale pentru „a împiedica persoanele cu handicapuri severe să se reproducă".[6] În 14 iulie 1933, a fost publicată „Legea cu privire la prevenirea procreării urmaşilor cu boli ereditare" (*„Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses"*) . Aceasta a intrat în vigoare la data de 1 ianuarie 1934.

Sterilizarea obligatorie s-a aplicat tuturor celor ce sufereau de debilitate mintală congenitală, schizofrenie, tulburări maniaco-depresive, epilepsie ereditară, maladia Huntingdon, cecitate ereditară, surditate ereditară, diformitate ereditară. Puteau fi, de asemenea, luate în considerare pentru a fi sterilizate persoanele suferinde de alcoolism cronic. Amendări ulterioare ale legii au transformat o măsură definită strict medical într-una care permitea medicilor şi autorităţilor din domeniul asistenţei sociale să promoveze „raţiuni sociale" pentru sterilizare. În jur de 60% dintre cei sterilizaţi au fost categorisiţi drept „debili mintali". Potrivit estimărilor, între 1933 şi 1945, în Germania nazistă, au fost sterilizate între 350 000 şi 400 000 de persoane.

ţinea unor *Erbgesundheitsgerichte* — tribunale însărcinate cu stabilirea sănătăţii genetice. Exista, de asemenea, şi o Curte Supremă, condusă de Karl Astei (1934-1937), care judeca, în ultimă instanţă, cazurile de sterilizare. *(N. red.)*

Primul pas în vederea unei sterilizări era o recomandare de la un medic din sistemul public de sănătate, de la un asistent social ori de la directorul unui azil de boli mintale, al unui cămin-spital sau al unei închisori. Angajaţii serviciilor de asistenţă socială scormoneau prin fişe medicale, rapoarte şcolare, ale forţelor de muncă şi ale poliţiei. Persoana nominalizată pentru sterilizare primea apoi o scrisoare prin care i se comunica data la care urma să fie consultată de un medic local. Cu această ocazie, se stabilea dacă pacientul avea să fie sterilizat ori nu. Au fost înfiinţate în total 220 de tribunale de sănătate ereditară pentru a administra sistemul. Acestea erau conduse de doi medici din sistemul public de sănătate şi un jurist. Alte

optsprezece tribunale se ocupau de soluționarea apelurilor, care trebuiau

judecate în termen de o lună.

Statisticile oficiale realizate de Ministerul de Interne al Reichului arată că în 1934, în primul an în care legea a intrat în vigoare, au fost sterilizați forțat 32 268 de oameni. Dintre aceștia, 17 070 (52,9%) au fost categorisiți drept „debili mintali”, 8 194 (25,4%) drept „schizofrenici”, iar 4 520 (14%) drept epileptici. Dintre ceilalți, 201 erau orbi și 333 surzi.[7] S-au înregistrat 4 000 de apeluri împotriva sentinței de sterilizare obligatorie, dintre care 441 au avut succes. Lucrările din cadrul curții de apel nu durau de cele mai multe ori decât cincisprezece minute, din cauza numărului mare de cazuri ce trebuiau judecate într-o singură zi. Bărbații erau sterilizați prin vasectomie, iar femeile prin legarea trompelor.[8] În jur de 5 000 de femei au murit din cauza unor complicații ivite în urma acestei intervenții chirurgicale destul de complexe.

Unii medici zeloși, dornici să le facă pe plac autorităților naziste, au început să facă ei înșiși propuneri pentru sterilizare din rândul propriilor pacienți. În 1942, 38 000 de medici germani erau membri ai Partidului Nazist, ceea ce reprezenta mai mult de jumătate din totalul medicilor.[9] Un medic a izbutit să propună sterilizarea unei tinere femei care avea doi copii nelegitimi. A cercetat apoi istoricul ei de familie și a selectat alte zece persoane înrudite cu aceasta. Maria von Lingen își amintea că unchiul ei suferise de o depresie gravă, încercând chiar să se sinucidă: „Tentativa nu a reușit, dar cazul a fost raportat oficiului de sănătate publică de către medicul său curant. Iar omul a fost sterilizat, suferind un șoc major. Era un bărbat foarte frumos”.[10]

În 1937, medicilor de familie li s-a cerut de către autorități să pună candidaților identificați pentru sterilizare întrebări despre preocupările lor, mediul înconjurător și dacă făcuseră testul privitor la speranța de viață. Au fost adăugate teste de inteligență ce conțineau întrebări de genul „Cine a descoperit SUA?” sau „Când s-a născut Columb?” Medicii nominalizau în primul rând persoane din rândul clasei muncitoare pentru sterilizare. Cei mai înstăriți puteau să angajeze avocați pentru a se opune sterilizării forțate. în Hamburg, un grup de cadre universitare a desenat chiar o hartă a elementelor antisociale din oraș. S-a constatat că erau concentrate în cartierul din jurul docurilor, un vechi fief al comuniștilor.[11] Criteriile folosite pentru a steriliza cele mai multe persoane sănătoase din punct de vedere fizic au devenit atât de vagi, încât puteau fi aplicate teoretic oricui. La nivelul poliției, al serviciilor de asistență socială, al cercurilor academice sau medicale se împământenise ideea că un comportament antisocial era o trăsătură ereditară. Motivele invocate de medici pentru sterilizare erau tot mai mult dictate de prejudecăți sociale și, în special, de clasă. Notițele unui medic cu privire la un vagabond pe care îl lua în considerare pentru sterilizare pe bază de „debilitate mintală” sunt grăitoare în acest sens:

> În fișa de la serviciul social este descris ca un cerșetor sau vagabond decăzut din punct de vedere social. Beneficiază de jumătate dintr-o pensie de invalid de război, având TBC pulmonar și intestinal. Banii îi cheltuiește în mod iresponsabil.

Fumează mult şi uneori se îmbată. în mod repetat a fost internat la Farmsen [un adăpost pentru cei fără casă]. De obicei, părăseşte locul ca să vagabondeze. Are câteva condamnări pentru că s-a opus arestării, pentru tulburarea liniştii publice, pentru calomnie şi vătămări grave. În fişele sale de asistenţă socială se menţionează că obişnuieşte să tulbure desfăşurarea slujbelor, trecând chiar la atacuri fizice asupra celor în cauză.[12]

Vagabonzii şi cerşetorii erau exemplele clasice de elemente „asocíale", în 1933, 500 000 de germani nu aveau un domiciliu fix. Naziştii au emis pentru fiecare persoană fără adăpost un carnet, o „carte de peregrinare" *(Wanderbuch*), în care erau înregistrate deplasările între localităţi şi oraşe, şederile în adăposturi. Cei care nu se puteau legitima la cererea poliţiei cu un asemenea carnet erau consideraţi „vagabonzi recalcitranţi" şi adesea trimişi în lagăre de concentrare pentru perioade nedeterminate. În septembrie 1933, 100 000 de vagabonzi au fost reţinuţi într-o razie a poliţiei de investigaţii criminale. Curând însă au fost eliberaţi deoarece nu exista, la acea vreme, un lagăr de concentrare suficient de mare pentru a-i adăposti pe toţi. în 1934, într-o scrisoare adresată unui înalt demnitar, un funcţionar al Partidului Nazist din Kassel a venit cu o „soluţie" radicală la problema vagabonzilor:

> Obiectivul măsurilor legislative şi administrative nu ar trebui să fie acela de a se menţine pe linia minimei rezistenţe şi de a canaliza mişcările populaţiei migratoare pe rute ordonate. Obiectivul trebuie să fie acela de a-i lua cu totul vagabondului lipsit de mijloace dreptul de a exista. Nu negăm că acest ţel poate fi atins doar cu mare greutate, dar nu a existat vreodată un moment mai potrivit ca acum, când statul este în măsură să acţioneze printr-o colaborare hotărâtă între justiţie şi poliţie.[13]

Un motiv tot mai ades invocat pentru sterilizarea persoanelor „asociale" precum vagabonzii era o „tulburare" vag definită drept „retard mintal moral". Nu avea niciun fel de bază medicală. Un raport cu privire la 450 de cazuri de sterilizare întocmit în 1936 de Divizia pentru igienă rasială a Departamentului de Sănătate Publică menţiona că niciuna dintre persoanele sterilizate pe baza acestui tip de retard nu suferea defel de vreun „deficit de inteligenţă", în schimb dădea dovadă de ceea ce era descris, în termeni oficiali, drept „o totală indiferenţă faţă de valorile morale". O altă „boală", la fel de vagă, folosită pentru a justifica sterilizarea era cea de „retard mintal ereditar". La spitalul universitar din Gottingen, 58% dintre femeile sterilizate au fost înregistrate ca suferind de această tulburare nelămurită.[14] Regimul nazist a înfiinţat „Centre de consiliere pentru îmbunătăţirea sănătăţii genetice şi rasiale". Cei care urmau să se căsătorească primeau o hârtie cu „Cele zece porunci pentru alegerea unui soţ" (*„Zehn Gebotefur die Gattenwahl „):*

1. Ţine minte că eşti german(că).
2. Dacă eşti sănătos/sănătoasă din punct de vedere genetic, nu trebuie să rămâi necăsătorit(ă).
3. Corpul să-l ţii curat.
4. Mintea şi sufletul să le ţii curate.

5. Ca german(că) să îţi alegi doar un soţ/o soţie cu acelaşi sânge sau cu sânge

nordic.

6. Află dinainte detalii despre înaintaşii viitorului soţ/viitoarei
7. Sănătatea este o premisă a frumuseţii exterioare.
8. Căsătoreşte-te din dragoste.
9. Nu căuta un tovarăş/o tovarăşă de joacă, ci un tovarăş/o tovarăşă de viaţă.
10. Sensul unei căsnicii este să faci copii mulţi şi sănătoşi.[15]

În timp, politica rasială nazistă a ajuns să considere familiile sărace cu probleme drept cobaii utili unor experimente sociale. În Bremen, autorităţile locale au hotărât să cerceteze dacă familii antisociale turbulente puteau fi transformate în membri stabili din punct de vedere mintal şi emoţional ai Comunităţii Poporului. Au fost elaborate proiecte sociale. Iar în 1936 a luat naştere colonia Hashude, de la periferia oraşului, care a costat statul german 600 000 RM. Se compunea din optzeci şi patru de case, construite trainic din fier şi beton, aşezate în două şiruri ce formau un L. Uşa de intrarea fiecărei case putea fi urmărită din turnul de control, unde vegheau gărzi înarmate. Întregul perimetru era înconjurat cu un gard de sârmă ghimpată mascat de un gard viu.

Familiile trimise la Hashude au fost selecţionate de asistenţi sociali. Părinţii aveau cu toţii un istoric încărcat de acte antisociale, printre care se numărau alcoolismul, vandalismul, condamnări pentru infracţiuni minore. Se aflau aproape cu toţii în conflict cu ceilalţi cetăţeni. Copiii lor erau turbulenţi, nesupuşi şi nu mergeau la şcoală. La Hashude, aceste familii cu probleme au fost supravegheate îndeaproape şi monitorizate pas cu pas în primele şase luni. Bărbaţii au fost obligaţi să presteze munci grele, iar femeile supuse unor campanii îndelungate de curăţenie a casei, în timp ce copiii participau la activităţile din „casa copilului”. Pentru rele purtări ori nerespectarea regulilor nu exista niciun fel de toleranţă, în cazul în care comportamentul familiei se îmbunătăţea, aceasta avea dreptul să primească o locuinţă în afara coloniei. În iulie 1940, colonia a fost închisă. Multe familii locale considerau că familiile cu probleme nu meritau să fie recompensate cu case bune pentru proasta lor purtare. S-a păstrat o listă care arată comportamentul celor optzeci şi patru de familii aflate atunci la Hashude. Cincizeci şi nouă dintre ele îşi îmbunătăţiseră purtarea în asemenea măsură încât au putut să rămână în cadrul comunităţii, alte şapte îşi ameliorară conduita, dar optsprezece au fost calificate drept „complet neschimbate”. Acest experiment social s-a dovedit extrem de costisitor şi nu a mai fost repetat.[16]

Un grup de oameni despre care Heydrich şi Himmler credeau că nu pot fi schimbaţi era cel al infractorilor recidivişti. Unul dintre aspectele mai puţin cunoscute despre Germania nazistă este modul brutal în care regimul îi persecuta pe infractorii fără leac. În 24 noiembrie 1933, a fost promulgată „Legea împotriva infractorilor inveteraţi periculoşi” (*„Gesetz gegen gefährliche Gewohnheitsverbrecher”*), pe baza căreia orice persoană condamnată de două ori pentru orice ce fel de infracţiune putea fi plasată în „arest preventiv nelimitat”. Dacă un infractor primise în trecut două

condamnări la închisoare, fiecare de câte şase luni, judecătorul putea să-l condamne la cincisprezece ani de închisoare pentru a treia infracţiune. Un articol din lege permitea tribunalelor să ordoneze castrarea infractorilor sexuali cu vârste de peste douăzeci de ani care co- miseseră mai mult de o infracţiune. între 1934 şi 1939, au fost castraţi forţat peste 1 808 de deţinuţi. Aproximativ 70% dintre ei erau condamnaţi pentru pedofilie. Violatorii constituiau cel de-al doilea grup mare de deţinuţi supuşi castrării. Majoritatea infractorilor sexuali castraţi erau bărbaţi cu vârste între 30 şi 50 de ani, provenind din medii extrem de sărace. Bazându-se pe rata recidivelor care scăzuse la 5%, criminaliştii din Germania hitleristă au considerat că folosirea castrării împotriva infractorilor sexuali fusese un succes.[17] într-adevăr, statisticile cu privire la criminalitate înregistrează o scădere dramatică a condamnărilor pentru infracţiuni sexuale în perioada nazistă. Această tendinţă s-a accentuat în timpul războiului, când majoritatea bărbaţilor cu vârste între optsprezece şi patruzeci de ani au fost mobilizaţi. între 1939 şi 1943, numărul condamnărilor pentru viol a ajuns de la 7 614 la 2 212, ceea ce însemna o scădere de 72%, iar cele pentru pedofilie de la 6 285 la 2 480, adică de 60,5%.[18]

După 1 ianuarie 1934, cel clasificat drept „infractor inveterat periculos" nu mai avea nici măcar dreptul să fie eliberat după ispăşirea pedepsei. Poliţia a considerat că şi această măsură a însemnat un mare succes. în martie 1932, de pildă, au avut loc la Berlin 67 de jafuri armate, în vreme ce în martie 1934 numărul lor se redusese la 12.[19] De la începutul anului 1935 legea a fost aplicată tuturor infractorilor recidivişti. Până la 30 aprilie 1938 nu fuseseră eliberaţi din închisoare decât 701 recidivişti. Folosirea acestui tip de pedeapsă pe timp nelimitat s-a dovedit traumatizantă pentru deţinuţi. Franziska, o deţinută cu mai multe condamnări pentru furturi mărunte la activ, îşi exprima frustrarea într-o scrisoare către familie: „Sunt pornită rău că stau aici fără să ştiu de ce şi pentru cât timp... Simt că-mi pierd minţile dacă lucrurile continuă la fel... Asta e ca o sinucidere lentă."[20] Un alt deţinut, pe nume Gustav, considerat de autorităţi drept „certat cu munca" şi „un hoţ înrăit", s-a adresat tribunalului, arătând: „Nu consider că sunt «un hoţ incorigibil». Când am comis infracţiunile de care am fost acuzat eram destul de tânăr şi nu conştientizam că mă fac vinovat de lucruri care azi îmi repugnă şi pe care cu siguranţă nu le voi face din nou. În vremea când furam aveam mari greutăţi, [iar] la ultimele furturi comise în 1930 rareori am luat mai mult decât mi-a trebuit ca să trăiesc."[21]

în martie 1937, Kripo a iniţiat razii pe scară largă împotriva recidiviştilor. în urma acestora au fost arestate 2 752 de persoane, acuzate de spargeri (938), hoţie (741), de infracţiuni sexuale (495) şi de înşelăciune (436). Doar 372 au fost eliberate, iar 68 au murit în închisoare.[22] La baza acestei politici potrivit căreia „cu două infracţiuni intri la puşcărie pe veci" se aflau date statistice care indicau că cele mai multe infracţiuni erau comise de recidivişti. O informare comandată de Ministerul de Justiţie al Reichului în 1937 stabilea că 72% din infractorii recidivişti ajungeau să fie condamnaţi prima oară înainte de a împlini vârsta de douăzeci şi unu de ani. Se considera, de asemenea, că după această vârstă era prea puţin probabil ca infractorii să mai poată fi aduşi pe calea cea dreaptă, astfel că reţinerea

lor pe timp nelimitat era cea mai bună soluţie pentru Comunitatea

Poporului. [3] Politica severă cu privire la pedepsirea infracţiunilor mărunte nu a avut, din câte se ştie, un impact semnificativ asupra numărului acestora. în realitate, numărul de infracţiuni mărunte a crescut de la 44 352 în 1939 la 82 828 în 1943, ceea ce însemna o creştere de 71%.[24]

în 14 decembrie 1937, Ministerul de Interne a emis un nou decret privind „Combaterea preventivă a infracţionalităţii". Acesta permitea ca „detenţia preventivă de către poliţie" să fie aplicată tuturor infractorilor recidivişti care „puneau în pericol" populaţia. O asemenea prevedere, extrem de cuprinzătoare, putea fi folosită împotriva oricărei persoane cu un comportament care nu convenea Gestapoului sau poliţiei. Arthur Nebe, şeful Kripo, era un adept convins al folosirii „detenţiei preventive".
Numărul total al infracţiunilor în Germania nazistă a scăzut de la 444 036 în 1937 la 266 223 în 1940. La fel de drastică a fost diminuarea infracţiunilor recidiviştilor, de la 171 430 de cazuri în 1937 la 86 668 în 1940.[25] Infractorii nu erau menţionaţi în „Legea sterilizării", dar boala definită oficial drept „debilitate mintală ereditară" permitea directorilor de închisori ca, în colaborare cu medicul închisorii, să ordone sterilizarea deţinuţilor. între 1933 şi 1939, un total de 5 397 de deţinuţi au fost sterilizaţi forţat (dintre care 4 909 bărbaţi şi 488 de femei). Mulţi dintre cei sterilizaţi erau consideraţi a fi bolnavi mintali sau „elemente asociale", şi printre ei se aflau vagabonzi, alcoolici şi prostituate. în rapoartele medicilor de închisori apăreau frecvent expresii de tipul: „inferior din punct de vedere mintal" sau „prost ca noaptea" pentru a justifica un ordin de sterilizare. în cazul în care o femeie era considerată „instabilă din punct de vedere moral" sau cu un „comportament sexual nepotrivit", i se putea anula dreptul de a avea un copil.[26]

în timpul războiului, proastele tratamente aplicate recidiviştilor s-au intensificat. în 5 septembrie 1939, a fost emis „Decretul împotriva dăunătorilor poporului" („ *Volksschädlingsverordnung*'). Acesta avea în vizor trei tipuri de delicte: infracţiunea în timpul alarmelor aeriene, tâlhăria şi sabotajul. „Decretul împotriva infractorilor periculoşi" (*„Veorordnung gegen Gewaltverbrecher*") din 5 decembrie 1939 conferea tribunalelor puteri sporite în privinţa criminalilor şi infractorilor violenţi. Populaţia din închisori a crescut de la 120 000 în 1939 la 200 000 în 1945.[27] în 20 august 1942, Adolf Hitler i-a declarat unui funcţionar din justiţie că era greşit să ţii „scursoarea criminală în închisoare", în vreme ce exemplarele „cele mai frumoase" ale rasei germane erau sacrificate pe câmpul de luptă. Prin aceasta sugera că infractorilor din închisori li se ofereau în continuare condiţii prea bune. Otto Georg Thierack, noul ministru al justiţiei, a dat de îndată curs acestei sugestii. Printr-o înţelegere neoficială cu SS-ul lui Himmler a iniţiat un program secret de exterminare vizând în special deţinuţii „asociali". Cei selectaţi erau transferaţi în lagăre de concentrare în vederea „epuizării prin muncă", ceea ce însemna, de fapt, să-i înfometeze şi să-i muncească pe deţinuţi până când mureau. „Transferul general" de deţinuţi „asociali" a început în octombrie 1942 şi a continuat cu transferuri

individuale până la sfârşitul războiului. Deţinuţii au fost mutaţi aproape cu toţii în lagăre de concentrare de pe teritoriul Germaniei. Operaţia era organizată de Kripo, adesea cu susţinerea Gestapoului, deţinuţii fiind transportaţi spre lagăre în camioane mari şi trenuri speciale. La sfârşitul lunii aprilie 1943, fuseseră trimişi în lagăre aproximativ 14 700 de deţinuţi (13 100 de bărbaţi şi 1 600 de femei).[28] Printre ei s-a aflat şi un infractor mărunt pe nume Richard. Avea o listă nesfârşită de condamnări pentru infracţiuni minore — bunăoară, subtilizase un furtun de la o fermă. În 29 noiembrie 1942, a fost trimis în lagărul de concentrare de la Mauthausen, unde a murit peste alte două luni. Se estimează că în total au fost transferaţi în lagărele de concentrare aproximativ 20 000 de deţinuţi, dintre care nu au supravieţuit decât foarte puţini. în 1944, dintre cei 10 231 de deţinuţi mutaţi la Mauthausen, 7 736 muriseră prin înfometare ori fuseseră executaţi.[29] Politica de ucidere a deţinuţilor pe termen lung este un alt exemplu al genocidului declanşat de regimul nazist.

Un alt grup inclus de nazişti în categoria proscrişilor sociali erau şomerii cu state vechi. Pedeapsa pentru condiţia de şomer în Germania nazistă era munca forţată, deşi acest delict nu a existat niciodată în mod oficial. în 26 ianuarie 1938, Heinrich Himmler a informat Gestapoul şi Kripo în legătură cu planul său de a organiza la nivel naţional ra- zii-surpriză în cadrul unei „Campanii naţionale împotriva celor certaţi cu munca". „Reticenţi faţă de muncă" (*arbeitsscheu*) erau consideraţi cei care, deşi capabili să muncească, refuzaseră de două ori un serviciu fără un motiv limpede. Gestapoul nu-i luase niciodată până acum în vizor pe cei care nu munceau. Birourile locale ale forţelor de muncă au fost instruite să furnizeze ofiţerilor numele şi adresele persoanelor în cauză. S-a demonstrat ulterior că motivul campaniei împotriva şomerilor nu avea la bază temeiuri rasiale. Himmler voise, pur şi simplu, să facă rost de forţă de muncă suplimentară pentru fabricile create pe lângă lagărele de concentrare.

Ordinul emis Gestapoului insista ca numai cei „buni de muncă" să fie ridicaţi şi îi enumera pe cei care nu trebuiau arestaţi: băutorii înrăiţi, ţiganii, bătrânii, vagabonzii şi infractorii recidivişti. Operaţiunea *‚yArbeitsscheu Reich*" a început în 21 aprilie 1938 şi a durat nouă zile. Potrivit unui raport, 1 500 de „asociali" au fost ridicaţi şi transportaţi în lagărele de concentrare.[30] Heydrich a fost de părere că Gestapoul dăduse o definiţie mult prea îngustă „asocialilor" şomeri. Poliţia criminală, Kripo, a primit ordin să organizeze o serie de razii mai serioase în privinţa şomerilor cu state vechi. în 1 iunie 1938, toate birourile districtuale ale poliţiei au primit sarcina de a aresta 200 de şomeri „asociali" din zona de care se ocupau. Între 13 şi 18 iunie 1938, ofiţerii Kripo au arestat 8 000 de persoane, din vasta categorie a „asocialilor", printre care se numărau şomeri cu state vechi, dar şi vagabonzi, cerşetori, delincvenţi şi chiar unele grupuri de ţigani. în listele cu persoane arestate mai apăreau chiar şi proxeneţi şi alcoolici violenţi. Aceste acţiuni erau gândite ca un avertisment limpede adresat tuturor „asocialilor" din clasele de jos, amintindu-le că, dacă se sustrăgeau în continuare de la muncă, aveau să ajungă într-un lagăr de concentrare. Toate persoanele arestate în cursul operaţiunii *rbeitsscheu*" au fost duse direct în noile lagăre de concentrare de la Flossenbiirg,

Mauthausen şi Neuengamme, care nu mai erau destinate doar opozanţilor

„politici" şi a celor „religioşi". De altfel, în multe lagăre de concentrare erau trimişi şi alţi deţinuţi în afara celor condamnaţi din motive religioase sau politice. În octombrie 1938, dintre cei 10 188 de deţinuţi de la Buchenwald, 1 007 erau „infractori recidivişti", iar 4 341 erau definiţi drept „asociali".[31] în 1939, în lagărele de concentrare se aflau internaţi peste 10 000 de „asociali". La Sachsenhausen, cei 1 600 de deţinuţi politici s-au văzut dintr-odată copleşiţi numeric de cei 6 000 de condamnaţi „certaţi cu munca".

Uniforma „asocialilor" din lagărele de concentrare se deosebea prin triunghiul negru pe care îl purtau pe piept. Internarea lor era gândită „să-i educe" pentru a deveni membri de încredere ai Comunităţii Poporului. Spre deosebire de celelalte categorii de prizonieri, politici, religioşi sau de drept comun, „asocialii" nu manifestau niciun fel de solidaritate de grup. Gărzile SS îi considerau leneşi, proşti şi laşi. Doar homosexualii şi evreii se poziţionau mai jos decât „asocialii" în ierarhia lagărelor de concentrare. Cei mai mulţi dintre ei erau pur şi simplu indivizi vulnerabili, izolaţi şi adesea neadaptaţi, care nu fuseseră capabili să se conformeze normelor sociale. în rândul lor, mortalitatea era mult mai mare decât în rândul deţinuţilor politici ori religioşi. Mulţi dintre ei decedau în lunile de iarnă în urma muncii istovitoare în carierele de piatră. Prizonierii politici, consideraţi de gărzile SS ca principiali şi muncitori, erau însărcinaţi să-i distribuie pe „asocialii" nou-veniţi în locurile de muncă cele mai grele. în 18 iunie 1940, RSHA a dat ordin ca niciun „asocial" să nu mai fie eliberat din lagărele de concentrare sau din închisori. Pe măsură ce lagărele se umpleau cu „asociali", regimul de detenţie devenea tot mai brutal, deţinuţii fiind supuşi muncii forţate, nenumăratelor pedepse şi chiar experimentelor medicale.

Adolescenţii germani s-au văzut, de asemenea, prinşi în sistemul riguros al conformării la normele sociale. Regimul nazist a impus standarde foarte înalte în privinţa comportamentului copiilor. Asistenţi sociali angajaţi de organizaţia de tineret a *Nationalsozialistische Volkswohlfahrt* (NSV—Bunăstarea poporului) aveau dreptul să ceară ordine de preluare a copiilor care trăiau în familii „asociale". Numărul tinerilor trimişi în cămine şi în centre de detenţie pentru tineret a crescut simţitor. La nivelul anului 1941, 100 000 de adolescenţi erau ţinuţi în asemenea instituţii. Rata de infracţionalitate juvenilă a avut o evoluţie diferită faţă de tendinţa generală, descrescătoare. Infracţiunile comise de tineri au crescut de Îa 17 458 (1939) la 52 469 (1942).[9] în martie 1940, prin „Decretul de protecţie a tineretului" (*„Polizeiliche Verordnungzum Schutzder Jugend „)* se interzicea tinerilor să frecventeze cinematografele sau parcurile de distracţii după ora 21, să bea alcool, să fumeze ori să umble haihui pe străzi. Şcolilor li se cerea să raporteze autorităţilor NSV elevii care lipseau de la cursuri. Tribunalul pentru tineret din Hanau a trimis-o pe Emmi Krause la un centru de detenţie în martie 1939 pentru că lipsea adesea de la şcoală, fiind văzută de poliţie la ore înaintate, în apropierea gării centrale, în compania unor tineri şi a unor soldaţi în permisie.

9Organizaţie înfiinţată în 1933, cu sediul la Berlin-Wilmersdorf. în 1939, era cea de-a doua

S-au păstrat registrele unuia dintre cele mai severe centre de detenţie pentru tineret, cel din Breitenau, în nordul landului Hessen. Iniţial a servit drept închisoare corecţională pentru adulţi, dar în perioada nazistă a fost folosit pentru copii şi adolescenţi. Angajaţii centrului erau prost plătiţi, suprasolicitaţi şi insuficient pregătiţi profesional. Directorul, Georg Saurbier, credea din toată inima în misiunea „rasială" a statului nazist. Avea o proastă părere despre ceea ce el numea deţinuţii „de ultimă speţă" şi familiile lor. în rapoartele despre întâlnirile cu părinţi veniţi în vizită, adesea îi descria pe aceştia drept „pleavă inferioară din punct de vedere biologic" şi „retardaţi mintal".[10] Fetelor internate în centru le administra medicamente pentru a le înăbuşi „nevoile sexuale", până când un coleg de la o casă de nebuni din apropiere l-a sfătuit să utilizeze o metodă diferită, mult mai puţin costisitoare pentru a le pune la punct pe aceste „fiinţe promiscue". Iată ce l-a îndemnat acesta într-o scrisoare: „Cu fetele astea nu o scoţi la capăt decât cu disciplina. Când la noi se întâmplă asemenea lucruri, le ţinem la pat cu supă lungă şi regim sever până când ajung slabe şi urâte. După aceea lucrurile tind să se îmbunătăţească... Din experienţa mea, îţi spun că nu ajungi nicăieri dacă le dai medicamente."[34]

S-a dovedit că era mai ieftin să-i înfometeze pe deţinuţi. Costurile zilnice pentru hrana unui deţinut au scăzut la centrul din Breitenau de la patruzeci şi opt (1934) la treizeci de pfenigi pe zi (1939). Aceasta însemna două felii de pâine dimineaţa şi câte o supă lungă la prânz şi seara. Din cauza acestui regim de înfometare, copiii ajungeau să fugă din centre. S-au păstrat scrisorile sfâşietoare ale unor copii trişti şi speriaţi care scriau părinţilor, cerându-le de obicei mâncare, cum reiese şi din cuvintele unui băiat pe nume Rolf: „Vă rog să nu gândiţi rău despre mine fiindcă vă scriu atât de des, dar e atât de frig aici şi am deja degetele îngheţate. Sunt încă în casa nenorocului... Nu am să fiu acasă de Crăciun, aşa că vă rog să nu mă uitaţi şi să-mi trimiteţi câte ceva. Poate că reuşiţi să găsiţi o jumătate de Stollen [un fel de cozonac] şi nişte turtă dulce şi, dacă se poate, nişte biscuiţi Advent şi ceva bomboane."[35]

în timpul războiului, Gestapoul s-a confruntat tot mai des cu problema tinerilor care formau grupări disidente. în special, două astfel de grupări au fost luate în vizor. Prima era cea a Piraţilor Edelweiss (*Edelweisspiraten),* compusă din băieţi cu vârste între paisprezece şi nouăsprezece ani, care trăiau în cartierele muncitoreşti din Köln, Düsseldorf, Essen, Wuppertal şi Duisburg. „Piraţii" aveau legături cu o serie de alte bande subversive precum *„Navajos", „Fahrtenstenze"* sau *„Kittelbach Piraten".* Gestapoul era hotărât să-i vâneze fără milă pe aceşti tineri „rebeli fără cauză". Iniţial a fost dificil să-i deosebească, în privinţa comportamentului, de delincvenţii juvenili.

Judecătorul tribunalului special din Köln i-a descris astfel pe membrii acestor grupuri:

Uniforma obişnuită a Piraţilor Edelweiss se compune din pantaloni scurţi, şosete albe, o cămaşă în carouri, un pulover alb, o basma legată la gât şi un hanorac.

10organizaţie naţional-socialistă, după Frontul Muncii. Circa 17 milioane de persoane primeau sprijin din partea NSV. *(N. red.)*

în plus, au părul foarte lung. Un pieptene este purtat în şoseta din stânga şi un cuţit

în cea din dreapta. În măsura în care există şi fete în banda respectivă, acestea poartă un pulover sau o jachetă albă. În lunile calde, părăsesc cu sutele oraşele, pe jos, cu bicicleta sau cu trenul. Aleg între adunări sau excursii. în mod obişnuit, se întâlnesc noaptea la colţ de stradă, în gangurile porţilor sau în parcuri, îşi cântă propriile cântece... Homosexualitatea este prea puţin prezentă, în schimb, se întreţin relaţii sexuale cu fetele din grup.[3]

Cu cât „Piraţii" erau mai hărţuiţi, cu atât erau mai hotărâţi să reziste. Una dintre tacticile lor favorite era de a-i urmări şi ataca prin surprindere pe membrii Hitlerjugend în nou-construitele pasaje subterane din oraşe. Obişnuiau, de asemenea, să umple cu graffiti zidurile clădirilor publice, într-un raport al Ministerului Justiţiei se menţiona: „Pe lângă acţiuni inofensive precum sunatul la uşi, au atacat şi au bătut oameni pe stradă, în unele cazuri au mânjit cu excremente umane obrajii unor camarazi germani."[37]

în 17 iulie 1942, filiala Partidului Nazist din Düsseldorf a trimis Gestapoului local un raport privitor la activităţile lor:

Tinerii menţionaţi îşi fac din nou simţită prezenţă. Am primit informaţii că grupuri de tineri au atras mai mult ca oricând atenţia, mai ales în urma celui mai recent bombardament asupra Diisseldorfului. Aceşti tineri... zăbovesc pe stradă până noaptea târziu, acompaniaţi de instrumente muzicale şi tinere femei. Cum această adunătură nu face parte din Hitlerjugend şi manifestă chiar o atitudine ostilă faţă de organizaţie, ei reprezintă un pericol pentru alţi tineri.[38]

Gestapoul din Düsseldorf a întocmit dosare detaliate despre membrii a nouăsprezece grupuri de Piraţi Edelweiss, care au acţionat între 1938 şi 1944. Acestea oferă informaţii interesante despre caracteristicile sociale ale grupării în ansamblu. în general, erau adolescenţi din clasa muncitoare, cu vârste între şaisprezece şi nouăsprezece ani, care fuseseră înainte membri ai organizaţiilor catolice de tineret şi absolviseră şcoala generală. Mare parte dintre ei îşi pierduseră taţii în război. Nu făceau parte din grupul „asocial" al delincvenţilor juvenili fără serviciu. Mulţi dintre ei munceau cu normă întreagă, câştigând în medie 100 RM pe lună. Erau membri siguri de sine ai clasei muncitoare care refuzau să se conformeze disciplinei rigide impuse de regimul nazist, dar fără a avea opinii politice ferme.[39] Ministerul Justiţiei a sfătuit Gestapoul să facă distincţia între conducători, membri activi şi participanţi pasivi ai Piraţilor Edelweiss. Un simplu avertisment era recomandat pentru cazurile minore. La detenţia în stabilimente pentru tineri se putea recurge doar în ultimă instanţă. Conducătorii trebuiau „împiedicaţi să-şi continue activităţile prin cele mai severe pedepse", printre care se număra detenţia în lagăre de „reeducare" a tineretului.[40] în decembrie 1942, Gestapoul a organizat câteva raiduri în regiunea Renaniei pentru a pune capăt activităţilor huliganice ale acestor adolescenţi. La Düsseldorf au fost arestaţi 283 de tineri care făceau parte din zece grupuri; la Duisburg au fost desfiinţate 10 grupuri şi arestaţi 260 de tineri, iar în Essen şi Wuppertal au fost prinse 8 grupuri, compuse din 196 de membri. Cei mai mulţi au fost acuzaţi de inscripţionarea clădirilor publice cu sloga-

nuri antinaziste şi distribuirea de manifeste antinaziste.[41] Doi ani mai târziu, Gestapoul a intervenit cu mai multă brutalitate. În 10 noiembrie 1944, biroul din Köln a arestat şi a spânzurat public treisprezece membri ai Piraţilor Edelweiss în Ehrenfeld, cartierul muncitoresc al oraşului. Scopul acestei măsuri era să-i descurajeze pe alţii de a se alătura acestor grupuri.[42]

O altă formă de protest al tinerilor a apărut în perioada războiului: aşa-numitul „Tineret Swing" („*Swing-Jugend* „). Acesta reunea în principal tineri educaţi din clasa mijlocie înstărită, care locuiau în marile oraşe precum Berlin, Hamburg, Stuttgart, Frankfurt şi Dresda. Erau admiratori ai jazzului american, mai ales ai swingului, înjghebau cluburi ilegale — adesea în pivniţele impunătoarelor case părinteşti — şi organizau seri dansante. Rapoartele Gestapoului asupra mişcării swing subliniază constant atitudinea libertină a acestora cu privire la sexualitate. Un raport al unui membru al Tineretului Hitlerist care se infiltrase la un festival de swing organizat la Hamburg în februarie 1940 ne oferă o descriere foarte vie a activităţii lor:

> Muzica de dans era numai engleză şi americană. Se dansa doar swing şi jitterbug. La intrare se afla un afiş în care cuvintele „Swingul interzis" fuseseră schimbate în „Swingul obligatoriu"... Dansatorii erau o priveliştе respingătoare. Niciunul dintre cupluri nu dansa normal; nu vedeai decât swing de cea mai proastă calitate. Uneori erau doi băieţi care dansau cu o fată; alteori mai multe cupluri formau un cerc, îşi înlănţuiau braţele, săreau şi băteau din palme, ba chiar îşi frecau dosul capetelor unul de altul.[43]

Tinerii swing aveau bani şi purtau haine la modă. Nu erau antifascişti, ci mai degrabă nişte hedonişti apolitici care doreau să-şi impună propria identitate în opoziţie cu cea trâmbiţată de regimul nazist. Erau puternic influenţaţi de cultura democraţiilor capitaliste occidentale, în special americană şi britanică. Aceste grupuri de tineri nonconformişti reprezentau doar o mică minoritate, dar comportamentul lor a demonstrat că unii dintre tinerii marilor oraşe erau tot mai deziluzionaţi de conformismul rigid al Germaniei lui Hitler cu mult timp înainte ca războiul să se încheie.

Prostituatele care făceau trotuarul în marile oraşe constituiau o altă mare problemă pentru Gestapo. Erau considerate „purtătoare de boli venerice cu deficienţe congenitale" şi „un pericol pentru viaţa de familie din cel de-al Treilea Reich".[44] În conformitate cu „Legea pentru combaterea bolilor venerice" („*Reichsgesetz zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten*"), votată în 1927 de guvernul democratic de la Weimar, prostituţia fusese dezincriminată, iar bordelurile administrate de stat interzise. Aceasta le-a permis prostituatelor să-şi ofere serviciile pe stradă.

În mai 1933, guvernul nazist a declarat ilegală oferirea de servicii sexuale pe bani de către prostituate. Au urmat câteva raiduri. în Hamburg, de exemplu, au fost arestate 3 201 prostituate, dintre care 274 au fost obligate să urmeze un tratament pentru boli venerice.[45] în august 1934, o prostituată pe nume Rosa a fost arestată de Kripo pentru că furase 40 RM de la un client cu care se culcase şi care o reclamase la poliţie. Procurorul a descris-o pe Rosa drept „o târfă decăzută şi periculoasă", ce- rându-i judecătorului să ţină cont, atunci când va da sentinţa, că în 1927 comisese un delict

asemănător. A fost condamnată la şaisprezece luni de închisoare, dar

acestea s-au transformat în detenţie pe timp nelimitat, iar femeia nu a mai fost nicicând eliberată.

După 1936 însă, atitudinea regimului nazist faţă de problema prostituţiei a fost contradictorie. Prostituatele au început să fie privite ca un rău necesar. Himmler credea că bordelurile organizate i-ar ajuta pe tineri să n-o apuce pe calea homosexualităţii şi ar putea chiar să reprezinte o răsplată pentru soldaţi în timp de război.[46] într-o directivă secretă emisă de Ministerul de Interne, datată 9 septembrie 1939, bordelurile au fost din nou legalizate, în vreme ce oferirea de servicii pe stradă a rămas ilegală. Prostituatele au fost înregistrate, examinate de autorităţile din domeniul sănătăţii şi obligate să lucreze în bordelurile legale. Cele care lucrau în afara bordelurilor erau tratate cu asprime. în seara zilei de 21 septembrie 1942, un fochist de pe un vapor s-a prezentat la un birou Gestapo, reclamând că o prostituată din zonă, care lui îi dăduse o boală venerică, îşi oferea serviciile bărbaţilor într-o berărie din celebra zonă Reeperbahn a Hamburgului. Chiar a descris-o, pentru a putea fi identificată mai uşor. Un ofiţer Gestapo, trimis de urgenţă la berărie, a arestat-o pe loc. Femeia a semnat următoarea declaraţie: „Nu am mai lucrat în ultimele nouă săptămâni şi am câştigat foarte puţin în acest timp. Am practicat prostituţia. Nu ştiam că am o boală venerică [nu fusese încă diagnosticată]. Nu am avut niciun semn. Aveam intenţia să mă stabilesc într-un bordel şi să practic în continuare prostituţia." A fost pusă sub „arest preventiv" şi trimisă la închisoare.[47]

Femeile care aveau mai mulţi parteneri sexuali erau adesea reclamate la Gestapo şi Kripo pentru comportament antisocial. în 14 august 1941, biroul Kripo din Essen a ordonat „arestarea preventivă" a unei femei pe baza unei informaţii furnizate de un asistent social care susţinea că femeia, divorţată, ducea o „viaţă promiscuă". Fusese văzută frecventând localurile din zonă în compania mai multor bărbaţi, în vreme ce copiii rămâneau singuri acasă. Micuţii au fost încredinţaţi altcuiva, iar femeia a fost săltată de Kripo în timp ce umbla singură pe străzile din Duisburg în stare de ebrietate. A fost trimisă în lagărul de concentrare din Ravensbriick, iar în final transferată la Auschwitz. A murit acolo în 23 iulie 1942.[48]

în 1942, numai la Berlin existau douăzeci şi opt de bordeluri legale. Toate erau supravegheate şi controlate de poliţia de investigaţii criminale, Kripo. Existau stabilimente şi pentru muncitorii străini, folosind muncitoarele străine ca prostituate. Cetăţenilor germani le era interzisă frecventarea acestora. Greu de crezut, dar se deschiseseră bordeluri şi în multe lagăre de concentrare pentru a oferi ceea ce Himmler numea o „răsplată" sau un „stimulent" prizonierilor privilegiaţi cunoscuţi drept *„Kapos"**. Multe dintre femeile forţate să ofere servicii sexuale contra cost proveneau din lagărul de la Ravensbriick. Prostituatele erau înlocuite frecvent, din cauza epuizării. în anul 1944 existau bordeluri în opt dintre principalele lagăre de concentrare situate în Germania. Femeile erau forţate să lucreze în aceste

bordeluri. Se estimează că 31 140 de femei au lucrat ca prostituate în lagărele de concentrare naziste.[49]

Gestapoul a adoptat o atitudine complet diferită în privinţa homosexualităţii. Persecuţia publică a homosexualilor nu era specifică Germaniei naziste. în acea perioadă homosexualitatea era considerată o activitate infracţională în cele mai multe ţări.[50] Himmler vedea în cultura deschisă şi libertină a cluburilor de homosexuali din Berlinul Republicii de la Weimar „simptomul unei rase pe cale de dispariţie". Le ţinea adesea membrilor SS conferinţe moralizatoare pe acest subiect, cu titluri de genul „Pericolele homosexualităţii pentru rasa germană".[51] într-o cuvântare de acest fel a declarat: „Toţi homosexualii sunt laşi; ei mint asemenea iezuiţilor. Homosexualitatea te aduce într-o stare în care nu mai ştii ce faci."[52]

Naziştii au prezentat clar poziţia NSDAP în legătură cu homosexualitatea într-un program politic publicat în timpul Republicii de la Weimar:

> Oricine se gândeşte la dragostea faţă de acelaşi sex este duşmanul nostru. Respingem ceea ce ne vlăguieşte poporul şi-l transformă în jucăria duşmanilor noştri, deoarece noi ştim că viaţa este o luptă şi e nesăbuit să-ţi închipui că oamenii se vor avea vreodată ca fraţii. Istoria naturală ne învaţă contrariul... Prin urmare, respingem orice formă de desfrânare, mai ales homosexualitatea, deoarece ne răpeşte şi ultima şansă de a elibera poporul nostru de jugul care îl apasă.[53]

Celebrul Paragraf 175 din Codul penal prevedea pentru orice relaţie sexuală între bărbaţi de peste douăzeci şi unu de ani pedeapsa cu închisoarea. Cum însă, pentru a obţine o condamnare, trebuia dovedit că se produsese o penetrare sexuală, numărul de condamnări potrivit legii a fost extrem de scăzut în perioada Republicii de la Weimar. în 1935, legea a fost extinsă, incluzând orice „act contra naturii". în acest fel, homosexualii putea fi mult mai lesne puşi sub acuzare. între 1933 şi 1935, pe baza vechiului Paragraf 175, au fost condamnaţi 4 000 de oameni. între 1936 şi 1939, folosind noua prevedere lărgită, au fost găsiţi vinovaţi aproape 30 000 de bărbaţi.[54] Paragraful 175 nu se referea la lesbiene. Erau considerate de regimul nazist drept cazuri de „comportament sexual deviant", dar activităţile homosexuale între femei nu au fost, contrar credinţei populare, niciodată incriminate în Germania nazistă. Din dosarele Gestapoului reiese că majoritatea homosexualilor arestaţi conform Paragrafului 175 aveau vârste între optsprezece şi douăzeci şi cinci de ani. Proveneau din medii sociale extrem de variate. în timpul interogatoriilor, homosexualii erau forţaţi să divulge detalii intime ale experienţelor lor sexuale datând din fragedă copilărie. Mărturiile lor conţin declaraţii de genul: „Nu mă voi mai lăsa niciodată antrenat în această activitate perversă."[11]

Din păcate, avem tendinţa să judecăm aceşti oameni exclusiv prin prisma documentelor lăsate de acuzatorii lor. Rareori auzim mărturia vreunui homosexual care a trăit în acea epocă. Cu toate acestea, Gad Beck ne-a lăsat o relatare surprinzătoare despre experienţele sale de evreu

---

11 misiunea supravegherii celorlalţi deţinuţi sau diverse sarcini administrative. Pentru a obţine un tratament preferenţial din partea SS-ului, aceşti *Kapos* se purtau foarte brutal cu persoanele internate în lagăr. Printre privilegiile de care se puteau bucura se număra dreptul de a avea o cameră proprie şi de a purta haine civile. *(N. red.)*

homosexual care trăia la Berlin. Ne sugerează că, de fapt, nu era greu să

duci o viață de homosexual în capitala Germaniei și să eviți a fi prins:

Mi-am recunoscut orientarea sexuală, cum se spune azi, într-un mod cu totul nonșalant. S-a întâmplat pur și simplu... N-am vorbit niciodată deschis cu părinții mei despre asta, dar nici nu era necesar. Știau. Prima mea relație a fost cu un băiat frumos ca un înger, pe nume Otto... Făceam sex după sport sau când ne duceam la înot, și curând am început să-l vizitez acasă la el. Uneori puteam chiar să ne facem de cap, fiindcă tatăl lui lucra în timpul zilei... Otto nu a fost singurul... Un alt partener a fost Martin, căruia îi plăcea să se țină de nebunii în plină zi, în S-Bahn [trenul rapid suburban]. Trenul era aglomerat, iar noi stăteam lipiți unul de celălalt, ne atingeam, ne frecam un pic, ne pipăiam. Nimeni din jur nu observa sau nu părea să fie interesat... Practic, nu eram conștient că regimul politic devenea tot mai opresiv și mai înspăimântător.[56]

În octombrie 1934, Gestapoul a înființat chiar în cadrul centralei din Berlin o secție specială care să se ocupe de homosexuali. Cele mai multe birouri ale Gestapoului din marile orașe aveau ofițeri specializați în astfel de pe cazuri. Au fost înființate institute de cercetare, în primul rând Institutul de Cercetare Psihologică și Psihoterapie din Berlin, unde homosexualii erau „reeducați". „Dacă se vindecau", erau lăsați să ducă ceea ce naziștii numeau o „viață normală". Psihiatrii care lucrau în acest institut erau de părere că bărbații heterosexuali erau adesea seduși să devină homosexuali de către alți homosexuali. Prin urmare, terapia pornea de la premisa că trebuia prevenită „coruperea" heterosexualilor. În cazul homosexualilor, se punea accent pe încurajarea unui stil de viață heterosexual după eliberare. În situațiile în care cercetătorii ajungeau la concluzia că persoana pur și simplu nu putea renunța la homosexualitatea sa, se recomanda castrarea înainte de eliberare. La data de 1 octombrie 1936 s-a înființat un „Birou central de siguranță a Reichului pentru combaterea homosexualității și a avorturilor" (*„Reichszentrale zur Bekämpfung der Homosexualität und der Abtreibung")*. În acțiunile întreprinse împotriva preoților și călugărilor catolici se fabricau adesea mărturii cu privire la presupusa homosexualitate a acestora. Într-o anchetă împotriva unui călugăr, martorul de bază al Gestapoului era un pacient bolnav mintal care susținea că fusese asaltat sexual de către acuzat. Când procurorul i-a cerut să-l identifice în sala de tribunal pe omul care îl atacase, bărbatul l-a indicat pe judecător. Cazul a fost abandonat. Inițiativa Gestapoului de a sugera că în sânul Bisericii Catolice se răspândise „molima homosexualității" a fost un eșec total. Majoritatea cazurilor au fost respinse de justiție. Doar cincizeci și șapte de preoți și șapte călugări au fost condamnați în baza Paragrafului 175-[57]

Homosexualitatea a rămas o infracțiune în întreaga perioadă nazistă. Majoritatea anchetelor cădeau în sarcina Kripo, a tribunalelor și închisorilor, dar adesea se implicau Gestapoul și Kripo. Multe dintre cazurile de homosexualitate administrate de Gestapo sfârșeau prin trimiterea acuzatului într-un lagăr de concentrare. În închisori, homosexualii purtau uniforme obișnuite de deținuți, fără vreun semn particular. S-a estimat că între 1933 și 1945 au fost condamnați la închisoare aproximativ 100 000 de

homosexuali pentru 175 de tipuri de delicte şi că 50 000 dintre aceştia au fost internaţi în lagăre de concentrare.

în lagărele de concentrare, homosexualii purtau un triunghi roz pe uniforma lor vărgată. Erau adesea loviţi, bătuţi şi umiliţi. Una dintre victime avea să povestească mai târziu despre prima zi petrecută în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen: „Când a fost strigat numărul meu, am făcut un pas înainte, mi-am spus numele şi am indicat Paragraful 175. Am primit imediat câteva şuturi, însoţite de vorbele «Perversul naibii, du-te acolo, bulangiule», apoi am ajuns la un sergent SS care răspundea de baraca mea. Primul său gest a fost să-mi aplice o lovitură drept în faţă care m-a pus jos.”[58] Asemenea incidente violente sunt menţionate în toate mărturiile homosexualilor ajunşi în lagărele de concentrare. Eugen Kogon, un prizonier politic, îşi aminteşte: „Soarta homosexualilor în lagărele de concentrare era de-a dreptul înfiorătoare. Adesea erau separaţi în barăci speciale şi păstraţi pentru anumite munci. Acest tratament le dădea ocazia unor persoane lipsite de scrupule, aflate pe poziţii de forţă, să-i şantajeze şi să-i maltrateze.”[59] Gărzile SS erau încredinţate că homosexualii erau obsedaţi de sex şi că trebuiau ţinuţi sub strictă supraveghere pentru a împiedica orice activitate sexuală. „O baracă era ocupată de homosexuali, îşi aminteşte un supravieţuitor. Puteam dormi doar în cămăşi de noapte şi trebuia să ţinem mâinile deasupra păturii.” Gărzile SS inspectau barăcile homosexualilor pentru a se asigura că această regulă, gândită a-i opri pe homosexuali să se masturbeze, era respectată.[60] Homosexualii nu erau doar izolaţi în cadrul lagărului, ci şi de lumea de afară. Foarte puţine erau familiile care îşi asumau homosexualitatea fiilor lor. Dimpotrivă, cele mai multe rude erau ruşinate că aveau un homosexual în familie.

Mai grav încă, homosexualii erau aleşi pentru oribile experimente medicale. La Buchenwald, de pildă, celebrul medic danez Cari Vaernet şi chirurgul german Gerhard Schiedlausky studiau problema hormonilor. Vaernet credea că homosexualii puteau fi „vindecaţi” prin castrare, urmată de o serie de injecţii cu doze mari de hormoni masculini. Procedurile le provocau celor aleşi complicaţii majore, dureri chinuitoare şi deseori moartea. Documentele care s-au păstrat arată că doctorul danez nici măcar nu avea idee despre obiectivul său ştiinţific. Evaluarea mostrelor de sânge şi de urină era complet haotică. Experimentele s-au încheiat abia în momentul în care o epidemie de febră galbenă s-a răspândit în lagăr.[61]

Un ultim grup pe care naziştii îl considerau un pericol pentru „puritatea rasei germane” erau ţiganii. Aceştia au avut de îndurat discriminarea, stigmatizarea şi ostracizarea încă dinainte de 1933, dar apoi au fost victime ale politicilor naziste eugenice, rasiale şi sociale. În primul an de existenţă al celui de-al Treilea Reich, în Germania trăiau aproximativ 28 000 de sinti şi roma. Era o comunitate redusă numeric care, aşa cum ştim acum, a venit în Europa Centrală în secolul al XV-lea din nordul Indiei prin Egipt. Un articol din populara revistă *Neues Volk* îi prezenta astfel: „Ţiganii, aşa cum sunt ei cu adevărat, sunt nomazi aparţinând altei rase, care, din cauza murdăriei, verminei şi putorii, nouă ne sunt străini şi în ziua de azi.”[62] în 1936, a fost înfiinţat un oficiu central al Reichului pentru „combaterea

dezordinii ţigăneşti" (*„Reichszentrale zur Bekämpfung des*

Zigeunerunwesens").

Persecutarea ţiganilor a avut la bază cercetările unui foarte respectat psihiatru: dr. Robert Ritter, născut la Aachen în 1901. A studiat medicina, apoi a obţinut un doctorat în psihologie şi o diplomă postuniversitară în domeniul psihiatriei infantile. S-a concentrat asupra subiectului ţiganilor după ce a publicat câteva cărţi şi articole despre tineri antisociali şi despre „biologia criminalităţii". în opinia lui, delincvenţa şi comportamentul antisocial erau dictate de ereditate şi mediul social din care provenea individul. Ritter a creat un mare institut de cercetare (*Rassenhygienische Forschungsstelle),* compus din medici, sociologi, psihiatri şi antropologi, finanţat de către guvernul german şi din fonduri speciale ale SS-ului.

Metodele sale riguroase au produs rezultate considerate remarcabile. între 1936 şi 1940, Ritter a întreprins un studiu exhaustiv despre ţiganii care trăiau în Germania. Echipa lui a intervievat mii de subiecţi şi a întocmit fişe detaliate, care aveau să se dovedească instrumente nepreţuite atunci când ţiganii au fost selectaţi pentru a fi transportaţi la Auschwitz, în raportul final al proiectului său de cercetare, publicat în 1940, Ritter a concluzionat că ţiganii, „amestecându-se cu asiatici" şi elemente „antisociale din sânul lumpenproletariatului german" în zonele defavorizate ale marilor oraşe, „au poluat sângele arian al acestora". Ritter considera că „ţiganii puri", adică ţiganii nomazi, nu reprezentau un pericol pentru societate şi puteau fi lăsaţi în pace. în schimb, ţiganii „corciţi", care trăiau în cele mai sărace cartiere ale marilor oraşe, erau catalogaţi drept „suspecţi din punct de vedere rasial".

Unul dintre principalii asistenţi ai lui Ritter era tânăra şi ambiţioasa Eva Justin. în lucrarea ei de doctorat studiase cazurile a 148 de copii ţigani plasaţi într-un cămin. îi trata pe copii asemenea animalelor de la grădina zoologică, le măsura capetele, le nota culoarea ochilor, înălţimea, forma nasului şi a urechilor. I-a fotografiat pe fiecare în parte şi i-a încurajat să facă sport ori să pornească în lungi drumeţii. în final, a ajuns la concluzia că purtarea copiilor ţigani în instituţiile sociale sau în timpul liber era mult mai rea decât atunci când aceştia trăiau împreună cu părinţii lor. Prin urmare, a ajuns la concluzia că cei 148 de copii nu puteau fi niciodată asimilaţi în Comunitatea Poporului şi a recomandat sterilizarea obligatorie ca metodă de a gestiona problema.[63]

în câteva oraşe s-au ridicat tabere speciale pentru ţigani, ca aceştia să tragă acolo cu căruţele şi camioanele lor şi să fie izolaţi de comunitatea locală. Nu erau tocmai nişte lagăre de concentrare, deoarece ţiganii puteau să plece şi să vină acolo după cum pofteau, dar condiţiile de trai erau îngrozitoare. Nu se asigurau alimentare cu apă şi gaz, iluminat stradal şi canalizare. în martie 1939, s-a raportat că 40% dintre ţiganii care locuiau în tabere aveau scabie.[64] Pe lângă politica statului de a-i controla şi hărţui pe ţigani, s-a impus treptat o nouă abordare, mult mai sinistră. Ţiganii au ajuns să fie tot mai mult consideraţi o „problemă rasială". Conducătorii

Gestapoului şi ai Kripo au cerut ca „ameninţarea ţigănească” să fie tratată cu mai multă asprime. în 11 martie 1937, şeful poliţiei locale din districtul Esslingen, landul Württemberg, situat în sudul Germaniei, a trimis o scrisoare unui înalt demnitar nazist în care propunea o soluţie radicală pentru rezolvarea problemei ţiganilor din Stuttgart:

> Ţiganul este şi rămâne un parazit, care se întreţine exclusiv din furt şi cerşetorie... Nu poate fi nicicând educat să devină o fiinţă folositoare. Din acest motiv este necesar ca neamul ţigănesc să fie exterminat prin castrare şi sterilizare. Cu ajutorul unei asemenea legi plaga ţigănească ar fi în scurt timp eliminată... O asemenea măsură nu ar fi foarte costisitoare pentru stat.[65]

În 8 decembrie 1938, Himmler a emis un decret la fel de amenințător cu privire la „Combaterea plăgii ţigăneşti”, în care, bazându-se pe „felul de a fi *[das Wesen*] al acestei rase”, aducea argumente pentru tratarea chestiunii ţiganilor. Himmler a dat ordin ca oficiul care se ocupa de problema ţiganilor „să adune informaţii despre toţi ţiganii din Germania şi să stabilească măsurile necesare pentru combaterea lor”.[66] Prin urmare, toţi ţiganii au fost înregistraţi, obligaţi să se supună unui „examen biologic rasial” şi să aibă o carte de identitate, pe care se menţiona categoria din care făceau parte: 1) ţigani puri; 2) ţigani corciţi şi 3) vagabonzi neţigani. Acest decret conferea poliţiei puteri speciale de a le interzice să călătorească în grupuri de mai multe familii, permiţându-le ofiţerilor să aresteze pe oricine era considerat „ţigan asocial”.

Războiul a fost un prilej potrivit pentru a aplica măsuri şi mai dure. Ţiganii nu mai aveau voie să-şi părăsească locul de şedere fără un permis special. Au fost supuşi la muncă silnică şi catalogaţi ca „străini de comunitate” *{gemeinschaftsfremd)*. în 1939, într-un raport al SD-ului se consemna că ghicitoarele ţigănci, care erau foarte populare prin târguri şi locuri de distracţie, făceau predicţii negative cu privire la sfârşitul războiului. La scurt timp după aceea, Heydrich a emis un decret care le interzicea cu totul ţiganilor ghicitul şi prezicerea viitorului. Orice ţigan care încălca legea urma să fie luat în „arest preventiv”. O ghicitoare ţigancă, în vârstă de patruzeci şi şapte de ani, pe nume Anna, a fost arestată de Kripo şi trimisă în lagărul exclusiv femeiesc de la Ravensbriick în februarie 1940 deoarece nu s-a supus ordinului. A murit acolo în 14 mai 1942. Emma, o altă ghicitoare ţigancă, în vârstă de treizeci şi şase de ani şi mamă a şase copii, a fost arestată în iunie 1940. A fost de acord să declare că nu se va mai ocupa niciodată cu ghicitul. A fost condamnată la trei luni de închisoare. în martie 1943, ea şi cei şase copii au fost trimişi cu toţii la Auschwitz. Este puţin probabil să fi supravieţuit.[67]

Politica deportării ţiganilor a înregistrat fluctuaţii. în mai 1940, 2 500 de ţigani au fost trimişi în lagăre din Polonia ocupată de naziști şi folosiţi la muncă silnică. în 16 decembrie 1942, s-a produs o schimbare bruscă şi dramatică. Himmler a ordonat deportarea în masă a ţiganilor în lagărul morţii de la Auschwitz-Birkenau. însă decretul lui Himmler prevedea ca „ţiganii puri”, care duseseră o viaţă nomadă, să fie exceptaţi de la deportare. în mod straniu, pentru aceştia, Himmler avea o anumită admiraţie. Credea că sunt descendenţii vechilor triburi „ariene”. Arthur Nebe, şeful Kripo, şi-a informat subalternii că „Himmler intenţionează ca în

viitor «ţiganii puri din punct de vedere rasial» să dispună de o anumită

libertate de mişcare, încât să poată circula într-o anume zonă, să trăiască potrivit obiceiurilor şi moralei lor şi să desfăşoare o activitate tradiţională [a ţiganilor]."[68]

Într-o scrisoare din 3 decembrie 1942, Martin Bormann, secretarul politic al lui Hitler, s-a plâns de faptul că Himmler excepta „ţiganii puri" de la deportare: „Un atare tratament al ţiganilor puri din punct de vedere rasial ar reprezenta o îndepărtare fundamentală de la măsurile ce se iau în prezent pentru combaterea plăgii ţigăneşti şi nu ar fi înţelese de populaţie şi de eşaloanele inferioare ale conducerii de partid. Nici Fiihrerul nu ar fi de acord ca un segment al ţiganilor să primească înapoi vechea lor libertate."[69] Peste alte trei zile, Himmler s-a întâlnit cu Hitler şi l-a convins să-şi depăşească prejudecăţile. Ţiganii puri din punct de vedere rasial au fost exceptaţi de la deportări. O notă a Ministerului de Justiţie, datată 17 februarie, consemna: „Cercetări recente au arătat că printre ţigani există elemente rasial valoroase."[70]

Sarcina deportării ţiganilor a revenit poliţiei de investigaţii criminale, Kripo, nu Gestapoului. S-au selectat oamenii pe baza fişelor şi evaluărilor oferite de institutul lui Ritter. Kripo avea mână liberă să decidă pe cine deporta şi pe cine nu. Din nou, aşa-numitele criterii „rasiale" au fost utilizate într-un context social. Ofiţerii Kripo apelau adesea la opiniile „experţilor" de la „Centrul de cercetare pentru igienă rasială" din cadrul Departamentului pentru sănătate publică când aveau de decis cazuri dificile. Următorul raport, datat 10 iulie 1943, redactat în termeni vagi şi împănat cu prejudecăţi sociale, este o încercare de catalogare „rasială" a membrilor unei familii acuzaţi că ar fi ţigani, dar care negau acest lucru:

Deşi apartenenţa la ţigani prin înrudire de sânge este negată de familia X, diagnosticul rasial în ceea ce îi priveşte pe membrii familiei X îi încadrează indubitabil în această categorie.

Verdictul se bazează pe:

1. Trăsături rasiale şi psihologice;
2. Trăsături antropologice;
3. Date genealogice;
4. Faptul că familia este considerată maghiară de către unguri.

Chiar şi aceste fapte sunt suficiente în sine pentru ca familia X să fie considerată ca prezumtivă familie „de ţigani"… Gesturile, afectivitatea şi conduita lor generală nu sunt doar străine, ci indică în mod clar descendenţa ţigănească.[71]

Deportarea ţiganilor la Auschwitz a început la data de 1 martie 1943 şi s-a încheiat la sfârşitul lunii. Cei trimişi în lagăr aveau voie să ia cu ei doar haine şi mâncare pentru călătoria cu trenul. În operaţiunea de triere a indivizilor în vederea deportării, Kripo a dispus chiar de mai multă putere decât Gestapoul. Numărul ţiganilor exceptaţi de la deportare la Auschwitz-Birkenau a variat de la o regiune la alta. În Magdeburg, aproape toţi ţiganii din regiune au fost deportaţi. Din oraşul Giessen din landul Hessen au fost deportaţi 14 din 25 de ţigani. În München, au fost 141 din aproximativ 200. În Oldenburg, o regiune catolică, nu au fost deportaţi decât 4 ţigani din 84.[72]

Un total de 13 000 de „ţigani corciţi" au fost deportaţi din Austria şi Germania în martie 1943. Se estimează că 15 000 dintre cei 28 627 de ţigani din Austria şi Germania au supravieţuit deportării.

Fiecare ţigan „corcit" cu vârsta peste doisprezece ani care scăpa de deportare trebuia să-şi dea acordul pentru operaţia de sterilizare. Ro- lul-cheie pe care l-a jucat Kripo în emiterea acestor ordine arată în ce măsură această forţă de poliţie prezumtiv civilă ajunsese să aibă aceleaşi misiuni ca Gestapoul. De fapt, Kripo devenise aripa de „poliţie rasială" a Gestapoului. Sterilizarea ţiganilor din Germania n-a urmat procedura normală a unei recomandări făcute de un medic, urmată de o aprobare din partea unui tribunal însărcinat să se ocupe de sănătatea ereditară a populaţiei. Pur şi simplu, Kripo cerea autorităţilor locale să aprobe ordinele de sterilizare. Ţiganii care erau de acord cu sterilizarea erau categorisiţi drept „adaptaţi din punct de vedere social". Dacă o persoană refuza, ofiţerii Kripo o ameninţau cu trimiterea într-un lagăr de concentrare şi deportarea. Un ţigan pe nume Johann, care servise în armată, fusese exceptat de la deportare fiindcă luptase pe front. în 13 mai 1943, biroul Kripo din Nürnberg a ordonat să fie sterilizat. Johann a refuzat. Un ofiţer l-a ameninţat cu deportarea într-un lagăr de concentrare. Johann s-a opus din nou. A fost apoi arestat ca element „asocial" şi dus în „arestul preventiv al poliţiei". I s-a spus că va fi trimis la Auschwitz. A doua zi, Johann şi-a dat în sfârşit acordul să fie sterilizat. A fost eliberat de îndată.[73] Se estimează că între 1943 şi 1945 au fost sterilizaţi 2 000-2 500 de ţigani exceptaţi de la deportare.

Hilda, o fetiţă germană, îşi aminteşte o poveste deosebit de emoţio- nantă despre o întâlnire cu nişte ţigani în vremea când aveau loc deportările la Auschwitz-Birkenau.

Mă dusesem la un târg al bisericii, un carnaval. Aveau un carusel şi diferite standuri şi căsuţe. Iar apoi am văzut-o pe fata aceea venind cu un soi de caravană ţigănească. Avea nişte bomboane, iar eu aveam hârtia aceasta roz frumoasă, pe care i-am dat-o ei cadou. îmi amintesc de noi cum şedeam împreună. Fetiţa avea o păpuşă din zdrenţe. Cred că avea vreo nouă sau zece ani. Mi-a spus că nimeni nu avea voie să atingă păpuşa aceea deoarece era specială. Apoi mi-a spus, iar eu a trebuit să-i jur că nu o să spun nimănui, că mai erau şi alţi ţigani care mergeau din oraş în oraş la târg, dar fuseseră duşi în lagăr, iar apoi gazaţi. Atunci i-am spus: „Dar nu poate fi aşa. Vreau să zic, numai pentru că erau ţigani... Ce crimă au făcut?" „Nu, mi-a răspuns fata, nu înţelegi, sunt omorâţi tocmai fiindcă *sunt* ţigani." Păpuşa pe care mi-a arătat-o îi fusese dată de cineva care mai apoi fusese gazat. Nu le-am povestit niciodată părinţilor mei despre această întâlnire fiindcă îi promisesem fetei să păstrez secretul.[7]

47
PERSECUŢIA EVREILOR

La ora 11:03, în dimineaţa zilei de 11 martie 1933, Ludwig Forder, un avocat evreu, se afla în biroul său din clădirea tribunalului din Breslau.[1] Dintr-odată, uşa a fost deschisă violent, iar doi vajnici şi vânjoşi membri ai SA-ului au năvălit în încăpere urlând: „Afară cu evreii.” Într-o declaraţie dată la poliţie a doua zi, Forder a explicat ce s-a întâmplat în continuare:

> L-am văzut pe Siegmund Colin, în vârstă de peste 70 de ani, membru al baroului, cum rămăsese ţintuit în scaunul său. Incapabil să facă vreo mişcare. Cămăşile brune au sărit pe el... Un membru al SA-ului s-a năpustit asupra mea, m-a lovit de două ori în cap, făcându-mă să sângerez serios. Una dintre lovituri a fost chiar lângă cicatricea pe care o aveam de la rănile din Primul Război Mondial... Unul dintre membrii SA-ului s-a uitat în jur şi l-a întrebat pe judecător: „Åsta-i evreu?”... Bătrânul a considerat că nu avea dreptul să-l mintă pe nemernic şi i-a zis: „Da, e un avocat evreu.” Atunci bruta s-a întors spre prietenii lui: „Scoateţi-l pe evreu de aici.” Unul dintre oamenii SA-ului stătea la uşă, iar atunci când am ieşit, mi-a tras una în spate că am căzut peste judecătorul Goldfarb, care este şi şeful comunităţii evreieşti... Acesta s-a întors spre mine şocat, întrebân- du-mă: „Cărei autorităţi ar trebui să mă adresez ca să reclam această fărădelege?” I-am răspuns: „Cred că nu mai există o asemenea autoritate.”[2]

Incidentele antisemite de acest gen au reprezentat un şoc uriaş pentru evreii din Germania nazistă. Evreii constituiau o minoritate neînsemnată numeric. între 1871 şi 1931 numărul lor nu a depăşit niciodată 1,09% din populaţie. în 1933, în Germania trăiau 525 000 de evrei, dintre care 144 000 la Berlin. în 1939, rămăseseră doar 300 000 de evrei. între 1940 şi 1944, 134 000 de evrei germani au fost deportaţi în lagărele de muncă şi exterminare din Polonia. Numărul total de evrei germani ucişi în Holocaust a fost estimat la 160 000. Evreii germani care au supravieţuit erau,

în general, căsătoriţi cu un arian sau proveneau dintr-o asemenea căsătorie.[3]

Evreii au trăit secole de-a rândul în regiunile germanice ale Europei. Periodic au fost supuşi unor persecuţii. Constituţia germană de la 1871 le-a acordat drepturi cetăţeneşti depline. Era, de asemenea, permisă convertirea lor la religia creştină. Numeroşi evrei s-au integrat şi au fost asimilaţi de majoritatea germană. Din 1881 până în 1933, de pildă, 19 469 de evrei s-au convertit la protestantism. în timpul Primului Război Mondial, 100 000 de membri ai comunităţii evreieşti s-au înrolat, iar 70 000 au luptat pe front, 30 000 dintre ei fiind decoraţi pentru bravură. Douăsprezece mii de evrei au căzut în luptă.

Rata căsătoriilor dintre evrei şi creştini germani a crescut rapid înainte ca Hitler să preia puterea. între 1901 şi 1905, 15% dintre evrei erau căsătoriţi cu neevrei. în 1933, procentul urcase la 44%. Asimilarea lor în Germania s-a produs într-un ritm mai rapid decât în orice altă ţară europeană. Erau atât de bine asimilaţi, încât nu se deosebeau de populaţia majoritară. „Presupun că, dacă cineva i-ar fi întrebat pe tatăl sau pe mama mea în 1930-1931: «Care este naţionalitatea dumneavoastră?», ar fi răspuns, desigur: «Germană»„, îşi aminteşte Claus Moser, fiul unui bancher evreu, născut în 1922. „Tatăl meu a luptat în Primul Război Mondial. A primit Crucea de Fier. Părinţii mei nu şi-ar fi negat niciodată evreitatea, dar înainte de toate erau germani. Sigur că înainte ca Hitler să ajungă la putere, mă duceam o dată pe an cu tata la sinagogă, dar asta nu însemna mare lucru."[4]

Klaus Scheuenberg, născut în 1925, îşi aminteşte:

Tatăl meu era, ca aproape toţi evreii germani din clasa mijlocie, un individ apolitic şi naiv. Când a ajuns la putere, Hitler a creat o nouă decoraţie [militară], Crucea Luptătorului de pe Front. Toţi cei care luptaseră pe front în ultimul [Primul] război mondial au primit distincţia, împreună cu un certificat uriaş [de la Hitler] care începea cu „Dragul meu camarad". La acea vreme, naziştii nu aveau încă o listă cu cine era creştin şi cine era evreu, aşa că i-au trimis-o şi tatei. După ce a primit-o, tata a spus: „Hitler nu poate fi

chiar atât de rău. Uite, mi-a dat şi mie medalia." Cât de credul putea fi![5]

Evreii din Germania se impuseseră în afaceri, comerţ, cultură şi în domeniul profesiilor liberale. în 1933, 61% dintre ei erau angajaţi în comerţ şi afaceri, spre deosebire de 18% dintre germani. în jur de 40% dintre germani erau angajaţi în industrie în comparaţie cu 22% dintre evrei. Doar 2% dintre evrei se ocupau de agricultură în comparaţie cu 29% dintre germani. între 1929 şi 1932, 25% dintre toţi angajaţii în vânzarea cu amănuntul erau evrei. Evreii deţineau 41% dintre toate firmele de deşeuri şi fier şi 57% dintre afacerile cu metale. Predominau în domeniul bancar şi financiar. în 1930, 43% dintre posturile de conducere ale băncilor germane erau ocupate de evrei. în 1928, 80% dintre membrii de frunte ai bursei de mărfuri din Berlin erau evrei.

Evreii au prosperat şi în domeniul profesiilor liberale. în 1933, activau 381 de judecători şi procurori evrei, iar 16% dintre avocaţi erau de asemenea evrei. Evreii ocupau 12% dintre posturile universitare, iar alte 7% dintre cadrele universitare erau evrei care se convertiseră la creştinism. în jur de 10% dintre medici şi dentişti erau, de asemenea, evrei. între 1905 şi 1931, zece dintre cei treizeci şi doi de germani care au primit Premiul Nobel erau evrei. Erau foarte activi în lumea artelor, a cinematografiei, teatrului şi jurnalismului. în 1930, 80% dintre toţi directorii de teatre ai Berlinului erau evrei, iar 75% dintre piesele jucate aveau autori de origine evreiască.[6]

Uimitorul lor succes în atâtea domenii ale societăţii germane nu a fost văzut cu ochi buni de mulţi dintre germani. După cum îşi aminteşte Ursa Meyer-Semlies, născută în 1914, într-o familie de germani:

Se spunea: „Evreii sunt pacostea noastră." Se repeta la nesfârşit, prin mijloacele de propagandă, că sunt o minoritate care deţine cele mai importante poziţii — mai ales la oraş, în orice loc mai răsărit — şi că în mâinile lor se află toate prăvăliile. Nu-mi făceam gânduri în această privinţă, dar dintr-odată realizai că aşa era. Şi priveai în jur... marile magazine de ţesături, tutungeriile... magazinele de obiecte muzicale, de bijuterii erau toate în mâinile

evreilor. Pe râul Memel erau ateliere mari de coşciuge, amplasate chiar lângă depozitele de lemn adus cu pluta pe apă. Şi acestea aparţineau evreilor.[7]

Ellen Frey, născută de asemenea în 1914, susţine la rândul ei că mulţi germani împărtăşeau aceleaşi opinii negative. „Evreii, ne spuneau părinţii noştri, sunt peste tot. în teatru ocupă poziţiile cele mai înalte. îi găseşti peste tot şi ne au la degetul mic. Asta ne spuneau părinţii noştri. Ne dau pe noi, nemţii, la o parte şi ne iau cele mai bune locuri... Da, ajungeai să te gândeşti că poate ar fi bine dacă ar pleca, să ajungem şi noi la rând... Cam aşa gândeau oamenii pe atunci.“[8] Erna Tietz, o creştină germană, născută în 1921, declară că era un lucru comun ca în cursul unei conversaţii, nemţii să spună: „Când ai de-a face cu evreii, fii atent, fiindcă evreul se gândeşte doar la buzunarul lui.“[9]

în 1934, Reinhard Heydrich a proclamat cu subiect şi predicat ce soartă îi aştepta pe evrei în Germania nazistă:

> Posibilităţile evreilor de a trăi aici trebuie îngrădite, şi asta nu doar în sens economic. Pentru ei Germania trebuie să fie o ţară fără viitor, în care generaţiile bătrâne rămase pot, desigur, să moară, dar în care tinerii nu pot să trăiască, astfel încât impulsul de a emigra să fie puternic. Se resping metodele de antisemitism brutal. Nu luptăm împotriva şobolanilor cu revolverul, ci cu otravă şi gaz.[10]

Persecuţia evreilor a fost un proces derulat pas cu pas. Naziştii au vrut să-i elimine cu forţa din economie pe evrei, să-i învrăjbească cu vecinii, iar apoi să-i alunge din Germania. Pe aceia dintre germani care avuseseră relaţii cu evreii înainte de venirea lui Hitler la putere i-au marginalizat, iar apoi i-au ostracizat. Au fost 400 de legi antievreieşti emise de regimul nazist. Conducătorii comunităţii evreieşti au descris ansamblul de măsuri drept „teroare judiciară“. Evreii au fost excluşi din serviciile publice, din magistratură, din învăţământul secundar şi universităţi.

Prima măsură concretă împotriva lor a fost luată în 1 aprilie 1933, printr-un boicot de o zi instituit la nivel naţional împotriva magazinelor evreieşti. Membrii SA s-au postat în

fața magazinelor evreiești, purtând pancarte cu sloganuri de genul: „Cine mănâncă produse evreiești va muri de pe urma lor!” Funcționarul evreu Arnold Biegelson își amintea:

> Oamenii SA-ului stăteau în fața vitrinelor mânjite, purtând pancarte mari pe care era scris: „Nu cumpăra de la evrei.” Mama mea, care nu arăta deloc a evreică, a fost oprită de o gardă SA când a ieșit dintr-un magazin. Acesta i-a spus: „Ai văzut pancarta și tot ai intrat. O să ținem minte fața ta.” Nu am luat în serios acele amenințări. La vremea aceea,

La o săptămână după boicot, ziarul evreiesc *Jiidische Rundschau* a publicat articolul „Purtați cu mândrie steaua galbenă”, de Robert Weltsch, o personalitate marcantă a comunității sioniste:

> Presa național-socialistă ne numește „dușmanii poporului” și ne lasă lipsiți de apărare. Nu este adevărat că evreii au trădat Germania. Dacă au trădat pe cineva, atunci s-au trădat pe ei înșiși... Fiindcă evreul nu și-a purtat cu mândrie evreitatea, fiindcă mereu a evitat chestiunea evreiască... Acum evreul este însemnat cu Steaua Galbenă... Ideea liderilor [naziști] care au impus boicotul și au ordonat „ca steaua galbenă pe un fond negru” să fie vopsită pe fiecare magazin evreiesc constituie un simbol puternic. Acțiunea este gândită să aplice un stigmat, un semn al disprețului. Noi însă îl vom prelua și îl vom transforma într-o medalie de onoare... Evrei, asumați-vă Steaua lui David și purtați-o cu mândrie![12]

Weltsch nu intuia cât de complicată devenea viața evreilor. Efigiile lor au fost arse în timpul paradelor SA-ului. Violentului ziar antisemit *Der Stiirmer* i se făcea reclamă prin imense panouri publicitare. Pe pagina întâi apăreau imagini grotești, respingătoare din punct de vedere fizic, ale unor evrei.[13] În 20 august 1933, locuitori din Wurzburg au reclamat-o șefului local de partid pe o femeie germană care întreținea relații sexuale cu un bărbat evreu. SS-ul l-a plimbat pe acesta pe străzi cu o pancartă pe care era scris: „Am trăit în concubinaj cu o femeie germană.” A fost plasat în „arest protectiv” pentru două săptămâni. Acțiunea era complet ilegală, deoarece nu exista nicio lege la acea vreme prin care se interziceau relațiile sexuale dintre evrei și neevrei.[14]

Credinţa multor evrei germani că astfel de acţiuni antisemite naziste vor fi trecătoare s-a dovedit iluzorie. După cum îşi amintea Claus Moser:

Trebuie să ştiţi că treceam pe lângă magazine pe ale căror uşi scria: „Evrei! Nu cumpăraţi de aici." Erau pretutindeni. Cred că eram speriat de toate cămăşile alea brune şi negre, pe care le vedeai peste tot. Oriunde în oraş erau panourile acelea publicitare de pe străzi, pe care apăreau imagini oribile cu evrei. Mi-am zis că sunt vremuri hidoase şi dezgustătoare, dar că o să trecem şi peste asta, iar într-un an sau doi toţi aceşti oameni îngrozitori vor dispărea. Apoi începi să conştientizezi tot mai pregnant că eşti evreu şi senzaţia de pericol creşte treptat.[15]

Gad Beck, născut în 1923 într-o familie berlineză înstărită, fusese unul dintre cei mai iubiţi elevi din clasa sa înainte ca Hitler să preia puterea. „Apoi au început să se întâmple tot felul de lucruri stranii", îşi

„Herr Professor, pot să mă aşez în altă bancă?", a întrebat unul dintre elevi. „Gerhard are picioare transpirate şi puturoase de evreu." Copiii sunt adesea mai direcţi şi mai brutali decât adulţii. Acest soi de respingere era cu adevărat dureroasă. La prânz, am povestit familiei ce se întâmplase. Reacţia părinţilor mei m-a dezamăgit şi m-a zăpăcit total. Era clar că nu luau în serios neplăcuta întâmplare. Ca să mă consoleze, au băiguit ceva despre cum lucrurile se vor linişti cât de curând.

Contrar părerii generale, persecutarea evreilor care respectau legea nu a constituit o prioritate pentru Gestapo în primii doi ani de guvernare naţi- onal-socialistă. în oraşul Krefeld, pe tot parcursul anului 1933, Gestapoul a arestat doar opt evrei, iar şapte dintre aceştia erau comunişti activi.[17] Majoritatea evreilor care au fost interogaţi dezaprobaseră în public insultele antisemite care le fuseseră adresate. în 17 august 1935, o evreică în vârstă de cincizeci şi cinci de ani a intrat în conflict cu doi tineri în centrul oraşului Koln după ce i-a văzut vânzând un ziar pe a cărui primă pagină apărea titlul: „Cine are de-a face cu evreii murdăreşte poporul." „E oribil din partea voastră să vindeţi un asemenea ziar", le-a spus ea băieţilor. Aceştia au raportat totul unui ofiţer SS, iar femeia a fost supusă la interogatorii din partea Gestapoului. Ea a susţinut că vorbise la supărare, fără să se gândească la consecinţe. în cele din urmă, procuratura a clasat cazul.[18] Incidentul s-a petrecut în vara lui 1935, în contextul escaladării acţiunilor antisemite ale naziştilor în numeroase oraşe şi localităţi germane. Magazinele evreieşti au fost supuse unui nou val de boicoturi. La intrarea în numeroase oraşe şi sate au apărut plăci de semnalizare pe care era scris: „Evreii nu sunt bine-veniţi aici." în unele locuri, li s-a interzis accesul în biblioteci, cinematografe, bazine de înot, berării, popicării şi parcuri. Cimitirele evreieşti erau adesea vandalizate de bande de tineri membri ai SA-ului. Activiştii naziştii solicitau legi care să interzică relaţiile intime şi căsătoriile între evrei şi neevrei.Răspunzând acestei „presiuni de jos în sus", Hitler a decis să clarifice statutul legal al evreilor. Reichstagul a fost convocat în sesiune specială în 15 septembrie 1935, la Nürnberg, unde a fost votat un pachet cuprinzător de legi privind cetăţenii Reichului. „Legile de la Nürnberg" au devenit parte integrantă a programului nazist de protejare a „purităţii biologice" a rasei germane. Niciun „evreu pur", adică o persoană care avea părinţi şi bunici evrei, nu mai avea dreptul de a fi cetăţean german sau de a avea relaţii intime cu un arian. Evreii nu mai aveau dreptul să angajeze ca menajeră o femeie germană sub vârsta de patruzeci şi

cinci de ani. Nici nu li se mai permitea să arboreze steagul german. Această interdicţie le-a lăsat un gust amar evreilor bătrâni, veterani din Marele Război. Copiii dintr-o căsătorie mixtă — arian cu evreu —, numiţi *Mischlinge* („corcituri"), erau consideraţi „supuşi ai statului", dar nu se bucurau de drepturi cetăţeneşti depline. Hitler a prezentat Legile de la Nürnberg ca pe un fundament pentru „coexistenţa paşnică a germanilor cu evreii".[19]

Potrivit lui Norman Ebbut, corespondentul ziarului *The Times* la Berlin, în absenţa unor norme de aplicare, Legile de la Nürnberg erau

> [...] folosite pentru a justifica orice tip de umilire şi persecuţie, nu de către indivizi, ci de către autorităţi.... Oportunităţile oferite de noile legi sunt nelimitate... Orice individ îşi poate reclama duşmanul sau rivalul evreu că l-ar fi văzut în compania unei femei „ariene" ori poate scoate din mânecă presupuse obligaţii contractuale din trecut... Dacă în cercurile înalte ale puterii nu se fac încercări de a îngrădi comportamentul feroce al fanaticilor antisemiţi, evreii vor fi condamnaţi să alerge orbeşte în cerc, până când vor muri. Acesta este procesul căruia i s-a aplicat termenul de „pogrom rece".[20]

O definiţie legală stabilea diferenţele dintre „evrei puri" sau „plini" *(Volljuden)* şi „corcituri" *{Mischlinge),* care proveneau din căsătorii mixte între arieni germani şi evrei. Un evreu „plin" avea trei sau toţi patru bunici evrei. Cei din categoria *Mischlinge* erau fie de gradul întâi, cu doi bunici evrei; fie de gradul doi, cu un singur bunic evreu. Cei din această categorie nu erau consideraţi „arieni", dar, în general, au scăpat de deportare şi exterminare în timpul Holocaustului.[21] În căsătoriile mixte, partenerul evreu scăpa, de asemenea, de la deportare, cu condiţia să nu fi intervenit un divorţ şi, mai ales, să fi rezultat copii din căsătorie.

Cecile Hensel, o tânără plină de viaţă, născută în 1923, trăia în micul oraş universitar Erlangen. Tatăl ei era cunoscutul filosof Paul Hensel, decedat în 1930. Printre strămoşii ei se numărau Moses Mendelssohn, cunoscut drept „Socrate al nemţilor", şi celebrul compozitor Felix Mendelssohn.* Cu spiritul ei liber şi firea deschisă, Cecile

crescuse fără să știe prea multe despre evenimentele politice din Germania nazistă. Tatăl ei, filosoful liberal, îi spusese: „Orașele mari au o universitate, dar orașele mici sunt ele însele o universitate.” Cecile împlinise abia unsprezece ani când mama ei i-a explicat ce însemnau Legile de la Nürnberg.

Am fost crescută în credința creștină luterană. Mama era ariană. Am întrebat-o: „Ce este un *Mischling*.La care ea mi-a răspuns: „Este o persoană care nu se mai potrivește în această lume.” Oricine vrea să facă parte din lume, iar eu acum nu mai făceam parte din ea. Aceste legi mă scoseseră în afara ei. îmi amintesc când cineva la școală mi-a spus: „Ești evreică.” Iar eu i-am răspuns: „Printre strămoșii mei se numără, ce-i drept, un evreu celebru, Moses Mendelssohn, dar eu nu sunt evreică.” Atunci fata aceea mi-a spus cu voce tare: „A, numele lui era Moses, nume de evreu!” Apoi am fost dată afară de la școală. Au fost vremuri groaznice. Stăteam tot timpul în casă, ca o prizonieră. Când mă trezeam dimineața, eram înspăimântată. Când mergeam seara la culcare, eram înspăimântată.[22]

Dorothea Schlosser, o altă fată „pe jumătate evreică”, născută în 1921, care trăia la Berlin, a avut parte de experiențe similare: „Aversiunea mea față de Hitler a început cu o remarcă făcută de directorul școlii mele. A spus: «Există evrei și există creștini, dar cele mai rele sunt corciturile.» Asta chiar a fost o lovitură… Am plâns mult în acea perioadă. Obișnuiam să mă uit în oglindă și să-mi zic: «Oare chiar sunt atât de groaznică?»„[23] După instituirea Legilor de la Nürnberg, au fost mulți evrei care, realizând că duceau o luptă fără șanse de victorie, au plecat în exil. „Un lucru pe care mi-l amintesc mai limpede decât orice este ziua când am părăsit Germania în aprilie 1936”, își amintește Claus Moser, a cărui familie s-a refugiat în Marea Britanie:

La această listă de iluștri înaintași, ar mai trebui adăugate câteva personalități: matematicianul Kurt Hansel, pictorul Wilhelm Hansel, compozitoarea Fanny (Căcilie) Mendelssohn, filantropul Abraham Mendelssohn Bartholdy. *(N. red.)*

Ceea ce mi se pare extraordinar este să mă revăd acolo, un băiat de treisprezece ani, cărând un violoncel, aflat în drum spre Anglia. Era o călătorie unică, doar că eu și fratele meu nu știam că

plecăm pentru totdeauna. Era o călătorie în necunoscut. Nu cred că aveam sentimentul că ne refugiam din faţa morţii. Cred că simţeam doar că Germania se transformase într-o ţară groaznică. O ţară respingătoare. Noi, evreii, eram ţinta tuturor ororilor. Şi chiar dacă nu ştiam că fugeam de violenţa imediată, aveam un sentiment uriaş de uşurare atunci când am plecat.[24]

Privind retrospectiv, ni se poate părea surprinzător că nu au fost mai mulţi evrei care să realizeze nenorocirea ce se abătea asupra lor. Din câte se ştie, femeile au sesizat mai rapid pericolul în care se aflau. „Acasă, femeile îşi exprimau cu voce tare îngrijorarea", îşi aminteşte una dintre ele:

> Le spuneau bărbaţilor: „De ce să rămânem aici şi să aşteptăm dezastrul final? Nu ar fi mai bine să ne construim o existenţă solidă altundeva, înainte ca toată puterea noastră să se fi irosit sub presiunea asta fizică şi psihică neîntreruptă? Viitorul copiilor noştri nu este mai important decât rezistenţa asta fără rost?" Toate femeile, fără excepţie, erau de această părere; în timp ce bărbaţii se opuneau la fel de pătimaş. Am discutat despre asta cu soţul meu. Ca toţi bărbaţii, nu era pur şi simplu în stare să priceapă cum ar putea cineva să-şi părăsească patria.[25]

Legile de la Nürnberg prevedeau o nouă infracţiune pentru care evreii puteau fi arestaţi: „ruşinea rasială" *{Rassenschande}*.[26] Aceasta pedepsea relaţiile sexuale între evrei şi neevrei. În acest fel, evreii puteau fi reclamaţi şi mai uşor pentru încălcarea legii. Prin urmare, după introducerea Legilor de la Nürnberg, Gestapoul s-a implicat tot mai mult în persecuţia evreilor. Legile de la Nürnberg se aplicau tuturor evreilor şi germanilor arieni care fie aveau o relaţie intimă fără a fi căsătoriţi, fie erau bănuiţi de aşa ceva. Se presupunea că bărbaţii arieni şi evrei primeau pedepse egale. În realitate, evreii acuzaţi de această infracţiune erau trataţi cu mai multă brutalitate în timpul anchetei. Femeile germane ariene rareori ajungeau în arest, în vreme ce femeile evreice erau adesea reţinute în „arest protectiv". Bărbaţii arieni condamnaţi primeau pedepse mai mici decât evreii, dar după eliberare erau şi ei trataţi ca nişte paria. Femeile ariene germane acuzate de relaţii sexuale cu evrei pierdeau adesea custodia asupra copiilor.[27]

Mulți ofițeri ai Gestapoului au înființat secțiuni pentru investigarea cazurilor de „ruşine rasială”. La Berlin, se utilizau înscenări. Fete tinere şi prostituate recrutate de Gestapo aveau misiunea de a ademeni bărbaţi evrei, astfel încât să fie surprinşi în împrejurări sexuale explicite. în alte cazuri, erau supravegheate cupluri suspectate că întreţin relaţii intime ilegale. Adesea se efectuau razii pentru ca „vinovaţii” să fie prinşi în ipostaze compromiţătoare.

între 1935 şi 1940, s-au înregistrat 1 900 de condamnări pentru „ruşine rasială”. Numărul de cazuri a fost diferit de la o regiune la alta. în Hamburg, între 1936 şi 1943, au fost trimise în judecată 429 de persoane acuzate de „ruşine rasială”. în Frankfurt, în aceeaşi perioadă, nu au fost decât 92 de condamnări. Pedeapsa pentru această infracţiune era în medie de optsprezece luni de închisoare. Cei condamnaţi îşi ispăşeau pedeapsa în închisori normale sau în colonii penitenciare. în martie 1936, Gestapoul a reclamat Ministerului Justiției că sentinţele judecătorilor pentru acest tip de delict erau prea uşoare. Heydrich a cerut ca pedeapsa cu munca forţată să fie aplicată mai des.[28]

Detectarea cazurilor de „ruşine rasială” de către Gestapo se baza în primul rând pe denunţuri din partea populației. Studiul istoricului Robert Gellately dedicat cazurilor de „ruşine rasială” din regiunea Franconiei Inferioare arată că 57% dintre anchete începeau cu un denunţ făcut de un cetăţean german obişnuit. După cum constată Gellately, „fără colaborarea activă a populației, pentru Gestapo ar fi fost aproape imposibil să pună în aplicare politicile rasiale [antievreieşti]”.[29] în dosarele oraşului Düsseldorf, există 255 cazuri de „ruşine rasială” în care erau implicaţi bărbaţi evrei şi 137 de cazuri cu bărbaţi germani. Spre deosebire de recla- maţiile privind delicte politice minore, pentru cazurile de „ruşine rasială” Gestapoul cerea coroborarea mărturiilor de la minimum trei persoane. Altfel acuzaţia era respinsă cu un avertisment sever şi promisiunea că persoana avea să fie ţinută sub supraveghere. Această prevedere a limitat drastic numărul cazurilor care au ajuns să fie judecate.[30]

Cei acuzaţi de „ruşine rasială” aveau în general sub patruzeci de ani şi proveneau din medii diferite. O sentinţă a tribunalului din Hamburg din noiembrie 1937 ce viza un bărbat evreu menţiona: „Faptul că acuzatul şi martora [partenera lui germană] se cunosc încă din 1920 şi că au o relaţie ce durează din 1927 nu poate fi considerat o circumstanţă atenuantă, deoarece relaţia a continuat timp de un an şi jumătate după promulgarea Legilor de la Nürnberg şi a încetat abia după arestarea acuzatului.” Bărbatul a fost condamnat la treizeci de luni de muncă forţată.[31] Un om de afaceri evreu prosper, pe nume Karl, care era căsătorit cu o „ariană” germană, a fost denunţat de un anonim pentru „ruşine rasială”. Scrisoarea către Gestapo menţiona că bărbatul îşi abuza muncitoarele şi servitoarele. Gestapoul a respins acuzaţia pe motiv că era nefondată.[32]

într-un alt caz, o servitoare evreică în vârstă de douăzeci de ani a descris o partidă de sex cu doi bărbaţi arieni germani în toate detaliile ei pornografice pe parcursul unei mărturisiri ce se întinde pe mai multe pagini dactilografiate la un rând. în loc să-i ceară femeii să recunoască faptul că întreţinuse relaţii sexuale, ceea ce ar fi fost suficient pentru o acuzaţie de „ruşine rasială”, ofiţerul Gestapo a dorit să afle toate detaliile intime. Se vede că unii ofiţeri găseau o plăcere lubrică în a asculta femei, care în general nu împliniseră patruzeci de ani, povestind despre întâlnirile lor sexuale.[33]

Evreii apar în dosarele Gestapoului pentru o serie de alte motive. Cei de vază erau adesea supravegheaţi şi hărţuiţi. Multe dintre aceste dosare erau voluminoase şi au fost permanent actualizate. Tipice sunt cazurile grele ale lui Siegfried Kleff, Michael Steinbeck şi Josef Kahn. Dr. Siegfried Kleff, născut în 1882, era rabin. Trăia la Düsseldorf cu soţia sa Lili.[34] în februarie 1937, a devenit preşedintele filialei de la Düsseldorf a Asociaţiei Naţionale a Congregaţiilor Evreieşti din Germania. Această organizaţie îi ajuta pe evrei să emigreze. în martie 1937, Gestapoul din Berlin a trimis secţiei din Düsseldorf o informaţie cu privire la Kleff, care era suspectat că ar dori să fraternizeze cu nemţii, întrebând

totodată dacă era, într-adevăr, un sionist convins. în mai 1937, Kleff a primit o amendă de 20 RM pentru că menţionase congregaţiei sale un ziar interzis. în 30 august 1938, Kleff a făcut cerere de emigrare în Ţările de Jos. Gestapoul i-a respins solicitarea şi, în plus, i-a confiscat paşaportul. Cu ocazia pogromului cunoscut ca „Noaptea de cristal" din 9-10 noiembrie 1938, Kleff a fost pus sub „arest protectiv" într-un lagăr de concentrare din zonă, fiind eliberat douăsprezece zile mai târziu. O nouă menţiune în dosarul său apare în data de 21 noiembrie 1941, când i s-au confiscat 315 cărţi. Ultima menţiune datează din 21 ianuarie 1942. Se consemnează aici că rabinul fusese trimis în Polonia. Acolo îl aştepta o moarte sigură. în tot acest timp, Gestapoul nu l-a supus nici măcar unui singur interogatoriu.[35]

Gestapoul l-a plasat sub supraveghere pe Michael Steinbeck, născut în 1880, un medic specialist, pe motiv că ar putea fi în relaţii cu francmasonii. Regimul nazist era extrem de ostil francmasoneriei. în *Mein Kampf,* Hitler susţinea că evreii foloseau organizaţia ca pe o reţea secretă pentru a-şi asigura influenţa şi controlul în domeniul afacerilor şi finanţelor. Prin urmare, ura naziştilor faţă de francmasonerie se afla în strânsă legătură cu antisemitismul lor.

Steinbeck se născuse la Bucureşti şi trăia la Duisburg împreună cu soţia sa Margarete.[36] Dosarul conţine numeroase materiale despre activităţile lui într-o perioadă lungă de timp. Gestapoul a descoperit o invitaţie adresată lui Steinbeck de a participa la o întrunire a unei loje masonice în 22 martie 1937- Dosarul nu menţionează dacă a şi participat la acea întâlnire, dar consemnează dizolvarea lojei. în dosarul său există un număr mare de pliante de la o asociaţie a navigatorilor numită „Frăţia Marinarilor Liberi" din Renania. Se pare că Steiner fusese activ în această asociaţie în perioada Republicii de la Weimar, lucrând ca editor al uneia dintre publicaţiile acesteia, *Dracul-de-mare.* Există la dosar o copie a unui articol al lui Steinbeck, în care se prezintă ca medic într-un spital din Tanger, în Maroc,

finanţat de o asociaţie caritabilă musulmană, în timpul Primului Război Mondial. Steinbeck continuă cu un comentariu critic la adresa autorităţilor germane care, din cât se ştia, îl împinseseră pe un fermier la sinucidere. Susţinea, de asemenea, că oricine lucrase în străinătate era tratat cu suspiciune în momentul în care se întorcea acasă. Toate acestea se refereau la lucruri petrecute înainte ca naziştii să ajungă la putere. Gestapoul l-a arestat în 1937 pentru implicare într-un grup masonic. Existau suspiciuni că s-ar fi făcut vinovat şi de „ruşine rasială". Gestapoul nu l-a pus niciodată sub acuzare, iar soarta lui ulterioară este necunoscută.[37]

Josef Kahn, născut în 1886, trăia la Düsseldorf cu soţia sa evreică Emilie atunci când a fost arestat de Gestapo fiindcă făcea parte dintr-un cerc care studia şi discuta despre esperanto, limba internaţională, neutră din punct de vedere politic.[38] în dosarul său există scrisori de la o femeie germană „ariană" care au trezit suspiciuni de „ruşine rasială". Gestapoul l-a arestat pe Kahn în 26 aprilie 1937 la hotelul Fürstenhof din Düsseldorf la sfârşitul unei întâlniri a esperantiştilor. A fost interogat în 1 mai. Kahn a spus Gestapoului că slujise ca soldat şi transmisionist în Marele Război. în timpul Republicii de la Weimar, a votat pentru partidele liberale. A susţinut că era un naţionalist german şi că sprijinea „toate măsurile guvernului nazist, cu excepţia celor privitoare la evrei". A recunoscut că era membru al unei filiale germane a asociaţiei esperantiştilor încă din 1911. Ţinea adesea conferinţe pe această temă, o activitate în folosul asociaţiei pe care o aprecia pur recreaţională şi total apolitică. Josef Kahn a fost eliberat în 5 mai 1937- Nu i s-au adus acuzaţii. Soarta lui ulterioară

în cursul anului 1938 persecuţia evreilor în interiorul Germaniei naziste a escaladat dramatic. Un decret special din 26 aprilie 1938 îi obliga pe toţi evreii să-şi declare averea. în iunie 1938, poliţia a primit ordin să-i rearesteze pe toţi evreii care ispăşiseră o pedeapsă pentru încălcarea Legilor de la Nürnberg şi să-i transfere într-un lagăr de

concentrare. în toamna aceluiaşi an, 75% dintre firmele deţinute de evrei fuseseră închise.

în 7 noiembrie 1938, Herschel Grynszpan, un evreu german în vârstă de şaptesprezece ani refugiat la Paris, a aflat că părinţii săi polonezi fuseseră deportaţi din Hanovra în Polonia. A fost surprins, şocat şi furios. A intrat în sediul ambasadei germane de la Paris cu un revolver încărcat pentru a-l ucide pe ambasador. Prima persoană pe care a întâlnit-o era un mărunt funcţionar pe nume Ernst vom Rath. Fără vreun avertisment, adolescentul a tras cinci focuri spre el. Trei gloanţe au ratat, unul a trecut razant pe lângă bărbia lui vom Rath, iar al cincilea l-a nimerit în stomac. Două zile mai târziu, Ernst vom Rath murea de pe urma rănilor într-un spital din Paris. Prezentarea lui vom Rath în ziarele germane drept „un patriot german" ucis avea o anumită doză de ironie. Până de curând fusese supravegheat de Gestapo din cauza unor pretinse „atitudini antinazis- te" şi a unor acuzaţii de homosexualitate. La proces, Herschel Grynszpan a admis că avusese o relaţie homosexuală cu diplomatul. Nu s-a clarificat niciodată dacă această afirmaţie era adevărată. La ordinele lui Joseph Goebbels, detaliile acestui proces nu au fost făcute publice.

Uciderea acestui diplomat minor avea să aibă consecinţe uriaşe. în noaptea de 9 spre 10 noiembrie 1938 s-a declanşat un val de violenţe şi distrugeri împotriva evreilor de pe tot teritoriul Germaniei într-o manieră nemaivăzută până atunci. Ziarul *Der Stürmer* a anunţat că era un act de dreaptă răzbunare pentru uciderea lui vom Rath de către „un porc de evreu". „Acţiunea împotriva evreilor se pune curând în mişcare, nota Goebbels, surescitat, în jurnalul lui. Nu trebuie întreruptă. Totuşi, în colaborare cu poliţia de ordine, se vor lua măsuri pentru a preveni jafurile şi alte intervenţii. Se pregăteşte arestarea a 20 000-30 000 de evrei."[40]

Şi în trecut, mulţi evrei fuseseră atacaţi, jefuiţi şi ucişi, dar acele crime erau comise în principal de bătăuşii în cămăşi brune de la SA care trecuseră la fapte pe cont propriu. Acum însă guvernul lui Hitler organiza un pogrom antievreiesc la nivel naţional. în 9 noiembrie, la ora 23:55,

Heinrich Miiller, şeful Gestapoului, a trimis un memorandum birourilor locale, menţionând acţiunile violente ce avuseseră deja loc. Miiller le cerea subalternilor săi să pună capăt jafurilor, dar să nu împiedice incendierea sinagogilor ori vandalizarea magazinelor evreieşti care erau în desfăşurare.[41] într-o telegramă trimisă la ora 1:20, Heydrich revenea cu ordine mai detaliate despre cum urmau să fie organizate acţiunile:

> De exemplu, sinagogile vor fi incendiate dacă nu există un pericol să ia foc clădirile dimprejur. Sediile firmelor şi locuinţele particulare ale evreilor pot fi distruse, dar nu jefuite. Acţiunile care au loc nu trebuie să fie împiedicate de poliţie. Vor fi arestaţi atâţia evrei, mai ales bogaţi, cât pot să primească închisorile în acest moment. După arestare se contactează imediat lagărele de concentrare adecvate, pentru ca evreii să fie internaţi acolo cât de curând posibil.[42]

Această bine orchestrată noapte a ororilor a ajuns să fie cunoscută drept *Kristallnacht* („Noaptea de cristal" sau „Noaptea sticlei sparte"). Asemenea manifestări antievreieşti au avut loc pe tot teritoriul Germaniei. Derbedei nazişti şi SS-işti au incendiat sinagogi şi case de rugăciune. Obiecte unice, de o mare valoare religioasă, au fost arse pe rugurile urii antisemite dezlănţuite. Oamenii au fost bătuţi crunt, casele lor atacate, afacerile distruse. Se estimează că 91 de evrei au fost ucişi şi treizeci de mii au fost arestaţi, chipurile „pentru propria lor siguranţă". Aproximativ zece mii de evrei au fost internaţi în trei lagăre de concentrare: de la Dachau, Buchenwald şi Sachsenhausen. Aproape toţi evreii arestaţi au fost eliberaţi în termen de şase săptămâni. într-un comunicat de presă, Joseph Goebbels a susţinut că acţiunile germanilor erau „de înţeles".

Se pare că au existat germani obişnuiţi care au fost şocaţi de violenţa şi distrugerile excesive din timpul *Kristallnacht*. Un raport secret redactat de informatorii socialişti pentru SPD-ul aflat în exil arăta:

> Măsurile brutale împotriva evreilor au produs un val de indignare în rândurile populaţiei. Oamenii şi-au spus părerea făţiş, drept care mulţi arieni au fost arestaţi. Când s-a aflat că o femeie

evreică a fost luată de lângă copilul pe care îl alăpta, chiar şi un funcţionar al poliţiei a fost de părere că era cam prea mult. „încotro se îndreaptă Germania dacă se folosesc asemenea metode?" în consecinţă a fost şi el arestat. După evrei, care vor fi următoarele victime, se întreabă oamenii. Urmează catolicii?[43]

La o zi după *Kristallnacht,* două femei — Helene Kohn şi Margarethe Fischer — au denunţat un „arian" german, pe nume Leopold Funk, fiindcă vorbise deschis pe stradă despre violenţa antievreiască „într-o manieră neaşteptată şi supărătoare", după cum spuneau ele.[44] Cele două femei au reclamat răbufnirea plină de supărare a bărbatului unui poliţist, iar Funk a fost arestat. A fost plasat în „arest protectiv" la Stuttgart pentru a fi anchetat de Gestapo. Cele două femei au susţinut că, în ziua de 10 noiembrie, la ora 11 dimineaţa, trecând pe lângă el pe stradă, l-au văzut oprit în faţa unui magazin evreiesc spart şi l-au auzit numindu-i pe autorii vandalismului „o haită de javre" şi „huni" care atacaseră nişte evrei, pe care îi considera „oameni nevinovaţi". Gestapoul l-a interogat pe Funk în 14 noiembrie 1938. Acesta a declarat că habar nu avea că magazinul distrus aparţinea unor evrei. Vociferase doar împotriva distrugerii proprietăţilor din localitatea lor în acea noapte. A susţinut că nu îi considera pe evrei nişte „oameni nevinovaţi", declarând că sprijinea „fără rezerve" politica antisemită a guvernului nazist. în raportul întocmit despre caz, ofiţerul notează că declaraţia lui Funk (că nu ar fi ştiut că este vorba despre un magazin evreiesc) i se pare „neplauzibilă". După şase zile petrecute în închisoare, Leopold Funk a fost eliberat fără a fi pus sub acuzare. Când ofiţerul care se ocupase de caz a aflat că Funk scăpase atât de uşor, a reclamat cazul unui oficial al Gestapoului din Stuttgart, susţinând că ar fi trebuit judecat de un tribunal special care să dea o sentinţă mult mai aspră.[45]

Cei dispuşi să-şi manifeste simpatia faţă de soarta evreilor deveniseră o minoritate pe cale de dispariţie, după cum specifică un raport soci- al-democrat din decembrie 1938:

Masa largă a poporului nu a încuviinţat distrugerea, dar nu trebuie să trecem cu vederea faptul că sunt oameni în rândul clasei muncitoare care nu îi apără pe evrei. Există cercuri unde nu eşti privit cu ochi buni dacă te exprimi critic despre evenimentele recente... Berlin: nu există unanimitate în atitudinea populaţiei. Când ardea sinagoga, erau multe femei care puteau fi auzite spunând: „E bine ce se-ntâmplă — păcat că nu sunt mai mulţi evrei înăuntru, ar fi calea cea mai bună să scapi de toată şleahta, afumând-o.”... Pe teritoriul Reichului s-a luat atitudine împotriva pogromurilor, incendierilor şi jafurilor în Hamburg şi în districtul învecinat Elbe. în general, oamenii din Hamburg nu sunt

Exodul evreilor din Germania s-a intensificat după *Kristallnacht*. „în următoarele luni au intrat în vigoare nenumărate reglementări noi care practic le tăiau evreilor din Germania orice posibilitate de a-şi duce cât de cât viaţa lor normală de oameni din clasa mijlocie”, îşi aminteşte Gad Beck:

Radiourile, telefoanele şi obiectele de valoare ne-au fost confiscate. Nu mai aveam voie să ne ocupăm de afaceri, să cumpărăm cărţi sau ziare, să deţinem autovehicule, să folosim transportul public, iar orele pentru a cumpăra alimente erau limitate. Naziştii au introdus, de asemenea, aşa-numitul *Judenbann,* prin care unele zone erau interzise evreilor. Asta însemna că evreii nu puteau folosi anumite străzi, pieţe publice şi instituţii ale oraşului precum teatre, cinematografe, băi publice şi ştranduri. Evreii ale căror prenume nu sunau evreieşte au fost obligaţi să adauge fie Sara, fie Israel la numele lor, iar pe paşapoartele lor a fost imprimat un J [de la *Jude* = evreu, în limba germană]. Accesul la instituţiile de educaţie ariene le era absolut interzis evreilor, iar cele mai multe organizaţii evreieşti au fost dizolvate. Şi dacă asta nu era de ajuns, evreii au fost obligaţi să plătească pentru tot ceea ce fusese distrus cu ocazia Nopţii de cristal; un miliard RM a fost plătit guvernului german ca amendă pentru reparaţii.[47]

Condiţiile pentru evrei s-au deteriorat în continuare. începând cu 19 septembrie 1941, toţi evreii cu vârste de peste şase ani au fost obligaţi să poarte Steaua galbenă a lui David pe care era scris cuvântul *Jude*. Evreii s-au străduit să respecte întocmai legile, pentru a nu atrage atenţia

Gestapoului. O evreică denunţată la Gestapo fiindcă făcuse comentarii critice la adresa guvernului i-a spus ofiţerului în timpul interogatoriului din ziua de 4 iulie 1941: „în calitate de evreică sunt foarte atentă la ceea ce afirm şi îmi cântăresc fiecare cuvânt în avans.”[48]

Rapoarte ale SD-ului despre reacţia populaţiei la introducerea stelei galbene arată că măsura a fost bine primită de germani. în august 1941, un raport al SD-ului din Bielefeld consemna că locuitorii germani erau de părere că măsura va împiedica orice contact cu evreii. Un alt raport din septembrie 1941 despre introducerea stelei galbene consemna:

> Ordinul de poliţie mai sus-menţionat a trezit un sentiment de reală satisfacţie în rândul întregii populaţii. A fost subiectul principal de discuţie sâmbătă şi duminică. Când şi când auzi exprimată opinia că acum evreii din Germania nu mai au posibilitatea să-şi ascundă identitatea. în general, se remarcă faptul că numai prin acest ordin vor putea fi aplicate eficient măsurile restrictive împotriva evreilor, pentru ca aceştia să nu mai poată frecventa cinematografele, restaurantele şi

Gestapoul îi urmărea pe evreii care încercau să se sustragă de la obligaţia de a purta steaua galbenă şi de a folosi numele specific evreieşti Sara şi Israel. Un tânăr în vârstă de douăzeci şi trei de ani, care avea un tată evreu şi o mamă nemţoaică, a semnat în martie 1944 un proces-verbal al poliţiei pentru o încălcare minoră a regulamentului de circulaţie folosind prenumele în loc de Israel. Poliţia a transmis această informaţie Gestapoului. Omul a fost de îndată trimis într-un lagăr de concentrare. S-a decis apoi să fie transferat în Polonia, ceea ce însemna a-l trimite la o moarte aproape sigură. Angajatorul lui a adresat o lungă scrisoare Gestapoului, cerând îndurare pentru acesta. A funcţionat. Omul a fost eliberat, primind un avertisment serios în privinţa comportamentului său viitor.[50]

Multe evreice măritate cu bărbaţi de origine „ariană” refuzau adesea să poarte steaua galbenă. Un ofiţer Gestapo nota următoarele despre o femeie de origine evreiască arestată din acest motiv:

A pretinde că nu ştii un anumit lucru a fost dintotdeauna o scuză ieftină. Evreica Helena pretinde că nu ştie nimic despre legile cu privire la evrei. E tipic pentru evrei să se scuze cu asemenea minciuni. în realitate, ei îşi închipuie că, dacă nu sunt cunoscuţi ca evrei [şi sunt căsătoriţi cu arieni], nu trebuie să dea seama despre ei. Toate bune şi frumoase, şi dacă identitatea lor rasială devine publică pot să scape cu o mică amendă. Mai nou, evreii din căsătorii mixte comit acest delict. Prin urmare, se impune pedepsirea [lor] cu închisoarea în locul unei amenzi.[51]

în 1 octombrie 1941, când au avut loc primele deportări în Polonia, în registrele Asociaţiei evreilor germani din Reich (*Reichsvereinigung der Juden în Deutschland*) figurau 163 696 de evrei care continuau să

Organizaţie înfiinţată de nazişti în 1939, cu scopul administrării şi coordonării acţiunii de emigrare şi deportare a evreilor din Germania şi Austria. *(N. red.)*

trăiască în Germania.[52] La acea vreme, pe lângă o serie de alte restricţii, evreilor nu li se permitea să folosească autobuze sau trenuri, să viziteze muzee sau galerii de artă, să deţină autovehicule, să cumpere flori, să mănânce în restaurante ori să stea în şezlonguri. Fiecare locuinţă trebuia să afişeze la intrare începând cu 13 martie 1942 o stea albă de hârtie. Evreilor nu le mai era permis nici să ţină un animal de casă. Era extrem de greu pentru evrei să priceapă uriaşa tragedie care se abătuse asupra lor.

Majoritatea deportărilor de evrei germani au avut loc în perioada cuprinsă între octombrie 1941 şi vara lui 1942. Atunci au fost transportaţi cu trenurile peste o sută de mii de evrei spre ghettourile din Lodz, Riga şi Minsk şi lagărele de exterminare din Belzec şi Auschwitz-Birkenau. Singurii evrei care au rămas în Germania după acest val de expulzări au fost cei căsătoriţi cu germani şi copiii lor. Naziştii au înfiinţat „un lagăr de concentrare model" laTheresienstadt pentru a induce lumii exterioare falsa impresie că nu era nimic sinistru în aceste deportări. Decizia de a-i deporta pe evreii din Vechiul Reich *(Altreich)* a fost încurajată de acţiunea încununată cu succes a lui Adolf Eichmann, care deportase forţat 50 000 de evrei austrieci. Heydrich a hotărât că înfiinţarea de ghettouri pe teritoriul Germaniei ar fi dus la boli şi infracţionalitate, ceea ce ar fi afectat coeziunea socială a populaţiei.[53]

Relatări ale martorilor oculari şi procesele criminalilor de război au demonstrat cum se desfăşurau deportările evreilor din Germania nazistă. Transporturile de evrei din oraşe aveau loc în orele când se întuneca sau foarte devreme dimineaţa. Este greu de ştiut dacă evreii realizau că plecau spre moarte sigură. în ultimele luni ale lui 1941, în Germania circulau zvonuri despre asasinatele în masă din Uniunea Sovietică, dar evreii din Polonia, atunci când au început deportările, nu erau gazaţi. Este greu să susţii că evreii trebuie să fi ştiut, dar că au acceptat deportările fără să opună rezistenţă, ori că nemţii trebuie să fi ştiut şi ei, dar nu au protestat în niciun fel. Se pare că majorităţii germanilor nu le păsa de soarta concetăţenilor lor de origine evreiască. Ani întregi de propagandă plină de ură, demonizându-i pe evrei ca respingători din punct de vedere fizic, diavoli cu nas coroiat, înceţoşaseră şi cele mai deschise minţi. Afişe, filme şi ziare îi bombardau zi de zi pe germani cu texte şi imagini antisemite. După cum îşi amintea Max Reiner: „Nu mai puteam lua în mână un ziar german. Evrei... evrei. Se vede că nu mai existau alte subiecte. Se întreceau în insulte, ameninţări, ridiculizări.”[54]

într-un proces intentat Gestapoului, desfăşurat în 1954 la Köln, s-a arătat că 11 500 de evrei au fost transferaţi în optsprezece transporturi diferite, începând din 21 octombrie 1941. La sfârşitul lui 1942, 80% dintre locuitorii de origine evreiască ai Kölnului erau deportaţi. Fiecare transport urma o procedură similară. RSHA-ul lui Himmler din Berlin trimitea o scrisoare sau o telegramă conducătorului filialei locale a Gestapoului, or- donându-le să asigure un transport de evrei pentru un anume ghetou din Polonia sau un lagăr de concentrare dinainte desemnat.

Gestapoul a fost responsabil pentru organizarea deportării evreilor. Au existat instrucţiuni oficiale cu privire la acest proces, în care erau enumerate toate reglementările aferente. Fiecare fază a acţiunii a fost notată cu meticulozitate. Reprezentanţii Gestapoului îi contactau pe liderii comunităţii locale evreieşti, cerându-le să le pregătească o listă a celor care urmau să fie deportaţi.

Valerie Wolfenstein, fiica unui arhitect evreu, a descris cum decurgea operaţia la Berlin: „Persoanele primeau o scrisoare prin care erau anunţate în ce zi să fie gata. Trebuiau să facă o listă a tuturor bunurilor pe care le posedau, care trebuia predată la biroul comunităţii evreieşti. Gestapoul însărcina acest birou cu toate activităţile preliminare.”[55] Fiecare persoană selectată era apoi informată asupra datei şi orei deportării şi i se atribuia un număr de ordine, dar adesea această scrisoare ajungea cu doar două zile înaintea plecării. Tot în biroul comunităţii evreieşti, celor în cauză li se cerea să semneze o declaraţie prin care admiteau că, fiind evrei, erau duşmani ai statului, care le prelua toate proprietăţile. Gestapoul a emis directive cu privire la modul în care se scoteau la licitaţie bunurile lăsate în urmă de familiile de evrei. Macabrele licitaţii de bunuri confiscate de la evrei se desfăşurau în paralel cu deportările.

Gestapoul a renunţat la sarcina trierii persoanelor care urmau să fie deportate, cedând-o liderilor comunităţii locale a evreilor, dar şi-a păstrat dreptul de a decide asupra fiecărei persoane în parte. Gestapoul a colaborat îndeaproape cu oameni de ordine evrei, numiţi de comunitatea evreiască, şi cu Kripo pentru a-i transporta pe evrei de la casele lor spre centrele de deportare. Odată ajunşi acolo, Gestapoul efectua verificările finale. Fiecare persoană era bifată în lista dactilografiată a respectivului transport şi obligată să-şi expună numărul de ordine în loc vizibil pe îmbrăcăminte. Apoi se percheziţiona bagajul. Bunuri, bani şi obiecte de valoare puteau fi confiscate de Gestapo. Evreii aveau dreptul să ia cu ei doar o singură valiză cu obiecte personale şi erau obligaţi să-şi cumpere biletul de plecare spre uitare. Martorii povestesc că oamenii erau „mânaţi ca nişte animale” spre trenurile care aşteptau.[56] În tot acest timp, Gestapoul nu a dat semne de compasiune.

Se ştie că unii germani i-au ajutat pe evrei să se ascundă, le-au asigurat hrană, îmbrăcăminte şi adăpost. S-a estimat că existau în jur de cinci mii de evrei ascunşi, iar 1 402 evrei ascunşi au apărut în Berlin în 1945.[57] Unul dintre ei

a fost Rolf Joseph care lucrase la fabrica IG Farben din cartierul Lichtenberg. Pentru a scăpa de deportare, în vara lui 1942, a hotărât să se ascundă și să trăiască în ilegalitate. „În primele patru luni, nu am avut niciun adăpost, avea să-și amintească el mai târziu. Sute de «clandestini», cum ne spuneam noi înșine, trăiau la fel ca noi: călătoreau cu S-Bahnul [trenul metropolitan rapid] sau cu U-Bahnul [metroul] până seara târziu, tot timpul înfricoșați că ar putea fi opriți și obligați să se legitimeze cu cărțile de identitate pe care era tipărit un J mare. Petreceau nopțile în parcuri și păduri, iar când vremea era foarte rea, în toaletele gărilor.”[58]

Rolf Joseph a fost arestat în stația Wedding de poliția militară, care i-a examinat cartea de identitate și a confruntat-o cu lista unde erau trecuți „dezertorii”. Gestapoul l-a interogat câteva zile la rând, după cum avea să explice mai târziu:

> Gestapoul a insistat să afle unde locuisem. I-am asigurat că nu aveam niciun adăpost. Nimeni [din biroul Gestapo] nu mi-a dat crezare. Mereu și mereu mi-au cerut să le spun numele celor care mă adăposteau, dar am refuzat s-o fac. Apoi m-au dus într-un beci, mi-au legat mâinile și picioarele, m-au întins pe o ladă de lemn și mi-au administrat douăzeci și cinci de lovituri de bici peste fesele dezgolite. Iar pe mine m-au pus să număr cu glas tare fiecare lovitură.[59]

Gestapoul a fost adesea implicat în dispute legate de bunurile pe care evreii le-au lăsat în casele lor. Un caz tipic a fost cel iscat de mobila rămasă în urma unei evreice trimise în lagărul de concentrare de la Theresien- stadt. [Sara] Martha Peet, născută în 1892 la Bingen am Rhein, trăia la Düsseldorf în momentul deportării ei.[60] Proprietarul casei în care locuia informase Gestapoul că, fiind o evreică divorțată, nu avea niciun drept să rămână în Germania. S-a stabilit rapid că Martha Peet fusese căsătorită cu un german arian, de care divorțase între timp. Acest fapt o punea într-o poziție extrem de vulnerabilă. Cuplul avea doi copii, care erau considerați de „sânge german” și, prin urmare, nu puteau fi deportați. Un fiu, în vârstă de șaptesprezece ani, care trăia cu mama lui, și o fiică, de nouăsprezece ani care locuia cu

tatăl ei. Gestapoul a hotărât ca Martha Peet să fie deportată. Avocatul care îl reprezenta pe fostul soţ, Paul, a solicitat ca mobila să revină celor doi copii, după ce aceasta a fost trimisă la Theresienstadt. Gestapoul a aprobat cererea. Fiul a fost dat în grija soţului. Nu există informaţii în legătura cu soarta Marthei Peet. Şansele ei de supravieţuire erau extrem de reduse.[61]

Reacţiile populaţiei la deportări nu au fost consemnate în amănunt, dar cei mai mulţi cetăţeni germani ştiau de ele şi sute de mii au asistat chiar la ele. În Bavaria, nu a supravieţuit decât un singur raport oficial, datat 10 decembrie 1941, despre deportarea evreilor. În acesta se menţiona că populaţia „a luat act de aceasta, aprobând-o". Un raport al SD-ului din regiunea Bingen consemna:

> Deşi poliţia de stat [Gestapo] a ţinut secretul acţiunii, toate păturile societăţii dezbăteau problema deportării evreilor. Prin urmare, numeroase comentarii au fost folosite pentru a evalua starea de spirit a populaţiei. S-au auzit afirmaţii cum că ar trebui să fim recunoscători Fiihrerului pentru că ne scăpase de sângele evreiesc. Un muncitor a spus, de pildă, că „dacă evreii ar fi fost luaţi în vizor cu cincizeci de ani în urmă, noi nu am mai fi avut de îndurat un război mondial şi nici actualul război".[62]

În unele locuri s-a observat că oamenii aveau îndoieli cu privire la deportări. Un ofiţer SD, supraveghind un transport de evrei din Detmold, efectuat în data de 28 iulie 1942, constata următoarele:

> Evreii s-au adunat înainte de transport în piaţa din Lemgo. Din această cauză populaţia a venit acolo în număr cu adevărat foarte mare... S-a observat că, în mare parte, cetăţenii mai vârstnici, probabil membri de partid, au criticat transportul evreilor din Germania. într-un mod mai mult sau mai puţin făţiş, s-a luat poziţie împotriva deportării evreilor din Germania din tot felul de motive. S-a spus că, aşa cum stăteau lucrurile, evreii din Germania erau oricum condamnaţi să dispară şi că aceste măsuri, care însemnau o suferinţă specială pentru evrei, nu-şi aveau deci rostul... Un gest semnificativ de ajutorare a evreilor s-a petrecut cu ocazia transportului evreilor din Sabbenhausen. Aici, o femeie, nevasta

unui învățător, a încercat să le dea evreilor cârnați și alte alimente... Femeia a fost arestată.[63]

După cum am văzut, doar evreii căsătoriți cu arieni germani sau copiii acestor cupluri aveau șanse să fie exceptați de la deportare. Legile de la Nürnberg scoseseră în afara legii cuplurile mixte de germani și evrei. Căsniciile mixte erau împărțite în două categorii. Femei evreice căsătorite cu arieni germani și copiii lor erau încadrați în categoria „căsniciilor privilegiate", fiind exceptați de la o serie de prevederi ale legilor antisemite, inclusiv de la purtarea stelei galbene. De asemenea, de la deportare. Copiii se bucurau de aceste privilegii atâta timp cât nu practicau religia iudaică și nu frecventau școlile evreiești. în caz de divorț, partenerul evreu își pierdea aceste drepturi, nu însă copiii. Femeile evreice fără copii căsătorite cu un arian german se aflau într-o situație similară.* Bărbații evrei căsătoriți cu o ariană germană, dar care nu aveau copii se aflau într-o „căsnicie neprivilegiată". Evreii din căsnicii neprivilegiate erau obligați să poarte steaua galbenă și să folosească numele evreiesc impus prin lege.[64] Partenerul evreu din căsniciile mixte se afla permanent într-o situație precară. La începutul anului 1943, continuau să existe 12 117 căsnicii „privilegiate" și 4 551 de căsnicii „neprivilegiate".[65]

Loialitatea femeilor germane față de partenerii lor evrei a fost extrem de puternică. Cel mai cunoscut protest împotriva deportărilor a venit din partea soțiilor ariene ale unor bărbați evrei. O demonstrație fără precedent a început în 27 februarie 1943, când autoritățile germane de la Berlin au anunțat că toți evreii care mai rămăseseră urmau să fie deportați. în jur de două sute de femei germane s-au adunat în fața biroului administrativ al comunității evreiești din Rosenstrasse pentru a protesta împotriva deciziei. Femeile au scandat: „Dați-ne soții înapoi!" în cursul următoarei săptămâni, protestul s-a amplificat. în final se adunaseră în jur de o mie de femei. în 6 martie 1943, Joseph Goebbels, Gauleiterul nazist al Berlinului, a decis să-i elibereze pe cei 1 700 de evrei căsătoriți cu nemțoaice, care erau reținuți în

clădirea de pe Rosenstrasse. A fost o răsturnare de situaţie uimitoare. Goebbels pare să fi fost preocupat de efectele dăunătoare ale demonstraţiei asupra opiniei publice. Acţiunile îndrăzneţe ale unui grup de femei germane ariene au salvat astfel vieţile soţilor lor evrei.[66]

Au existat însă soţi care au profitat de climatul general antisemit pentru a scăpa de partenerul lor evreu. în martie 1944, un bărbat german arian în vârstă de şaizeci şi trei de ani şi sora lui au denunţat-o la Gestapo

Căsătoriile între bărbaţi evrei şi femei germane din care rezultaseră copii trecuţi la religia creştină erau, de asemenea, considerate „privilegiate". (Mi.) pe soţia evreică nedorită. La un moment dat, femeia ar fi spus că Hitler a ucis copii şi că evreii vor căuta răzbunare. Cuplul era căsătorit din 1908. Gestapoul a iniţiat divorţul rapid al celor doi, astfel că femeia nu se mai afla într-o căsnicie privilegiată. Apoi Gestapoul a trimis-o la Auschwitz, unde a şi murit.[67]

Existau însă diferenţe mari de la un land la altul în privinţa modului în care Gestapoul trata cuplurile germano-evreieşti şi copiii acestora. Era absolut vital pentru cei aflaţi într-o asemenea relaţie să nu intre în atenţia Gestapoului. Istoria tragică a lui Helene Krabs (născută în 1906) este un exemplu grăitor în acest sens.[68] Helene, care era evreică, era căsătorită cu un german arian pe nume Paul Krabs, dar cuplul nu avea copii. Aşa că nu se aflau într-una din acele situaţii numite de stat „căsnicii privilegiate".

Totul a început în 1 mai 1942, când Paula Berngen, o vecină, care era de ani buni prietenă cu Helene şi cu soţul acesteia, a raportat „confidenţial" Gestapoului că avea „bănuieli întemeiate" că soţii Krabs ar ascunde la ei acasă o evreică pe nume Edith [Sara] Mayer. Edith fusese transportată în ghetoul din Riga, de unde reuşise în mod miraculos să scape şi să se întoarcă în Germania ajutată de logodnicul ei arian, tânărul Heinz Henzen, în vârstă de douăzeci şi doi de ani, originar din Köln. Cei doi erau îndrăgostiţi şi doreau să părăsească Germania pentru a se putea căsători.

De aici a urmat un şir de evenimente uluitoare. Gestapoul a stabilit destul de rapid că Edith şi Heinz, care se aflau într-o relaţie ilegală din 1940, nu erau cu siguranţă

ascunşi în apartamentul soţilor Krabs din Solingen. Locul unde se aflau în acel moment era necunoscut. În 20 mai 1942, Helene Krabs a fost adusă la Gestapo pentru interogatoriu. A declarat că îşi câştiga traiul din croitorie. încă din 1932 încetase să mai participe la activităţile religioase ale evreilor. în 1933 se căsătorise cu Paul Krabs, un bărbat german arian, care nu era afiliat unei confesiuni religioase. Despre Edith Mayer, Helene Krabs a declarat că era „o rudă îndepărtată". Ştia că fusese deportată la Riga, dar a negat că ar fi văzut-o în ultimele săptămâni sau că i-ar fi oferit adăpost în casa ei.

A doua zi i s-a cerut Paulei Berngen să dea şi alte informaţii în sprijinul celor afirmate. Aceasta a spus că Edith şi Heinz bătuseră la uşa ei în 1 mai 1942, în jurul orei 14, în timp ce ea lua prânzul cu soţul ei Willi. îi invitase pe cei doi înăuntru. Edith le povestise că fusese eliberată din ghetoul de la Riga, iar Heinz, care era arian, le spusese că doreau să se căsătorească, dar că pentru asta erau nevoiţi să plece din Germania nazistă. La ora 16, Paula Berngen îi însoţise pe cei doi în apartamentul soţilor Krabs. Peste o săptămână, Heinz se întorsese la ea să-i mulţumească pentru ospitalitate şi să-şi ia la revedere. I-a spus că pe moment el se întorcea la Berlin şi că Edith avea să rămână la familia Krabs. Paula nu a crezut nicio clipă că Edith fusese eliberată legal din ghetoul de la Riga, ci că evadase, iar acum era în mod evident fugară. De aceea raportase cazul Gestapoului. A mai spus că Helene Krabs minţise când a declarat Gestapoului că nu-i văzuse pe cei doi şi nu le oferise adăpost.

Gestapoul a declanşat o nouă serie de investigaţii, mai detaliate. A existat un schimb intens de scrisori între mai multe birouri Gestapo din diferite zone ale Germaniei. Au început să iasă la iveală detalii noi, neaşteptate. Biroul Gestapo din Wuppertal a anunţat în 18 iunie 1942 că Edith Mayer trăia în Lengenfeld, în Saxonia, atunci când a fost „evacuată" în ghetoul din Riga cu un transport care plecase în 8 decembrie 1941. Biroul Gestapo din Düsseldorf a încercat să stabilească dacă Mayer fusese eliberată din ghetou, lucru considerat cu totul improbabil, sau dacă

reuşise într-un fel anume să scape. în 22 iunie 1942, procurorul-şef al tribunalului din Feldkirch, un oraş austriac din apropierea graniţei cu Elveţia, a anunţat că Edith Mayer şi Heinz Henzen fuseseră arestaţi în timp ce încercau să treacă graniţa spre Elveţia. Heinz Henzen a fost acuzat de „ruşine rasială", din cauza relaţiei sale ilegale cu Edith, şi de sustragere de la efectuarea serviciului militar în armata germană. A reieşit, de asemenea, că Henzen fusese la Riga de unde o scosese pe Edith Mayer din ghetou.

Heinz Henzen a fost supus unui interogatoriu prelungit al Gestapoului în 21 august 1942. Cu această ocazie a făcut o nouă şi surprinzătoare afirmaţie. A susţinut că Paula Berngen ştia de relaţia sa cu Edith Mayer şi promisese să-i ajute. Edith o rugase chiar pe Paula să-i ţină câteva haine noi şi alte bunuri până când se va întoarce să le ia. Heinz a susţinut şi că fuseseră adăpostiţi timp de opt zile de familia Berngen şi alte trei zile de soţii Krabs. Mărturia lui Henzen a evidenţiat un alt motiv pentru denunţul original al Paulei Berngen: înainte de a fi trimisă în ghetoul din Riga, Edith îi încredinţase spre păstrare câteva obiecte de valoare, pe care Paula Berngen nu se aşteptase să le mai înapoieze. Heinz Henzen a mai dat Gestapoului şi numele altor trei cupluri care îi ajutaseră în timpul fugii, în aşteptarea procesului, a fost trimis într-un lagăr de concentrare. Nu se cunosc date despre soarta lui ulterioară.

Edith Mayer, fugara evreică, a fost şi ea interogată. A declarat Gestapoului că, într-adevăr, Henzen o ajutase să scape din ghetou în aprilie 1942.
A efectuat această misiune dramatică cu un camion împrumutat de la un angajat al Organizaţiei Todt, care răspundea de construirea autostrăzilor *(Autobahnen)*. După ce o scosese pe Edith din ghetou, cei doi călătoriseră până la Königsberg, unde Henzen a abandonat vehiculul. Cuplul a luat apoi trenul până la Berlin, iar în cele din urmă a ajuns la Solingen. Edith a furnizat însă o versiune complet diferită a ceea ce s-a întâmplat când au ajuns acolo. A declarat că doar ea rămăsese opt zile la rudele ei Paul şi Helene Krabs. Nu locuise deloc la soţii Berngen. Heinz plecase apoi spre Köln,

la părinţii lui, cei doi stabilind să se reîntâlnească mai târziu. A mai spus că familia Krabs era foarte speriată de ideea adăpostirii ei, dar că nu voiseră să o lase în voia sorţii. Edith şi Heinz s-au reunit mai târziu la Berlin. Au mers apoi la Königswinter în Hessen, unde au locuit la o familie timp de trei zile, după care s-au îndreptat spre Bludenz în Vorarlberg, o regiune austriacă din apropierea graniţei cu Elveţia. După care au fost arestaţi. Edith a fost trimisă într-un lagăr de concentrare. Dosarul ei de la Gestapo nu conţine informaţii despre soarta ei ulterioară. Este puţin probabil să fi supravieţuit.

Gestapoul dispunea acum de întreaga poveste, dar existau declaraţii contradictorii despre locul exact unde stătuseră Edith şi Heinz. Gestapoul era de acum încredinţat că soţii Krabs o adăpostiseră pe Edith Mayer şi o ajutaseră să nu fie prinsă după ce evadase din ghetoul de la Riga. Paul Krabs, maistru strungar într-o fabrică din localitate, şi Helene Krabs au negat în continuare că Edith Mayer sau Heinz Henzen stătuseră vreodată la ei. În 22 august 1942 au fost informaţi despre declaraţiile pe care le dăduseră Heinz şi Edith, care demonstrau că spusele lor nu erau adevărate.

Raportul Gestapoului legat de această anchetă, datat 1 septembrie 1942, consemna că Helene fusese internată într-un lagăr de concentrare. Paul a fost condamnat la trei luni de închisoare. Se menţiona, de asemenea, că soţii Berngen urmau să fie interogaţi din nou. Dacă se aflau în posesia vreunui bun ce-i aparţinuse lui Edith, acesta trebuia confiscat. În 7 septembrie 1942, Helene Krabs a făcut o mărturisire completă. A declarat că în toamna lui 1941, Edith o rugase să aibă grijă de unele bunuri ale ei, printre care prosoape, feţe de plapumă, veselă, câteva obiecte de argint, carafe de vin şi un serviciu de cafea din porţelan. Soţii Berngen,

* Organizaţia Tod: (1933-1945) fusese înfiinţată de inginerul Fritz Todt (1891-1942). Era responsabilă pentru proiecte de infrastructură atât în Germania, cât şi în teritoriile ocupate. Până în 1938, Organizaţia Todt construise reţeaua de autostrăzi germane, dar ulterior activitatea acesteia s-a extins şi în alte domenii, în cel militar cu precădere. După 1943 până la sfârşitul războiului s-a ocupat şi de construcţiile din lagărele de concentrare. *(N. red.)*

care fuseseră prezenţi la întâlnire, îi

promiseseră lui Helene că vor avea ei grijă de lucrurile lui Edith până când aceasta avea să se întoarcă.

în 11 septembrie 1942, directorul fabricii în care lucrase Paul Krabs a trimis o scrisoare, prin care ruga ca Paul Krabs să fie eliberat urgent din închisoare deoarece fabrica avea de făcut o livrare importantă de muniţie de război. în 15 septembrie, Paul Krabs a recunoscut că atât Edith, cât şi Heinz locuiseră la ei, dar a susţinut că dormeau în camere separate. „Sunt victima propriei mele bunătăţi", a tras el concluzia. în 18 septembrie, Gestapoul l-a pus în libertate pe Paul Krabs până când livrarea importantă pe care fabrica o avea de făcut se va fi încheiat. în 20 octombrie 1942, condamnarea sa la trei luni de închisoare a fost suspendată pentru o perioadă de şase luni. Nu există nicio menţiune că Paul Krabs s-ar mai fi întors vreodată în închisoare.

Gestapoul i-a interogat apoi pe Paula şi Willi Berngen pentru a afla ce se întâmplase cu bunurile încredinţate de Edith. în 9 septembrie 1942, Paula Berngen a recunoscut că, într-adevăr, vânduse bunurile lui Edith Mayer atunci când aceasta a fost deportată la Riga. Neruşinatul ei denunţ iniţial fusese menit să mascheze acest fapt. A doua zi, soţul ei Willi Berngen a oferit propria versiune a poveştii. A declarat că îi cunoştea pe Edith Mayer şi pe Paul şi Helene Krabs de ani buni de zile. îl cunoscuse pe Paul Krabs la o societate corală, din care Krabs fusese exclus în 1933 din cauză că avea soţie evreică. Willi Berngen l-a întâlnit pe Heinz Henzen în 1940, când acesta îi frecventa pe soţii Krabs. Henzen îi mărturisise că părinţii lui se împotriveau relaţiei lui cu Edith Mayer. Berngen îl avertizase la rândul lui, mereu şi mereu, asupra pericolului unei relaţii ilegale între un arian şi o evreică. Willi Berngen ştia şi că Edith fusese deportată în ghetoul de la Riga. A fost, prin urmare, realmente surprins când cuplul şi-a făcut apariţia la el acasă. De îndată ce aceştia au plecat, i-a cerut nevestei sale să informeze Gestapoul. Doamna Berngen vânduse deja bunurile lui Edith pentru 120 RM, ceea ce reprezenta o sumă frumuşică la acea vreme. în afară de faptul că au fost obligaţi să returneze Gestapoului câştigul

obţinut, soţii Berngen nu au avut de suportat alte consecinţe ale acţiunilor lor.

Pedeapsa definitivă pentru Helene Krabs nu fusese încă stabilită de Gestapo. în 29 septembrie 1942, un raport al Gestapoului menţiona că Helene Krabs, fiind însărcinată în luna a patra, fusese mutată din lagărul de concentrare într-o închisoare. Acuzaţiile erau considerate destul de grave pentru a fi ţinută în „arest protectiv" în închisoarea din Wuppertal.

Faptul că o evreică ajutase o altă evreică să fugă de justiţie constituia o infracţiune extrem de gravă în ochii Gestapoului, care vedea în Helene Krabs „o ameninţare pentru statul german". Un alt raport al Gestapoului, din 14 octombrie 1942, arăta că Paul şi Helene Krabs erau căsătoriţi de zece ani fără a avea copii. Se sugera în acest raport că sarcina era o încercare disperată de a obţine pentru căsnicia lor statutul de „căsnicie privilegiată", ceea ce ar fi scăpat-o pe Helene de la deportare.

în 6 noiembrie 1942, Gestapoul a hotărât brusc ca Helene Krabs să fie trimisă în lagărul de concentrare de la Auschwitz-Birkenau din Polonia. Paul Krabs a cerut îndurare pentru nevasta sa în două scrisori din decembrie 1942. într-una din ele scria: „Soţia mea a acţionat mânată de compasiune. A simţit că datora asta rudei ei. Pentru ea, era o situaţie imposibilă. în numele ei, vă implor să aveţi îndurare." Gestapoul a refuzat să-şi schimbe decizia. în 10 decembrie 1942, Gestapoul raporta că Helene Krabs fusese trimisă la Auschwitz-Birkenau. Rudolf Hoss, comandantul lagărului, a fost informat că era gravidă.

în 3 ianuarie 1943, Helene Krabs a fost ucisă la Auschwitz împreună cu copilul ei nenăscut. Ca în cazul tuturor victimelor Holocaustului, autorităţile lagărului au înregistrat o cu totul altă poveste. într-o scrisoare a administraţiei lagărului către Gestapo din 8 ianuarie 1943, se spunea că Helene Krabs murise de angină în spitalul lagărului. A fost incinerată, iar cenuşa ei depusă într-o grădină cu urne ale celor morţi.[69] Aceasta era o altă minciună.8

GESTAPOUL LA JUDECATĂ

În seara zilei de 23 aprilie 1945, Heinrich Müller, şeful Gestapoului, a intrat în buncărul lui Adolf Hitler de sub Cancelaria Reichului, serios lovită de bombe. Dictatorul nazist îl chemase pentru că avea convingerea că un spion transmitea informaţii Aliaţilor. Müller a început o anchetă pentru a găsi vinovatul. Şi-a dat repede seama că putea fi doar o persoană care avea acces în clădire, care avea posibilitatea să intre şi să părăsească buncărul fără să trezească bănuieli. A ajuns la concluzia că principalul suspect era generalul SS Hermann Fegelein, soţul surorii Evei Braun, Gretl, şi un apropiat al lui Heinrich Himmler. Fegelein lipsise la şase dintre ultimele rapoarte militare din buncăr. A fost localizat în Berlin şi, în cele din urmă, arestat. După ce a fost supus unui scurt interogatoriu, generalul a recunoscut totul. A fost rapid executat în 28 aprilie, în grădina Cancelariei Reichului. A fost ultima anchetă din cariera

lui Heinrich Müller ca şef al Gestapoului. Müller a fost văzut pentru ultima oară în viaţă în 2 mai 1945, când a ieşit dintre ruinele din jurul buncărului şi s-a făcut nevăzut. Ce s-a întâmplat în continuare cu el rămâne un mister până în zilele noastre. Ipoteza cea mai plauzibilă este că ar fi fost ucis într-un bombardament sovietic. Actele lui de identitate au fost găsite asupra unui cadavru şi îngropate cu acesta într-un cimitir din Berlin de SS-istul Walter Leuders. Un certificat de deces al lui Müller a supravieţuit într-un birou de stare civilă berlinez. Datează din 15 decembrie 1945, iar la cauza morţii consemnează: „Ucis în acţiune." Nu există o unanimitate de păreri în privinţa acestei variante. Simon Wiesenthal, celebrul vânător de nazişti, era convins că Müller dusese de nas justiţia şi că trăia sub o falsă identitate, cel mai probabil în Uniunea Sovietică sau în America de Sud. în 1963, autorităţile vest-germane au încercat să elucideze misterul, au exhumat rămăşiţele pământeşti ale lui Müller din cimitirul berlinez şi le-au analizat. Rezultatele au fost incredibile. Osemintele din sicriu proveneau de la trei persoane diferite. însă Müller nu se afla printre acestea.[1]

Heinrich Himmler, unul dintre factorii de decizie care au pus în aplicare sistemul de teroare nazist, a scăpat şi el din buncărul de la Berlin în 23 aprilie 1945, asemenea unui şobolan care părăseşte nava ce se scufundă. A încercat să negocieze în secret un acord de pace cu Aliaţii. Hitler a turbat de furie când a descoperit trădarea celui pe care îl considera printre cei mai puternici aliaţi ai săi. Prin diplomatul suedez contele Folke Bernadotte, Himmler a transmis Aliaţilor nişte vagi propuneri de pace, dar oferta a fost respinsă. Himmler s-a refugiat atunci în zona Flensburgului, folosind acte de identitate false. Şi-a luat numele de Heinrich Hitzinger, şi-a ras mustaţa, a îmbrăcat haine civile, a renunţat la ochelari şi şi-a acoperit ochiul stâng cu un plasture. Deghizarea nu i-a fost de niciun folos. A fost prins de trupele britanice la un punct de control de pe drumul spre Bremervörde şi transportat la un lagăr de prizonieri de la Lüneburg. în timp ce doctorul îl examina, Himmler a spart capsula cu cianură pe care o avea în gură şi

a murit în câteva clipe. Omul care crease vastul sistem de teroare ce includea Gestapoul se eschivase de la judecată.

Majoritatea celorlalți membri din conducerea Gestapoului au fost arestați și ei. Excepție a făcut Adolf Eichmann, care a fost internat o scurtă perioadă de timp într-un lagăr de prizonieri american, de unde a scăpat. A ajuns în Argentina în 1952, trăind sub numele de Ricardo Klement. A izbutit chiar să găsească de lucru în uzina Mercedes-Benz cu capital german de la Buenos Aires. Soția și cei doi fii ai săi au părăsit și ei Germania, alăturându-i-se în Argentina, fără a trezi bănuieli.

Ceilalți criminali de război naziști au fost judecați în cadrul unui proces organizat de Aliați la Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg. Temeiurile legale ale procesului au fost decise la Conferința de la Londra, din vara lui 1945. Existau trei capete de acuzare: 1) crime împotriva păcii; 2) crime de război; 3) crime împotriva umanității. Articolul 10 al protocolului care stătea la baza procesului stabilea că puteau fi de asemenea acuzate de crimă grupuri și organizații-cheie din Germania nazistă. Procesul s-a desfășurat între 14 noiembrie 1945 și 1 octombrie 1946. Au avut loc 403 ședințe de judecată publice. Judecătorul principal britanic Sir Geoffrey Lawrence a fost președintele tribunalului.

O parte esențială a procedurilor de la Nürnberg a reprezentat-o un sub-proces în care a fost judecat Gestapoul, catalogat drept o „organizație criminală", împreună cu SS-ul și SD-ul, aripa informativă a SS-ului. Colonelul Robert Storey, reprezentantul Statelor Unite ale Americii, a coordonat activitatea procurorilor în procesul Gestapoului. În pledoaria sa, ofițerul american a arătat că Gestapoul, pe care l-a definit drept „organizație de stat", își desfășura activitatea în strânsă colaborare cu SD-ul. Unul dintre principalii învinuiți din procesul de la Nürnberg a fost Hermann Göring, care înființase Gestapoul în Prusia în februarie 1933. Ideea lui Storey — că a funcționat un sistem unic de represiune nazistă, în care erau angajați oameni care răspundeau în mod colectiv de crimele de război — a constituit un

argument hotărâtor în timpul procesului.[3] Dovezile adunate de procurori în sprijinul teoriei lui Storey au fost foarte detaliate. în mod surprinzător, atât poliţia de investigaţii criminale (Kripo), cât şi poliţia de ordine (Orpo) au fost excluse din acest proces pe motiv că, în perioada nazistă, rămăseseră organizaţii civile în serviciul unui stat totalitar.

Avocatul apărării în procesul Gestapoului a fost juristul german dr. Rudolf Merkel, care a chemat ca martori ai apărării mai mulţi angajaţi ai Gestapoului. Un rol important a avut dr. Werner Best, şeful departamentului administraţie şi personal din cadrul centralei de la Berlin între anii 1936 şi 1940. Acesta a depus mărturie în 31 august 1946. Conform declaraţiei lui Best, Gestapoul fusese o organizaţie de stat inocentă şi inofensivă, care primea ordine de la conducătorii statului şi care nu se deosebea prea mult de poliţia criminală. Această strategie de apărare a devenit un model pentru ceilalţi ofiţeri ai Gestapoului implicaţi în procese ulterioare.

Werner Best a zdruncinat legendele ţesute pe seama Gestapoului cu mulţi ani înainte ca istoricii să se ocupe în detaliu de acest subiect. Baza interpretării revizioniste de mai târziu a fost pusă în mod clar de mărturia lui Best, care, în esenţă, afirma următoarele: cei mai mulţi ofiţeri Gestapo proveneau din forţele de poliţie politică sau criminală; erau retribuiţi mai prost decât detectivii din poliţia criminală. Dacă un ofiţer ar fi refuzat transferul din divizia de poliţie la Gestapo, ar fi urmat, după spusele lui Best, „o acţiune disciplinară, având drept rezultat concedierea şi, implicit, pierderea unor drepturi câştigate, de exemplu dreptul la pensie”. Ofiţerul Gestapo obişnuit nu era diferit prin concepţii sau origini sociale de detectivul din poliţia de investigaţii criminale. „Nu se pune problema — aşa cum s-a menţionat adesea şi continuă să se afirme —, a susţinut Best, ca Gestapoul să fi fost o reţea de spioni aflaţi pe urmele tuturor cetăţenilor germani. Cu puţinii angajaţi pe care îi avea la dispoziţie, de altfel permanent ocupaţi cu sarcini de serviciu, nici nu ar fi fost posibil să supravegheze întreaga populaţie.” Gestapoul a fost o organizaţie reactivă, care se

baza în primul rând pe „rapoarte venite din rândul populației", a adăugat Best, sugerând că majoritatea denunțurilor aveau motivații personale. Toate cazurile importante de trădare erau transferate de la Gestapo la tribunalele de drept penal, care dădeau sentința după ce ancheta se încheia. Aproape jumătate din personalul care lucra la Gestapo îndeplinea sarcini administrative, având experiență de slujbași obișnuiți în serviciul public. Activitatea în cadrul poliției constituia un criteriu hotărâtor la angajarea oricărui ofițer Gestapo. Best sublinia că lagărele de concentrare nu erau administrate de Gestapo. Nu-și închipuise niciodată că „viața ori sănătatea prizonierilor de acolo ar fi fost periclitată", mai susținea el. Ofițerii Gestapo se aflau constant în legătură cu familiile prizonierilor, care erau adesea informate asupra posibilelor date de eliberare. Ofițerii ofereau chiar recomandări familiilor în legătură cu posibile ajutoare sociale la care aveau dreptul în timp ce rudele lor se aflau în închisoare. Best a susținut că metodele de „interogare abuzivă" erau aplicate doar pe baza unor instrucțiuni stricte și doar în cazuri de trădare, iar „mărturisirile acuzaților nu erau smulse cu forța" în timpul interogatoriilor. Ordinele către ofițeri veneau întotdeauna pe cale ierarhică și trebuiau îndeplinite întocmai. „Nu mă aflam defel în poziția de a-l împiedica pe șeful meu să pună în aplicare măsuri pe care le ordonase", a concluzionat Best.[4] În 1948, Best, care fusese guvernatorul Danemarcei între 1942 și 1945, a fost condamnat la moarte de un tribunal danez pentru crime de război. Sentința i-a fost redusă la doisprezece ani de închisoare după ce a făcut apel. A fost eliberat în 1951 în urma unei amnistii pentru criminalii de război naziști decretate de guvernul danez.

Un alt ofițer Gestapo, Karl-Heinz Hoffmann, a fost chemat la bară în 1 august 1946. Ocupase posturi de conducere în birourile de la Koblenz și Düsseldorf, apoi se mutase într-o poziție-cheie în cadrul Departamentului IV-D al RSHA din Berlin, ajungând în fruntea Gestapoului din Danemarca în 1942, când șef era Werner Best. Hoffmann avea o diplomă universitară de jurist. Intrase în Gestapo în

1937, la vârsta de douăzeci şi cinci de ani, ca debutant cu studii superioare, fără a avea vreo experienţă în poliţie. A fost rapid promovat în postul de consilier politic adjunct. în timpul procesului, a susţinut că toţi ofiţerii cu care lucrase fuseseră poliţişti criminalişti încă din timpul Republicii de la Weimar, fiind transferaţi ulterior la Gestapo. în cazurile rezolvate de Gestapo la Koblenz şi Düsseldorf fusese în primul rând vorba de combaterea actelor de trădare, comise mai ales de comunişti, de supravegherea disidenţilor religioşi şi de aplicarea politicilor cu privire la evrei. Hoffman a descris tribunalului cum se desfăşurau cele mai multe anchete:

> Dacă rezultatele investigaţiei erau negative, cazurile se încheiau cu un avertisment dat de Poliţia [Secretă] de Stat. Atunci se impunea arestarea, aveam grijă ca inculpaţii să ajungă înaintea unui tribunal. Arestul protectiv se dicta doar pentru o perioadă scurtă în toate cazurile în care materialul nu era încă gata pentru a fi prezentat unui tribunal. Transferarea unui deţinut aflat în arest protectiv într-un lagăr de concentrare era propusă de Gestapo doar dacă personalitatea infractorului, judecând după conduita lui anterioară, oferea indicii că acesta avea să recidiveze.[5]

Hoffmann a susţinut că era un principiu călăuzitor al regulamentului Gestapoului ca ofiţerii să păstreze secretul în legătură cu munca lor. La întrebarea dacă în timpul interogatoriilor se făcea uz de violenţă fizică sau de tortură, Hoffmann a răspuns scurt: „Tratamentul brutal şi tortura erau strict interzise şi erau condamnate de tribunal... îmi amintesc că un tribunal obişnuit a condamnat doi ofiţeri [Gestapo] din Düsseldorf [la închisoare] pentru că maltrataseră deţinuţi." Hoffmann a recunoscut că în Danemarca metodele de „interogare abuzivă" erau utilizate frecvent, mai ales împotriva membrilor organizaţiilor din rezistenţă, dar a menţionat, totodată, că se apelase la acestea în condiţii de război.

Fostul ofiţer SS a declarat că problema evreiască intra în competenţa departamentului din RSHA de la Berlin, la biroul special coordonat de Adolf Eichmann, care semna şi ordinele de deportare ale evreilor. Era o activitate strict

confidenţială. Dacă cineva îl întreba ce fel de ordine executa în legătură cu „Chestiunea Evreiască”, Eichmann răspundea întotdeauna că „îndeplinea misiuni speciale ordonate de cele mai înalte autorităţi şi că, prin urmare, nu era necesar ca ordinele să fie contrasemnate de alte departamente, care astfel să fie în poziţia să-şi exprime propriile opinii”.[6]

Apărarea Gestapoului a fost magistral condusă de dr. Rudolf Merkel. A combătut acuzaţia conform căreia Gestapoul ar fi fost o „organizaţie criminală”, scăpându-i astfel pe angajaţii poliţiei secrete de stat de răspunderea colectivă pentru „crime împotriva umanităţii”. Merkel a arătat că, potrivit legii germane de dinainte de preluarea puterii de către Hitler, doar indivizii puteau fi găsiţi vinovaţi de o anume infracţiune, nu şi instituţiile sau organizaţiile. Pentru a stabili o vină colectivă, a mai susţinut Merkel, tribunalul trebuia să demonstreze că ofiţerii Gestapoului nu acţionaseră în conformitate cu legile germane în vigoare în perioada în care lor au avut loc acţiunile.

Merkel şi-a construit argumentaţia în jurul ideii că Gestapo era o instituţie a statului german, nu o organizaţie a NSDAP. Ofiţerii săi erau obişnuiţi să execute orbeşte ordine, fără să pună întrebări. A susţinut că aceasta era o trăsătură de caracter a germanilor şi era necesar ca acuzarea să înţeleagă acest aspect psihologic. Atotputernicia Gestapoului era o legendă vehiculată de propaganda nazistă, a mai susţinut Merkel: „Cei aproximativ 15 000 până la 16 000 de ofiţeri Gestapo, chiar dacă ar fi urmărit şi spionat oameni, ar fi fost mai mult decât nepotriviţi pentru acest scop.” O altă prejudecată contestată de Merkel a fost convingerea Aliaţilor că Gestapoul era plin de nazişti convinşi. În realitate, a spus avocatul, personalul era compus din foşti membri ai poliţiei politice şi ai poliţiei de investigaţii criminale existente. Asimilarea ideilor naziste de către aceşti oameni „obişnuiţi” a fost un proces lent, rămas într-un stadiu nefinalizat. La izbucnirea războiului, doar 3 000 de ofiţeri Gestapo erau membri ai SS-ului, adică mai puţin de 20% din numărul total al ofiţerilor Gestapoului. De asemenea, Merkel a pus sub semnul întrebării credinţa general răspândită că Gestapoul

hotăra „arestul protectiv" al celor anchetaţi, după care îi trimitea direct în lagărele de concentrare fără un proces. A adus dovezi prin care a arătat că ordinele de „arest protectiv" erau „guvernate de reguli precise", decise de autorităţi superioare, printre care procuratura şi tribunalele. Cât despre acuzaţia că Gestapoul ar folosi intens metode de „interogare abuzivă", Merkel a arătat că nu era valabilă pentru teritoriul Germaniei şi, cu atât mai mult, în perioada de dinainte de război. Asemenea metode erau folosite doar în „cazuri excepţionale" şi numai la ordinul celor mai înalte autorităţi. Ofiţerii Gestapo erau avertizaţi în mod repetat că „proastele tratamente în timpul interogatoriilor" erau strict interzise.

Potrivit lui Merkel, acei ofiţeri Gestapo care fuseseră transferaţi în *Einsatzgruppen*, luând parte la masacrele din Polonia şi URSS, nu acţionaseră în calitate de personal al Gestapoului sau la ordinele Gestapoului atunci când comiseseră asasinatele. în timpul deportării evreilor din Germania, Gestapoul a pregătit, ce-i drept, evacuările, dar a făcut-o în colaborare cu liderii comunităţii evreieşti locale, a declarat Merkel, insistând că ofiţerii au îndeplinit „decrete şi ordine ce proveneau de la autorităţi superioare", în special de la biroul lui Eichmann din Berlin, care nu a furnizat ofiţerilor locali ai Gestapoului informaţii despre scopul transporturilor.

în finalul pledoariei, Merkel a explicat că dorea să scuze crimele regimului nazist sau comportamentul anumitor angajaţi ai Gestapoului care acţionaseră inuman şi comiseseră crime de război, dar a tras concluzia că, pe baza dovezilor detaliate pe care le prezentase, Gestapoul nu putea fi clasificat ca o organizaţie criminală.[7]

în 30 septembrie 1946, s-a pronunţat sentinţa tribunalului de la Nürnberg. Acesta a hotărât că Gestapoul a fost o organizaţie criminală, care şi-a desfăşurat activitatea în strânsă cooperare cu SD-ul. Sentinţa a denunţat dimensiunea crimelor Gestapoului. Ofiţerii săi îi arestaseră şi interogaseră pe toţi oamenii care sfârşiseră în lagăre de concentrare. Jucase un rol esenţial în persecutarea

comuniştilor, a grupurilor religioase, a evreilor şi a multora dintre opozanţii regimului naţional-socialist. De asemenea, deţinuse un rol-cheie în persecutarea şi deportarea evreilor. Gestapoul arestase oameni şi îi transportase în lagărele de concentrare pentru a înfrunta „moartea prin muncă silnică" nu doar în Germania, ci în toate ţările Europei ocupate de naziști. Fusese implicat în maltratarea şi asasinarea prizonierilor de război şi a muncitorilor străini de pe teritoriul Germaniei. Mulţi subordonaţi ai Gestapoului luaseră parte la masacrele din Uniunea Sovietică. Luând în considerare toate aceste crime împotriva umanităţii, completul de judecată de la Nürnberg a hotărât că toţi ofiţerii şi personalul administrativ al Gestapoului răspundeau colectiv de actele criminale ale instituţiei. Doar angajaţi minori din rândul funcţionarilor sau al personalului auxiliar au fost excluşi din proces, precum şi cei al căror contract de muncă s-a încheiat înainte de 1 decembrie 1939. Astfel, tribunalul de la Nürnberg a sugerat că Gestapoul a devenit o organizaţie criminală deplin funcţională abia după începerea celui de-al Doilea Război Mondial. Iar în acest mod a fost eliminată şi posibilitatea de a-i pedepsi pe ofiţerii Gestapoului pentru crime comise înainte de această dată.[8]

Doisprezece dintre cei douăzeci şi doi de acuzaţi principali au fost condamnaţi la moarte, printre care şi Hermann Göring, care s-a sinucis cu o capsulă de cianură în 16 octombrie 1946, în ziua în care urma să fie executat. Wilhelm Frick, ministrul de interne — care între 1933 şi 1936 a încercat să împiedice preluarea Gestapoului şi a poliţiei de investigaţii criminale de către SS-ul lui Himmler —, a fost spânzurat. La rândul său, Ernst Kaltenbrunner, şeful RSHA, din care făcea parte Departamentul IV al Gestapoului, a fost executat. El încercase să sugereze în mărturia lui că Heinrich Miiller conducea Gestapoul fără vreun amestec sau supervizare din partea lui. Ceilalţi acuzaţi au primit condamnări la închisoare între zece ani şi pe viaţă. Franz von Papen, omul care l-a ajutat pe Hitler să ajungă la putere, a fost achitat.[9]

încadrarea Gestapoului în categoria organizaţiilor criminale ale regimului naţional-socialist a deschis calea pentru punerea sub acuzaţie a tuturor colaboratorilor săi. Cel puţin teoretic. Nu a mai urmat însă niciodată un proces colectiv al Gestapoului. Majoritatea foştilor săi angajaţi au fost iniţial internaţi în lagăre de deţinuţi ale Aliaţilor. Cei mai mulţi au ispăşit pedepse de doi până la trei ani de închisoare. S-a estimat că în primul an al ocupaţiei Aliate, în Germania, au fost plasaţi în diverse lagăre de detenţie 250 000 de oameni asociaţi într-un fel sau altul cu regimul nazist.

între 1945 şi 1949, Germania a fost împărţită în patru zone de ocupaţie administrate de aliaţii victorioşi: Marea Britanie, SUA, Uniunea Sovietică şi Franţa. în 23 mai 1949, a luat fiinţă Republica Federală Germania (RFG), compusă din cele unsprezece landuri aflate în zonele de ocupaţie administrate de americani, britanici şi francezi. Republica Democrată Germană (RDG) a început să funcţioneze ca un stat din zona de ocupaţie sovietică începând cu 7 octombrie 1949. Din cauza declanşării Războiului Rece, Berlinul a rămas împărţit în două zone.

Aliaţii au împuternicit tribunalele germane să judece cazuri individuale de crime de război respectând fie legea germană, care era destul de restrictivă, fie Legea nr. 10 a Comisiei Aliate de Control din 20 decembrie 1945, care permitea urmărirea retroactivă a crimelor de război, a crimelor împotriva umanităţii şi a crimelor împotriva păcii. Drept urmare, între decembrie 1946 şi aprilie 1949, au avut loc douăsprezece procese ale unor personaje de frunte ale regimului nazist, din rândul magistraţilor, al militarilor, al doctorilor, al funcţionarilor guvernamentali şi al conducătorilor ucigaşelor *Einsatzkommandos*. Cu certitudine cel mai răsunător a fost procesul celor 22 de membri ai *Einsatzgruppen,* desfăşurat între 15 septembrie 1947 şi 10 aprilie 1948. Zece dintre acuzaţi deţinuseră poziţii înalte în cadrul RSHA-ului din Berlin. Doar unul, Gustav Nosske, şeful Departamentului IV D-5 din centrala de la Berlin, era direct legat de Gestapo. Se ocupa de regiunile din estul Europei ocupate de nazişti. Otto Ohlendorf şi ceilalţi inculpaţi acuzaţi

odată cu el s-au declarat „nevinovaţi" la toate capetele de acuzare. Cu toţii au susţinut că îndepliniseră ordinele lui Hitler cu privire la „soluţia finală", considerând că personal şi legal nu erau responsabili pentru uciderile în masă pe care le executaseră. Nu erau ucigaşi, au susţinut ei, ci complici. în final, judecătorii au respins argumentele apărării. Paisprezece acuzaţi au primit pedeapsa cu moartea în acest proces. Printre ei şi Otto Ohlendorf.[10]

Pentru a judeca crime de război mai puţin grave, în zonele de ocupaţie din vest au fost înfiinţate tribunale de denazificare (*Spruchkammer).* Personalul era civil în totalitate. Au existat probleme reale în urmărirea ofiţerilor Gestapo în perioada postbelică. Majoritatea dosarelor Gestapoului au fost distruse fie în mod deliberat, fie în raidurile de bombardament ale Aliaţilor, care ţintiseră clădirile guvernamentale şi ale poliţiei din toate oraşele mari în ultimele faze ale războiului. Chiar şi centrala Gestapo din Prinz Albrecht-Strasse nr. 8 a fost complet distrusă la începutul anului 1945, astfel că documente foarte importante s-au pierdut pentru totdeauna. Doar în Renania, la Düsseldorf, a supravieţuit o cantitate semnificativă de dosare, folosite şi în această lucrare. Se pare că această filială a dat pur şi simplu dovadă de neglijenţă şi a uitat să distrugă hârtiile înainte ca Aliaţii să preia controlul asupra oraşului. Fără aceste dosare, întregul mod în care a operat Gestapoul ar fi rămas ascuns. Nici găsirea unor martori pentru procesele criminalilor de război nu a fost o sarcină uşoară pentru procurori. Pe vremea aceea, multe dintre victimele Gestapoului trăiau în teritorii ocupate de Uniunea Sovietică. Majoritatea evreilor pieriseră în Holocaust şi nu mai puteau vorbi. Iar cei mai mulţi germani care avuseseră de suferit de pe urma Gestapoului erau reticenţi să istoriească suferinţele lor. „Legea pentru eliberarea din naţional-socialism şi militarism" („*Befreiungsgesetz*") din 5 martie 1946 permitea indivizilor incriminaţi de nazism, inclusiv ofiţerilor Gestapo, să fie exoneraţi în cazul în care furnizau dovezi de la martori relevanţi.

Deciziile şi sentinţele tribunalelor de denazificare variau mult, dar în general atitudinea autorităţilor judecătoreşti era indulgentă. Existau cinci categorii de delincvenţi: 1) vinovaţi majori (*Hauptschuldige*) — persoane arestate, judecate şi arestate; 2) inculpaţi (.*Belastete)* — foşti activişti de frunte ai Partidului Nazist; 3) inculpaţi minori *(Minderbelastete)* — persoane eliberate condiţionat; 4) participanţi (.*Mitläufer*) — persoane care s-au confruntat cu posibile restricţii la angajare într-o slujbă; 5) exoneraţi (.*Entlastete*) — persoane cărora nu li s-au aplicat sancţiuni. Pe baza sentinţei de la Nürnberg, toţi ofiţerii Gestapo ar fi trebuit trataţi ca „vinovaţi majori", judecaţi şi arestaţi, ceea ce nu s-a întâmplat niciodată.

Scopul celor care se supuneau procesului de denazificare era să obţină mult apreciatul certificat de nevinovăţie, care conferea calitatea de „exonerat". în limbaj popular, a fost denumit „certificatul Perşii" (*Perşii- schein),* cu referire la cunoscutul detergent ale cărui reclame promiteau cumpărătorilor că spăla un lucru până devenea „mai alb decât albul". Era şi o glumă pe seama modului în care criminalii nazişti se fereau de asocierea cu ideologia naţional-socialistă: îşi „spălau" cămăşile brune, făcându-le să devină albe. Cei mai mulţi ofiţeri Gestapo au scăpat de condamnare, la fel ca majoritatea cetăţenilor vest-germani care au fost supuşi procesului de denazificare. în landul Renania de Nord-Westfalia, care numără 4 milioane de locuitori, doar nouăzeci de foşti nazişti au fost consideraţi infractori din primele două categorii. Ca şi cum nimeni nu ar fi fost vreodată nazist.[11]

Sarcina tribunalelor de denazificare era uriaşă. Fuseseră milioane de oameni prinşi în plasa regimului ucigaş al lui Hitler. Peste 3 milioane de germani au trecut prin procesul de denazificare. La sfârşit, procedura se redusese la bifarea căsuţelor unui chestionar pe care un funcţionar surmenat îl citea şi-l semna fără să-l mai examineze cu atenţie. între 1945 şi 1948, Departamentul de sondare a opiniei publice din cadrul Oficiului Guvernului Militar al SUA în Germania (OMGUS) a elaborat douăzeci şi două de

chestionare care să investigheze modul în care populaţia sprijinise regimului nazist. A reieşit că 77% dintre subiecţi considerau că exterminarea evreilor a fost „nejustificată”, dar atunci când au fost întrebaţi dacă nazismul fusese o idee rea, doar 53% au răspuns „Da” — respon- denţii au adus ca argumente „politica rasială” şi „atrocităţile”. Doar 21% dintre participanţii la sondaj au fost de părere că nazismul a fost rău înainte de începerea celui de-al Doilea Război Mondial. întrebaţi dacă germanilor li se părea credibil numărul celor ucişi în Holocaust, 59% dintre participanţi au răspuns „Da”. La întrebarea „Aveaţi cunoştinţă de ceea ce se petrecea în lagărele de concentrare?”, 51% dintre cei chestionaţi au răspuns pozitiv, iar 40% au negat. Când au fost întrebaţi care credeau că erau motivele pentru internarea în lagăre de concentrare, 57% dintre res- pondenţi au răspuns: „Din motive politice.” La întrebarea dacă germanii erau de acord cu judecarea criminalilor naziști care uciseseră civili, în proporţie covârşitoare (94%) s-a răspuns cu „Da”. Aceasta demonstrează că iniţial opinia publică germană nu a avut nimic împotriva unei politici hotărâte de pedepsire a criminalilor de război[12]. Atitudinea locuitorilor s-a schimbat la puţină vreme după aceea. Potrivit unui sondaj de opinie din 1950, numărul vest-germanilor care considerau că procesele de la Nürnberg au fost corecte scăzuse la 38%.[13]

în traducere literală, *Mitläufer* înseamnă „cel care merge/aleargă alături”. *(N.t.)*

Perioada de ocupaţie a Aliaţilor din 1945 până în 1949 reprezintă unica încercare susţinută de a-i judeca pe criminalii de război naziști, deşi numărul real de persoane împotriva cărora s-a început urmărirea penală a fost foarte scăzut. în „Procesul judecătorilor” din 1947 au fost prezentaţi tribunalului doar 16 acuzaţi. S-au audiat 128 de martori, dintre care mulţi au depus mărturie cu privire la complicitatea judecătorilor şi avocaţilor în persecutarea anumitor categorii de cetăţeni. Doar patru dintre cei judecaţi în acest proces au primit pedeapsa cu închisoare pe viaţă. Restul au primit sentinţe de cinci până la zece ani de închisoare. Deşi pare de necrezut, şaptezeci şi doi dintre judecătorii infamului Tribunal al Poporului au fost reangajaţi de Republica Federală Germania. în total, aproximativ 80% dintre toţi foştii angajaţi ai sistemului judiciar şi-au păstrat posturile. Sistemul judiciar vest-german era înţesat de

judecătorii şi avocaţii lui Hitler. Transcrierea completă a „Procesului judecătorilor" a fost publicată în Germania de Vest abia în 1996.[14]

Funcţionarii Gestapo au încercat să obţină recomandări în timpul procesului de denazificare, ce a continuat până în 1953. Celor mai mulţi nu le-a fost greu să găsească oameni care să-i descrie ca pe nişte fiinţe umane, adevăraţi profesionişti, inşi înţelegători şi paşnici. Unul dintre ofiţeri, Otto Dihr, născut în 15 ianuarie 1902, s-a arătat foarte hotărât să-şi reabiliteze numele. Aparent, era un „om obişnuit", angajat la Gestapo. Absolvise şcoala fără vreo calificare anume, iar în 1922 devenise poliţist. în perioada Republicii de la Weimar lucrase la circulaţia rutieră. Nimic nu părea în neregulă cu acest presupus „bun poliţist". După 1934, Dihr a ajuns la biroul Gestapo din Krefeld. A intrat în Partidul Nazist abia în 1937- Cât timp a lucrat în Gestapo, Dihr s-a ocupat de cazurile în care erau investigaţi comunişti, Martori ai lui Iehova şi homosexuali.[15] Nu a fost niciodată sancţionat de superiori pentru încălcarea regulamentului cu privire la „interogarea abuzivă". Dihr a dorit să fie adăugat pe lista „exoneraţilor". în acest caz putea să primească o frumoasă pensie ocupaţională. A furnizat referinţe impresionante pentru a-şi susţine cauza. Erich Heinzelmann, un coleg de la biroul Gestapo din Köln, i-a făcut o caracterizare călduroasă. Ironia face ca *Heinzeilmann*-l/l să fie o figură mitologică din folclorul nordgerman, un fel de spiriduş care vine noaptea, face tot felul de treburi, îţi curăţă casa, dar numai atât timp cât rămâne nedetectat. La rândul ei, una dintre dactilografele care a lucrat cu Dihr l-a descris drept un profesionist şi un om fermecător. Chiar şi unii dintre cei care fuseseră interogaţi de Dihr l-au descris drept „profesionist şi uman".

Dintr-odată a apărut însă una dintre victimele lui Otto Dihr care a prezentat o altă versiune. în mărturia oferită în 30 ianuarie 1948, Irmgard Mendling, o membră a sectei Martorilor lui Iehova, a povestit cum Dihr o bătuse în mod brutal la Düsseldorf. O lăsase într-o baltă de sânge şi cu dureri insuportabile. Karl Lummers, un zeţar din Krefeld cu

simpatii comuniste, a fost „pălmuit şi lovit” în mod repetat de către Dihr în timpul unui interogatoriu. Josef Ritting, arestat în septembrie 1936 pentru distribuirea de manifeste comuniste, a fost şi el interogat de Dihr. A fost pălmuit de câteva ori, iar apoi atacat cu piciorul unui scaun şi lovit violent în vreme ce picioarele îi erau legate. Doi alţi ofiţeri Gestapo i s-au alăturat în acea bătaie. Ritting a leşinat. Peste alte trei zile, Dihr a reluat bătaia. Josef Ritting a rămas handicapat în urma acestui tratament. A depus mărturie la tribunalul de denazificare dintr-un scaun cu rotile. Johannes Hottger, un comerciant din Köln, a fost arestat de Dihr în 1935, iar apoi transportat la Krefeld. A susţinut că în timpul interogatoriului Dihr l-a lovit în repetate rânduri cu un baston. în total, cincisprezece persoane au depus mărturie cu privire la metodele violente folosite de Dihr la interogarea suspecţilor. în 27 mai 1949, Dihr a fost condamnat la doi ani şi şapte luni de închisoare pentru ceea ce judecătorul a numit „atacuri brutale şi grave”, dar din sentinţă i s-a scăzut timpul petrecut în lagărul de detenţie. în 13 iunie 1950, a fost eliberat din penitenciarul Münster. Procurorul-şef, care i-a semnat eliberarea, a consemnat că „trebuie scutit de ultimele trei luni de condamnare, fiindcă e văduv şi tatăl unei fetiţe”.[16] A fost declarat „exonerat”, primindu-şi chiar şi pensia ocupaţională.

între 1945 şi 1950, tribunalele din zonele de ocupaţie ale Aliaţilor occidentali au condamnat 5 228 de persoane acuzate de crime de război. în perioada 1956-1981 au mai fost condamnaţi în medie doar douăzeci şi patru de oameni anual. De la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial până în 1997, în Germania de Vest, doar 1 878 de persoane au fost judecate pentru crime de război comise în epoca nazistă. Dintre aceştia 14 au fost condamnaţi la moarte, iar alţi 150 au primit sentinţe cu închisoare pe viaţă. În anul 1949, în zona de ocupaţie britanică, dreptul de a emite certificate de denazificare a fost cedat părţii germane.

Este un lucru bine cunoscut în Germania că Gestapoul s-a bazat masiv pe denunţurile populaţiei pentru a-şi desfăşura activitatea. Eliberaţi de represiunea regimului

nazist, cei care au fost victime au cerut ca denunţătorii să fie şi ei pedepsiţi ca „vinovaţi indirecţi" pentru „crimele lor împotriva umanităţii". S-a hotărât ca denunţătorii să fie şi ei puşi sub acuzare. Între 1945 şi 1964, s-au înregistrat 7 674 de cazuri de denunţuri suspectate în Germania de Vest, finalizate cu 603 condamnări. Majoritatea dintre acestea s-au petrecut în perioada de dinainte de înfiinţarea Republicii Federale Germania. Doar o singură persoană a fost condamnată la închisoare pe viaţă, 566 de persoane au primit condamnări la închisoare, 36 de persoane au fost amendate, iar 6 992 de persoane au fost achitate.[17] Până la mijlocul anilor 1960 au fost raportate cazuri de oameni care şi-au denunţat concetăţenii la Gestapo.Sentinţele au fost extrem de diferite. în general, au fost condamnate persoanele ale căror denunţuri duseseră la execuţii. în aceste cazuri s-a considerat că cetăţenii obişnuiţi din Germania hitleristă cunoşteau foarte bine că un denunţ la Gestapo era urmat de o pedeapsă severă. Un răsunător caz a fost al lui Helene Schwärzel, care îl denunţase pe fostul primar al Leipzigului dr. Karl Gordeler, implicat în complotul cu bombă împotriva lui Hitler din iulie 1944. A fost executat pentru înaltă trădare de Tribunalul Poporului în 2 februarie 1945. Schwärzel a fost cea care l-a reclamat pe Gordeler autorităţilor. A fost răsplătită cu o sumă frumoasă de bani şi cu laude publice pentru fapta ei. în 14 noiembrie 1946, a fost condamnată la cincisprezece ani de închisoare de un tribunal cu juraţi pe baza faptului că denunţul ei a dus direct la moartea lui Gordeler. Verdictul a fost infirmat de o curte de apel, care susţinea că gestul lui Schwärzel nu se datora loialităţii politice faţă de regimul nazist. S-a desfăşurat cel de-al doilea proces, în cadrul căruia acuzarea a abordat o nouă linie de atac: Schwärzel acţionase din egoism. S-a sugerat că îl denunţase pe Gordeler fiindcă era dornică de admiraţie şi sperase că denunţul îi va aduce popularitate. într-un final, la data de 1 noiembrie 1947, acuzata a fost condamnată la şase ani de închisoare. Verdictul a fost considerat mult prea blând. S-a înaintat un nou apel, de data aceasta de către procuratură. Sentinţa iniţială a lui Schwärzel de

cincisprezece ani de închisoare a fost reconfirmată. Cazul a adus problema denunţurilor în prim-planul dezbaterii publice, deschizând calea altor procese.[18]

La tribunalul regional din Siegen a fost judecat cazul unui bărbat care îşi denunţase un coleg la Gestapo pentru că spunea bancuri politice. Spre sfârşitul războiului, Gestapoul îşi înăsprise modul în care trata acuzaţii pe care anterior le-ar fi considerat lipsite de importanţă. Denunţul fusese făcut din pură răutate, fără a lua o clipă în considerare posibilele consecinţe. Omul denunţat a fost judecat de Tribunalul Poporului pentru „subminarea efortului de război" în 10 martie 1944, condamnat la moarte şi executat prin ghilotinare. În judecarea acestui caz, denunţul a fost descris drept „reprobabil", deoarece denunţătorul ştia că, reclamând bancurile colegului său la Gestapo, era mai mult decât probabil ca acesta să fie cel puţin arestat. Tribunalul a încadrat acţiunea sa drept „crimă împotriva umanităţii" care a provocat o suferinţă inumană unei alte fiinţe. A fost condamnat la cinci ani de închisoare.[19]

Un alt caz a fost judecat la tribunalul regional din Hamburg în mai 1948. Cei doi acuzaţi erau un tată şi sora acestuia. Tatăl avea o soţie evreică. Potrivit declaraţiilor bărbatului, cei doi soţi erau în conflict de mai

mulţi ani, iar el intentase chiar divorţul. Sora lui, care trăia împreună cu cei doi soţi, a acuzat-o pe cumnata ei că ar fi extrem de certăreaţă. Soţia părea să perturbe constant armonia din casă. La începutul anului 1944, în timpul unei discuţii acasă, în familie, ea ar fi spus că „ziua răzbunării pentru evrei va veni curând”, iar copiii uciși în timpul bombardamentelor „au fost omorâţi de Hitler”. Soţul a raportat totul Gestapoului. Denunţul

avea să aibă consecinţe tragice pentru femeie. Soţia evreică a fost arestată şi trimisă la Auschwitz, unde a murit la sfârşitul lui octombrie 1944. Tribunalul i-a acuzat pe soţ şi pe sora acestuia de crimă împotriva umanităţii. Procurorii au susţinut că denunţurile au fost făcute cu scopul clar de-a o persecuta şi în deplină cunoştinţă a consecinţelor grave care aveau să urmeze. Denunţaseră o femeie evreică Gestapoului

pentru un conflict domestic minor din pură dorinţă de răzbunare. Soţul a fost condamnat la şase luni de închisoare, iar cumnata la opt luni. În şedinţa din 9 noiembrie 1948, curtea de apel a menţinut aceste sentinţe.[2]

[0]Văduva unui bărbat executat în 5 ianuarie 1944 pentru „subminarea efortului de război" a făcut plângere împotriva celor care îl denunţaseră pe soţul ei. Doi oameni îl turnaseră la Gestapo după ce îl auziseră spunând că „Hitler, Goring şi Goebbels ar trebui măcuiţi după dezastrul pe care l-au adus poporului". Cazul a fost judecat de un tribunal de denazificare din Frankfurt am Main. în sentinţa pronunţată în 10 martie 1947, unul dintre acuzaţi a fost condamnat la patru ani într-un lagăr de muncă, iar celălalt la şase luni de închisoare pentru că au provocat arestarea şi moartea unui duşman al naţional-socialismului, deşi erau deplin conştienţi că denunţul lor avea să ducă la condamnarea la moarte a omului respectiv.[21]

Şi în Germania de Est a existat un proces de denazificare. RDG-ul a pretins că ar realiza un proces de epurare mai complet decât Germania de Vest. în timpul Războiului Rece democraţiile occidentale au acuzat că astfel de declaraţii serveau cauzei propagandei comuniste. în

realitate, est-germanii aveau dreptate. în RDG oricine avusese o funcţie în Partidul Nazist a fost dat afară din serviciu. Majoritatea foştilor nazişti rămaşi în Germania de Est au fost urmăriţi şi aduşi în faţa justiţiei. De asemenea, este fals mitul conform căruia faimoasa poliţie secretă Stasi ar fi fost înţesată cu foşti ofiţeri Gestapo. Este greu să găseşti ofiţeri Stasi care au lucrat vreodată pentru Gestapo. Foştii membri ai Partidului Nazist nu au deţinut niciodată poziţii-cheie în sistemul judiciar din Germania de Est. în 1950, dintre cei 1 000 de judecători est-germani, doar unul fusese membru al Partidului Nazist. în 1947, doar 3% dintre angajaţii închisorilor erau foşti membri ai Partidului Nazist.

Cele mai cunoscute procese ale criminalilor nazişti din Germania de Est au fost cele zece „Procese Waldheim", care s-au ţinut între aprilie şi iulie 1950. S-a considerat că toţi cei nouăzeci şi unu de acuzaţi ar fi comis „omucideri" în serviciul regimului hitlerist, fiind găsiţi vinovaţi. Douăzeci şi patru dintre ei au fost condamnaţi la moarte, şaptesprezece fiind executaţi, alţi treizeci şi unu la închisoare pe viaţă, iar restul de treizeci şi şase au primit ani grei de închisoare. Doar cinci dintre cei condamnaţi în acest lot mai rămăseseră în închisoare în 19 57.[22] Printre cei condamnaţi de crime de război în Germania de Est se numărau foşti judecători, ofiţeri Gestapo, denunţători, informatori, personal al lagărelor de concentrare şi membri ai ucigaşelor *Einsatzgruppen,* care participaseră la masacrele din Uniunea Sovietică. în total, au fost 4 000 de condamnări pentru crime de război pronunţate de tribunalele din RDG în 1950, în cadrul unor procese rapide. După aceste serii de procese majore, urmărirea criminalilor de război în RDG s-a diminuat.

Guvernul est-german a făcut multă publicitate deciziei de a plăti ajutoare suplimentare şi a oferit beneficii victimelor terorii Gestapoului, în vreme ce, în Germania de Vest, foştii membri ai rezistenţei antihitleriste erau adesea ostracizaţi şi îşi găseau greu de lucru. RDG-ul arăta adesea cu degetul spre societatea vest-germană, susţinând că aceasta era marcată de nazism. În 1965, Frontul Naţional al RDG-ului a publicat volumul *Braunbuch: Kriegs- und*

Naziverbrecher în der Bundesrepublik. Staat, Wirtschaft, Armee, Verwaltung, Justiz, Wissenschaft . Acesta nominaliza şi punea la stâlpul infamiei 1 800 de foşti fruntaşi nazişti care deţineau posturi-cheie în Germania Federală. Lista cuprindea 15 miniştri, 100 de generali şi amirali, 828 de judecători şi procurori, 245 de membri ai serviciului diplomatic şi 297 de ofiţeri superiori de poliţie din fostele forţe SS, SD, Kripo şi Gestapo. O declaraţie a guvernului vest-german din momentul apariţiei volumului descria „*Braunbuch*" drept „pură falsificare", iar poliţia vest-germană a confiscat exemplarele puse la vânzare la ediţia din 1967 a Târgului de carte de la Frankfurt.[23] Cartea nu era doar adevărată, ci subestima serios numărul foştilor nazişti care ocupau poziţii de vază în Germania de Vest.[24]

În contextul apariţiei Republicii Federale Germania în 1949, situaţia foştilor criminali nazişti a fost abordată diferit. Dorinţa Aliaţilor occidentali de a poziţiona Germania de Vest ca un bastion în calea comunismului sovietic a dus la schimbarea atitudinii faţă de criminalii de război nazişti. S-a spus că principala vină pentru tragedia germană revenea lui „Hitler şi acoliţilor săi". În schimb, rolul tuturor celorlalţi a fost redus. Potrivit legii vest-germane, doar indivizii puteau fi acuzaţi de crimă, nu organizaţiile. Astfel, s-a exclus din start un proces la scară mare al Gestapoului.

în 1949, generalul John McCloy, înaltul comisar al SUA care răspundea de criminalii germani de război condamnaţi, a înfiinţat o comisie de revizuire a sentinţelor originale din toate procesele importante ale criminalilor de război. în 31 ianuarie 1951, McCloy a anunţat reduceri masive ale pedepselor aplicate în cincizeci şi două de cazuri, ceea ce a însemnat eliberarea imediată a treizeci şi doi de indivizi condamnaţi. Şaptesprezece dintre cele douăzeci de sentinţe de închisoare pe viaţă au fost reduse, iar zece dintre cele cincisprezece condamnări la moarte aflate în aşteptare au fost comutate la închisoare pe viaţă. De altfel, dintre cele 800 de condamnări la moarte pentru criminali de război pronunţate după sfârşitul războiului, 300 au fost comutate la închisoare pe viaţă. Au fost menţinute condamnările la

moarte ale şefului Oficiului Central al SS, Oswald Pohl, şi ale indivizilor condamnaţi în procesul *Einsatzgruppen:* Paul Blobel, Werner Braune, Erich Naumann şi Otto Ohlendorf, ofiţerul SS care nu şi-a regretat nicicând faptele. Aceştia cinci, executaţi în 7 iunie 1951, au fost ultimii criminali de război executaţi de Republica Federală Germania.[25] În 1955, doar opt indivizi condamnaţi pentru crime de război şi crime împotriva umanităţii se mai aflau în detenţie.

în 31 decembrie 1949, guvernul vest-german a votat „Legea imunităţii" *(Straffreiheitsgesetz).* Aceasta acorda o amnistie generală pentru toate infracţiunile din epoca nazistă pentru care pedeapsa ar fi fost de maxim şase luni de închisoare. Conform Articolului 131 al Constituţiei RFG-ului, orice persoană care lucrase în serviciul public în timpul perioadei naziste putea solicita „reabilitarea profesională". S-a estimat că 55 000 de persoane îşi pierduseră postul din cauza afilierii lor la regimul nazist. Doar cei condamnaţi pentru o crimă de război „gravă" au fost excluşi de la reabilitare.

în principiu, Articolul 131 îi excludea de la reabilitare pe foştii ofiţeri Gestapo şi pe membrii Waffen SS. Dacă o persoană dovedea că intrase în forţele de poliţie înainte de 1933, iar apoi fusese transferată la Gestapo, aceasta putea solicita reabilitarea. Foştii ofiţeri Gestapo s-au folosit de această chichiţă legală. Erau oferite ajutoare speciale în vreme ce se aştepta decizia finală. Astfel, se estimează că în jur de 50% dintre foştii ofiţeri Gestapo au fost reangajaţi în servicii publice. Opt membri ai Departamentului IV, care era centrala Gestapo de la Berlin, au fost numiţi în posturi publice importante. Majoritatea funcţionarilor superiori cu diplome juridice din cadrul Gestapoului şi-au reluat activitatea ca avocaţi. S-au aplicat chiar cote speciale pentru posturile din serviciile publice, dar şi din sectorul privat, dând naştere unui sistem de discriminare pozitivă pentru persoanele „reabilitate". Chiar şi ofiţeri Gestapo care nu au fost reangajaţi şi-au recăpătat până la urmă generoasele pensii ocupaţionale.[26] Un exemplu tipic îl constituie Karl Löffler, fostul şef al „Biroului evreiesc" de la Köln. în timpul

războiului organizase deportarea evreilor din Köln spre lagărele de exterminare nazistă. Folosindu-se de mărturiile unor oameni pe care îi interogase, printre care preoţi, socialişti şi evrei, Löffler a izbutit să-şi îmbunătăţească statutul de la „inculpat minor" la „exonerat". Trecutul său nazist dispăruse în mod miraculos. Aceasta însemna că Löffler era îndreptăţit să primească o pensie calculată pe baza frumosului său salariu din 1945. în 1950, primea o pensie care nu lua în calcul perioada când el lucrase ca şef al „Biroului evreiesc" din Köln şi când a avut, după cum reclama el, cel mai mare salariu. Prin urmare, timp de cinci ani, a desfăşurat o adevărată campanie de convingere a autorităţilor pentru a i se recalcula pensia. în 1956, guvernul landului Renania de Nord-Westfalia i-a acordat lui Löffler pensia completă.[27]

La data de 1 ianuarie 1950, tribunalele germane au primit autonomie deplină în judecarea crimelor de război. Nu s-ar putea spune că s-au străduit prea tare. între 1951 şi 1955, tribunalele vest-germane au pronunţat condamnări împotriva a 636 de criminali de război nazişti.[28] Iar foarte puţinele cazuri de ofiţeri Gestapo care au fost deferiţi justiţiei în anii 1950 au primit sentinţe extraordinar de blânde. Kurt Lindow, fostul şef al Departamentului IV-A al centralei Gestapo de la Berlin, specializat în prigonirea comuniştilor, a fost arestat în 1950 pentru implicarea sa în uciderea prizonierilor de război sovietici. A fost însă achitat în cadrul unui proces ţinut la Frankfurt am Main din „lipsă de dovezi".[29]

în 1954 s-au derulat două procese de răsunet în care erau implicaţi ofiţeri Gestapo. Primul a avut loc la Köln. Iniţial procuratura a anchetat peste o sută de ofiţeri. La sfârşit, doar trei indivizi au fost deferiţi justiţiei: dr. Emanuel Schäfer, Franz Sprinz şi Kurt Matschke. Dintre cei 13 500 de evrei deportaţi din Köln doar 600 supravieţuiseră, dar procesul nu a durat decât patru zile, iar sentinţele au fost foarte indulgente. Schäfer a stat aproape şapte ani la închisoare, Sprinz a primit trei ani, iar Matschke doi. Timpul petrecut în arest înainte de proces a fost dedus din sentinţe.[30]

Al doilea proces, desfăşurat la Darmstadt, a avut un rezultat şi mai uluitor. Erau implicaţi doi ofiţeri Gestapo — Waldemar Eisfeld şi Heinrich Lorenz —, acuzaţi de deportarea a mii de evrei din Turingia spre lagărele morţii. Martorii au confirmat actele de violenţă faţă de evrei pe care Eisfeld la comisese în timpul interogatoriilor. Judecătorul a ajuns însă la concluzia că perioada în care acele fapte mai puteau fi judecate fusese depăşită, drept care s-a renunţat la acuzaţiile de brutalitate. Apoi i-a achitat pe ambii bărbaţi de toate acuzaţiile pe motiv că nu ştiau care avea să fie soarta evreilor atunci când ordonaseră deportarea lor.[31] în timpul procesului, cei doi nu au dat niciun semn de remuşcare şi nu au admis că erau responsabili de moartea evreilor din Turingia.

în 5 octombrie 1955, Bruno Streckenbach, şeful Departamentului I din RHSA, care dăduse ordinul pentru „soluţia finală" membrilor din *Einsatzgruppen* aflaţi în URSS, s-a reîntors în Germania de Vest datorită unei amnistii acordate prizonierilor de război germani din Uniunea Sovietică. în cadrul procesului din 1948 intentat membrilor din *Einsatzgruppen* se presupusese că Streckenbach fusese prins de către Armata Roşie şi executat. Revenirea lui a pus autorităţile vest-germane în faţa unei uriaşe dileme. Nimeni nu se îndoia că Streckenbach era un important criminal de război, dar sistemul judiciar vest-german s-a arătat reticent să desfăşoare un proces răsunător împotriva unui personaj de asemenea anvergură. Existau două capete de acuzare nerezolvate, legate de bătăile brutale pe care Streckenbach le administrase comuniştilor în timpul interogatoriilor din perioada în care fusese şeful Gestapoului din Hamburg. S-a renunţat la ambele acuzaţii din acelaşi motiv al prescrierii faptelor. Procuratura din Hamburg a ajuns apoi la concluzia că nu reieşiseră niciun fel de dovezi cu privire la crime de război pe care Streckenbach le-ar fi comis pe teritoriul Germaniei naziste. Cât despre masacrarea evreilor din Uniunea Sovietică, procurorul a susţinut că Streckenbach îşi ispăşise deja pedeapsa pentru

aceasta. în septembrie 1956, ancheta împotriva lui a fost suspendată fără a mai fi reluată vreodată.[32]

La sfârşitul anilor 1950, reprezentanţii celor treisprezece landuri vest-germane au ajuns la concluzia că era necesară o abordare coordonată pentru a-i urmări şi judeca pe criminalii de război naziști. Astfel, în 1 decembrie 1958 s-a înfiinţat *Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen zur Aufklärung nationalsozialistischer Verbrechen* (Comisia Administraţiilor de Justiţie ale Landurilor pentru Elucidarea Crimelor Naţional-Socia- liste sau Comisia Z), cu sediul la Ludwigsburg.[33] Personalul Centralei se compunea în principal din tineri şi energici juriști şi arhivari, desemnaţi să sprijine judecarea crimelor de război prin culegerea de date cu privire la infractorii naziști. A creat o arhivă uriaşă, care cuprinde la ora actuală 1,6 milioane de documente emise în perioada nazistă. Iar activitatea acesteia se desfăşoară şi în prezent.[34]

Iniţial, Centrala a primit sarcina de a investiga acţiunile criminalilor naziști din afara Germaniei. în timp, sfera ei de activitate s-a extins şi asupra crimelor comise de indivizi în interiorul Germaniei.[35] Chiar şi atunci când se adunau suficiente dovezi pentru a începe urmărirea penală, autenticitatea probelor prezentate era adesea contestată de avocaţii pricepuţi ai apărării. Majoritatea condamnărilor se bazau în primul rând pe declaraţii ale martorilor care descriau evenimente ce se petrecuseră cu mulţi ani în urmă. Lipseau adesea detaliile necesare pentru a fi cu adevărat convingătoare. Acuzaţii, la rândul lor, îşi coordonau în aşa fel apărarea, încât ofereau ceea ce părea a fi o versiune cât se poate de credibilă a evenimentelor.

Prin 1960 era deja clar că guvernul Konrad Adenauer dorea să evite procese răsunătoare împotriva unor criminali de război, pe motiv că acestea dăunau reputaţiei politice şi economice a Germaniei de Vest pe scena internaţională. Autorităţile vest-germane au făcut uz de amendamente legale subtile pentru a limita urmărirea penală a criminalilor naziști. O lege vest-germană promulgată în martie 1960

prevedea limita de 15 ani începând cu 1 ianuarie 1950 pentru toate crimele, cu excepţia celor „intenţionate". Aceasta însemna că, în 1965, urmărirea penală a crimelor din perioada nazistă înceta. Cea mai controversată manevră legală — care a îngreunat şi mai mult judecarea criminalilor nazişti — a fost un amendament minor la Articolul 50, paragraful 2 din Codul Penal vest-german, intitulat „Actul introductiv la Legea privind contravenţiile" *{Einfuhrungsgesetzzum Gesetz uber Ordnungswidrigkeiten* — EGOWiG), votat de parlament în mai 196 8.[36] Acesta stabilea că un individ care lua parte la un asasinat având motive josnice precum plăcerea de a ucide, ura de rasă sau răzbunarea putea fi învinuit, dar că faţă de cei ce acţionaseră în calitate de „complici" la crimă, judecătorii trebuiau să manifeste mai multă indulgenţă atunci când dădeau sentinţa. Amendamentul nu se referea, după cum ar fi de presupus, la crimele de război, dar apărătorii criminalilor de război l-au invocat pentru a bloca sau a suspenda urmărirea penală a clienţilor lor. În 20 mai 1969, Curtea de Justiţie Federală *(.Bundesgerichtshoj)* a hotărât că pe viitor, pentru a pronunţa pedeapsa maximă în procesele criminalilor de război, trebuia dovedit că se acţionase din „motive criminale personale". Altfel, cei în cauză urmau să fie trataţi drept „complici" cu cel care dăduse ordinul indiferent cine era acesta.[37]

Date fiind restricţiile legale tot mai mari în urmărirea penală a criminalilor de război în Germania de Vest, nu ne mai surprinde faptul că unul dintre cele mai răsunătoare procese ale unui criminal de război nazist de după 1948 nu avut loc nici în Germania de Vest, nici în Germania de Est, ci în Israel. în 11 mai 1960, un comando compus din opt agenţi ai serviciilor secrete israeliene l-au urmărit şi capturat pe numărul 1 dintre criminalii de război nazişti aflaţi încă în libertate, Adolf Eichmann, care trăia într-o suburbie a oraşului Buenos Aires. A fost transferat pe calea aerului în Israel pentru a fi deferit justiţiei.

Senzaţionalul proces al lui Adolf Eichmann a început la Ierusalim în 11 aprilie 1961. Transcrierea procesului se

întinde pe 3 500 de pagini. Eichmann a fost angajatul cu gradul cel mai înalt din Gestapo deferit justiţiei după procesele de la Nürnberg. Superiorii lui ierarhici au fost Heinrich Müller, şeful Gestapoului, şi Heinrich Himmler, şeful SS-ului. În timpul procesului, Eichmann a susţinut că fusese doar un birocrat de rând care executa ordine. Procesul a stârnit un interes uriaş, fiind transmis de televiziunile din lumea întreagă. în total, 112 persoane, printre care şi supravieţuitori ai Holocaustului, s-au prezentat să depună mărturie. Eichmann avea aerul unui funcţionar „obişnuit", şters ca înfăţişare. Vorbea încet, pe un ton egal, monoton, fără nicio intonaţie. Răspundea la întrebările procurorului într-o manieră detaşată. Când îşi descria viaţa privată şi activitatea în cadrul Gestapoului, dădea impresia unui membru clasic al clasei de mijloc. Venea cu sandviciuri la birou, îi plăcea să se joace cu copiii săi seara acasă şi aştepta cu nerăbdare vacanţa de vară petrecută cu familia. Nu părea defel a fi un om violent. Comportamentul său i-a tulburat foarte tare pe cei care îl vedeau la televizor. A recunoscut senin că organizase deportarea evreilor, dar nu se simţea nicidecum responsabil pentru consecinţele acţiunilor sale. Repeta întruna că superiorii lui fuseseră adevăraţii criminali. Politologul de origine evreiască Hannah Arendt a rezumat în chip memorabil comportamentul lui Adolf Eichmann din timpul procesului, arătând că el întruchipa „banalitatea răului". în sentinţa dată în 12 decembrie 1961 Eichmann a fost găsit vinovat de organizarea transporturilor de evrei şi de condiţiile îngrozitoare pe care aceştia le-au îndurat în călătoria lor spre moarte. Peste două zile, judecătorul l-a condamnat la moarte.[38] A fost spânzurat în 31 mai 1962 la miezul nopţii.

Procesul lui Eichmann a oferit imboldul mult aşteptat unui grup restrâns de procurori vest-germani hotărâţi să aducă în faţa justiţiei criminalii de război nazişti. Astfel s-a ajuns la Procesul Auschwitz de la Frankfurt, care a avut loc între 20 decembrie 1963 şi 19 august 1965. A fost cel mai important proces al unor criminali de război desfăşurat în

RFG. Au fost audiaţi 359 de martori, printre care 248 erau supravieţuitori de la Auschwitz. Procesul a durat 183 de zile şi a fost reflectat pe larg de mass-media. Cei douăzeci şi doi de acuzaţi au fost condamnaţi potrivit legilor vest-germane pentru crimă şi alte infracţiuni grave comise în timp ce munceau în odiosul lagăr de concentrare de la Auschwitz-Birkenau. Deşi 7 000 de membri SS au lucrat acolo, în diferite perioade, doar 63 dintre aceştia au fost judecaţi după 1945.

Procesul a avut loc în mare parte datorită hotărârii, curajului şi încăpăţânării avocatului Fritz Bauer, născut în 16 iulie 1903 din părinţi evrei, în timpul Republicii de la Weimar, fusese membru activ al SPD-ului şi avocat pledant. în 1933 a fost arestat de Gestapo şi trimis în lagărul de concentrare de la Heuberg. După eliberarea sa din lagăr în 1935, Bauer s-a refugiat în Danemarca, supravieţuind Holocaustului. S-a reîntors în Germania de Vest după război, devenind unul dintre principalii procurori din landul Hessen, a cărui capitală este Frankfurt am Main. Bauer a descoperit că Eichmann trăia în Argentina şi a făcut presiuni asupra autorităţilor vest-germane pentru ca acesta să fie deferit justiţiei. Convin- gându-se că acest lucru nu avea să se întâmple, a furnizat Mossadului informaţia care a dus la intervenţia israelienilor şi capturarea lui Eichmann.

Hotărârea lui Bauer de a-i prinde pe criminalii de război nazişti l-a transformat într-un personaj extrem de controversat în cercurile de jurişti germani, dat fiind că mulţi judecători şi avocaţi aveau reputaţia pătată de asocierea lor cu sistemul juridic naţional-socialist. Unul dintre principalii acuzaţi în procesul Auschwitz a fost celebrul ofiţer Gestapo Wilhelm Boger. Se alăturase Partidului Nazist în 1929, se angajase în poliţia politică peste patru ani, iar de acolo fusese transferat la Gestapo, în 1936 a fost acuzat de rele tratamente aplicate prizonierilor în timpul interogatoriilor, primind o condamnare la închisoare de scurtă durată pentru purtarea sa. Cariera nu i-a fost însă afectată. în 1937, Boger a fost numit comisar de poliţie în Kripo. în 1942, RSHA l-a instalat în fruntea „departamentului politic" de la Auschwitz.

Sarcina lui principală în lagăr era să ţină evidenţa dosarelor prizonierilor politici şi să ia interogatorii. Frau Braun, un martor al acuzării din cadrul procesului, lucra ca funcţionară în departamentul lui Boger de la Auschwitz. A dat o descriere detaliată a tehnicilor de tortură folosite de Boger:

> Prizonierul era adus pentru „interogatoriu", ţinut gol puşcă şi încătuşat de o bară lungă de un metru, ce atârna din tavan prinsă în lanţuri. Un gardian aflat într-o parte îl împingea încet într-un arc de cerc în vreme ce Boger punea întrebări, mai întâi liniştit, apoi răcnind, în cel mai bun caz pe un ton răstit. La fiecare revenire [în vreme ce prizonierul pivota în jurul barei], un alt gardian, înarmat cu un levier, izbea victima peste fese. Pe măsură ce operaţia continua, victima leşina sub loviturile necontenite, era readusă în simţiri, doar pentru a leşina din nou urlând de durere — până când în faţa ochilor nu mai aveau decât o masă de carne însângerată. Cei mai mulţi acuzaţi piereau din cauza acestor cazne, unii mai devreme, alţii mai târziu; în final nu mai rămânea decât un sac de oase şi carne jupuită care era împins peste dalele de ciment şi târât

Datorită rechizitoriului său meticulos şi tenace, Bauer a obţinut şase condamnări la închisoare pe viaţă, inclusiv pentru Boger, şi pedepse maxime de închisoare pentru toţi ceilalţi acuzaţi. Bauer s-a plâns că presa vest-germană minimaliza vinovăţia celor acuzaţi în proces, prezentându-i ca pe nişte simpli executanţi. De parcă regimul nazist ar fi fost o dictatură a extraterestrilor care aterizaseră în Germania şi înrobiseră poporul german. în realitate, susţinea Bauer, Hitler se bucurase de sprijinul larg al populaţiei, iar ofiţeri precum Boger fuseseră regula, nu excepţia.[40]

Procesul Auschwitz de la Frankfurt a declanşat în sânul societăţii vest-germane o dezbatere intensă; se punea întrebarea de ce atât de mulţi criminali de război nazişti continuau să fie în libertate. în februarie 1963, procurorul-şef al Curţii Supreme de Justiţie de la Berlin a iniţiat o anchetă asupra activităţii RSHA, din care făceau parte Gestapoul, SD-ul şi SS-ul. Până în acel moment doar patru foşti membri ai RSHA-ului fuseseră condamnaţi pentru crime de război de către tribunalele vest-germane.

S-a hotărât deschiderea mai multor procese pentru judecarea unor personaje de frunte din RSHA-ul lui Heinrich Himmler. Procurorii au identificat 7 000 de potenţiali suspecţi, dar apoi s-au concentrat pe 3 000 de persoane care deţinuseră poziţii de conducere în RSHA în timpul epocii naziste. în final a avut loc doar un singur proces important la tribunalul districtual din Berlin, în 1969. Acuzatul era Otto Bovensiepen, şeful Gestapoului din Berlin, care între 1941 şi 1943 organizase deportarea a 40 000 de evrei din capitala Reichului.

Bovensiepen s-a născut la Duisburg în 8 iulie 1905- A intrat în Partidul Nazist în 1925 şi a obţinut diploma de jurist de la Universitatea din Bonn în 1933, pentru ca apoi să intre în departamentul politic al Gestapoului din Düsseldorf. A deţinut posturi de conducere în birourile Gestapo din Dortmund, Köslin, Bielefeld şi Halle înainte de a deveni şeful Gestapoului din Berlin. A jucat un rol important în urmărirea grupurilor de rezistenţă comuniste din oraş şi era bine cunoscut pentru faptul că încuraja „tehnicile de interogare abuzivă" pentru a înfrânge rezistenţa comunistă. în 1944, a devenit şeful poliţiei de siguranţă în Danemarca ocupată, lucrând direct cu dr. Werner Best. Detaliile modului în care se desfăşurau interogatoriile sale s-au păstrat. A recunoscut, în timpul unui interogatoriu al Aliaţilor, că ordonase „folosirea torturii în anumite cazuri" legate de persoane ostile ocupaţiei naziste a Danemarcei pentru a „obţine o mărturisire de la un prizonier atunci când se impunea o clarificare rapidă a cazului".[41] În septembrie 1948, a fost condamnat la moarte în cadrul unui proces al crimelor de război din Danemarca. În 1951 a fost eliberat din închisoare în urma unei amnistii generale a criminalilor de război şi s-a întors în Germania de Vest. A obţinut un post extrem de bine plătit într-o companie de asigurări, ajungând chiar pe poziţia de director executiv.

Procesul lui Otto Bovensiepen şi al altor doi acuzaţi a început în decembrie 1969.[42] În acest timp, Bovensiepen a suferit un infarct, fiind declarat în 1970 de mai mulţi doctori ca „inapt de a face faţă unui proces". Drept urmare, procesul

a şi fost suspendat în 19 noiembrie 1971. Suspendarea unui proces din cauze medicale era arareori aplicată în cazul celor acuzaţi de omor în procese obişnuite. Din nou însă, un criminal de război nazist a beneficiat de un tratament special. Procesul împotriva lui Bovensiepen nu a mai fost niciodată reluat. Acesta a mai trăit netulburat alţi opt ani de zile până la moartea sa în 1979.

Alt conducător al Gestapoului care a reuşit să scape de justiţie în Germania postbelică a fost dr. Werner Best. A jucat rolul birocratului profesionist cu desăvârşită abilitate în timp ce lucra pentru Gestapo. Best a fost un personaj-cheie în recrutarea personalului de conducere care avea să înfăptuiască Holocaustul şi masacrele săvârşite de *Einsatzgruppen.* Considera uciderea evreilor „necesară din punct de vedere istoric". Era convins că rasismul biologic al regimului nazist era „raţional şi logic", în 1941, a scris *Die Deutsche Polizei,* o carte care preamărea metodele Gestapoului, prezentând angajaţii ca pe o forţă de poliţie profesionistă care îi trata pe suspecţi cu mult respect şi demnitate. Ocupând postul de guvernator al Danemarcei în perioada nazistă, Best a fost condamnat la moarte într-un proces al crimelor de război din Danemarca în 1948. Sentinţa nu a fost dusă la îndeplinire. A fost eliberat în 1951 şi a revenit în Germania de Vest. în 1958, un tribunal de denazificare l-a obligat să plătească o amendă de 70 000 de mărci pentru activităţile sale în fruntea Gestapoului. Pe vremea aceea lucra deja în calitate de consilier juridic foarte bine plătit al firmei vest-germane Stinnes.[43]

în martie 1969, poliţia a descins în apartamentul său luxos din oraşul Miihlheim an der Ruhr şi l-a adus la Berlin pentru interogatorii extinse.
Procuratura din Berlin adunase o cantitate uriaşă de documente incriminatorii împotriva lui şi era destul de încrezătoare că va obţine condamnarea sa într-un proces. Beneficiind şi de puternicele sale relaţiile politice şi juridice de la cel mai înalt nivel al societăţii vest-germane, Best a susţinut că era prea bolnav, prea bătrân şi prea fragil pentru a face faţă unui proces pentru crime de război împovărător

din punct de vedere emoțional. La data de 1 august 1972, autorităţile vest-germane au amânat cazul. Procesul nu a mai avut loc niciodată.[44]

în 23 iunie 1989, dr. Werner Best a murit fără să plătească vreodată pentru numeroasele sale crime împotriva umanităţii din timpul epocii naziste.

Cum nu a plătit nici Gestapoul

.Note

INTRODUCERE

1. Această relatare se bazează pe următoarele surse: D. Bracher (ed.), *The Conscience în Revolt— Portraits of German Resistance, 1933—1945,* Hase und Koehler Verlag, Mainz, 1994, pp. 320-322; D. Stroud (éd.), *Preaching în Hitler's Shadow,* Eerdmans Publishing, Michigan, 2013, pp. 94-105; citatul avându-l ca autor pe Alfred Leikam a fost preluat din R. Wentorf şi P. Schneider, *Witness of Buchenwald,* Regent, Vancouver, 2008, p. 20.
2. H. Arendt, *The Origins of Totalitarianism,* André Deutsch, Londra, 1951, pp. 434-435. [*Originile totalitarismului,* Editura Humanitas, Bucureşti, traducere de Ion Dur şi Mircea Ivănescu — n. red.].
3. Un exemplu clasic în acest sens îl reprezintă bestsellerül lui William Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich,* 1961. A se vedea şi E. Bramstead, *Dictatorship and Political Police: The Technique of Control by Fear,* Oxford University Press, New York, 1945.
4. Cea mai cunoscută biografie a dictatorului german a fost scrisă de A. Bullock, *Hitler: A Study în Tyranny,* Penguin, Londra, 1952 *[Adolf Hitler,* Editura Elit, f.L, f.a. — n. red.]. Teoria autorului, conform căreia Hitler a fost mai degrabă interesat de putere decât de ideologie, a fost respinsă de cercetările ulterioare asupra istoriei celui de-al Treilea Reich.
5. Vezi J. Delarue, *The Gestapo: A History of Horror,* Viking Press, New York, 1962.
6. Vezi *The Trials of the Major War Criminals bfore the International Military Tribunal* (IMT), 42 vol., Government Printing House, Washington, DC, 1947-1949.
7. Delarue, *The Gestapo,* p. ix.

8. Vezi M. Broszat, *The Hitler State:The Foundations and Development of the Internal Structure of the Third Reich,* Longman, Londra, 1981.
9. Vezi M. Broszat et al. (ed.), *Bayern în der NS-Zeit,* 6 vol., Oldenbourg, München, 1977-1983.
10. Vezi R. Mann, *Protest and Kontrolle im Dritten Reich: Nationalsozialistische Herrschaft im Alltag einer rheinischen Großstadt,* Campus Verlag, Frankfurt am Main, 1987. Sarah Gordon a examinat doar dosarele Gestapoului privitoare la discriminarea rasială a evreilor în oraşul Düsseldorf, dar nu a studiat cazuri individuale. A se vedea S. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question,* Princeton University Press, Princeton, NJ, 1984. Joshi Vandana a cercetat cazuri de femei denunţătoare tot din oraşul Düsseldorf. A se vedea J. Vandana, *Gender and Power în the Third Reich: Female Denouncers and the Gestapo, 1933—1945,* Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2003.
11. Vezi R. Gellately, *The Gestapo and German Society: Enforcing Racial Policy, 1933-1945,* Clarendon Press, Oxford, 1990.
12. Tendinţa de a examina denunţurile este ilustrată clar de următoarele lucrări: R. Gellately, „Denunciations and Nazi Germany: New Insights and Methodological Problems", *Historical Social Research*, vol. 22, 1997, pp. 228-239; R. Gellately şi S. Fitzpatrick, *Accusatory Practices: Denunciations în Modern European History, 1789—1989,* University of Chicago Press, Chicago, IL, 1997; R Gellately, *Backing Hitler: Power and Consent în Nazi Germany,* Oxford University Press, Oxford, 2001; B. Frommer, „Denunciations and Fraternisers: Gender Collaborations and Revolution on Bohemia and Moravia during World War II and After", în N. Wingfield şi M. Bucur (ed.), *Gender and War în Twentieth-Century Eastern Europe,* Indiana University Press, Indiana, IL, 2006, pp. 111-232.
13. Vezi E. Johnson, *The Nazi Terror: The Gestapo, Jews and Ordinary Germans,* John Murray, Londra, 1999. Vezi, de asemenea, E. Johnson şi K.-H. Reuband, *What We Knew: Terror, Mass Murder and Everyday Life în Nazi Germany,* John Murray, Londra, 2005; E.Johnson, „German Women and Nazi Justice: Their Role în the Process from Denunciation to Death", *Historical Research,* vol. 20, 1995, pp. 33-69.
14. Vezi F. McDonough, *Sophie Scholl: The Real Story of the Woman Who Defied Hitler,* History Press, Stroud, 2010.

15. În conformitate cu legile germane de protecţie a datelor cu caracter personal, numele persoanelor menţionate în dosarele Gestapoului trebuie modificate, cu excepţia celor ale oficialităţilor naziste. Restul informaţiilor cuprinse în materiale rămân neschimbate, reflectând ceea ce s-a petrecut în realitate.

CAPITOLUL 1

1. C. Walton-Kerr, *Gestapo: The History of the German Secret Police*, Senate, Londra, 1996, pp. 15-30.
2. *Ibid.*, pp. 32-33.
3. W. Stieber, *The Chancellor's Spy.The Revelations of the Chief of Bismarck's Secret Service,* Grove Press, New York, 1980, pp. 25-38.
4. C. Graf, „The Genesis of the Gestapo", *Journal of Contemporary History*, Vol. 22, 1987, p. 422.
5. C. Dams şi M. Stolle, *The Gestapo: Power and Terror în the Third Reich*, Oxford University Press, Oxford, 2014, p. 2.
6. Delarue, *The Gestapo,* p. 32.
7. Gellately, *The Gestapo and German Society*, p. 25.
8. *Apud* L. Machtan, *The Hidden Hitler*, Perseus Press, Oxford, p. 196.
9. *Ibid.,* p. 68.
10. M. Williams, *Reinhard Heydrich: The Biography* — vol. 1; *The Road to War*, Ulrich, Church Stretton, 2001, pp. 22-30.
11. Walton-Kerr, *Gestapo,* p. 97.
12. *Ibid.*, p. 101.
13. *Ibid.*, pp. 102-103.
14. *Ibid.*, pp. 181-230.
15. Dams şi Stolle, *The Gestapo,* p. 5.
16. Avalon Project, Yale University. Arhiva on-line a Proceselor de la Nürnberg ale Tribunalului Militar International de la Nürnberg (în continuare, AP-IMT). Declaraţia sub jurământ a lui Rudolf Diels.
17. R.J. Evans, *The Coming of the Third Reich,* Penguin, Londra, 2004, p. 332. *[Al treilea Reich,* traducere din limba engleză de Alin Matei, Rao, Bucureşti, 2010 —n. red.]
18. *Ibid.*, p. 34. Göring a negat că ar fi dat vreodată ordin poliţiei sau SA-ului de a ucide oameni. Vezi AP-IMT. Mărturia lui Göring, 18 martie 1946.
19. N. Wachsmann, „The Dynamics of Destruction: The Development of the Concentration Camps, 1933-1945", în J. Caplan şi N. Wachsmann (ed.), *Concentration Camps în Germany: The New Histories*, Routledge, Abingdon, pp. 18-19.

20. AP-IMT. Declarația sub jurământ a lui Rudolf Diels.
21. Citat în M. Wildt, *An Uncompromising Generation: The Leadership of the Reich Security Main Office*, University of Wisconsin Press, Madison, WI, 2009, p. 89.
22. AP-IMT. Mărturia lui Werner Schäfer, 13 aprilie 1946.
23. *Ibid.*
24. Delarue, *The Gestapo,* pp. 35-36.
25. Wachsmann, *Hitlers Prisons,* p. 166.
26. W. Shirer, *Rise and Fall of the Third Reich,* Folio, Londra, 2004, p. 256. Un studiu recent furnizează noi dovezi cu privire la implicarea naziștilor în incendierea Reichstagului, despre care Shirer susține că e limpede. A se vedea B. Hett, *Burning the Reichstag: An Investigation into the Third Reich's Enduring Mystery,* Oxford University Press, Oxford, 2014.
27. Delarue, *The Gestapo,* p. 34.
28. Gellately, *Gestapo and German Society,* pp. 27-28.
29. Termenul Gestapo este format din literele de început ale cuvintelor din care este compus numele: GEheime STAatsPOlizei (Poliția secretă de stat).
30. Dams şi Stolle, *The Gestapo,* p. 7.
31. Delarue, *The Gestapo,* pp. 57-58.
32. Citat în G. Bowder, *Foundations of the Nazi Police State: The Formation of Sipo and S.D.,* University Press of Kentucky, Lexington, KY, 2004, pp. 88-89.
33. *Ibid.,* p. 117.
34. Această teză este des întâlnită în lucrările generale despre cel de-al Treilea Reich şi în unele studii despre Gestapo. A se vedea, de exemplu, Delarue, *The Gestapo,* pp. 57-72.
35. Citat în Delarue, *The Gestapo,* p. 106.
36. *Ibid.,* p. 105.
37. *Apud* Shirer, *Third Reich,* p. 260.
38. RJ. Evans, *The Third Reich în Power,* Penguin, Londra, 2006, p. 24.
39. Vezi R. Diels, *Lucifer ante Portas: Es spricht der erste Chef der Gestapo,* Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1950. Memoriile lui Diels, neglijate de mulți cercetători, sunt foarte importante pentru perioada de început a Gestapoului. Totuşi, ar trebui coroborate cu alte surse.
40. Bowder, *Foundations of the Nazi Police State,* p. 127.
41. L. Goldensohn, *The Nuremberg Interviews: Conversations with Defendants and Witnesses,* Pimlico, Londra, p. 207.
42. Walton-Kerr, *Gestapo,* p. 123.
43. Bowder, *Foundations of the Nazi Police State,* p. 140.

44. Goldensohn, *The Nuremberg Interviews,* ^. 207.
45. *Apud* Shirer, *Third Reich,* pp. 270-271.
46. Bowder, *Foundations of the Nazi Police State,* p. 141.
47. Shirer, *Third Reich,* p. 273.
48. Evans, *Third Reich în Power,* p. 26.
49. *Ibid.,* pp. 30-31.
50. Delarue, *The Gestapo,* p. 113.
51. *Ibid.,* pp. 114-117.
52. Shirer, *Third Reich,* p. 279.
53. *ApudŸ,*. Crankshaw, *Gestapo: The Instrument of Terror,* Wrens Park, Londra, 2002, p. 84.
54. Evans, *Third Reich în Power,* pp. 33-34.
55. Delarue, *The Gestapo,* p. 123.
56. Evans, *Third Reich în Power,* p. 40.
57. Shirer, *Third Reich,* pp. 278-279.
58. *Apud^ffilAt, Uncompromising Generation,* ^. 133.
59. Delarue, *The Gestapo,* p. 129.
60. Bowder, *Foundations of the Nazi Police State,* pp. 154-158.
61. *Ibid.,* pp. 163-186.
62. *The Gestapo and SS Manual,* traducere în engleză de C. Hammer, CO Paladin Press, Boulder, p. 61.
63. Wildt, *Uncompromising Generation,* ^. 134-136.
64. Delarue, *The Gestapo,* pp. 136-137.
65. Wildt, *Uncompromising Generation,* p. 9.
66. Delarue, *The Gestapo,* p. 139.
67. *Ap ud* Bowder, *Foundations of the Nazi Police State,* p. 229.

CAPITOLUL 2

1. Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 44.
2. *Ibid.,* p. 45.
3. Johnson, *Nazi Terror,* p. 47.
4. AP-IMT. Declaraţia dr. Merkel, avocatul apărării pentru Gestapo, 19 august 1946.
5. Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 63.
6. *The Gestapo and SS Manual,* pp. 28-29.
7. Dams şi Stolle, *The Gestapo,* p. 45.
8. C. Whiting, *The Search for „ Gestapo Müller^": The Man Without a Shadow,* Leo Cooper, Barnsley, 2001, pp. 39-52.
9. R. Butler, *An Illustrated History of the Gestapo,* Worldwright Books, Osceolo, WI, pp. 71-72.
10. M. Burleigh, *The Third Reich: A New History,* Macmillan, Londra, 2000, p. 178.
11. Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 56.
12. Dams şi Stolle, *The Gestapo,* pp. 42-43.
13. Wildt, *Uncompromising Generation,?.* 189.

14. Dams şi Stolle, *The Gestapo,* pp. 42-43.
15. *Ibid.,* p. 42.
16. Butler, *The Gestapo*, p. 79.
17. Wildt, *Uncompromising Generation,?.* 196.
18. *Ibid.,* pp. 191-192.
19. *Ibid.,?.* 203.
20. Johnson, *Nazi Terror,* pp. 53-56.
21. *Ibid.,?.* 32.
22. în Marea Britanie corespunde nivelului A/S, iar în Statele Unite ale Americii certificatului de absolvire a unei instituţii de tip *high school.* [în România corespunde diplomei de bacalaureat.]
23. Dams şi Stolle, *The Gestapo,* p. 46.
24. Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 53.
25. *Ibid.,* pp. 53-54.
26. Johnson, *Nazi Terror,* p. 47.
27. *Ibid.,* pp. 59-65.
28. Gellately, *Gestapo and German Society,* pp. 58-59.
29. Dams şi Stolle, *The Gestapo,* p. 51.
30. *The Gestapo and SSManual,* p. 91.
31. *Ibid.,* p. 87.
32. Wachsmann, „The Dynamics of Destruction", p. 21.
33. *ApudN.* Wachsmann, *Hitler's Prisons: Legal Terror în Nazi Germany,* Yale University Press, Londra, 2004, p. 179.
34. AP-IMT. Circulară cu privire la procedura de arestare a suspecţilor de către Gestapo, 25 ianuarie 1938.
35. Pentru o dezbatere detaliată asupra modului în care se desfăşurau, de obicei, cazurile investigate de Gestapo, vezi Johnson, *Nazi Terror,* pp. 29-46.
36. AP-IMT. Scrisoare de la Franz Giirtner, ministrul de justiţie al Reichului, către Wilhelm Frick, ministrul de interne, 14 mai 1935.
37. D. Dejali, *Torture and Democracy,* Princeton University Press, Princeton, NJ, p. 96.
38. Crankshaw, *Gestapo,* pp. 128-129.
39. *Apud* S. Brysac, *Resisting Hitler: Mildred Harnack and the Red Orchestra,* Oxford University Press, Oxford, 2000, p. 341.
40. Bowder, *The Nazi Police State,* pp. 234-235.

CAPITOLUL 3

1. *Apudyi.* Oakshott (ed.), *The Social and Political Doctrine of Contemporary Europe,* Cambridge University Press, Cambridge, 1953, pp. 192-193.
2. J. Conway, *The Nazi Persecution of the Churches, 1933—1945,* Regent, Vancouver, 1968, p. 232.
3. Johnson, *Nazi Terror,* pp. 228-229.
4. Citat în Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* p. 15.

5. Goebbels, *jurnal,* 29 decembrie 1939, *apud* F. Taylor (ed.), *The Goebbels Diaries, 1939-1941,* Hamish Hamilton, Londra, p. 77.
6. Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* p. 20.
7. Pacelli avea să devină mai târziu papa Pius al Vll-lea.
8. Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* p. 287.
9. H. Himmler, în *Die Schutzstajfel als antibolschewistische Kampforganisa- tion,* F. Eher Nachtfiihrung, Miinchen, 1936, p. 27. Vezi, de asemenea, Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* p. 363.
10. Potrivit lui H. Mohr, cifra era de 260. Vezi H. Mohr, *Katholische Orden und Deutscher Imperialismus,* Akademie Verlag, Berlin, 1965, p. 135. Baraca nr. 26 de la Dachau adăpostea doar preoţi catolici şi pastori protestanţi.
11. Pentru o analiză detaliată vezi M. Gross, *The War against Catholicism: Liberalism and the Anti-Catholic Imagination on Nineteenth-Century Germany,* University of Michigan Press, Michigan, SOM, 2004.
Apud Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* p. 112

12. .Acesta este cunoscut drept „paragraful arian”, special conceput pentru a-i elimina pe toţi creştinii căsătoriţi cu evrei sau pe evreii asimilaţi, care se convertiseră la creştinism.
13. Karl Barth şi-a pierdut postul la catedră în 1935, iar apoi s-a retras în Elveţia.
14. Shirer, *Rise and Fall of the Third Reich,* p. 296.
15. Nordrhein-Westfälisches Hauptstaatsarchiv, Düsseldorf (în continuare, HStAD). RW 58/16977. Datele personale ale lui Enke Hansse (născut în 1896).
16. HStAD. RW 58/16977. Dosar de caz al Gestapoului pe numele lui Enke Hansse.
17. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 433.
18. *Apud Holocaust Encyclopaedia*, de pe site-ul Muzeului Holocaustului, Washington, DC, https://www.ushmm.org/learn/holocaust-encyclopedia.
19. R. Rubenstein, „The Dean and the Chosen People”, în *After Auschwitz: Radical Theology and Contemporary Judaism,* Bobbs-Merrill, Indianapolis, IN, 1966, pp. 46-58.
20. *Apud* Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* pp. 264-265.
21. HStAD. RW 58/47308. Datele personale ale lui Helmut Hesse (născut în mai 1916).
22. Bracher (ed.), *The Conscience în Revolt*, p. 326.
23. HStAD. RW 58/47308. Dosar de caz al Gestapoului pe numele lui Helmut Hesse.
24. HStAD. RW 58/1211. Datele personale ale lui Wilhelm Kenath (născut în februarie 1896).
25. HStAD. RW 58/1211. Dosar de caz al Gestapoului pe numele lui Wilhelm Kenath.
26. *Apud* S. Aronson, *The Beginnings of the German Gestapo: The Bavarian Model în* 1933, Israel University Press, Ierusalim, p. 40.
27. HStAD. RW 58/17253. Datele personale ale lui Joseph Broch (născut în martie 1907).
28. Cunoscute sub numele de *„Fahrtenlieder'*, se intonau în timpul drumeţiilor. Multe dintre aceste cântece batjocoreau nazismul.
29. HStAD. RW 58/17253. Dosar de caz al Gestapoului pe numele lui Joseph Broch.
30. Evans, *The Third Reich în Power*, p. 244.
31. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 90.
32. Bracher (ed.), *The Conscience în Revolt*, pp. 333-335, p. 319.
33. Evans, *The Third Reich în Power*, p. 245.
34. Bramstead, *Dictatorship and Political Police,* pp. 200-201.
35. Acest caz este analizat în detaliu în Johnson, *Nazi Terror*, pp. 212-219. Autorul sugerează că asemenea cazuri erau rare şi arată

că preotul a fost tratat cu maximă indulgenţă, având în vedere gravitatea actelor sale homosexuale.

36. Citat în Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* pp. 113-114.

37. Bracher (ed.), *The Conscience în Revolt,* pp. 333-335. „Transcript of Trial of Rupert Mayer", în J. Donohue, *Hitler's Conservative Opponents în Bavaria*, Brill, Leiden, 1961, pp. 230-245.
38. Bracher (ed.), *The Conscience în Revolt,* pp. 333-335.
39. *Mit brennender Sorge*, Vatican, Roma, 14 martie 1937.
40. Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* p. 166.
41. Predica lui Clemens von Galen, 9 martie 1936.
42. *The Persecution of the Catholic Church în the Third Reich: Facts and Documents*, Pelican, Londra, 2003, p. 19.
43. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, pp. 168-173.
44. *The Persecution of the Catholic Church în the Third Reich,* p. 45.
45. Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* p. 279.
46. *Ibid.,* p. 167.
47. *Ibid.,* p. 234.
48. Raport al Gestapoului, martie 1943. *Apud* „Documentul nr. 3.15", în M. Housden, *Resistance and Conformity în the Third Reich,* Routledge, Abingdon, 1997, pp. 46-67.
49. Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* pp. 235-236.
50. Bracher (ed.), *The Conscience în Revolt,* pp. 339-340.
51. Program cunoscut sub numele de Aktion T4 (Programul de eutanasiere).
52. Predica lui Clemens von Galen, 3 august 1941.
5 5. Atitudinea ostilă a publicului faţă de eutanasie l-a obligat pe Hitler să întrerupă programul în interiorul Germaniei în 28 august 1941. După aceea, a continuat în secret, mai ales în centrele de exterminare din Polonia.
56. A. Ebbinghaus (ed.), *Opfer und Täterinnen: Frauenbiographien des Nationalsozialismus*, Delphi Politik, Nördlingen, 1987, pp. 237-238.
57. HStAD. RW 58/19795. Datele personale ale lui Seline Winter (născută în martie 1873).
58. Vezi P. Demand, *Luisenkult*, Böchlau, Köln, 2003.
59. Burleigh, *ThirdReich,* pp. 196-197.
60. HStAD. RW 58/19795. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Seline Winter.
61. Citat în Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 286.
62. În Germania erau cunoscuţi şi sub numele de *Internationale Bibelforschergesellschaft* (IBV — Societatea internaţională a cercetătorilor Bibliei).
63. În dosarele Gestapo sunt utilizate ambele denumiri: *„Ernste Bibelforscher"* (Cercetătorii serioşi ai Bibliei) şi *„Bibelforscher-Vereingung-YBV"* (Asociaţia studenţilor Bibliei-IBV). În textul de faţă se foloseşte denumirea de Martorii lui Iehova.

64. D. Garbe, *Between Resistance and Martyrdom; Jehovah's Witnesses and the Third Reich,* University ofWisconsin Press, Wisconsin, WI, 2008, p. 508.
65. Citat în Conway, *Nazi Persecution of the Churches,* p. 197.
66. Johnson, *Nazi Terror,* p. 249.

Statisticile referitoare la numărul Martorilor lui Iehova decedaţi în închisori şi lagăre de concentrare sunt controversate. În lucrarea *Jehovah'sWitnesses and the Third Reich*, Detlef Garbe scrie că au murit în aceste condiţii 1 200 de Martori ai lui Iehova. În schimb, Richard Evans prezintă alte cifre: 950 de morţi.

67. Evans, *Third Reich în Power*, p. 255.

68. Garbe, *Jehovah's Witnesses and the Third Reich,* p. 508.

69. *Apudyi.* Reynard şi S. Graffard, *The Jehovah's Witnesses and the Nazis: Persecution, Deportation and Murder, 1933-1945,* Cooper Square Press, NewYork, 2001, p. 75.

70. HStAD. RW 58/17508. Detaliile personale ale lui Wilhelm Gerres (născut în noiembrie 1901).

71. înainte de a fi eliberat din închisoare, fiecare Martor al lui Iehova trebuia să semneze angajamentul. Traducerea [în limba engleză] citată în textul cărţii este extrasă din lucrarea lui M. Penton, *Jehovah's Witnesses and the Third Reich: Sectarian Politics under Persecution,* University of Toronto Press, Toronto, 2004, p. 362.

72. *Preussische Landeszeitung,* 14 februarie 1937.

73. Vezi Penton, *Jehovah's Witnesses*, p. 188.

74. HStAD. RW 58/17508. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Wilhelm Gerres.

75. Johnson, *Nazi Terror,* p. 244.

76. *Ibid.*, p. 71.

77. HStAD. RW 58/1142. Datele personale ale lui Heinrich Winten (născut în mai 1905).

78. HStAD. RW 58/1142. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Heinrich Winten.

79. HStAD. RW 58/15472. Datele personale ale lui Paul Schlemann (născut în februarie 1882).

80. HStAD. RW 58/15472. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Paul Schlemann.

81. *ApudY,*. Kogon, *The Theory and Practice of Hell: The German Concentration Camps and the System Behind Them,* Berkley Books, New York, 1964, p. 43. *[Reţeaua morţii: sistemul lagărelor de concentrare naziste*, traducere de Emeric Deutsch, Maria Domilescu, Ileana Sgarbura, Editura Politică, Bucureşti, 1987 —n. red.]

82. Citat în Johnson, *Nazi Terror,* p. 241.

83. Reynard şi Graffard, *The Jehovah's Witnesses and the Nazis,* p. 76.

CAPITOLUL 4

2. 1. *Apud}*. Noakes şi G. Pridham (ed.), *Nazism 1919-1945* — vol. 4; *The German Home Front în World War II: A Documentary Reader,* Exeter University Press, Exeter, 1998, p. 588 (în continuare, *Nazism: A Documentary Reader,* urmat de numărul volumului şi al paginii).A. Merson, *Communist Resistance în Nazi Germany,* Lawrence and Wishart, Londra, 1985, p. 55.
3. Johnson, *Nazi Terror,* p. 162.
4. Merson, *Communist Resistance,* pp. 13-15.
5. E. Weitz, *Creating German Communism, 1890—1990: From Popular Protest to the Socialist State,* Princeton University Press, Princeton, NJ, 1997, p. 189.
6. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question,* p. 20.
7. L. Peterson, *German Communism: Workers' Protest and Labour Unions — The Politics of the United Front în Rhineland-Westphalia,* Kluwer Academic Publishers, Amsterdam, 1993, p. 258.
8. Burleigh, *Third Reich,* pp. 666-667.
9. În germană: *Roter Frontkämpferbund*— RFB.
10. În germană: *Revolutionäre Gewerkschaftsopposition* — RGO.
11. Merson, *Communist Resistance,* pp. 91-92.
12. *Ibid.,* p. 27.
13. *Ibid.,* p. 34.
14. *Ibid.,* p. 120.
15. Dams şi Stolle, *The Gestapo,* p. 97.
16. Merson, *Communist Resistance,* p. 41.
17. Johnson, *Nazi Terror,* pp. 172-173.
18. *Apud* D. Peukert, *Inside Nazi Germany: Conformity, Opposition and Racism în Everyday Life,* Batsford, Londra, 1987, pp. 122-123.
19. *Ibid.,* p. 105.
20. J. Herf, *The Nazi Past în the Two Germanys,* Harvard University Press, Cambridge, MA, 1997, p. 13.
21. J.-M. Palmier, *Weimar în Exile: The Anti-Fascist Emigration în Europe and America,* Verso, Londra, 2006, p. 172.
22. C. Epstein, *The Last Revolutionaries: German Communists and their Century,* Harvard University Press, Cambridge, MA, p. 54.
23. HStAD. RW 58/288. Datele personale ale lui Luise Vogler (născută în noiembrie 1904).
24. În prezent, Lugansk.
25. HStAD. RW 58/288. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Luise Vogler.

26. O. Figes, *The Whisperers: Private Life în the Soviet Union,* Penguin, Londra, pp. 171-172.
27. Numele Die Rote Kapelle (Orchestra Roşie) a fost dat de Gestapo, care i-a acuzat pe membrii grupării că ar fi transmis informaţii secrete Uniunii Sovietice. În vara lui 1942, conducătorii grupării au fost arestaţi de Gestapo. Niciodată nu s-a stabilit pe deplin dacă aceştia au transmis secrete de stat. Cu toate acestea, membrii grupării au fost acuzaţi de „înaltă trădare". Cei mai mulţi dintre ei au fost torturaţi, executaţi sau condamnaţi la ani buni de închisoare.
28. *Apud* Bracher (ed.), *Conscience în Revolt,* p. 304.
29. Merson, *Communist Resistance,* p. 182.
30. *Ibid.,* p. 139.
31. Raport al Oficiului Poliţiei de Stat, Darmstadt, 21 aprilie 1937. *Apud* T. Mason, *Arbeiterklasse und Volksgemeinschaft,* Opal den, Berlin, 1975, pp. 315-316.
32. Peukert, *Inside Nazi Germany,* pp. 124-125.
33. Merson, *Communist Resistance,* p. 183.
34. *Ibid.,* p. 187.
35. Raport al SOPADE, iulie 1938. Citat în *Nazism: A Documentary Reader,* vol. 2, p. 387.
36. HStAD. RW 58/17801. Datele personale ale lui Karoline Krupp (născută în iunie 1905).
37. HStAD. RW 58/17801. Dosarul Gestapo deschis pe numele lui Karoline
38. HStAD. RW 58/1959. Datele personale ale lui Peter Penk (născut în mai 1915).
39. Oraşul s-a numit München-Gladbach, respectiv M. Gladbach începând cu sfârşitul secolului al XIX-lea. Numele a fost schimbat în Mönchen-Glad- bach în 1950 şi Mönchengladbach în 1960.
40. În dosarul lui Peter Penk nu există informaţii referitoare la o eventuală condamnare.
41. HStAD. RW 58/1958 şi RW 58/19428. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Peter Penk.
42. Peukert, *Inside Nazi Germany,* p. 112.
43. R. Grunberger, *A SocialHistory ofthe ThirdReich,* Phoenix, Londra, 2005, p. 257.
44. Raport al Gestapo, Düsseldorf, 1937. *Apud Nazism: A Documentary Reader,* vol. 2, p. 398.
45. HStAD. RW 58/22533. Datele personale ale lui Anton Kendricks (născut în 1887).
46. Firma de construcţii Züblin continuă să fie şi azi una dintre cele mai importante companii germane din domeniu.

47. HStAD. RW 58/22533 şi RW 58/55166. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Anton Kendricks.
48. HStAD. RW 58/37523. Datele personale ale lui Heinz Wasschermann (născut în decembrie 1921).
49. HStAD. RW 58/37523 and RW 58/52505. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Heinz Wasschermann.
50. *Apud* Merson, *Communist Resistance*, p. 213. [În ediția românească, fragmentul de text din declarație a fost tradus direct din germană. *Apud* Jan Foitzik, *Die Kommunistische Partei Deutschlands und der Hitler-Stalin-Pakt/ Die Erklärung des Zentalkomitess vom 25. August 1939 im Wortlaut,* http://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/1989_3_4_foitzik.pdf.]
51. HStAD. RW 58/18552. Datele personale ale lui Erich Weiss (născut în septembrie 1900).
52. HStAD. RW 58/18552. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Erich Weiss.
53. HStAD. RW 58/1544. Datele personale ale lui Aloys Vock (născut în iunie 1891).
54. HStAD. RW 58/1544. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Aloys Vock.
55. HStAD. RW 58/17606. Datele personale ale lui Wilhelm Struck (născut în iunie 1905).
56. HStAD. RW 58/17606. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Wilhelm Struck.
57. HStAD. RW 58/17060. Datele personale ale lui Friedrich Grossmann (născut în septembrie 1899).
58. În dosarul Gestapo, vechiul tovarăş este menţionat cu numele Bohme.
59. HStAD.RW58/17060. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Friedrich Grossmann.
60. Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 223.
61. Peukert, *Inside Nazi Germany,* p. 126.
62. Soţiile soldaţilor erau numite *„Kriegsfrauen".*
63. *Apud* Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 236.
64. J. Vandana, *Gender and Power în the Third Reich: Female Denouncers and the Gestapo, 1933-1945,* Palgrave, Londra, 2003, pp. 151-152.
65. U. Herbert, *Hitler's Foreign Workers: EnforcedLabour în Germany under the Third Reich,* Cambridge University Press, Cambridge, p. 335.
66. *Ibid.,* p. 129.
67. *Ibid.,* p. 335.
68. HStAD. RW 58/9196. Datele personale ale lui Hermann Haus (născut în septembrie 1892).

69. Dovezile sugerează că ambele muncitoare străine proveneau din Belgia.
70. HStAD. RW 58/9196. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Hermann Haus. Dosarul RW 58/45278 conţine detalii identice legate de caz.
71. Aceste descoperiri vin să dea şi mai multă greutate afirmaţiilor lui Robert Gellately şi Eric Johnson.
72. Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 137.

CAPITOLUL 5

1. Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 134.
2. Numărul denunţurilor era mic faţă de populaţia Germaniei per total. Eric Johnson arată că în Krefeld, oraş cu 170 000 de locuitori, denunţătorii reprezentau l-2% din populaţie. Cifrele sunt confirmate de cercetările efectuate în alte regiuni.
3. Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 149.
4. Vandana, *Gender and Power în the Third Reich*, pp. 183-185.
5. În regiunile ocupate de naziști în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, femeile au făcut majoritatea denunţurilor, în special în Cehoslovacia şi în anumite zone din Franţa. Vezi B. Frommer, „Denunciations and Fra- ternisers: Gender Collaboration and Revolution în Bohemia and Moravia during World War II and After", în N. Wingfield şi M. Bucur (editori), *Gender and War în Twentieth-Century Eastern Europe*, Indiana University Press, Indiana, IL, 2006, p. 113.
6. *Ibid.,* p. 146.
7. R. Grunberger, *A Social History of the Third Reich,* Phoenix, Londra, 2005 edn, p. 150.
8. Citat în *Nazism: A Documentary Reader,* vol. 2, p. 284.
9. Grunberger, *Social History of the Third Reich,* p. 146.
10. *Ibid.,* p. 286.
11. Evans, *Third Reich în Power,* p. 115.
12. HStAD. RW 58/71336. Datele personale ale lui Heinrich Veet (născut în august 1876).
13. Fabrica se numea *Duisburger Kufterniitte*.
14. HStAD. RW 58/71336. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Heinrich Veet.
15. Stockhouse, „Gestapo Interrogations", p. 83.
16. *Ibid.,* p. 80.
17. HStAD. RW 58/16829. Datele personale ale lui Karl Vort (născut în 4 octombrie 1904).
18. HStAD. RW 58/16829. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Karl Vort.
19. HStAD. RW 58/30555. Datele personale ale lui Karl Feedler (născut în martie 1903). A menţionat că ar fi de confesiune „catolică".

20. HStAD. RW 58/30555. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Karl Feedler.
21. Grunberger, *Social History of the Third Reich*, p. 151.
22. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 148.
23. Vandana, *Gender and Power în the Third Reich*, p. 50.
24. *Ibid.*, pp. 52-55.
25. *Ibid.*, pp. 149-150.
26. *Ibid.*, p. 80.
27. HStAD. RW 58/1098. Datele personale ale Rosei Deeser (născută în octombrie 1916). A menţionat că este de confesiune catolică.
28. HStAD. RW 58/1098.' Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele Rosei Deeser.
29. HStAD. RW 58/5186. Datele personale ale lui Walter Remmer (născut în august 1913). A indicat că este de confesiune protestantă.
30. HStAD. RW 58/5186. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Walter Remmer.
31. Johnson, *Nazi Terror*, p. 313.
32. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, p. 122.
33. *Ibid.*, p. 126.
34. Johnson, *Nazi Terror*, p. 323.
35. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 141.
36. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, pp. 127-128.
37. R Moorhouse, *Berlin at War: Life and Death în Hitler's Capital*, Vintage, Londra, 2010, p. 214.
38. Citat în *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, p. 127.
39. Pentru detalii privind acest caz, vezi Johnson, *Nazi Terror*, pp. 329-331.
40. Robert Gellately, *Backing Hitler: Consent and Coercion în Nazi Germany*, Oxford University Press, Oxford, 2001, p. 196.
41. HStAD. RW 58/17801. Datele personale ale lui Peter Holdenberg (născut în februarie 1877).
42. HStAD. RW 58/17801. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Peter Holdenberg.
43. Interviu cu Maria von Lingen. *Apud* Alison Owings, *Frauen: German Women Recall the Third Reich*, Penguin, Londra, 1993, pp. 122-123.
44. HStAD. RW 58/1183. Datele personale ale lui Karl Kesler (născut în aprilie 1904).
45. HStAD. RW 58/1183. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Karl Kesler.
46. Evans, *Third Reich în Power*, p. 103.
47. *Apud Nazism: A Documentary Reader*, vol. 2, p. 286.

48. HStAD. RW 58/58532. Datele personale ale lui Rudolf Henning (născut în aprilie 1909). A indicat la ocupaţie „bărbier" şi la religie „Gottgläubiger/credincios în Dumnezeu". Aceasta era o categorie introdusă de naţi- onal-socialism pentru a-i desemna pe cei care nu aparţineau uneia dintre marile confesiuni [catolică sau evanghelică]. înainte fusese catolic.
49. HStAD. RW 58/58532. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Rudolf Henning.
50. HStAD. RW 58/61051. Date personale ale lui Johann Konte (născut în februarie 1893). A menţionat „catolic" la religie.
51. HStAD. RW 58/61051.' Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Johann Konte.
52. Delarue, *Nazi Terror,* pp. 86-87.
53. Numit *Winterhilfiwerk* (Ajutorul pentru iarnă). Acţiune caritabilă anuală a naziştilor, în cadrul căreia se primeau donaţii de la populaţie şi se distribuiau pachete de mâncare celor vârstnici şi celor nevoiaşi cu ocazia Crăciunului.
54. G. Quinn, *Hidden Beneath the Thorns: Growing Up Under Nazi Rule. A Memoir of Ingeborg Tismor,* ¡Universe, New York, 2009, p. 54.
5 5. Gellately, *Backing Hitler,* p. 228.
56. *Apud Nazism: A Documentary Reader,* vol. 2, p. 324.
57. În prezent, Töniverst. Este situat la cinci kilometri spre vest de oraşul renan Krefeld.
58. HStAD. RW 58/17511. Datele personale ale lui Johann Hack (născut în martie 1888). A menţionat „catolic" la religie.
59. HStAD. RW 58/17511. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Johann Hack.
60. HStAD. RW 58/18453. Datele personale ale lui Adam Lipper (născut în iulie 1892). A menţionat „catolic" la religie.
61. HStAD. RW 58/18453. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Adam Lipper.
62. *ApudNazism: A Documentary Reader,* vol. 4, p. 545.
63. Gellately, *Backing Hitler,* p. 228.
64. Acest caz este analizat în Johnson, *Nazi Terror,* pp. 309-312.
65. Gellately, *Backing Hitler,* p. 227.
66. N. Stargardt, *Witnesses of War: Children's Lives under the Nazis,* Pimlico, Londra, p. 237.
67. HStAD. RW 58/21829. Datele personale ale lui Walter Needen (născut în august 1903). A menţionat „protestant" la religie.
68. HStAD. RW 58/21829. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Walter Needen.
69. Gellately, *Backing Hitler,* p. 201.
70. Teorie avansată şi susţinută convingător de Robert Gellately.

71. Evans, *Third Reich în Power,* p. 104.
72. *Apud* Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 142.

CAPITOLUL 6

1. *Apud^ffil&t, Uncompromising Generation,?.* 149.
2. *Apud Veuhsrt, Inside Nazi Germany,* p. 221.
3. *Nazism: A Documentary Reader,* vol. 2, p. 264.
4. Evans, *Third Reich în Power,* pp. 507-554.
5. Interviu cu Greta. *Apud* B. Engelmann, *În Hitler's Germany,* Pantheon Books, New York, 1986, p. 39.
6. Evans, *Third Reich în Power,* pp. 507-508.
7. H. Biesold, *Eugenics and Deaf People în Nazi Germany,* Gallaudet University Press, Washington, DC, 1999, p. 5.
8. Pentru o discuţie detaliată, vezi Burleigh, *The Third Reich,* pp. 333-381.
9. R. Proctor, „The Collaboration of Medicine and Nazism", în J. Michal- cyzk (ed.), *Medicine, Ethics and the Third Reich: Historical and Contemporary Issues,* Sheed and Ward, Kansas City, MO, 1994, p. 36.
10. Interviu cu Maria von Lingen. *Apud* Owings, *Frauen,* p. 133.
11. Burleigh, *The Third Reich,* p. 371.
12. *Apud* Evans, *Third Reich în Power,* p. 510.
13. *Apud VenVert, Inside Nazi Germany,* pp. 212-213.
14. G. Lewy, *The Nazi Persecution of the Gypsies,* Oxford University Press, Oxford, 2000, pp. 40-41.
15. *Nazism: A Documentary Reader,* vol. 2, p. 265.
16. Pentru o analiză detaliată, vezi L. Pine, „Hashude: The Imprisonment of «Asocial» Families în the Third Reich", *German History,* vol. 13, nr. 2, 1995, pp. 182-197.
17. ^X^achsmann, *Hitler's Prisons,* pp. 140-143.
18. *Nazism: A Documentary Reader,* vol. 4, p. 136.
19. Gellately, *Backing Hitler,* p. 95.
20. *Apud* Wachsmann, *Hitler's Prisons,* p. 137.
21. *Ibid.,* p. 132.
22. Gellately, *Backing Hitler,* p. 96.
23. Peukert, *Inside Nazi Germany,* p. 226.
24. *Nazism-. A Documentary Reader,* vol. 4, p. 136.
25. *Ibid.,* p. 135.
26. ^X^achsmann, *Hitler's Prisons,* pp. 154-156.
27. *Ibid.,* p. 218.
28. *Ibid.,* p. 288.
29. Pentru o analiză aprofundată, vezi N. Wachsmann, „From Indefinite Confinement to Extermination: Habitual Criminals and the Third Reich", în R Gellately şi N. Stoltzfus (ed.), *Social Outsiders în*

Nazi Germany, Princeton University Press, Princeton, 2001, pp. 165-191.
30. Lewy, *Nazi Persecution of the Gypsies,* p. 29.
31. Gellately, *Backing Hitler,* p. 99.
32. *Nazism: A Documentary Reader,* vol. 4, p. 135.
33. Nicholas Stargardt, *Witnesses of War: Children's Lives under the Nazis,* Pimlico, Londra, p. 62.
34. *Ibid.,* p. 60.
35. *Ibid.,* p. 64.
36. *ApudNazism: A Documentary Reader,* vol. 4, p. 452.
37. *Ibid.,* p. 450.
38. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany,* p. 160.
39. *Ibid.,* pp. 162-165.
40. *Nazism: A Documentary Reader,* vol. 4, p. 455.
41. Peukert, *Inside Nazi Germany,* p. 161.
42. Johnson, *Nazi Terror,* p. 276.
43. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany,* p. 166.
44. Vezi A. Time, „The Ambivalent Outsider: Prostitutes, Promiscuity and VD în Nazi Berlin", în Gellately şi Stoltzfus (ed.), *Social Outsiders,* pp. 192-211.
45. Gellately, *Backing Hitler,* p. 111.
46. L. Pine, *Hitler's „National Community": Society and Culture în Nazi Germany,* Bloomsbury, Londra, 2011, pp. 144-148.
47. Dosar de caz al Gestapoului. ^«¿/Ebbinghaus (ed.), *Opfer undTäterinnen,* p. 91.
48. Gellately, *Backing Hitler,* p. 112.
49. N. Herbermann et al., *The Blessed Abyss: Inmate* #6582 *în Ravensbrück Concentration Camp for Women,* Wayne State University Press, Detroit, pp. 32-34.
50. Legile cu privire la homosexualitate au rămas în vigoare în Germania de Vest până în 1969, iar în Marea Bitanie până în 1967.
51. Evans, *Third Reich în Power,* p. 530.
52. R. Plant, *The Pink Triangle: The Nazi War against Homosexuals,* Mainstream, Edinburgh, 1987, p. 89.
53. *Ibid.,* p. 50.
54. *Nazism: A Documentary Reader,* vol. 4, p. 390.
55. Pentru detalii, vezi Johnson, *Nazi Terror,* pp. 292-294.
56. *Apud* G. Beck, *An Underground Life,* University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1999, pp. 22-24.
57. Plant, *The Pink Triangle,* pp. 133-136.
58. *Ibid.,* p. 163.
59. *Apud* Pine, „National Community", p. 143.
60. Plant, *The Pink Triangle,* p. 164.
61. *Ibid.,* pp. 176-178.

62. *Neues Volk*, septembrie 1937, pp. 21-27.
63. Nicholas Stargardt, *Witnesses of War*, p. 75.
64. Lewy, *Nazi Persecution of the Gypsies,* pp. 38-43.
65. *Ibid.*, p. 50.
66. *Ibid.*, p. 28.
67. *Ibid.*, p. 67.
68. *Ibid.*, p. 137.
69. *Ibid.*, p. 140.
70. *Ibid.*, p. 141.
71. *ApudVcuk&rt, Inside Nazi Germany,* p. 216.
72. Lewy, *Nazi Persecution of the Gypsies,* p. 144.
73. *Ibid.*, p. 189.
74. Interviu cu Hilda. *Apud* Dan Bar-On, *Legacy of Silence: Encounters with Children of the Third Reich,* Harvard University Press, Cambridge, MA, 1989, p. 103.

CAPITOLUL 7

1. În 1933, Breslau era un oraş german din Silezia Inferioară. În prezent se numeşte Wrockaw şi se află pe teritoriul Poloniei.
2. Arhiva Yad Vashem, Tel Aviv, 033/72, Mărturia lui Ludwig Förder, martie 1933.
3. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question,* p. 119.
4. Interviul autorului cu Claus Moser, Londra, 3 august 2009.
5. Interviu cu Klaus Scheurenberg. *Apud}*. Steinhoff, P. Pechel şi D. Showal- ter (ed.), *Voices from the Third Reich: An Oral History,* Da Capo Press, Washington, DC, 1994, p. 53.
6. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question,* pp. 7-49.
7. Interviu cu Ursula Meyer-Semlies. *Apud*Owings, *Frauen,* p. 55.
8. Interviu cu Ellen Frey. *Apud* Owings, *Frauen,* p. 174.
9. Interviu cu ErnaTiertz. *Apud* Owings, *Frauen,* p. 280.
10. Citat în Burleigh, *Third Reich*, p. 316.
11. Interviu cu Arnold Biegeleisen. *Apud Voices from the Third Reich*, p. 44.
12. *Jüdische Rundschau,* 4 aprilie 1933.
13. Burleigh, *Third Reich,* p. 288.
14. Gellately, *Backing Hitler,* p. 133.
15. Interviul autorului cu Claus Moser, Londra, 3 august 2009.
16. Beck, *An Underground Life,* 1999, p. 17.
17. Johnson, *Nazi Terror,* p. 96.
18. *Ibid.*, pp. 101-102.
19. Termenul „arian" era folosit de nazişti pentru a defini pe cineva „pur din punct de vedere rasial".
20. *The Times,* 8 noiembrie 1935.
21. Johnson, *Nazi Terror,* p. 106.

22. Interviul autorului cu Cecile Lowenthal Hensel, Berlin, 4 septembrie 2009.
23. Interviu cu Dorothea Schlosser. *Apud Voices of the Third Reich,* p. 45.
24. Interviul autorului cu Claus Moser, Londra, 3 august 2009.
25. *Apud* C. Rittner şi J. Roth, *Different Voices: Women and the Holocaust,* Paragon House, New York, 1993, p. 199.
26. Folosesc sintagma „ruşine rasială/dezonoare rasială" [*Rassenschande]* în ghilimele pentru a sublinia că este o creaţie lingvistică a naziştilor.
27. Vezi P. Szobar, „Telling Sexual Stories în Nazi Courts of Law: Race Defilement în Germany, 1933 to 1945", în D. Herzog (ed.), *Sexuality and German Fascism,* Berghahn, Londra, pp. 133-163.
28. *Nazism: A Documentary Reader,* vol. 2, p. 346.
29. Gellately, *Backing Hitler,* pp. 134-135.
30. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question,* p. 213.
31. *Nazism: A Documentary Reader,* vol. 2, pp. 346-347.
32. Vandana, *Gender and Power în the Third Reich,* p. 123.
33. Johnson, *Nazi Terror,* pp. 111-114.
34. HStAD. RW 58/8869. Datele personale ale Dr. Siegfried Kleff (născut în decembrie 1882).
35. HStAD. RW 58/8869. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele dr. Siegfried Kleff.
36. HStAD. RW 58/1252. Datele personale ale dr. Michael Steinbeck (născut în august 1880).
37. HStAD. RW 58/1252. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele dr. Michael Steinbeck.
38. HStAD. RW 58/55406. Datele personale ale lui Josef Kahn (născut în septembrie 1886).
39. HStAD. RW 58/55406. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Josef Kahn.
40. *Apud* Evans, *Third Reich în Power,* pp. 582-583.
41. Gellately, *Backing Hitler,* pp. 126-127.
42. Arhiva Federală, Berlin, mesaj telegrafiat de Heydrich, 10 noiembrie 1938.
43. Raport al SOPADE, noiembrie 1938. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany,* p. 58.
44. HStAD. RW 58/64364. Datele personale ale lui Leopold Funk (născut în martie 1879).
45. HStAD. RW 58/64364. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Leopold Funk.
46. Raport al SOPADE, decembrie 1938. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany,* p. 59.
47. *Apud* Beck, *An Underground Life,* pp. 38-39.

48. Johnson, *Nazi Terror,* p. 292.
49. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question,* p. 188.
50. Johnson, *Nazi Terror,* p. 431.
51. y4/>«¿/Vandana, *Gender and Power în the Third Reich,* p. 136.
52. Johnson, *Nazi Terror,* p. 292.
53. Gellately, *Backing Hitler,* p. 129.
54. *Apud* Burleigh, *Third Reich,* p. 300.
55. Mărturia lui Valerie Wolfenstein. *Apud¥,*. Boehm, *We Survived: Fourteen Histories of the Hidden and Hunted în Nazi Germany,* Westview, Boulder, CO, 2003, p. 81.
56. Johnson, *Nazi Terror,* p. 398.
57. Gellately, *The Gestapo and German Society,* p. 212.
58. Mărturia lui Rolf Joseph. y4/WBoehm, *We Survived,* p. 153.
59. *Ibid.,* p. 155. Rolf Joseph a reuşit să evadeze dintr-un lagăr de concentrare şi, în mod surprinzător, nu a fost transportat în Polonia, supravieţuind războiului.
60. HStAD. RW 58/4186. Datele personale ale [Sarei] Martha Peet (născută în mai 1892).
61. HStAD. RW 58/4186. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele [Sarei] Martha Peet.
62. *Apud* Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question,* p. 189.
63. *Ibid.,* p. 193.
64. Johnson, *Nazi Terror,* pp. 414-415.
65. Gellately, *Gestapo and German Society,* p. 191.
66. Johnson, *Nazi Terror,* pp. 422-426.
67. Gellately, *Backing Hitler,* pp. 144-145. Soarta denunţătorilor din acest caz este prezentată în Capitolul 8.
68. HStAD. RW 58/52490. Datele personale ale lui Helene Krabs (născută în septembrie 1906).
69. HStAD. RW 58/52490. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Helene Krabs.

CAPITOLUL 8

1. Whiting, *The Search for Gestapo Muller,* pp. 11-35.
2. P. Longerich, *Heinrich Himmler*: *A Life,* Oxford University Press, Oxford, pp. 734-736.
3. AP-IMT. Dosarul de acuzare a Gestapoului, prezentat de colonelul Robert Storey, 20 decembrie 1945 şi 2 ianuarie 1946.
4. AP-IMT. Mărturia dr. Werner Best, 31 iulie 1946, 1 august 1946.
5. AP-IMT. Mărturia lui Karl-Heinz Hoffmann, 1 august 1946.
6. *Ibid.*
7. AP-IMT. Pledoaria finală a avocatului apărării, dr. Rudolf Merkel, 23 august 1946.

8. AP-IMT. Sentința de la Nürnberg, 30 septembrie 1946 și 1 octombrie 1946.
9. Pentru o analiză detaliată, vezi G. Steinacher, *Nazis on the Run: How Hitler's Henchmen Fled Justice,* Oxford University Press, Oxford, 2011.
10. Wildt, *Uncompromising Generation,* pp. 371-377.
11. Johnson, *Nazi Terror,* p. 479.
12. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question*, pp. 197-209.
13. Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 375.
14. Wachsmann, *Hitler's Prisons*, pp. 342-347.
15. Mi-a atras atenția asupra acestui personaj cartea lui Eric Johnson despre teroarea nazistă. Astfel m-am decis să cercetez în detaliu dosarele de caz ale acestuia. Vezi, de asemenea, Johnson, *Nazi Terror,* pp. 240-241, 249, 244-247, 292, pentru cazurile în care Dihr a fost implicat în perioada
16. HStAD, raport 8, nr. 10, dosar Otto Dihr.
17. A. Szanajanda, *Indirect Perpetrators: The Persecution of Informers în Germany, 1945-1965,* Lexington Books, Plymouth, 2010, p. 289.
18. *Ibid.,* pp. 55-60.
19. *Ibid.,* pp. 114-115.
20. *Ibid.,* pp. 135-137.
21. *Ibid.,* p. 43.
22. Procesele desfășurate în Germania de Est au fost traduse în limba engleză în *DDR-Justiz und NS-Verbrechen,* 14 vol., University of Amsterdam Press, Amsterdam, 2012.
23. în 26 octombrie 1965, ministrul de justiție vest-german a prezentat Bun- destagului un raport prin care susținea că guvernul i-a urmărit pe criminalii de război naziști din 1945. A arătat că au fost anchetate 61 761 de
persoane dintre care 6 115 au fost condamnate. Cele mai multe anchete de acest fel s-au desfășurat în perioada ocupației Aliaților.
24. Vezi *National Front des Demokratischen Deutschland*, Germania (de Est), *Staatliche Archivverwaltung Dokumentationszentrum,* Zeit im Bild, Berlin, 1965.
25. Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 376.
26. Dams și Stolle, *The Gestapo*, p. 175.
27. Pentru detalii complete, vezi Johnson, *Nazi Terror,* pp. 463-487.
28. Wachsmann, *Hitler's Prisons,* p. 344.
29. Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 406.
30. Johnson, *Nazi Terror,* pp. 3-8.
31. *American Jewish Yearbook,* vol. 56, 1955, p. 379.
32. Wildt, *Uncompromising Generation*, pp. 404-405.

33. În germană era cunoscută drept *Zentralstelle der Landesjustizverwaltungen zur Aufklärung Nationalsozialistischer Verbrechen.*
34. Pentru detalii cu privire la conţinutul dosarelor, vezi cataloagele din Bundesarchiv, Registrele Centralei Administraţiilor de Justiţie ale Landurilor pentru Elucidarea Crimelor Naţional-Socialiste.
35. Această prevedere a fost rând pe rând modificată pentru a putea cerceta cazurile petrecute în interiorul Germaniei.
36. *Einführungsgesetz zum Ordungswidrigkeitengesetz.*
37. Wildt, *Uncompromising Generation,* pp. 414-416.
38. Această analiză se bazează pe următoarele surse: D. Cesarani, *Eichmann: His Life and Crimes,* Vintage, Londra, 2004; D. Lipstadt, *The Eichmann Trial,* Random House, New York; H. Arendt, *Eichmann în Jerusalem: A Report on the Banality of Evil,* New York, Penguin, 1963.
39. Mărturia doamnei Braun în Procesul de la Auschwitz. *Apud].* Kessler, „The Boger Swing: Frau Braun and the Tiger of Auschwitz", *California Literary Review,* 26 martie 2007, Callitreview.com.
40. Această analiză a Proceselor de la Auschwitz se bazează pe lucrarea lui D. Pendas, *The Frankfurt Auschwitz Trial,* 1963-1965, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
41. Transcrierea interogatoriului lui Otto Bovensiepen, 20 august 1945. *Apud* Arhiva on-line a Universităţii Corneli: http://ebooks.library.cornell.
42. Transcrierea procesului lui Bovensiepen poate fi găsită în arhiva on-line Yad Vashem, dosar nr. 58/3756400.
43. Pentru o cercetare în detaliu a vieţii lui Best, vezi U. Herbert, *Best,* Bonn, 1996.

Dams şi Stolle, The Gestapo, pp. 170-171.

Glosar de termeni şi organizaţii

Abitur, examenul, respectiv certificatul de absolvire a şcolii necesar admiterii într-o universitate.

Asozial: persoană clasificată drept antisocială şi inferioară din punct de vedere al rasei.

Bekennende Kirche: „Biserica Confesională", asociere a Bisericilor evanghelice care se opuneau tendinţei de nazificare a Bisericii Evanghelice din Germania (promovată de mişcarea pronazistă *„Deutsche Christen').*

Führer: conducător.

Gauleiter: conducător nazist al unei regiuni (Gau — regiune administrativă a NSDAP, corespunzând celor aproximativ 30 de landuri germane).

Gestapo (Geheime Staatspolizei): Poliţia Secretă de Stat, poliţia politică în Germania nazistă.

Gestapa (Geheimes Staatspolizeiamt): Oficiul Poliţiei Secrete de Stat, predecesoare a Gestapoului.

Jude: evreu.

KPD (KommunistischePartei Deutschlands): Partidul Comunist German.

Kripo (Kriminalpolizei'): poliţia de investigaţii criminale.

Luftwajfe: Forţele aeriene.

NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei): Partidul Nazist; în traducere literală: Partidul Naţional-Socialist German al Muncitorilor.

Orpo (Ordnungspolizei): poliţia de ordine, forţele poliţieneşti obişnuite purtătoare de uniformă în Germania nazistă.

Reichskristallnacht. Noaptea de cristal (9-10 noiembrie 1938); noaptea unui atac de proporţii asupra comunităţii evreilor din Germania în cursul căreia au fost devastate locuinţe, magazine, sinagogi şi alte proprietăţi evreieşti. Seria de pogromuri iniţiată atunci a însemnat trecerea de la discriminarea evreilor la urmărirea lor sistematică şi trimiterea în lagăre de concentrare, culminând cu Holocaustul.

Reichstag. Parlamentul german (până în 1945).

RSHA (Reichssicherheitshauptamt): Oficiul Principal al Siguranţei Rei- chului, format prin contopirea în 1939 a poliţiei de siguranţă (Sipo — *Sicherheitspolizei*) cu serviciul de siguranţă (SD — *Sicherheitsdienst),* în vederea intensificării luptei împotriva „duşmanilor Reichului" şi a celor socotiţi „indezirabili".

SA (Sturmabteilung): detaşament de asalt, cunoscut şi sub denumirea de „Cămăşile brune".

Schutzhaft: arest protectiv, o practică din epoca nazistă care permitea Gestapoului să aresteze oameni şi să-i ţină în închisoare sau într-un lagăr de concentrare fără a fi judecaţi.

SD (Sicherheitsdienst): serviciul de informaţii al SS.

Sipo (Sicherheitspolizei): poliţia de siguranţă, care între 1936 şi 1939 a coordonat Gestapoul şi Kripo.

SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands): Partidul Social-De- mocrat German.

Spruchkammer, tribunale speciale instituite de Aliaţi în procesul de denazificare a Germaniei după cel de-al Doilea Război Mondial.

Sopade: numele organizaţiei din exil a Partidului Social-Democrat German (SPD), care a operat la Praga în perioada 1933-1938, la Paris în perioada 1938-1940, iar apoi la Londra până în 1945. A publicat rapoarte secrete cu privire la opinia publică germană în timpul regimului nazist.

SS (Schutzstaffel): eşalonul de protecţie, constituit iniţial ca un corp de pază personală a lui Hitler, a acumulat în timp tot mai multe competenţe, devenind sub Heinrich Himmler cea mai puternică organizaţie nazistă a Reichului.

Volksgemeinschaft: Comunitatea Poporului (german), concept promovat pentru a sublinia solidaritatea etnică mai presus de barierele sociale, noţiune centrală a gândirii naţional-socialiste.

Volksgenosse-, conaţional, compatriot, congener, în traducere literală: tovarăş de (aparţinând aceluiaşi) popor; termen folosit de nazişti pentru a defini pe cei care aveau „sânge german", fiind cetăţeni cinstiţi şi leali ai Germaniei hitleriste.

Wehrmacht: armata germană.

Surse şi bibliografie

ARHIVE

Arhiva on-line a Procesului de la Nürnberg (AP-IMT, urmată de nume şi dată) Avalon Project, Yale University (AP) Bundesarchiv, Berlin (BA) Dosare despre Rupert Mayer (material cu privire la urmărirea penală a criminalilor de război nazişti în procesele de la Nürnberg) Gedenkstätte Deutscher Widerstand, Berlin (MR — Memorialul Rezistenţei) Institut für Zeitgeschichte, München (IfZ) Nordrhein-Westfälisches Hauptstaatsarchiv, Düsseldorf (HStAD). Această arhivă se află acum în Duisburg. Photograph Archive Polizeidirektion, München

Relatări ale martorilor oculari despre persecuţia evreilor

RW-58 Gestapo-Personalakten (RW 58, urmate de numărul dosarului de caz) Staatsarchiv, München (SM) The Wiener Library, Londra

ZIARE ŞI PERIODICE

Der Angriff Der Stürmer Jüdische Rundschau Völkischer Beobachter

INTERVIURI

Cecile Lowenthal-Hensel Lordul Claus MoserCĂRŢI

(Dacă locul de publicare este Londra, Marea Britanie, titlul este urmat de numele editurii şi anul de apariţie. Pentru toate celelalte titluri, se menţionează numele editurii, locul şi anul de apariţie.)

Adler, H., *Der verwaltete Mensch: Studien zur Deportation derJuden aus Deutschland,* Mohr-Verlag, Tübingen, 1974 Adorno, T. et al., *The Authoritarian Personality,* Harper, 1950 Allen, W., *The Nazi Seizure of Power: The Experience of a Single German Town,*

1922-1945, New York, 1984 Aly, G., *Aktion T4 1939-1945: Die Euthanasie-Zentrale în der Tiergartenstrasse*

4, Rotbuch, Berlin, 1989 Aly, G., *„Final Solution „: Nazi Population Policy and the Murder of the European Jews,* Arnold, 1999 Aly, G., *Hitler's Beneficiaries: Plunder, Racial War and the Nazi*

Welfare State, Henry Holt, 2007

Aly, G., Chroust, P. şi Pross, C., *Cleansing the Fatherland: Nazi Medicine and*

Racial Hygiene, Johns Hopkins University Press, Baltimore, BD, 1994 Anonim, *The Persecution of the Catholic Church în the Third Reich: Facts and*

Documents, Pelican, 2003 Arad, Y., Krakowski, S. şi Spector, S. (ed.), *The Einsatzgruppen Reports: Selections from the Dispatches of the Nazi Death Squads,* US Holocaust Museum, Washington, DC, 1990 Arendt, H., *The Origins of Totalitarianism,* Andre Deutsch, 1951 Arendt, H., *Eichmann în Jerusalem: A Report on the Banality of Evil,* Penguin, 1994 *[Eichmann în Ierusalim. Un raport asupra banalităţii răului,* postfaţă de Dinu C. Giurescu, traducere de Mariana Net, Editura ALL, Bucureşti, 1997 —n. red.] Arendt, H., *Eichmann and the Holocaust,* Penguin, 2006

Aronson, S., *The Beginnings of the German Gestapo: The Bavarian Model în*

1933, Israel Universities Press, Ierusalim, 1970 Ayţoberry, P., *The Social History of the Third Reich, 1933-1945,* The New Press, New York, 1999

Bajohr, E, *„Aryanisation „ în Hamburg: The Economic Exclusion of the Jews and*

the Confiscation of their Property în Nazi Germany, Berghahn, 2002 Baldwin, P. (ed.), *Reworking the Past: Hitler, the Holocaust and the Historians'*

Debate, Beacon Press, 1990 Bankier, D., *The Germans and the Final Solution: Public Opinion under Nazism,* Blackwell, 1996

Bankier, D. (ed.), *Probing the Depths of German Anti-Semitism: German Society*

and the Persecution of the Jews, 1933-1941, Berghahn, 2000
Baranowsky, S., *The Confessing Church: Conservative Elites and the Nazi Elite,* Edward Mellen Press, Lewiston, NY, 1986
Barkai, A., *From Boycott to Annihilation: The Economic Struggle of German Jews,*
1933-1943, Brandeis University Press, Harrisburg, PA, 1990
Barnett, V., *For the Soul of the People: Protestant Protest against Hitler,* Oxford
University Press, Oxford, 1992 Barnett, V., *Bystanders: Conscience and Complicity during the Holocaust,* Greenwood Press, Westport, CT, 2000 Bar-On, D., *Legacy of Silence: Encounters with Children of the Third Reich,* Harvard University Press, Cambridge, MA, 1989 Bartov, O. (ed.), *The Holocaust: Origins, Implementation, Aftermath,* Routledge, 2000
Bauer, Y., *The Holocaust în Historical Perspective,* University of
Washington Press, Seattle, 1978
Baumann, Z., *Modernity and the Holocaust,* Polity Press, 2000
Baynes, N. (ed.), *The Speeches of Adolf Hitler,* Oxford University
Press, Oxford, 1942
Beck, G., *An Underground Life: Memoirs of a Gay Jew în Berlin,*
University of
Wisconsin Press, Madison, WI, 1999 Beevor, A., *Berlin: The Downfall 1945,* Penguin, 2007 *[Berlin, căderea: 1945,* traducători Diana Elena Puscasu, Daniela Trutia, Rao International Publishing Company, Bucuresti, 2005 — n. red.] Berenbaum, M. (ed.), *A Mosaic of Victims: Non-Jews Persecuted and Murdered by*
the Nazis, New York Press, New York, 1992 Bergen, D., *Twisted Cross: The German Christian Movement în the Third Reich,*
University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC, 1996
Berkley, G., *Hitler's Gift: The Story ofTheresienstadt,* Branden Publishing, Boston, Mass, 2002
Bernadotte, Count E, *The Curtain Falls: The Last Days of the Third Reich,*
Knopf, New York, 1946 Bernstein, R., *Hannah Arendt and the Jewish Question,* Polity Press, 1996 Berschel, H., *Bürokratie und Terror: Das Judenreferat der Gestapo Düsseldorf,*
1935-1945, Klartext Verlag, Essen, 2001 Bessel, R., *Political Violence and the Rise of Nazism: The Stormtroopers în Eastern*
Germany, 1925-1934, Yale University Press, New Haven, CT, 1984 Bessel, R. (ed.), *Life în the Third Reich,* Oxford University Press, Oxford, 1987 Best, W" *Die Deutsche Polizei,* L.C. Wittlich Verlag, Darmstadt, 1941 Bielenburg, C" *The Past is Myself* Corgi, 1984
Biesold, H., *Eugenics and Deaf People în Nazi Germany,* Gallaudet
University

Press, Washington, DC, 1999 Black, P., *Ernst Kaltenbrunner: Ideological Soldier of the Third Reich,* Princeton
University Press, Princeton, NJ, 1984 Blass, T" *The Man Who Shocked the World: The Life and Legacy of Stanley Mil-*
gram, Perseus Press, Oxford, 2004 Bloxham, D., *Genocide on Trial: War Crimes Trials and the Formation of Holocaust History and Memory,* Oxford University Press, Oxford, 2001
Bluel, H., *Strength through Joy: Sex and Society în Nazi Germany,*
Seeker & Warburg, 1973
Boehm, E., *We Survived: Fourteen Histories of the Hidden and Hunted of Nazi*
Germany, Westview Press, Boulder, CO, 2004 Bosworth, R., *Explaining Auschwitz and Hiroshima: History Writing and the Se-*
cond World War 1945-1990, Routledge, 1993 Bowder, G., *The Foundation of the Nazi Police State: The Formation of Sipo and*
S.D., University of Kentucky Press, Lexington, KY, 1990
Bowder, G., *Hitler's Enforcers: The Gestapo and S.S. Security Service în the Nazi*
Revolution, Oxford University Press, New York, 1996 Bracher, K., *The German Dictatorship: The Origins, Structures, and Effects of National Socialism,* Pelican, 1973 Bramstead, E., *Dictatorship and Political Police: The Technique of Control by Fear,*
Oxford University Press, New York, 1945 Breitman, R, *The Architect of Genocide: Himmler and the Final Solution,* Grafton, 1992
Breyvogel, W. (ed.), *Piraten, Swings und Junge Garde: Jugendwiderstand im Nationalsozialismus,* Dietz, Bonn, 1991
Bridenthal, R., Grossmann, A. si Kaplan, M. (editori), *When Biology Became Destiny: Women în Weimar and Nazi Germany,* Monthly Review Press, New York, 1984
Broszat, M., *The Hitler State: The Foundation and Development of the Internal*
Structure of the Third Reich, Longman, 1981 Broszat, M. (ed.), *Kommandant în Auschwitz: Autobiographische Aufzeichnungen*
des Rudolf Höss, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1958
Broszat, M. et al. (ed.), *Bayern în der NS-Zeit,* 6 vol., Oldenbourg, München, 1977-1983
Browning, C., *Fateful Months: Essays on the Emergence of the Final Solution,*
Holmes & Meier, 1985 Browning, C., *The Path to Genocide: Essays on Launching the Final Solution,*
Cambridge University Press, Cambridge, 1995 Browning, C., *Ordinary Men: Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution*
în Poland, Penguin, 2001 Browning, C., *The Origins of the Final Solution: The Evolution of Jewish Policy*

1939-1942, Heinemann, 2004 Brustein, W, *Roots of Hate: Anti-Semitism în Europe before the Holocaust,* Cambridge University Press, Cambridge, 2003 Brysac, S., *Resisting Hitler: MildredHarnack and the Red Orchestra,* Oxford University Press, Oxford, 2000 Bullock, A., *Hitler: A Study în Tyranny,* Penguin, 1952 *[Adolf Hitler,* Editura Elit, f.L, f.a. — n. red.] Burleigh, M., *Death and Deliverance: „Euthanasia" în Germany 1900-1945,* Cambridge University Press, Cambridge, 1994
Burleigh, M., *Ethics and Extermination: Reflections on Nazi Genocide,* Cambridge University Press, Cambridge, 1997 Burleigh, M" *The Third Reich: A New History,* Macmillan, 2000 Burleigh, M. şi Wippermann, W., *The Racial State: Germany 1933-1945,* Cambridge University Press, Cambridge, 1991 Burrin, P., *Hitler and the Jews: The Genesis of the Holocaust,* Arnold, 1994 Burrin, P., *Nazi Anti-Semitism: From Prejudice to the Holocaust,* The New Press, New York, 2005
Caplan, J., *Government without Administration: State and Civil Service în Weimar and Nazi Germany,* Oxford University Press, Oxford, 1989
Cesarani, D., *Eichmann: His Life and Crimes,* Heinemann, 2004
Cesarani, D., *Becoming Eichmann: Rethinking the Life, Crimes and Trial of a Desk Murderer,* Da Capo Press, Washington, DC, 2006 Cesarani, D. (ed.), *The Final Solution: Origins and Implementation,* Routledge, 1994
Childers, T., *The Nazi Voter: The Social Foundations of Fascism în Germany, 1919-1933,* University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC, 1983
Childers, T. şi Caplan, J. (ed.), *Re-Evaluating the Third Reich,* Holmes and Meier, 1993 '
Choumov, P., Kogon, E., Langbein, H. şi Ruckerl, A. (ed.), *Nazi Mass Murder: A Documentary History,* Yale University Press, New Haven, CT, 1994 Cohen, E., *Human Behaviour în the Concentration Camp,* Free Association Books, 1988
Conway, J., *The Nazi Persecution of the Churches, 1933—1945,* Basic Books, New York, 1968
Cornwell, J., *Hitler's Pope: The Secret History of Pius XII,* Penguin, 1999
Cornwell, J., *Hitler's Scientists,* Viking, 2003
Crankshaw, E., *Gestapo: Instrument of Tyranny,* Four Square, 1966
Crew, D. (ed.), *Nazism and German Society, 1933-1945,* Routledge, 1994
Crowe, D. şi Kolsti, J. (ed.), *The Gypsies of Eastern Europe,* Sharpe, 1992

Dams, C. şi Stolle, M., *The Gestapo: Power and Terror în the Third Reich*, Oxford
University Press, Oxford, 2014 Dawidowicz, L., *The War against the Jews, 1933-45,* Pelican, 1979 Dawidowicz, L., *The Holocaust and the Historians,* Harvard University Press,
Cambridge, Mass, 1981 Dedencks, M" *Heydrich: The Face of Evil,* Greenhill, 2006 Delarue, J., *The Gestapo: A History of Horror,* Viking Press, New York, 1962
[Istoria Gestapoului, Editura Politică, Bucureşti, 1964 — n. red.] Deschner, G., *Heydrich: The Pursuit of Total Power,* Orbis, 1981 Diels, R., *Lucifer anteportas: Es spricht der erste Chefder Gestapo,* Deutsche Ver-
lags-Anstalt, Stuttgart, 1950 Dunke, H" *Die KPD von 1933 bis 1945,* Kiepenheuer & Witsch, Koln, 1972 Dwork, D. şi van Pelt, J., *Holocaust: A History,* John Murray, 2002
Ebbinghaus, A. (ed.), *Opfer und Täterinnen: Frauenbiographien des Nationsozialismus,* Delphi Politik, Nördlingen, 1987 Eley, G. (ed.), *The 'Goldhagen Effect': History, Memory, Nazism — Facing the*
German Past, University of Michigan Press, Ann Arbor, MI, 2000 Engelmann, B., *În Hitler's Germany: Daily Life în the Third Reich,* Pantheon
Books, New York, 1986 Evans, R.J. (ed.), *The German Underworld: Deviants and Outcasts în German*
History, Oxford University Press, Oxford, 1988 Evans, RJ., *În Defence of History,* Norton, 1999
Evans, R.J., *Telling Lies about Hitler: The Holocaust, History and the*
David Irving Trial, Verso, 2002
Evans, R.J., *Rituals of Retribution: Capital Punishment în Germany, 1600-1987,*
Oxford University Press, Oxford, 1996 Evans, RJ., *The Third Reich,* 3 vol.; Vol. 1: *The Coming of the Third Reich;* Vol. 2: *The Third Reich în Power,* Vol. 3: *The Third Reich,* Allen Lane, 2003-2008
Evans, RJ., *The Third Reich în History and Memory,* Little, Brown, 2015 Fahlbusch, M. si Haar, I. (ed.), *German Scholars and Ethnic Cleansing 1920-1945,* Berghahn, 2004
Feldman, M. (ed.), *A Fascist Century: Essays by Roger Griffin,* Palgrave Mac-
millan, Basingstoke, 2008 Fest, J., *Plotting Hitler's Death: The Story of the German Resistance,* Metropolitan
Books, New York, 1996 Finkelstein, N. si Birn, R (ed.), *A Nation on Trial: The Goldhagen Thesis and*
Historical Truth, Holt and Co., 1998 Fischer, C., *Stormtroopers: ASocial, Economic and Ideological Analysis, 1929—1935,*

Routledge, ed. rev., 2014 Fischer, C. (ed.), *The Rise of National Socialism and the Working Classes în Weimar Germany,* Berghahn, 1996 Fleming, G., *Hitler and the Final Solution,* Oxford University Press, Oxford, 1986
Fraenkel, E., *The Dual State: A Contribution to the Theory of Dictatorship,*
Lawbook Exchange, Clark, NJ, 2006 Frei, N., *National Socialist Rule în Germany,* Blackwell, Oxford, 1993 Frei, N., *Adenauer's Germany and the Nazi Past: The Politics of Amnesty and Integration,* Columbia University Press, New York, 2002 Friedlander, H., *The Origins of Nazi Genocide: From Euthanasia to the Final Solution,* University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC, 1995
Friedländer, S., *Memory, History and the Extermination of the Jews of Europe,*
Indiana University Press, Bloomington, IN, 1993 Friedländer, S., *Nazi Germany and the Jews* — Vol. 1: *The Years of Persecution 1933-39,* HarperCollins, 1997 Friedländer, S., *Nazi Germany and the Jews* — Vol. 2: *The Years of Extermination 1939-1945,* HarperCollins, 2007
Garbe, D., *Zwischen Widerstand und Martyrium: Die Zeugen Jehovahs im „Dritten Reich",*Oldenbourg, München, 1994 Gebauer, T., *Das KPD-Dezernat der Gestapo Düsseldorf,* Disserta Verlag, Hamburg, 2011
Gellately, R., *The Gestapo and German Society: Enforcing Racial Policy, 1933-1945,*
Clarendon Press, Oxford, 1990 Gellately, R., *Backing Hitler: Consent and Coercion în Nazi Germany,* Oxford
University Press, Oxford, 2001 Gellately, R. si Fitzpatrick, S. (ed.), *Accusatory Practices: Denunciations în Modern European History, 1789—1989,* University of Chicago Press, Chicago, IL, 1997
Gellately, R. si Stolfus, N. (ed.), *Social Outsiders în Nazi Germany,* Princeton
University Press, Princeton, NJ, 2001 Gerlach, W., *And the Witnesses were Silent: The Confessing Church and the Persecution of the Jews,* University of Nebraska Press, Lincoln, NE, 2000 Gerwarth, R., *Reinhard Heydrich,* Siedler, München, 2011 Gilbert, M., *Kristallnacht: Prelude to Destruction,* HarperCollins, 2006 Gill, A., *The Journey Back from Hell: Conversations with Concentration Camp Survivors,* HarperCollins, 1989 Glass, J., *Life Unworthy of Life: Racial Phobia and Murder în Hitler's Germany,* Basic Books, 1997
Goldhagen, D., *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust,* Abacus, 1996
Goldhagen, D., *A Moral Reckoning: The Role of the Catholic Church în the Holocaust and its Unfulfilled Duty of Repair,* Little, Brown, 2002

Gordon, S., *Hitler, Germans and the Jewish Question,* Princeton University Press,
Princeton, NJ, 1984 Graber, G" *History of the SS*, Robert Hale, 1978
Graml, H., *Antisemitism în the Third Reich*, Oxford University Press, Oxford,
1992
Grau, G. (ed.), *Homosexualität în der NS-Zeit: Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, S. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main,
1993
Grau, G. (ed.), *Hidden Holocaust? Gay and Lesbian Persecution în Germany,*
1933-45, Continuum, 1995 Gregor, N. (ed.), *Nazism, War and Genocide: Essays în Honour of Jeremy Noakes,*
University of Exeter Press, Exeter, 2005 Gross, L., *The Last Jews of Berlin*, Simon & Schuster, 1988 Gross, M., *The War against Catholicism: Liberalism and the Anti-Catholic Imagination în Nineteenth-Century Germany,* University of Michigan Press, Ann Arbor, Michigan, MI, 2004 Gruchmann, L., *Justiz im Dritten Reich,* Oldenbourg, München, 1988 Grunberger, R., *A Social History of the Third Reich*, Penguin, 1971 Gutermuth, F. si Netzbandt, A., *Die Gestapo*, Nicolai, Berlin, 2005
Gutman, Y., Arad, Y. şi Margaliot, A., *Documents on the Holocaust*, Yad Vashem
Publications, Ierusalim, 1999 Hamilton, R., *Who Voted for Hitler?,* Princeton University Press, Princeton, NJ, 1964
Harris, W., *Tyranny on Trial: The Evidence at Nuremberg,* Southern Methodist
University, Dallas, TX, 1999 Heger, H., *The Men with the Pink Triangle: The True Life and Death Story of*
Homosexuals în the Nazi Death Camps, Alyson Press, 1994
Helmreich, E., *The German Churches under Hitler: Background, Struggle and*
Epilogue, Wayne State University Press, Detroit, MI, 1979
Henry, E, *Victims and Neighbours: A Small Town în Nazi Germany Remembered,*
Bergin & Garvey, South Hadley, MA, 1984 Herbert, U., *Best: Biographische Studien iiber Radikalismus, Weltanschauung und*
Vernunft, 1903-1989, Dietz, Bonn, 1996 Herbert, U., *Hitler's Foreign Workers,* Cambridge University Press, Cambridge, 1997
Herbert, U. (ed.), *National Socialist Extermination Policies: Contemporary German Perspectives and Controversies,* Berghahn,
2000 Herf, J., *Divided Memory: The Nazi Past în the Two Germanys,*

Harvard University Press, Cambridge, MA, 1997 Hett, B., *Burning the Reichstag: An Investigation into the Third Reich's Enduring Mystery,* Oxford University Press, Oxford, 2014 Heydrich, L., *Leben mit einem Kriegsverbrecher,* Ludwig Verlag, Pfaffenhofen, 1976 Hilberg, R., *The Destruction of the European Jews,* 3 vol., Holmes and Meier, 1985 *[Exterminarea evreilor din Europa,* 2 vol., trad, din franceză şi engleză: Dina Georgescu, Alexandru şi Magdalena Boiangiu, Editura Hasefer, Bucureşti, 1997 —n. red.] Hilberg, R, *Perpetrators, Victims, Bystanders: The Jewish Catastrophe, 1933—1945,* Harper, 1992 Hildebrand, K" *The Third Reich,* Allen & Unwin, 1984 Hohne, H" *The Order of the Death's Head: The Story of Hitler's SS,* Penguin, 2000 Hoffmann, P., *Stauffenberg: A Family History, 1905-1995,* Cambridge University Press, Cambridge, 1995 Hoss, R., *Death Dealer: Memoirs of the Kommandant at Auschwitz,* Da Capo Press, Washington, DC, 1992 Housden, M., *Resistance and Conformity în the Third Reich,* Routledge, Abingdon, 1997 IMT, *Trials of the Major War Criminals before the International Military Tribunal,* 42 vol., Government Printing Press, Washington, DC, 1947-1949 Johannes, J., Pechel, P. şi Showalter, D. (ed.), *Voices from the Third Reich: An Oral History,* Da Capo Press, Washington, DC, 1994 Johnson, E., *The Nazi Terror: The Gestapo, Jews and Ordinary Germans,* John Murray, 1999 Johnson, E. şi Reuband, K-H., *What We Knew: Terror, Mass Murder and Everyday Life în Nazi Germany,* John Murray, 2005 Kaplan, M., *Between Dignity and Despair: Jewish Life în Nazi Germany,* Oxford University Press, Oxford, 1998 Kater, M., *Doctors under Hitler,* University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC, 1989 Kater, M., *Different Drummers: Jazz în the Culture of Nazi Germany,* Oxford University Press, Oxford, 1991 Kenrick, D. şi Puxon, G., *The Destiny of Europe's Gypsies,* Basic Books, 1972 Kershaw, I., *Popular Opinion and Political Dissent în the Third Reich: Bavaria 1933-1945,* Oxford University Press, Oxford, 1983 Kershaw, I., *The Hitler Myth: Image and Reality în the Third Reich,* Oxford University Press, Oxford, 1987 Kershaw, I., *Hitler* — Vol. 1: *Hubris, 1889-1936,* Penguin, 1998 *[Hitler,* traducere de Dan Criste, Editura Meteor PRESS, Bucureşti, 2012 — n. red.] Kershaw, I., *Hitler* — Vol. 2: *Nemesis, 1936-1945,* Penguin, 2000 *[Hitler,* traducere de Dan Criste, Editura Meteor Press, Bucureşti, 2012 — n. red.] Kershaw, I., *The Nazi Dictatorship: Problems and Perspectives of Interpretation,*

ed. a IV-a, Arnold, 2000 Kirkpatrick, C., *Women în Nazi Germany,* Jarrold Publishers, 1939 Klee, E., *„Euthanasie" im NS-Staat: Die „ Vernichtung lebensunwerten Lebens",*
Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1983
Klemperer, V., *I Shall Bear Witness: The Diaries of Victor Klemperer* — Vol. 1:
1933-1941, Weidenfeld & Nicolson, 1998 Klemperer, V., *To the Bitter End: The Diaries of Victor Klemperer* — Vol. 2:
1942-1945, Weidenfeld & Nicolson, 1999 Koch, H., *În the Name of the Volk: Political Justice în Hitlers Germany,* I.B. Tauris, 1997
Koehl, R-, *The Black Corps: The Structure and Power Struggles of the Nazi SS,*
University of Wisconsin, Madison,WI, 1983 Kogon, E., *The Theory and Practice of Hell: The German Concentration Camps and the System Behind Them,* Berkley Books, New York, 1964
Koonz, C., *Mothers în the Fatherland: Women, the Family and Nazi Politics,* Methuen, 1988
Krausnick, H. şi Broszat, M., *Anatomy of the SS State,* Paladin, 1973
Lang, J. von, *Die Gestapo: Instrument des Terrors,* Rasch und Röhring, Hamburg, 1990
Lang, J. von şi Sibyll, C. (ed.), *Eichmann Interrogated: Transcripts from the Archives of the Israeli Police,* Da Capo Press, Washington, DC, 1999
Laska, V. (ed.), *Women în the Resistance andin the Holocaust: The Voices of Eyewitnesses,* Greenwood Press, Westport, CT, 1983 Levine, A., *The Strategic Bombing of Germany, 1940—1945,* Greenwood Press, Westport, CT, 1992
Lewy, G., *The Catholic Church and Nazi Germany,* Da Capo Press, Washington, DC, 2000
Lewy, G., *The Nazi Persecution of the Gypsies,* Oxford University Press, Oxford, 2000
Lifton, R, *The Nazi Doctors: A Study of the Psychology of Evil,* Macmillan, 1986 Lochner, P. (ed.), *The Goebbels Diaries, 1942-1943,* Doubleday, New York, 1948
Longerich, P., *Heinrich Himmler: A Life,* Oxford University Press, Oxford, 2012 Lozowick, Y., *Hitler's Bureaucrats: The Nazi Security Police and the Banality of Evil,* Continuum, 2000 MacDonogh, G., *Berlin: A Portrait of its History, Politics and Society,* St Martin's Press, 1999
MacDonogh, G., *After the Reich: From the Liberation of Vienna to the Berlin*

Airlift, John Murray, 2008 Mach tan, L., *The Hidden Hitler,* Perseus Press, Oxford, 2001 Mallmann, K., *Die Gestapo im Zweiten Weltkrieg,* Primus Verlag, Darmstadt, 2000

Mann, R., *Protest und Kontrolle im Dritten Reich: Nationalsozialistische Herrschaft im Alltag einer rheinischen Großsdadt,* Campus Verlag, Frankfurt am Main, 1987

Marrus, M., *The Nuremberg War Crimes Trial of1945—46: A Documentary History,* Bedford Books, 1997 Marrus, M., *The Holocaust în History,* Key Porter, 2000

Mason, T., *Social Policy în the Third Reich: The Working Class and the „National Community*', Oxford University Press, Oxford, 1993

McDonough, F., *Hitler and the Rise of the Nazi Party,* Pearson, 2012

McDonough, F., *Opposition and Resistance în Nazi Germany,* Cambridge University Press, Cambridge, 2001 McDonough, F. în colaborare cu Cochrane, J., *The Holocaust,* Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2008 McDonough, F., *Sophie Scholl: The Real Story of the Woman Who Defied Hitler,* The History Press, Stroud, 2010 McKale, D., *The Nazi Party Courts: Hitler's Management of Conflict în his Movement,* University Press of Kansas, Lawrence, KS, 1974 Merson, A., *Communist Resistance în Nazi Germany,* Lawrence & Wishart, 1985 Michelson, M., *City of Life, City of Death: Memories of Riga,* Colorado University Press, Boulder, CO, 2001 Milgram, S., *Obedience to Authority: An Experimental View,* Pinter and Martin, 1995

Moorhouse, R., *Killing Hitler: The Third Reich and Plots against the Führer,* Vintage, 2007

Moorhouse, R., *Berlin at War: Life and Death în Hitler's Capital, 1939-1945,* Vintage, 2011

Moorhouse, R., *The Devil's Alliance: Hitler's Pact with Stalin, 1939-1941,* The Bodley Head, 2014

Moszkiewiez, H., *Inside the Gestapo: A Jewish Woman's Secret War,* Macmillan, Toronto, 1985

Müller, I., *Hitler's Justice: The Courts of the Third Reich,* Harvard University Press, Cambridge, MA, 1991 Müller-Hill, B., *Murderous Science: Elimination by Scientific Selection of Jews, Gypsies and Others în Germany, 1933—45,* Oxford University Press, Oxford, 1997

Neave, A., *Nuremberg: A Personal Record of the Trial of the Major Nazi War Criminals,* Hodder & Stoughton, 1978 Noakes, J. si Pridham, G. (ed.), *Nazism 1919-1945: A Documentary Reader,* 4 vol., Exeter University Press, Exeter, 1984-1998 Oakshott, M. (ed.), *The Social and Political Doctrine of Contemporary Europe,*

Cambridge University Press, Cambridge, 1953 Overy, R., *Interrogations: Inside the Minds of the Nazi Elite*, Penguin, 2002 Overy, R., *Goring: Hitler's Iron Knight*, I.B. Taurus, 2011 Owings, A., *Frauen: German Women Recall the Third Reich*, Penguin, 1995 Padfield, P., *Himmler: Reichsführer-SS*, H. Holt, New York, 1990 Palmier, J.-M., *Weimar în Exile: The Anti-Fascist Emigration în Europe and America*, Verso, 2006 Papen, E von, *Memoirs*, E.P. Dutton & Co., New York, 1953 Pätzold, K. si Schwartz, E., *Tagesordnung Judenmord: Die Wannsee-Konferenz am*

20 Januar 1942, Metropol, Berlin, 1992 Paul, G. si Mallmann, K. (ed.), *Die Gestapo: Mythos and Realität*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1995 Pehle, W. (ed.), *November 1938: From „Kristallnacht" to Genocide*, Oxford University Press, Oxford, 1991 Pendas, D., *The Frankfurt Auschwitz Trial, 1963—65: Genocide, History and the*

Limits of Law, Cambridge University Press, Cambridge, 2006 Pen ton, M., *Jehovah's Witnesses and the Third Reich: Sectarian Politics under Persecution*, University ofToronto Press, Toronto, 2004 Peukert, D., *Die KPD im Widerstand: Verfolgung und Untergrundarbeit an Rhein*

und Ruhr, 1933-1945, Hammer, Wuppertal, 1980 Peukert, D., *Inside Nazi Germany: Conformity, Opposition and Racism în Everyday Life*, Batsford, 1987 Pine, L" *Nazi Family Policy, 1933-1945*, Berg, 1997 Pine, L., *Hitlers „National Community": Society and Culture în Nazi Germany*, Bloomsbury, 2011

Plant, R., *The Pink Triangle: Nazi War Against Homosexuals*, Holt & Co., 1996

Pohl, *D., Justiz în Brandenburg 1945-1955*, Oldenbourg, München, 2001 Pringle, H., *The Master Plan: Himmler's Scholars and the Holocaust*, Harper Perennial, 2006

Proctor, R., *Racial Hygiene: Medicine under the Nazis*, Harvard University Press,

Cambridge, MA, 1988 Quinn, G., *Hidden Beneath the Thorns: Growing Up Under Nazi Rule, A Memoir*

of Ingeborg Tismor, ¡Universe, New York, 2009 Reed, D., *The Burning of the Reichstag*, Convici Friede, New York, 1934 Reynard, M. şi Graffard, S. (ed.), *The Jehovah's Witnesses and the Nazis: Persecution, Deportation and Murder, 1933—1945*, Cooper Square Press, New York, 2001

Rittner, R. şi Roth, J. (ed.), *Different Voices: Women and the Holocaust*, Paragon

House, New York, 1994 Roseman, M., *The Villa, The Lake, The Meeting: Wannsee and the Final Solution*, Allen Lane, 2002

Rosenhaft, E., *Beatingthe Fascists? The German Communists and PoliticalViolence, 1929-1933,* Cambridge University Press, Cambridge, 2008
Roth, J. şi Rittner, C. (ed.), *Pope Pius XII and the Holocaust,* Continuum, 2002
Rückerl, A., *The Investigation of Nazi Crimes, 1945-1978: A Documentation,* Archon Books, Hamden, CT, 1980 Rürup, R (ed.), *Topographie des Terrors: Gestapo, SS und Reichssicherheitshauptamt auf dem „Prinz-Albrecht-Gelände": Eine Dokumentation,* Willmuth Arenhövel Verlag, Berlin, 2005 Rüter, A. şi Rüter, C. (ed.), *Justiz undNS-Verbrechen: Sammlung west-deutscher Strafurteile wegen nationalsozialstischer Tötungsverbrechen,* 20 vol., Amsterdam University Press, Amsterdam, 1945-1979 Sanford, G., *From Hitler to Ulbricht: The Communist Reconstruction of East Germany, 1945-1946,* Princeton University Press, Princeton, NJ, 1983 Safrain, H., *Eichmann's Men,* Cambridge University Press, Cambridge, 2010
Schellenberg, W" *The Schellenberg Memoirs,* Andre Deutsch, 1956
Schleunes, K.A., *The Twisted Road to Auschwitz,* University of Illinois Press, Champaign, IL, 1970 Schoppmann, C., *Days of Masquerade: Life Stories of Lesbians during the Third Reich,* Columbia University Press, New York, 1996 Shirer, W., *Berlin Diary: The Journal of a Berlin Correspondent,* Bonanza Books, New York, 1941 Shirer, W" *The Rise and Fall of the Third Reich,* Folio, 2004 Smith, H., *Last Train from Berlin: An Eye Witness Account of Germany at War,* Alfred A.Knopf, New York, 1941 Smith, M., *Dachau: The Harrowing of Hell,* State University of New York Press, Albany, NY, 1995
Sofsky, W., *The Order of Terror: The Concentration Camp,* Princeton University Press, Princeton, NJ, 1993 Speer, A., *Inside the Third Reich,* Weidenfeld & Nicolson, 1970 *[În umbra lui Hitler: memorii,* 2 vol., trad, din lb. germană de Ion Nastasia şi Şerban Nastasia, Editura Nemira, Bucureşti, 1997 — n. red.]
Stargardt, N., *Witnesses of War: Children's Lives under the Nazis,* Pimlico, 2006 Steinacher, G., *Nazis on the Run: How Hitler's Henchmen Fled Justice,* Oxford University Press, Oxford, 2011 Steinert, M., *Hitler's War and the German Public Mood during the Second World War,* Ohio University Press, Athens, OH, 1977 Stollies, M., *Law under the Swastika,* Chicago University Press, Chicago, IL, 1998

Stollies, M., *A History of Public Law în Germany, 1914-45,* Oxford University
Press, Oxford, 2004 Stoltzfus, N., *Resistance of the Heart: Intermarriage and the Rosenstrasse Protest în*
Nazi Germany, W.W. Norton, New York, 1996 Stephenson, J., *Women în Nazi Society,* Croom Helm, 1975 Stephenson, J., *Women în Nazi Germany,* Longman, 2001 Stone, D. (ed.), *The Historiography of the Holocaust,* Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2004
Szanada, A., *Indirect Perpetrators: The Prosecution of Informers în Germany,*
1945-1965, Lexington Books, Plymouth, 2010 Tarrant, V., *The Red Orchestra: The Soviet Spy Network inside Nazi Europe,* Random House, New York, 1995 Tent, J., *Mission on the Rhine: Reeducation and Denazification în American- Occupied Germany,* Chicago University Press, Chicago, IL, 1982 Tetens, T., *The New Germany and the Old Nazis,* Random House, 1962 Thalmann, R. si Feinermann, E., *Crystal Night: 9—10 November 1938,* Thames
& Hudson, 1974 Theilen, F., *Edelweisspiraten,* Emons H.J., Koln, 2003 Tobias, F., *The Reichstag Fire,* Enigma Books, New York, 1964 Todorov, T., *Facing the Extreme: Moral Life în the Concentration Camps,* Weiden-
feld & Nicolson, 1999 Vandana, J., *Gender and Power în the Third Reich: Female Denouncers and the*
Gestapo, 1933-1945, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2003 Wachsmann, N., *Hitler's Prisons: Legal Terror în Nazi Germany,* Yale University Press, 2004
Wachsmann, N., *KL: A History of the Concentration Camps,* Little Brown, 2015 Walton-Kerr, P., *Gestapo: The History of the German Secret Police,* Senate, 1996 Weindling, P., *Health, Race and German Politics between National Unification*
and Nazism 1870-1945, Cambridge University Press, Cambridge, 1993 Weinreich, M., *Hitler's Professors: The Part of Scholarship în Germany's Crimes*
against the Jewish People, Yale University Press, New Haven, CT, 1999 Weitz, E., *Creating German Communism, 1890—1990: From Popular Protest to*
the Socialist State, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1997 Whiting, C., *The Search for „Gestapo" Miiller: The Man Without a Shadow,* Leo
Cooper, Barnsley, 2001 Wildt, M., *An Uncompromising Generation: The Leadership of the Reich Security Main Office,* The University of Wisconsin Press, Madison, WI, 2009

ARTICOLE SI CAPITOLE

Abrams, L., „Prostitutes în Imperial Germany, 1870-1918: Working Girls or Social Outcasts?", în Evans, R.J. (ed.), *The German Underworld*, pp. 189-209
Adam, U., „An Overall Plan for Anti-Jewish Legislation în the Third Reich",
Yad Vashem Studies, vol. 11, 1976, pp. 33-55 Angress, T. si Smith, B., „Diaries ofHeinrich Himmlers Early Years,*Journal of Modern History,* vol. 31, 1959, pp. 206-224 Ayass, W" „Vagrants and Beggars în Hitler's Reich", în Evans, R.J. (ed.), *The German Underworld*, pp. 210-237 Barnett, V., „The Role of the Churches: Compliance and Confrontation",
Dimensions, vol. 14, 2000, pp. 9-12 Benedict, S., „Nurses' Participation în the Nazi Euthanasia Programme'„, *Western Journal of Nursing*, vol. 21, 1999, pp. 246-263 Bergman, J., „The Jehovah's Witnesses' Experience în the Nazi Concentration Camps: A History of their Conflicts with the Nazi Stat *e", Journal of Church and State,* vol. 38, 1996, pp. 87-113 Best, W., „Die Geheime Staatspolizei", *Deutsches Recht*, vol. 6, 1936, pp. 125-128 Breitmann, R., „Himmler and the «Terrible Secret» among the Executioners",
Journal of Contemporary History, vol. 26, 1991, pp. 431-451 Conway, J., „Coming to Terms with the Past: Interpreting the German Church
Struggles, 1933-1990", *German History,* vol. 16, 1998, pp. 377-396 Czarnowski, G., „Women's Crimes, State Crimes: Abortion în Nazi Germany", în Arnot, M. si Usborne, C. (ed.), *Gender and Crime în Modern Europe,* UCL Press, 1999, pp. 238-256 Frommer, B., „Denunciations and Fraternisers: Gender Collaboration and Re-volution în Bohemia and Moravia during World War II and After", în Wingfield, N. si Bucur, M. (ed.), *Gender and War în Twentieth-Century Eastern Europe,* Indiana, IL, 2006, pp. 111-132 Gellately, R., „Rethinking the Nazi Terror System: A Historiographical Analysis", *German Studies Review,* vol. 14, 1991, pp. 23-38 Gellately, R., „Situating the «SS-State» în a Social-Historical Context: Recent Histories of the SS, the Police and the Courts în the Third Reich,*Journal of Modern History,* vol. 6, 1992, pp. 338-365 Gellately, R., „Denunciations în Twentieth-Century *Germany", Journal of Modern History,* vol. 68, 1996, pp. 747-767 Gellately, R., „Denunciations and Nazi Germany: New Insights and Methodological Problems", *Historical Social Research*, vol. 22, 1997, pp. 228-239 Giles, G., „«The Unkindest Cut of All»: Castration, Homosexuality and Nazi
Justice", *Journal of Contemporary History,* vol. 27, 1992, pp. 41-61 Goeschel, C., „Suicides of German Jews în the Third Reich", *German History,*

vol. 25, 2007, pp. 22-45 Graf, C., „The Genesis of the Gestapo", *Journal of Contemporary History,* vol. 22, 1987, pp. 419-435Griech-Pollele, B., „Image of a Churchman Resister: Bishop von Galen, the Euthanasia Project and the Sermons of Summer 1941", *journal of Contemporary History,* vol. 36, 2001, pp. 41-57 Hall, C., „An Army of Spies? The Gestapo Spy Network, 1933-1945", *Journal of Contemporary History,* vol. 44, 2009, pp. 247-265 Herbert, U., „The Real Mystery în Germany: The Working Class During the Nazi Dictatorship", în Burleigh, M. (ed.), *Confronting the Nazi Past,* Collins and Brown, 1996, pp. 23-36 Johnson, E., „German Women and Nazi Justice: Their Role în the Process from Denunciation to Death", *Historical Social Research*, vol. 20, 1995, pp. 33-69 Kater, M., „Forbidden Fruit? Jazz în the Third Reich", *American Historical Review,* vol. 94, 1989, pp. 11-43 Kundras, B., „Forbidden Company: Romantic Relationships between Germans and Foreigners, 1939-1945", în Herzog, D. (ed.), *Sexuality and German Fascism*, New York, 2005, pp. 67-94 Lewy, G., „Himmler and the «Racially Pure Gypsies»„, *journal of Contemporary History,* vol. 34, 1999, pp. 201-214 Mallmann, K. şi Paul, G., „Omniscient, Omnipotent, Omnipresent? Gestapo, Society and Resistance", în Crew, D. (ed.), *Nazism and German Society,* Routledge, 1994, pp. 166-196 Noakes, J., „Leaders of the People? The Nazi Party and German Society'*Journal of Contemporary History,* vol. 39, 2004, pp. 189-212 Oosterhous, H., „Medicine, Male Bonding and Homosexuality în Nazi Germany", *Journal of Contemporary History,* vol. 32, 1999, pp. 187-205 Peukert, D" „Youth în the Third Reich", în Bessel, R (ed.), *Life în the Third Reich,* Oxford University Press, Oxford, 1987, pp. 25-40 Pine, L., „Hashude: The Imprisonment of «Asocial» Families în the Third Reich", *German History,* vol. 13, 1995, pp. 182-197 Piper, F., „Estimating the Number of Deportees to, and the Victims of Auschwitz-Birkenau Camp", *YadVashem Studies*, vol. 21, 1991, pp. 49-103 Reiche, E., „From «Spontaneous» to Legal Terrorism: SA, Police and Judiciary în Nuremberg, 1933-1934", *European Studies Review,* vol. 9, 1979, pp. 237-264

Szobar, P., „Telling Sexual Stories în Nazi Courts of Law: Race Defilement în Germany, 1933 to 1945", în Herzog, D. (ed.), *Sexuality and German Fascism,* Berghahn, 2004, pp. 133-163 Time, A., „The Ambivalent Outsider: Prostitutes, Promiscuity and VD în Nazi Berlin", în Gellately şi Stolfus (ed.), *Social Outsiders în Nazi Germany,* pp. 192-211

Vandana, J., „The «Private» becomes «Public»: Wives as Denouncers în the Third

Reich", *Journal of Contemporary History,* vol. 37, 2002, pp. 419-435 Wachsmann, N., „From Indefinite Confinement to Extermination: Habitual Criminals and the Third Reich", în Gellately and Stolfus (ed.), *Social Outsiders în Nazi Germany,* pp. 165-191 Wachsmann, N., „Annihilation through Labour: The Killing of State Prisoners în the Third Reich", *journal of Modern History,* vol. 71, 1999, pp. 624-659

Welch, D., „Nazi Propaganda and Volksgemeinschaft: Constructing a People's Community"Journal of Contemporary History, vol. 39, 2004, pp. 213-238 Weyrauch, W., „Gestapo Informants: Facts and Theory of Undercover Operations", Columbia Journal of Transnational Law, vol. 24, 1986, pp. 554-596

Lista ilustraţiilor

Pag. 1 Sus stg.: Bundesarchiv, Bild 183-K0108-0501-008 Sus dr.: Colectie privatä Jos: Bundesarchiv, Bild 183-R97512 (1)
Pag. 2 Sus stg.: Bundesarchiv, Bild 102-14367 Sus dr.: Bundesarchiv, Bild 183-R96954 Jos: Bundesarchiv, Bild 102-183-50
Sus stg.: Bundesarchiv, Bild 102-15282 Sus dr.: Bundesarchiv, Bild 183-2002-0624-503 Jos: Bundesarchiv, Bild 152-01-26
Sus: Bundesarchiv, Bild 152-50-10 Jos stg.: Bundesarchiv, Bild 194-5268-24 Jos dr.: Bundesarchiv, Bild 121-0916
Sus stg.: Bundesarchiv, Bild 183-B22627 Sus dr.: Bundesarchiv, Bild 146-1991-014-09 Jos: Bundesarchiv, Bild 1788/004
Sus: Bundesarchiv, Bild 183-78612-0003 Jos stg.: Bundesarchiv, Bild R32484 Jos dr.: Bundesarchiv, Bild 183-308517
Sus: Bundesarchiv, Bild 146-1970-083 Jos: Bundesarchiv, Bild 183-R986860
Sus: Landesarchiv Nordhein-Westphalen, RW 58/1959, Abb. 3 Mijloc: Landesarchiv Nordhein-Westphalen, RW 58/288 Abb. 44 Jos: Landesarchiv Nordhein-Westphalen, RW 58/47309. Abb.

4Mulţumiri

Pentru munca de cercetare şi scrierea acestei cărţi am avut nevoie de peste patru ani. *Aş* dori să mulţumesc unui număr de persoane care mi-au fost alături în tot acest timp.

în primul şi primul rând, doresc să-i aduc mulţumiri agentei mele literare Georgina Capei. îi sunt realmente recunoscător pentru încrederea pe care mi-a arătat-o. Nu mi-a dat pace până când nu am elaborat planul detaliat al volumului. Mark Booth de la Coronet, care aparţine de Hodder&Stoughton, este unul dintre cei mai buni redactori din câţi există. A fost o adevărată plăcere să lucrăm împreună. Observaţiile sale pe marginea manuscrisului original au contribuit la îmbunătăţirea acestuia. De asemenea, aş vrea să-i mulţumesc Fionei Rose, redactor-asistent la Hodder, pentru colaborarea eficientă şi plăcută. îi mulţumesc lui Nick, corectorul cărţii, pentru privirea lui ageră. Este o mare onoare că lucrarea mea apare la aceeaşi editură care a publicat toate romanele cu James Bond şi alte cărţi emblematice.

Un cuvânt special de recunoştinţă îl datorez lui Peter Bierl, pentru nepreţuitul său ajutor în munca de cercetare a dosarelor Gestapo de la Düsseldorf. Este o persoană extraordinară şi unul dintre cei mai buni jurnalişti de la *Süddeutsche Zeitung,* celebrul ziar care apare la München. Aş dori să-i mulţumesc, de asemenea, lui Christian Gropp, arhivist responsabil de dosarele Gestapo depozitate la arhivele din Düsseldorf şi Duisburg, care a răspuns cu graţie şi răbdare la nenumăratele mele întrebări. Un om de toată isprava. Mult apreciată rămâne şi ospitalitatea soţilor Klaus şi Magda Schlaier, care m-au primit în casa lor în timpul călătoriilor de cercetare făcute la München. Klaus mi-a fost de mare ajutor în elaborarea cărţii despre Sophie Scholl, devenindu-mi un apropiat prieten, la fel ca Magda. Micuţa Sophie are acum un nou unchi. Bunul meu prieten Jakob Knab mi-a mijlocit contacte nepreţuite de-a lungul întregului proiect. Soţia sa Steffi este medic, ceea ce înseamnă că ficatul lui Jakob se află în cele mai bune mâini. Şi el a citit cartea cu multă atenţie. Are cea mai mare agendă de

contacte din Germania pe care mi-a fost dat să o văd. Şi cântă al naibii de bine la chitară. Un uriaş în atâtea privinţe.

Aş dori să mulţumesc Departamentului de istorie de la Liverpool „John Moores" University, condus de dr. Alex Miles, care mi-a oferit fondurile de cercetare necesare deplasărilor în Germania şi la Londra legate de acest proiect. Dr. Joe Yates, director la School of Humanities and Social Science, m-a sprijinit constant în munca mea.

Aş dori să le mulţumesc numeroşilor mei studenţi de la universitate care mi-au urmărit de-a lungul anilor cursul şi ideile despre cel de-al Treilea Reich.

Următoarele persoane mi-au oferit un nepreţuit ajutor profesional şi personal în tot acest timp: dr. Mike Benbough-Jackson, mereu gata să mă susţină, Sir Richard J. Evans, cel puternic, ale cărui cărţi mă inspiră, profesorul John Charmley, a cărui lucrare despre politica de conciliere *(appeasement)* mi-a fost sursă de inspiraţie, la fel ca volumul lui Andrew Roberts despre lordul Halifax. Aş dori să-i mulţumesc prietenului meu Paul McGann şi minunatei sale familii, inclusiv mamei lui, Clare, pentru sprijinul şi prietenia lor. Am depus cererea pentru a deveni membru onorific al familiei McGann. Profesorul Joe Moran mi-a dat sfaturi importante cu privire la structura cărţii, iar Don Boyd, sfaturi utile cu privire la dezvoltarea naraţiunii. Pentru sfaturile oferite şi serile amuzante petrecute împreună în acest răstimp, aş dori, de asemenea, să le mulţumesc următoarelor persoane: dr. Kate Williams, dr. Edward Harcourt, Phil Rothwell, Paul McDonough, Michael McDonough, minunatul meu frate, dr. Lorie Charlesworth, Tom Webber, Stuart Maconie, Janet Suzman, Melanie Sykes, Clare Mulley, profesorul Matt Feldman, dr. Emma Vickers, dr. Lucie Matthews-Jones, profesorul Alan Sharp, dr. Sonny Kandola, lordul David Alton, Cat Lewis, Roger Moorhouse, Kate Haldane şi Pete Wylie.

Mi-a făcut multă plăcere să-mi fac prieteni noi pe care i-am cunoscut pe Twitter. Chiar şi în prezent accesăm contul @FXMC1957 şi dezbatem diverse subiecte istorice.

Dar cel mai mult aş dori să-i mulţumesc minunatei mele soţii, Ann, care este temelia vieţii mele din 1983. O iubesc cu toată fiinţa mea. În sfârşit, aş vrea să-i mulţumesc

iubitei mele fiice Emily, căreia i-am dedicat această carte, şi bravului ei soţ James, precum şi încântătoarei noastre nepoate Martha. Un alt nepot urmează să sosească.

Cineva acolo sus mă iubeşte.Indice

A

Adenauer, Konrad 132, 219 Arendt, Hannah 11,220,225,245, 249, 250

Asociaţia evreilor germani din Reich 189

B

Barr, Rosa 101 Barth, Karl 65, 70, 231 Bauer, Fritz 221, 222 Bauer, Hugo 143 Beck, Elisabeth 135 Beck, Gad 165, 178, 188 Berger, Gerhard 70 Bernadotte, contele Folke 201 BerndorfF, Emil 50 Berngen, Paula 195, 196, 198 Bertram, cardinalul 76 Best, Werner 43, 44, 53, 202, 203,

222-224, 244 Biegelson, Arnold 176 Binding, Karl 148

Biserica Confesională 65-68, 70, 246 Blobel, Paul 216

Blomberg, generalul Werner von 35, 37

Bobel, ofiţer în Gestapo 125, 126 Boger, Wilhelm 221,222 Bormann, Martin 170 Bose, Herbert von 40

Bovensiepen, Otto 222, 223, 245 Braschwitz, Rudolf 49 Braune, Werner 216 Broch, Joseph 71-73,231 Broszat, Martin 13, 82, 225, 226, 251, 256

Brunck, Wilhelm 139 Buch, Eva Maria 98

C

Cabitz, Dora von 116,117 Cartea Brună 215 Certificatul Perşii 209

Cohn, Siegmund 173 Concordat 62, 71, 75 Credincioşii în Dumnezeu 81, 238

D

Dahlem, Franz 95 Daluege, Karl 44 Deeser, Rosa 129,237 Delarue, Jacques 12,225 Deutsche Christen 9,246 Diels, Rudolf 20-22, 25-31, 33, 35, 36, 227

Die Rote Kapelle 47, 59, 234 Dihr, Otto 88,210,211,244 Dittger, ofiţer în Gestapo 125, 126 Dorf, Michael 102, 103 Dorner, Kurt 106 Dresden, Heinz 10

8E
Ebbut, Norman 179 Eichmann, Adolf 49, 190, 201, 204, 206,219-221,245 Eicke, Theodor 32, 38 *Einsatzgruppen* 50, 205, 207, 214, 216, 218, 223, 249 Eisfeld, Waldemar 217 Elsäss, Hans 143 Engel, Gertrude 103 Engelhart, Aloys 118 Esslinger, Ludwig 105, 106
F
Feedler, Karl 127,237
Feelich, Gustav 109
Fegelein, generalul Hermann 200
Fischer, Margarethe 187
Förder, Ludwig 173, 241
Forst, Hans 81
Frank, Hans 28
Freisler, Roland 15
Frenz, Wilhelm 108
Frey, Ellen 176,242
Frick, Wilhelm 26, 29, 31, 33, 35, 36, 41, 42, 44, 45, 148, 207, 230 Funk, Leopold 187,243
G
Gabion, Hermann 101
Galen, episcopul Clemens, conte von 76, 79-81,232 Galm, Hannah 94 Galton, Francis 147 Gellately, Robert 14, 15, 54, 182, 236, 238, 239 Gelling, Wilhelm 106 Gerres, Wilhelm 84-86, 233 Gerum, Joseph 54 Gestapa 30, 35, 43, 44, 246 Gestapo, secţii/structură 23, 24, 43, 44, 48,65, 165, 182, 183 Girault, Michel 129, 130 Gisevius, Hans 30, 39, 120 Goebbels, Joseph 25,38,40,62, 66,74, 84,132,185,186,194, 214, 230
Goguel, Rudolf 98 Gördeler, Karl 212 Göring, Hermann 12,20-22,26-31, 33-36, 38-43, 74, 107, 202, 206, 214, 227, 258 Gräfe, Heinz 28 Graf, Maria 100 Grimme, Maria 59 Grossmann, Friedrich 114, 115, 236 Grüber, pastorul Heinrich 67 Grynszpan, Herschel 185 Gudland, Hans 108 Gürtner, Franz 132,230
H
Hack, Johann 141,239 Halder, generalul Franz 29 Hamburg, pastorul 65 Hansse, pastorul Enke 65,66,231 Harnack, Mildred 59,230,251 Hashude, colonia 152, 153, 240 Haus, Hermann 117-119,236 Hein, Katharina 135 Heinzelmann, Erich 211 Heller, Reinhold 49 Henning, Rudolf 138, 139, 238 Hensel, Cecile 180 Hensel, Paul 180 Henzen, Heinz 195-198 Herson, Wilhelm 104 Hesse, pastorul Helmut 68-70,231 Heydrich, Lina 24,35 Heydrich, Reinhard 12, 20, 22-24, 35, 44, 47,51,71, 115, 125, 146, 176, 227, 254 Himmler, Heinrich 12, 20, 22-25, 31-36,38-45, 49, 50, 62,81,

153, 155, 156, 162, 163, 169, 170, 191,200, 201,207, 220, 222, 230, 244, 247, 251,257, 258, 261,262 Hinkler, Paul 31
Hitler, Adolf 11-14,21-27, 29,34-46, 49, 60-62, 64, 65, 67, 71, 75, 76, 79-81,88, 89,91-93,95, 98,100,101,103,104,106,107, 110-113,122-124,131,133, 138-142,148,155,162,170, 174-176,178-180,184,185, 195, 200, 201,205, 207-210, 212-215, 222,225-227, 230, 232, 234-236,238-245, 247, 249-261 Hoche, Alfred 148 HofFmann, Karl-Heinz 203, 204, 244 Hof, Frau 128, 129 Holdenberg, Peter 134-136,238 Honecker, Erich 112 Hösener, Hubert 72 Höss, Rudolf 199,251,255 Hottger, Johannes 211 Husemann, Walter 90

J

Johnson, Eric 14,15, 53, 226, 236, 244
Joseph, Rolf 192, 243
Jung, Edgar 37,40
Jung, Ludwig 52
Justin, Eva 168

K

Kahn, Josef 183-185,243
Kahr, Gustav von 38
Kaltenbrunner, Ernst 50, 207, 250
Kape, Alois 115
Karn, Aloisia 96
Keelmann, Rudolf 108
Kenath, pastorul Wilhelm 70,231
Kendricks, Anton 105-107,235
Kerrl, Hanns 65
Kesler, Karl 136-138,238
Klausener, Erich 40
Kleff, Siegfried 183,242
Koch, Karl-Otto 10
Kogon, Eugen 87, 166
Kohl, Frau 117
Kohn, Helene 187
Konte, Johann 139,238
Kopkow, Horst 48
Koptur, Karl 123
KPD (Partidul Comunist German) 90-96, 98, 99, 101, 102, 104-115, 119, 246, 252, 254, 258
Krabs, Helene 195-199,244 Krabs, Paul 195,197-199 Krause, Emmi 158 Kripo (poliţia de investigaţii criminale) 11,44,45, 55, 59,146,154-157, 162,163,166,168-171,191, 202,215, 221,246,247
Kristallnacht (Noaptea de cristal) 186-188, 254, 258 Kroll, Marianne 138 Krupp, Erich 101
Krupp, Karoline 100,235 Kuzment, Buray 102

L

Lammers, Hans 45

Lampert, preotul Carl 79
Lange, Elisabeth 88
Lawrence, sir Geoffrey 201
Ledux, Robert 117
Legile de la Nürnberg 179-181, 194
Legiunea Străină 142
Lehm, Wilhelm 140
Leikam, Alfred 10,225
Leuders, Walter 200
Ley, Robert 72, 120
Liebknecht, Karl 92
Lindow, Kurt 48, 217
Lingen, contesa Maria von 136, 150,
238, 239 Lipper, Adam 141, 142, 239 Löffler, Karl 216, 217
Lorenz, Heinrich 217 Lossner, Erich 115 Lübbe, Marinus van der
29, 127 Luisenbund 80 Lummers, Karl 211
M
Mann, Reinhard 13-15 Martorii lui Iehova 49, 82-89, 211, 232
Matschke, Kurt 217 Mayer, Edith 195-198
Mayer, preotul Rupert 74-76, 232, 248
McCloy, generalul John 215 Meiser, episcopul Hans 69 Mendling,
Irmgard 211 Merkel, Rudolf 202, 204-206, 244 Meyer-Semlies,
Ursa 175 Mohr, Robert 15
Moser, Claus 174, 177, 180, 241, 242, 248
Müller, Heinrich 44, 47, 48, 186, 200, 207, 220
N
Naumann, Erich 216 Nebe, Arthur 44, 154, 170 Needen, Walter
143, 144, 239 Niemöller, Martin 64, 66, 67 Niemöller, Pauline 67
Noaptea cuţitelor lungi 36, 41, 42 Nosske, Gustav 208 NSDAP
(Partidul National-Socialist German al Muncitorilor) 9, 22, 28, 54,
75, 96, 118, 164, 205, 246. *Vezi şi* partidul nazist
O
Ohlendorf, Otto 51,208,216 Opoziţia Sindicală Revoluţionară 91
P
Pacelli, monseniorul Eugenio 62, 230 Papen, Franz von 20, 21, 36,
37, 40,
62, 207, 258 Partidul Nazist 21, 23, 24, 40, 48-54, 72, 73,
140, 210, 214, 222, 246. *Vezi şi* NSDAP Paul, Hugo 115 Peet,
Martha 192, 193, 243 Penk, Peter 102-105,235 Pierce, Irmgard
134, 135 Piraţii Edelweiss 159-161 Pius al Xl-lea, papa 76 Ploetz,
Alfred 147 Pohl, Oswald 216
Procese Waldheim 214 Procesul de la Nürnberg 45, 202 Procesul
judecătorilor 210 Puciul de la berărie 21, 23, 24, 26,
38, 54
Q
Quest, Helmut 138 **R**

Rath, Ernst vom 185 Reich, Max 140
Reichstag, incendiul de la 29, 30, 49 Reiner, Max 190 Remmer, Walter 130,131, 237 RFB (Liga Luptătorilor Frontului Roşu) 112,113,115,234 Ritter, Robert 167 Ritting, Josef 211 Roden, Josef 72 Rohm, Ernst 9, 24-26, 32-38, 40-42 Ronnig, Anton 135 Rössner, Hans 51
RSHA (Oficiul Central al Siguranţei Reichului) 45,47,51,82, 157, 191,203,204, 207, 208, 221, 222, 247 Russell, Charles 82
S
SA (batalioanele de asalt) 9, 10, 21, 24-29,31-39,41,42, 58, 69, 72, 73, 92, 94, 98, 102, 126, 139, 173, 176-178, 185, 227, 247, 262 Saurbier, Georg 158 Schäfer, Adam 99 Schäfer, Emanuel 51,52,217 Schäfer, Werner 28,227 Schehr, John 95 Scheuenberg, Klaus 174 Schiedlausky, Gerhard 167 Schleicher, generalul Kurt von 36, 39, 40
Schlemann, Paul 87,233
Schlosser, Dorothea 180, 242 Schmid, Willi 39 Schneider, Paul 9-11 Schoemann, Peter 103, 104 Scholl, Sophie 15,226,257,265 Schotte, Walter 40 Schuler, Emil 106
Schulze-Boysen-Harnack, grupul 98 Schwärzel, Helene 212, 213 SD (Serviciul de Securitate)
24-26,35,36,45,47, 50-52, 116, 129, 138, 142, 143, 169, 188, 193,202, 206,215,222, 247
Siegler, Arnold 102 Solmitz, Josef 96, 97 Sprinz, Franz 217 SS (eşalonul de protecţie) 10, 22-26, 29-36, 38-42, 44, 51-53,55,62, 63,73,81,87, 88,99, 127, 131, 138, 139, 141, 155, 157, 163, 164, 166, 167, 177, 178, 186,200,202, 204, 205,207,215,216,220, 222, 229, 230, 247, 254-256, 258,259,261 StauffFenberg, colonelul Claus von 47, 89, 139
Steaua Galbenă 177,189,194 Steinbeck, Michael 183, 184, 242 Stein, Hermann 108 Steinwender, Leonhard 10 Stieb er, Wilhelm 19,20 Storey, colonelul Robert 202, 244 Strasser, Gregor 36, 39, 40 Streckenbach, Bruno 217, 218 Stresemann, Gustav 49 Struck, Anna 112-114 Struck, Wilhelm 112-114, 236 StufFel, Helen 134, 135
T
Thälmann, Ernst 90, 92, 95, 107 Thierack, Otto Georg 155 Tietz, Erna 176
Tismer, Ingeborg 140
tribunale speciale 66, 70, 85, 87, 101, 134, 141, 159, 187 Tribunalul Poporului 140, 212, 213
U
Unterdorfer, Ilsa 88 **V**
Vaernet, Carl 167 Valtin, Jan 58

Veet, Heinrich 123-125,237 Vock, Aloys 111,112,236 Vogler, Karl 95, 96 Vogler, Luise 95-98,234 Vogt, Josef 48 Vogts, Klara 135 Vort, Karl 125-127,237

W

Wagener, Wilhelm 124 Wagner, Adolf 32 Walkiria, complotul 47, 139 Walles, Friedrich 109 Wasschermann, Heinz 107-109,235 Weffer, Wilhelm 141 Weiss, Erich 110,111,236 Weltbach, Friedrich 123 Weltsch, Robert 177 Wessel, Horst 10 Weyrauch, Walter 46 Wiesenthal, Simon 200 Winten, Elisabeth 87 Winten, Heinrich 86, 87, 233 Winter, Seline 80,81,232 Wolfenstein, Valerie 191,243 Wolf, Friedrich 108 Wurm, episcopul Theophil 68 Würzburg, episcopul de 77

Z

Zece porunci pentru alegerea unui soţ 151
Zindel, Hans 108

Zorn, Jakob 94,99** În istoriografie, „revizionism" înseamnă o abordare diferită, o reinterpretare a unei teme, unui eveniment, unui proces istoric, o contestare a tezelor tradiţionale. *(N. red.)*

* În germană, *„Gesetz gegen heimtückische An^iffe auf Staat und Partei und zum Schutz der Parteiuniformen* , cunoscută şi sub numele prescurtat *Heimtückegesetz*. Această lege, adoptată în 20 decembrie 1934, pedepsea pe cei care aduceau atingere însemnelor şi uniformelor NSDAP şi pe cei care afectau prestigiul guvernului, al Partidului Nazist şi al celui de-al Treilea Reich. (*N. red.)*

În română, *Cu îngrijorare arzătoare*. Enciclica, scrisă în limba germană, nu în latină, aşa cum se obişnuia, a fost citită în Duminica Floriilor (21 martie), chiar dacă fusese emisă cu unsprezece zile mai înainte. Se pare că au fost distribuite circa 300 000 de copii ale textului. (*N. red.)*

* Abreviere de la *Interessen-Gemeinschaft Farbenindustrie*, numele unui concern farmaceutic şi chimic german. Compania a fost înfiinţată în 1925. Faima sa tristă nu se datora activităţii sale economice şi ştiinţifice, ci mai degrabă implicării constante în viaţa politică germană. În anii 1930, IG Farben a finanţat NSDAP, iar în timpul războiului a primit contracte importante din partea celui de-al Treilea Reich. La uzinele sale, se folosea munca forţată. Sediul central se afla la Frankfurt am Main. *(N. red.).*